J. B.

MORGAGNI

P. P. P. P.

DE SEDIBUS ET CAUSIS

MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS

LIBRI QUINQUE.

EX LATINA ANT. G. DEMONVILLE TYPOGRAPHIA.

J. B.

MORGAGNI

P. P. P. P.

DE SEDIBUS ET CAUSIS

MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS

LIBRI QUINQUE

IN QUIBUS CONTINENTUR DISSECTIONES ET ANIMADVERSIONES PROPEMODUM INNUMERÆ, MEDICIS, CHIRURGIS, ANATOMICIS PROFUTURÆ.

NONA EDITIO

AUCTORIS VITA ET TRIPLICI RERUM NOMINUMQUE INDICE ILLUSTRATA;

CURANTIBUS F. CHAUSSIER FACULTATIS MEDICÆ PARISIENSIS PROFESSORE,

ET N. P. ADELON EJUSD. FACULT. DOCT. MEDICO.

TOMUS PRIMUS.

LUTETIÆ,

APUD M. C. COMPÈRE JUNIOREM, BIBLIOPOLAM,

MEDICÆ SCHOLÆ VICO.

M DCCC XX.

LECTORI STUDIOSO.

Inter omnia quæ Morgagnus edidit opera, præclarissimum sane et utilissimum est, procul dubio, illud quod inscripsit DE SEDIBUS ET CAUSIS MORBORUM PER ANATOMEN INDAGATIS.

Sæpe sæpius hoc opus typis mandatum fuit, tum latine, qua in lingua scripsit auctor, tum anglice, tum germanice translatum, ut videre licebit in vita Morgagni posterius hoc in volumine narrata. Attamen ea fuit, est et erit hujus libri fama, ut desint apud bibliopolas exemplaria, ac nova ubique desiderentur.

Itaque ut responderet votis tum professorum, tum discipulorum, novam editionem suscepit peritus bibliopola Parisiensis, quam curare rogati sumus. Cui rogationi, artis promovendæ gratia, libentes annuimus.

Nobis huncce laborem incipientibus animus fuerat continuas genuino auctoris contextui adnotationes subjungere; sed ex quo Morgagnus scripsit, tot et tantos progressus effecere anatomia et physiologia pathologica, ut propemodum innumera nova addenda fuissent, plurima alio modo interpretanda, aut explicanda plurima; unde commentaria mox operis ipsius dimensionem superassent : ut igitur justos intra fines nos contineamus, aliquot tantum adnotatiunculas passim adjiciemus, ad hodiernum scientiæ medi-

cæ progressum accommodatas. Nobis vero præcipua erit cura ut sedulo tollantur menda fere innumerabilia ac sæpius fœdissima, quibus scatent superiores editiones, quas omnes diligentissime recensuimus, et ad puri archetypi fidem reducere conati sumus.

Hanc igitur editionem et puriorem et emendatiorem accipe, lector φιλομαθὲς *ac benevole, quem salvum et incolumen velimus.*

Lutetiæ, vigesimo julii die, anno 1820.

HISTORIA

VITAE ET OPERUM

J. B. MORGAGNI.

Fori Livii lucem aspexit Joannes Baptista Morgagnus, e nobili stirpe prognatus, die 25 februarii 1682, patre Fabricio, viro civilibus muneribus et eruditionis laude illustri, matre Maria Torniellia præclari nominis matrona. Pater mature decessit, filiumque reliquit vix septennem, cujus tutelam mater provide suscepit, et unicum amoris pignus pietate, bonis moribus, ac studiis, quibus ætas juvenilis imbui solet, institui curavit.

Teneræ huic corporis constitutioni duo minitabantur pericula, febris nimirum vehemens, et lapsus in canalem longis fornicibus, magna ex parte, obtectum, aquisque redundantem. Parum abfuit quin a flumine sub fornicem raperetur adolescentulus, et mergi deberet. Ast, divina favente clementia, vir quidam advenit, qui puerum jam prætergressus non illum cadentem vidit, sed primum aliquid strepitus, mox impense monentem, ut pereunti operam ferret, audivit. Accurrit, in canalem se projecit, et a submersione liberavit

morti proximum, promovendæque utilissimæ disciplinæ natum.

Postquam ex ephebis excessit MORGAGNUS, optimam spem dedit linguas et litteras elegantiores addiscendi, eo quidem felici successu ut anno decimo quarto adscriberetur Academiæ Patriæ Filergitarum, et applaudente choro auditorum, orationem poeticam recitaret. Anno vertente cathedram conscendit, et spartam respondentis singulari alacritate ornavit; de omni re, quæcumque in disceptationem et quæstionem vocaretur, enodate judicans. Forte visum fuit quidam commilitoni, ut distichon in laudem defendentis pronunciaret priusquam argumentum attulisset. MORGAGNUS, pro mira ingenii acie, totidem versus præmisit, mox antithesin modeste excussit.

Medicinæ studio se se dicans Bononiam, celebrem artis Machaonicæ nutricem, adiit anno seculi superioris nonagesimo octavo, et amicitiam iniit cum tunc florentibus discipulis illustris Malpighi, Joanne Jacobo Sandrio, Hippolito Francisco Albertini, et Antonio Maria Valsalva, cujus speciali manuductione ad Anatomiam gavisus est, et quem integerrimum colere amicum, utilem venerari præceptorem nusquam dediscit. Nec defuerunt reliqui Professores quorum ope in aliis disciplinis summo cum fructu usus est: at cum studia Philosophiæ ad normam Cl. Du Hamel, qui ea metricis scholasticis primus eduxit, renovare cœpisset, ophthalmia gravi afflictus est, quæ acer-

bum commovit dolorem, sublata non solum legendi scribendique, sed etiam dormiendi facultate; mitigationem vero palpebris tepide applicata pomorum dulcium pulpa conciliavit; sed hæc valetudinis perturbatio non obstitit, quominus admirabilis memoriæ, quæ talis erat ut infinita auctorum loca non inspectis libris citare posset, conscius in solemne veniret certamen, unde lauream Doctoris Medici ac Philosophi gloriose obtinuit anno hujus seculi primo. Plausu maximo cum ipsi esset gratulatio significata, in patriam redux ibidem brevi convaluit. Ex quo tempore, si ophthalmiam alteram, sed breviorem quæ senescenti accidit, excipias, videndi sensus incolumis ad mortem usque constitit, cui robori oculorum conservando, in tanta ac tam assidua illorum contentione, lotio matutina faciei et palpebrarum cum aqua recenter e puteo hausta utilis fuit.

Quamvis autem omnes Medicinæ partes probe calleret, Musas tamen Bononienses iterum salutare et studium anatomicum cum primis recolere contendit, præceptore iterum usus, aut potius adjutore, Antonio Maria Valsalva, cui ipse magno modo fuit adjumento, in adornanda editione aurei libelli *De aure humana* et in secandis cadaveribus; imo munus demonstratoris anatomici solus administravit eo anno quo Valsalva, Parmam accersitus, Bononia aberat; unde factum est ut brevi inclaresceret. Nam præter laudem rei

Anatomicæ maximam, in aliis quoque scientiis ita profecit ut videretur omnia consequi posse simul ac velle cœpisset. Tanta autem erat elegantia sermonis latini æque ac etrusci, ut cum elegantissimo quoque scriptore posset comparari. Noverat et græcas litteras, attigerat et poeticen, quoniam illius dulcedinis expers esse noluit; præclare tenebat Botanicam et Geometriam, in quibus non parum ad sua studia præsidii esse putaverat, ob eamdemque causam opticam addidiscerat, Hydraulicam, Mechanicam, necnon in Astronomia se exercuerat. Quum igitur haberet studia communia cum multis eruditis, essetque singulari bonitate, moribus plane suavissimis et ad omnem rationem humanitatis accommodatissimis, ita vivebat Bononiæ, ut universis civibus merito esset carissimus et probatissimus. Utebatur vero intime Manfrediis fratribus, Jacobo Bartholomæo Beccario, et Joanne Antonio Stancario, hujusque fratre Victorio, cum quibus duobus postremis ipsi necessitudo quoque erat contubernii. Has ob causas præcipuus ei honos habitus, creatus est enim, cum nondum complesset secundum et vicesimum ætatis annum, princeps Academiæ Inquietorum, in quam fuerat quinquennio ante cooptatus. Qua in dignitate præclaras res gessit. Nam persuasit Academicis ut, relictis inanibus disputationibus, novam utilemque amplecterentur philosophandi rationem, novisque conditis et propositis legibus, has ut omnes probarent,

juvantibus Manfredio et Vict. Stancario effecit; et ut collegas ad occulta naturæ investiganda, suo exemplo, inflammaret, in solemni ac publico Academiæ conventu, qui habitus est anno postquam princeps ipse fuerat, recitavit quæ ei in longa cadaverum serie attentissime spectanti se se observanda obtulerant et in Adversaria conjecerat. Neque hæc communia et pervulgata, sed pleraque nova cognituque difficillima. Ex quo factum est ut non modo laudem ingenii, sed etiam admirationem sit consecutus, nullusque auditorum fuerit, qui eum non sit hortatus ut illa in lucem proferret, pollicitus fore et ipsi et Academiæ honorificentissima. Paruit ille horum consiliis, editque Bononiæ, anno 1706 librum quem inscripsit *Adversaria Anatomica prima*, quæ dicavit Eustachio Manfredio, tunc Academiæ Principi, cæterisque sodalibus. Nihil enim magis laborabat, quam ut in Academiam, cui, quidquid erat, videbatur referre acceptum, gratissimus cognosceretur. Hoc primum opus nihil fere habet nisi novum aut certe studiosius excultum, solumque illustrando auctori satis fuisset; de larynge vicinisque partibus, de viis lachrymalibus, et de femineis generationis organis, plura graphice docet.

Tali modo, Bononiæ, pluribus adhibitis annis, Venetias et Patavium, ad salutandos doctos viros, adiit. Qua profectione magnum accepit detrimentum et luctum Bononiensis Academia. Patavii

arctam junxit amicitiam cum Dominico Guglielminio, Venetiis cum Joanne Polenio, et Joanne Hieronimo Zanichellio aliisque multis, quibus se se moribus et optimarum artium studio commendabat. Ibi quoad substitit (non diutius autem, quam triginta circiter mensibus), assidue aut in dissectionibus animalium majorum, præsertim piscium, aut in re chimica, aut in pharmaceutica, aut in physicis et anatomicis experimentis, aut denique in selectorum librorum, quos studiose comparabat, lectione, versatus est. His tot instructus adjumentis, tunc demum praxi medicæ in patria se accinxit, ea felicitate quæ observationibus dum Bononiæ degebat ad ægrotantium lectulos jugiter ac solerter habitis et pristinæ apud suos famæ responderet; quum enim relaxandi paulisper animi causa domum secessisset ea de ipso opinio fuerat suorum civium ut ad amplissimi in civitate viri abditum, gravissimumque morbum dignoscendum, et, si fieri posset, ex aliqua saltem parte levandum advocaretur, quorum utrumque egregie præstitit. Jam vero in patria commorans eam apud omnes acquisivit fiduciam ut vix ægrotatio paulo difficilior acciderit, quin a senioribus ipsis medicis, sibi socius optaretur Morgagnus, adeo erat in observando attentus, in prædicendo cautus, in curando felix. Quæ cum sine assidua animi contentione, et corporis fatigatione esse non possent, intelligere primum cœpit, si sic porro pergeret,

non diutius se esse victurum; mox, ut erat, si quis alius, tum otii inimicus, tum anatomes amator in memoriam rediit oblatam sibi fuisse à Guglielmino, cum Patavii esset, occasionem ibi permanendi et docendi, si ex ejus gymnasii scholis una cathedra placeret; et dum hæc mente versatur, inopinato accidit obitus Guglielmini. Quum enim in ejus locum sufficiendus esset immortalis vir Antonius Vallisnerius, quæsitum est a MORGAGNO, an Vallisnerii professionem susceptурus esset. Quærentibus non gravate annuit, et a senatu Veneto iisdem honestissimis conditionibus, quibus gaudebat Vallisnerius, sub finem anni 1711 ad tradendam theoricam Medicinam vocatus est. Quapropter vix triennio in patria exacto, Patavium concessit, et decimo sexto calendarum aprilis anno 1712, quo primum suggestum conscendit, in magna auditorum frequentia, latinam habuit orationem, qua formam expressit quarumdam medicarum institutionum quas animo conceperat. Itaque tripartita oratione proposuit quæ partes esse debeant illius qui ad perfectam medicinæ laudem adspirat, antequam medico præceptori tradatur, postquam erit traditus, et ex quo eidem ægrotantes tradentur. Plurimum laboris et temporis in erudiendis medicinæ studiosis impendit, ut docte, ornate, latine atque etiam ordinate omnia explicaret. Petierat ab eo Lancisius, quocum magnam contraxerat amicitiam, ut diligenter describeret, quænam in tri-

ginta octo anatomicis tabulis Bartholomæi Eustachii, per hos dies repertis, agnosceret, quæ propria et peculiaria inventa ejusdem auctoris dici deberent, fuerint licet ab aliis post ipsum prodita. Qua quidem in re sic amici postulationi, brevi octo dierum spatio, satisfecit, ut laudem ab eo reportaverit viri in Anatomes historia omnium peritissimi, et cum Eustachii tabulis à Lancisio editis, prodiit Romæ anno 1714 Epistola Morgagni (quæ, nescio cur, deest in editione Leidensi) in qua aliqua inventa summi viri recensentur, et loca librorum editorum conferuntur. Agit quoque *de musculis nasi.*

Anno 1717, petentibus non solum, sed etiam flagitantibus amicis, qui hoc magni interesse dicebant ad decus ejus in quo docebat gymnasii, nova edidit Adversaria, secunda nimirum et tertia, quibus prima defendit contra nimis acres animadversiones Joannis Baptistæ Bianchi, et errores simul emendat Mangeti, qui Bianchi opus suum in theatrum anatomicum retulerat. Grave ac molestum fuit viro a contentionibus alieno, ac leni mitique animo, in illud se adductum esse discrimen, ut naturam atque ingenium suum sic desereret, ut non defensoris modo, sed acris etiam accusatoris personam sustineret in iis Adversariis. Quarta, quinta et sexta prodiere anno 1719. Nec tantum penitus refellunt secunda et tertia observationes Bianchi, sed bene multos errores gravium auctorum, quos in

suo theatro receperat Mangetus, exponit et restituit, et præterea ubique addit de suo annotationes, multa de musculis. Sic consecutus est MORGAGNUS ut hæc Adversaria non solum utilia, sed etiam necessaria sint rei anatomicæ studiosis, qui eodem theatro tunc sat celebri, nunc prorsus obsoleto, uti desiderabant. Iis vero, qui aliquam cupiditatem habent noscendi novas observationes, animadversionesque ad anatomen quidem præcipue, sed subinde etiam ad chirurgiam ac medicinam spectantes, nihil dulcius esse potest iisdem Adversariis quæ in hoc rerum genere mirum in modum abundant. Non est autem credibile quam multa auctor dissecare debuerit cadavera ad confirmandas a se propositas observationes. Nec mediocrem quoque in eo diligentiam adhibuit, ut operi adjungerentur tabulæ anatomicæ affabre insculptæ. In secundis Adversariis adparet primum utilissima methodus summi viri, qua super omnes priores incisores se extulit, solo forte excepto Eustachio : nempe non ita partes corporis humani describit, tanquam una et constans earum forma esset, sed varietates in diversis cadaveribus adnotatas colligit, exque numero consentientium exemplorum conficit, quæ fabrica pro consueta haberi possit. Tertia adversaria plures nec leves historiæ hepatis Bianchi nævos ostendunt. Cæterum vix secundis tertiisque Adversariis inspectis tæduit Bianchum, vehementerque pœnituit, quod MORGAGNUM offendisset;

pro qua offensione illi se satisfacturum Lancisio, per litteras, significavit. Accepit satisfactionem MORGAGNUS, et signum mitigati animi erga illum dedit in sequentibus Adversariis. Egerat quoque Lancisius de restituendo in gratiam Mangeto cui ostendit posse rem ad concordiam facile deduci, dummodo declararet, non invidia atque obtrectatione laudis MORGAGNI, cui ipse semper faverit, se scripta Bianchi suum in theatrum anatomicum intulisse, sed inconsulto id fecisse, factumque suum improbare ac detestari. Non dubitavit quidem Mangetus ingenue fateri Lancisio, *se animadversiones Bianchi currente prelo accepisse ac vix attente perlectas typis commisisse*, opereque *jam edito deprehendisse in iis nonnulla quæ delicatulis acerbiora videri poterant*, sed illum adeo pupugerunt secunda et tertia Adversaria, ut ei rescripserit quæ reconciliationis desperationem afferre viderentur. Verum postea sentiens multorum vocibus se reprehendi, quod talem virum offendisset, neque offensum placare studuisset, de reconcilianda gratia cogitare cœpit. Verebatur quoque ne peccatum suum a MORGAGNO severius, in aliis quæ paraverat Adversariis, puniretur; quibus rebus factum est, ut ei se purgaverit per litteras à Joanne Fantonio scriptas, utens excusatione negligentiæ, quo majoris criminis, illatæ scilicet injuriæ, suspicionem averteret. Qua excusatione et amici precibus commotus MORGAGNUS, multa, quæ acrius scripserat,

obliteravit in edendis Adversariis, et quæ nota erant digna mitius correxit; sic bellum acerbum, quod inter Morgagnum, Bianchum et Mangetum exortum fuerat, sedatum esse videbatur. At non multos post annos Bianchus iterum Morgagnum ad arma compulit: nam cum iterum typis committeret librum a se conscriptum *de historia hepatica*, in hoc non solum veteres refricavit controversias, sed novas etiam exsuscitavit. Non videns hac re plurimum violari existimationem suam; nam fidem Lancisio dederat, nihil se unquam commissurum quod hominibus suspicionem fictæ reconciliatæ gratiæ movere posset, nec modo infidi sed etiam ingrati animi accusationem timere debebat Bianchus, cum esset Morgagno recenti beneficio obstrictus. Quapropter minime reprehendi debet Morgagnus, si quid ab eo paulo severius vindicatum est, cum de hac instaurata controversia binas sane longas ad amicum scripsisset epistolas, quæ Leydæ typis mandabantur anno 1728, curante immortali Boerhaavio æquo Morgagni admiratore, et de quibus vere dictum fuit, nihil defendere, quod non evidenter probent, nihil oppugnare quod non plane evertant. Profecto magna habenda est gratia Biancho et Mangeto quod has epistolas, quæque eis socia damus Adversaria anatomica, a Morgagno extorserint, in quibus tanta doctrina, tot inventa, tanta in omni re anatomica eruditio apparet ut idoneus certe judex, Albertus Hallerus,

non dubitaverit pronunciare, nihil habere anatomen, quod cum illis operibus conferri possit. Ruyschius quoque, Boerhaavius, Heisterus, Winslovius, Schroeckius, Hoffmannus, Vaterus, Meadius, Goelickius, Waltherus, Senacus, Cockburnius, Guntzius, Meckelius hæc eadem opera laudibus ad cœlum extulerunt, et ex iis in sua scripta multa transtulerunt ornamenta. Atque in his libris conficiendis, dum elaborabat MORGAGNUS, nihilominns officia sua præstabat aut studiosæ juventuti, quæ domum ejus tanquam officinam sapientiæ frequentabat, aut amicis, qui judicium consiliumque suum sæpe exquirebant, cum in iis quæ ad eruditionem, tum in iis præsertim quæ ad rem medicam, cæterasque physicas facultates pertinent, aut Germanis qui Patavii dant operam philosophiæ, medicinæ ac rerum divinarum scientiæ, cum eorum patronus anno 1715 electus fuerit. His persuasit, ut sibi ædem emerent in qua eorum bibliotheca tutius in omne tempus servaretur et illi tractare solent de iis rebus quas inter se communes habent. Qua empta hæc in ingressu iidem inscripserunt : *Inclyta Natio Germanica DD. Artistarum, adjuvante liberalissimo Protectore Cel. viro Jo. Bapt.* MORGAGNO *P. P. P. has sibi emit ædes, etc.* Sic cum MORGAGNUS magno in honore Patavii viveret, electus est a senatu Veneto, ineunte octobri memorati anni, ad tradendam in ejus civitatis Gymnasio anatomen.

Non est prætereunda illius modestia hoc loco; nam quamvis suam ingrederetur provinciam, plurimum tamen se vereri dicebat quidnam pro dignitate loci et expectatione omnium afferre posset, præsertim cum cogitaret Andream Vesalium, Realdum Columbum, Gabrielem Faloppium, Hieronimum Fabricium, Julium Casserium, Adrianum Spigelium, Joannem Veslingium, aliosque præstantissimos Anatomicos hanc cathedram occupasse. Erat quidem inanis timor, omnes enim jam tum in illud consentiebant elogium, tantum illum excellere anatome ut nemo esset non solum ætatis suæ, sed etiam de majoribus natu, qui ei anteponi posset. Quod judicium non magis oratione quam factis comprobavit Senatus; nam cum ei satis amplum quingentorum aureorum stipendium decrevisset illud primum, raro exemplo, ad octogintos, postea, rarissimo, ad bis millenos, singulari demum atque unico, ad ducentos supra bis millenos perduxit; sed maximum quod Morgagno dari potuit præmium fuit incredibilis acclamatio et plausus quo ille in exedra collocatus fuerit, cujus rei cum statim fama emanasset magna undique ei facta est gratulatio; et pro sua eximia in litteras et litteratos homines voluntate, Summus quoque Pontifex Clemens XI eidem gratulatus est.

Non parum intererat Morgagni ut hominem informaret ad bene diligenterque anatomicas ostentiones administrandas, at sic Joannes Baptista

Vulpius spes æquavit ut nemo fortasse fuerit unquam qui melius hac sparta functus sit. Accidit aliquando ut cum hic aniculæ cadaver aperiret, quo adstaus MORGAGNUS ostenderet auditoribus suis singulorum viscerum sedem, etsi plus solito illud nequaquam oleret, neque ullum in eodem præter implicationem intestinorum vitium appareret, subitus tamen languor MORGAGNUM oppresserit, non secus ac si deliquium instaret. Revocatis paullulum viribus cum uterque domum e theatro anatomico rediisset, ad eumdem modum, eodemque tempore febri correptus est, quæ sic MORGAGNUM male habuit ut non nisi aliquot post menses pristinam valetudinem recuperare potuerit. Non propterea tamen in eo languit industria; nam eodem quo antea studio, commodis discipulorum domi, in nosocomio ac theatro inservivit, ac nihil unquam, si paucos excipias æstivos menses, quibus in patria fuit, remisit de labore, quem in anatomicis præsertim scriptionibus solitus erat impendere. Etenim, quod mireris, magna pars Adversariorum in hac corporis infirmitate ab eo confecta est. Eodem quoque tempore amice per litteras cum Lancisio disputavit de genere mortis Cleopatræ.

Multaque in his litteris, sane elegantibus atque eruditis, attulit huic convenientia sententiæ, quam ipse tenebat, Cleopatram aspidis morsu periisse, adversus eos, qui veneno ore capto sublatam contendebant. Scripsit et alia multa conse-

quentibus temporibus, quæ eum præstantem philologum ostendunt. Itaque rogatu Joannis Baptisitæ Vulpii, qui nobilem editionem parabat medicorum operum A. Cornelii Celsi et Q. Sereni Samonici, sub finem anni 1720 et intra proximum, quatuor exaravit epistolas, quarum tres Celsum attingunt, quarta Sammonicum. In iis prioribus diligenter persequitur ætatem qua auctor ille floruit, studia et scripta ejusdem : haud pauca ipsius loca difficilia illustrat, ac multa quæ erant depravata restituit : quædam indicat verba quæ removenda existimabat a latinis lexicis, in quibus sub mentito Celsi nomine locum obtinuerant, indicat et alia quæ sunt profecto Celsi, sed quæ in iisdem lexicis non facile reperias. In quarta epistola examinat quid præstiterint Æsulanus, Cæsarius, Humelbergius et Keuchenius tum in emendando, tum in illustrando Sammonici poemate de medicina, iisque lumen de suo lumine accendit ; qua occasione multa in medium profert, quæ pertinent ad illius scriptoris vitam declarandum. Hanc epistolam, unde triginta post annos, secuta est altera quæ explicat quale judicium fecerit Petrus Burmannus de priori epistola, et quale Morgagnus ipse faciat de opera quam idem Burmannus in hunc medicum scriptorem contulit, cum illum anno 1731, Lugd. Batav. edidit minores inter poetas latinos. Explicat etiam quid sit id, de quo auctor à Burmanno dissentiat, qua dissensione sane modesta,

et qualis homines doctos decet, magis magisque Sammonicus illustratur. Eodem fere tempore dedit Morgagnus, tribus superioribus in Celsum epistolis, quinque alias comites, ut esset unde, ad illa quæ notaverat de hoc auctore ejusdem scriptis, corollarium adderetur et unde plurima Celsi studiosi sumere possent, quibus depravata ab Almeloveenio et Lindenio corrigerent, et a quibus magis ad cognitionem intelligentiamque ejusdem scriptoris ducerentur. Has decem Epistolas scripsit Morgagnus ad Joannem Baptistam Vulpium, dedicavit vero Laurentio Heistero, cum inter se et hunc virum, propter excellentem utriusque in anatome doctrinam, magna intercederet amicitia epistolis.

Annis 1721 et 1723, unam Epistolam ad Jacobum Facciolatum, tres alias ad amantissimum eruditissimumque in primis, inter tot alios discipulos suos, Julium Pontederam scripsit; quibus quatuor epistolis vitiosa multa, quæ sunt in rei rusticæ latinis auctoribus, ac præsertim Columella et Vegetio emendavit, et loca nonnulla obscura bono in lumine collocavit, omnibus ostendens quanta afflueret eruditionis copia quantumque in eo esset ingenii acumen ac latinæ linguæ scientia; ex quo factum est ut ejus sententia sæpe exquireretur in hoc rerum genere ab eruditis amicis, quibus ille facile poterat satisfacere, præsertim cum recurreret ad *Capitolas* suas; sic enim vir modestissimus appellabat the-

sauros illos suos, in quibus admirabilem vim eruditionis tum græcæ, tum latinæ, tum italicæ reconditam habebat.

Extant etiam quæ, postulante Joanne Polenio, quo neminem nec amiciorem, nec jucundiorem, nec cariorem habebat, scripsit tum ad ipsum Polenium, tum ad Petrum Pluvenium e S. J. de ordinario Frontini consulatu, id habens ratum, quod Norisius olim judicaverat, scilicet anno æræ Christianæ C. Frontinum, non Frontonem ut aliqui putabant, Trajani tertium consulis collegam ordinarium fuisse, quanquam idem Norisius non satis quidem probabilibus impulsus conjecturis ac rationibus, hanc suam sententiam postea deseruerit pro Frontone pronuncians.

Duas epistolas de Prospero Alpino, illustrissimo Gaubio inscripsit, et aliam de Philologo Ravennate, de Angelo Bolognino, illust. Astruc dedit. Nec minoris sunt pretii tres quas ad Polenium iterum scripsit, quarum altera est de quadam particula libri IV Marci Varronis de lingua latina, in veteri Frontini codice relata, quam particulam sic explicat Morgagnus ut Romanæ antiquitatis peritissimum se ostendat; altera est de Vitruvii loco ex quo in dubium verti potest, utrum scriptor hic Augusti ævo vixerit; tertia demum emendat et explicat alium ejusdem scriptoris locum ad rem medicam spectantem. Sed quam antiquitatis amator fuerit Morgagnus, et quam diligenter illam habuerit cognitam ex iis

præsertim intelligi potest epistolis quas Æmilianas inscripsit. Exponit in iis plurima scitu dignissima de fluminibus Æmiliæ, atque imprimis de iis, qui propter Ravennam fluunt; sicque persecutus est monumenta nonnullarum urbium atque oppidorum, quæ ab his fluminibus alluuntur; ut ea qui legat non multum desideret historiam contextam illorum locorum, sed maxime ea in veritatis lucem protulit, quæ Forum Livii, dilectam patriam, illustrant, notans unde et quo tempore orta, qui fuerint ejus status et dignitas, plurimis verbis ostendens quanto credibilius sit Gallum poetam, cujus de vita multa in apertum profert, suum civem fuisse, et haud pauca recensens de Flavio Blondo, de Hieronymo Mercuriali, de Jacobo a Turre aliisque viris illustribus Foroliviensibus. Neque sejungere debemus ab operibus quæ MORGAGNUS, mansuetioribus musis scripsit, vitas Dominici Guglielminii et Antonii Mariæ Valsalvæ, quibus non modo laudem diligentis elegantisque scriptoris reportavit, sed etiam amici benevolentissimi; quos enim vivos omni officio, ac potius pietate coluerat, mortuos monumentis litterarum mandare voluit, sed præsertim lumen ingenii sui, gratumque ac pium animum ostendit in iis quæ de Valsalva scripsit. Eo enim præceptore, ut initio docuimus, usus fuerat. Itaque non solum fecit ut ejus vita plenissima esset illarum rerum quæ ad illam declarandum pertinerent, sed etiam duodevigenti exa-

ravit epistolas, quæ mirabiliter ejusdem viri opera illustrant: harum epistolarum undecim attingunt tractatum de aure humana: reliquæ de variis rebus anatomicis magni momenti, intestinis, vasis cordis, valvulis, nervis, oculis ornatissime agunt pluresque habent observationes quæ in praxim multum lucis fundunt. In iis vero sic omnia perscripta sunt de observationibus habitis ab ipso Valsalva, MORGAGNO, aliisque doctis viris, quibus aut exornantur aut confirmantur aut corriguntur res quæ in memoratis Valsalvæ operibus continentur, ut et facile existimari possit singulari studio atque scientia fuisse MORGAGNUM in omni re anatomica. In hoc quoque magno opere is laudandus est, quod non se tenuit, quin aliquando contra suum doctorem (quanquam semper aliquam et quidem probabilem dedit errato illius excusationem), disseruerit. Videbat enim homini in inquisitione veri unice occupato nihil tam esse adversarium quam ad alicujus, quamvis sapientissimi, auctoritatem ita se conferre ut integra judicandi non esset potestas. Quapropter minime mirandum est, si nunquam gravate tulit quod aliquis sententiam probaverit quam ipse non sequeretur, et si in omni dissensione non vincere maluit quam vinci, dummodo verum inveniretur. Qui autem scire cupiat quantum illi laboris ac temporis positum fuerit in perlegendis, conferendis, seligendisque Valsalvæ chartis, quarum magnus fuit numerus, quantum in volutandis omnibus pene alicujus

nominis anatomicorum libris, ut ex eorum fontibus hauriret quæ aliqua ratione possint illustrare res de quibus aut egerat, aut commemoraverat Valsalva, quantum in observationibus habendis, cum soleret ex anatome proferre nihil quod non propriis oculis, ac sæpius perspectum habuisset, quantum denique in omni re proposita diligenter perpendenda exponendisque judiciis suis, legat ea quæ idem præfatus est de his anatomicis epistolis.

Præter has scripsit etiam epistolam ad amicissimum suum Franciscum Mariam Zanottum, quæ epitomen complectitur trium, quas Valsalva in Bononiensi Instituti scientiarum Academia habuerat, dissertationum, eaque legitur in volumine Commentariorum ejusdem Academiæ.

Editis jam his epistolis cum Morgagnus colligendi sui, vitandique æstivi caloris causa, rus se contulisset, venissetque eodem egregiæ indolis adolescens, et cum aliis studiis, tum præsertim medicinæ deditissimus, multum inter se collocuti sunt de rebus ad illam facultatem pertinentibus. Quo quidem in sermone multa præclara a Morgagno commemorata sunt de vera medendi ratione, deque sua non modo, sed etiam præceptorum suorum Valsalvæ et Albertini, hac in re consuetudine. Quæ inter, cum casu mentio incidisset operis Theophili Boneti, quod inscribitur Sepulchretum, quodque continet dissectiones eorum quos morbi e medio abstulerunt, pluri-

mis ex autoribus collectas, rogatus est, ut aperiret quodnam esset de eo opere judicium suum; affirmavit ille, opus quidem utilitate maximum suscepisse Bonetum, sed non satis diligentiæ ad illud conficiendum contulisse; quapropter et præclare eum facturum, qui hoc sibi sumeret ut multa, quæ in illo deficiunt, suppleret, non pauca redundantia resecaret, et accuratius atque inquisitius seligeret ac referret observationes quæ ad singulos morbos pertinerent, notans quid certum, quid incertum et si quid minus recte à scriptoribus esset expositum. Tum adolescens: « non sum, inquit, nescius te aliquid simile co-» gitasse, et in commentariolo de Valsalvæ vita » promisisse te facturum, ut ejus plurimæ huc » spectantes observationes in lucem prodirent. » Quid igitur differs rem dignam usu et ista sin-» gulari doctrina tua ? » Facile se exorari sivit Morgagnus; et vix Patavium redux studium suum ad hanc rem admovit, confectisque aliquod latinis epistolis has ad amicum misit. Ex hoc autem cognosci potuit quam placuerint quod ille non prius rogare destitit Morgagnum ut his epistolis alias comites daret, quam septuaginta obtinuerit quodque easdem auctori, ut recensere posset, petenti non antea remiserit quam idem auctor sancte pollicitus esset, nihil se esse detracturum ac brevi, quod fecit, eas editurum. Inscribitur opus *de Sedibus et Causis Morborum per anatomen indagatis*, idque in libros quinque dividi-

tur, quorum in priori agitur *de morbis capitis*, in secundo *de morbis thoracis*, in tertio *de morbis ventris*, in quarto *de morbis ad chirurgiam et universum corpus spectantibus;* in quinto autem ea comprehenduntur quæ ad singulos quatuor priores libros addenda videbantur. Multas ex veterum et recentiorum scriptis huc spectantes collegerat MORGAGNUS observationes, multas ipse à Valsalva acceperat, multo plures in hujus ineditis scriptis notatas repererat, plurimas vero per se, infinito studio ac diligentia, totis sexaginta annis habuerat easque omnes in hujus operis confectionem contulit. Bene recteque Jacobus Bartholomæus Beccarius hoc opus amplissimum interioris medicæ doctrinæ thesaurum pronunciavit: nec mirum si quatuor annorum spatio ter illud, quamvis non mole exiguum, typis mandatum fuerit et a doctis medicis maximo plausu exceptum et in linguam Anglicam et Germanicam conversum. Et verum quidem est non aliud novi opus quod plus veræ doctrinæ practicæ, veræque elegantiæ medicæ habeat, et plurima præterea, sic censente Hallero, *quorum ingens aut in physiologia aut in anatome usus sit.* Desiderarent alii alium ordinem, culpant prolixitatem alii, imperfectas vituperant nonnulli observationes: at nonne optimus ille ordo qui nexu nititur rerum? Nonne felix illa prolixitas quæ, concisis verbis, ex copia utilium rerum nascitur, et an ne removendæ observationes

imperfectæ si quid utilitatis afferre possunt? Post opus MORGAGNI illustrissimus Lieutaud, vir ingenii acumine, doctrina anatomica et medica, numerosa et felici praxi, morum integritate et amœnitate coævis carus, posteris commendandus, ejusdem generis opus edidit, in quo majorem numerum observationum, breviorem stylum, ordinem usui accommodatiorem invenias, at nihil inde decedit pretii operi MORGAGNIANO, suus stat immortali auctori honos, et egregius, aureus liber *de Sedibus et Causis Morborum*, egregiæ plenus doctrinæ, lectu gratus, et quem pluries legisse cuique medicorum dulce et utile erit, apud nepotes suam tuebitur famam. Hic fuit ultimus laborum MORGAGNI, jam tum octogenarii, qui reliquam vitam muneribus academicis, gratæ animi laxationi, et adornandæ operum omnium editioni quam non edidit, destinaverat.

Virum illustrem et quem, mox post edita prima Adversaria, anatomicorum principem agnoverunt primi anatomici, socium sibi eligere honori habuerunt plures Academiæ, et jam anno 1708, Academiæ C. N. Catalogo, Præside claro Schroeckio, inscriptus est; Schroeckii successor, *Baierus*, illum anno 1732 inter adjunctos retulit. Guilielmus Bromfield obtulit diploma receptionis in societatem Regiam Londinensem anno 1724 nec defuit Academia Regia scientiarum Parisiensis, sufficere in locum Friderici Ruyschii, anno 1731. Porro accessit ad Academiam Impe-

rialem Petropolitanam curante Joanne Frederico Schreibero anno 1735. Tandem Joannes Fredericus Mechel aditum solemnem ad regiam Academiam Berolinensem significavit anno 1754. Cum tanto esset MORGAGNUS in pretio apud exteros, fieri non poterat, ut illum minoris facerent Itali sui. Itaque nulla apud hos extat alicujus nominis Academia in quam ille honorificentissimis decretis cooptatus non fuerit. Nullum floret gymnasium quod ejus scriptis maximam non tribuat in rebus physicis auctoritatem, iisque plurimum non utatur in erudiendis harum rerum studiosis adolescentibus, nulla inter hos exorta est aut controversia, aut dubitatio de re anatomica, de qua idem tanquam oraculum haud fuerit consultus. Multa sunt illustria facta ejus patriæ ut ostenderet quantum de tanto cive se gloriaretur. In primis quod in publicis ædibus marmoream ejusdem effigiem posuit, hoc circum eam scripto Epigrammate

Hic est ut perhibent doctorum corda virorum
Primus in humani corporis historiâ.

Infra autem hæc exculpta inscriptio,

JO. BAPT. MORGAGNO NOB. FOROL.
PATRIA
INVENTIS LIBRISQUE EJUS PROBATISSIMIS
UBICUNQUE GENTIUM ILLUSTRATA
DECREVIT AD MDCCLXIII
PONENDAM IN CELEBERRIMO HOC LOCO
MARMOREAM EFFIGIEM
ADHUC VIVENTIS.

Quanta autem dignitate viveret Patavii, hæc sunt indicia. Ejus schola ac domus floruit semper nobilitate ac frequentia discipulorum, nec unquam prælectiones demonstrationesve habuit anatomicas, quin magnus ad eum omnium ordinum omniumque ætatum fieret concursus. Nullus vel mediocriter eruditus hanc adibat civitatem, qui MORGAGNUM videre, adire, alloqui prætermitteret; nemo vero ab ipso unquam discessit, qui non parem ejus humanitati ac doctrinæ laudem tribuendam esse judicaverit. Plures viatores anglos præsertim novi, qui de Italia reduces, læti, et grate memores narrabant quam humaniter illos exceperat et quantum ex illius colloquiis doctis, variis, jucundis profecerant.

Quanquam autem, ut supra demonstratum est, illud ei a Veneto senatu, pro munere docendi decretum fuit stipendium, quod nemini unquam concessum, non propterea tamen timere debuit reliquorum professorum aut offensionem, aut invidiam, cum inter hos nullus esset qui ejus gloriæ plurimum non faveret. Quintum Præses collegii Veneti gymnasiastici fuit, quæ potestas, quanquam legibus cautum sit ne ultra triennium duret, semel tamen ei ad septennium prorogata est. Jure igitur is dicebat, se in summi beneficii loco ponere quod in eam civitatem cooptatus esset a qua, quæ dari maxima poterant, accepisset ornamenta, quodque docendi causa in eam se contulisset civitatem quæ et humanitate et

doctrina præstabat; sic multum caræ patriæ desiderium lenibat, et inde factum est ut licet magnis præmiis invitatus fuisset ad docendum in aliis, iisque celeberrimis, tum intra, tum extra Italiam gymnasiis, ire semper recusaverit. Hoc quoque ad tanti viri laudem illustre fuit, quod Laurentius Heisterus, Georgius Daniel Coschwitzius, Albertus Hallerus, e nostratibus vero Josephus Antonius Pujatus, Franciscus Maria Zanottus, Jo. Gerardus Zevianus aliique maximæ doctrinæ viri quosdam e multis, quos fecerunt, libris ejus nuncuparunt nomini. In tanta celebritate famæ, Principibus quoque viris minimè placere non poterat Morgagnus, quam quidem non ultimam esse laudem vere ab Horatio dictum est. Itaque magnam assecutus est gratiam Caroli Ruzzinii, Aloysii Pisanii, Petri Grimanii, Francisci Lauretani, Marci Foscarini et Aloysii Mocenico, qui omnes summum locum in Venetorum republica tenuerunt. Foscarinus autem summis etiam laudibus celebravit Morgagnum in eo quod edidit opere de Veneta litteratura. Carolus VI Augustus de re quadam medica, per litteras ab archiatro suo Garrelio scriptas, illum consuluit, cumque aliquando ejus exercitus in Æmilia hiemaret, ducibus præcepit ut darent operam ne quis domui familiæque Morgagni molestus esset. Fecit hoc idem Carolus Emmanuel III, Sardiniæ Rex, isque cum semel et iterum per Forum Livii iter habuisset, eo tempore quo ibi feriatus commo-

rabatur MORGAGNUS, hunc humanissime excepit et ad plures horas cum eo collocutus est. A summis Pontificibus Clemente XI, Benedicto XIV et Clemente XIII magnas tulit existimationis ac benevolentiæ significationes, ac jure in eo præsertim gloriabatur quod Benedictus, suo in opere de Beatificatione servorum Dei, testimonium tribuerit amplissimum illius doctrinæ, quodque Clemens XIII litteras ad eum dederit honorificentissimas humanissimasque, quibus significabat pergratum sibi fuisse munus illius operum quibusque ei non tam vim doctrinæ admirabilem, quam pietatem in Deum, cæterasque virtutes gratulabatur. Quod testimonium gravissimum reputari debet, quia a summæ dignitatis Principe proficiscebatur, cui notissima erat vita MORGAGNI; quo enim tempore sacris Patavinis sanctissime præfuit, ejus sæpe consilio in curanda valetudine usus est, eidem suas semper patere voluit ædes. Constat quoque aliquando summum Pontificem prædicasse de MORGAGNI doctrina, modestia, comitate, humanitate in Deum hominesque caritate, in amicos fide, in suos studio ac diligentia ut nihil gloriosius ac magnificentius prædicare potuerit; addiditque illud non mediocre esse veræ laudis argumentum, quod is nunquam timere debuit hominum invidiam. Cum plurimum auctoritate et gratia valeret, non illas ad utilitatem suam, sed ad aliorum, ac præsertim amicorum commodum ac præsidium hi-

bentissime conferebat, atque in beneficiis tribuendis se illa nolle fenerari ostendebat, cum tamdiu meminisset, quoad ille gratus erat qui acceperat; percepta vero a se immortali retinebat memoria; quod sæpe declaravit et maxime in homine cujus ope a periculo vitæ ereptus est quod ob lapsum in canalem quemdam, ut initio narravimus, subiit in pueritia; hujus enim egestatem suis sumptibus sustentavit, mortem deflevit, memoriam grata recordatione persecutus est. Multum semper vigilavit ac laboravit, et provinciam docendi ad extremam usque senectutem ita sustinuit, ut de se prædicare potuerit illud Virgilianum.

Nec tarda senectus
Dibilitat vires animi mutatque vigorem.

Vixit ad aliorum utilitatem, et magnam se Deo habere gratiam dicebat, quod siverit se eam præsertim scientiam profiteri, quæ hominibus plurimum prodesset, et quæ ad ipsius Dei cognitionem una omnium maxime duceret. Nihil in eo fictum aut simulatum unquam apparuit, ut autem erat decori amantissimus æqualitatem universæ vitæ singularumque actionum mirabiliter servavit. Quemadmodum in vitâ, sic in medicina quæ essent simplicia amavit, et qui sæpe plures venæ sectione curavit, nunquam tamen hoc remedii genus sibi adhiberi passus est, quoniam naturaliter illud horrebat. Consuevit etiam in

quibusdam capitis morbis sanguinem ex occipite mittere, cujus curationis, quæ jam diu fieri desierat, tanquam restitutor ab Hoffmanno, Waltero, aliisque merito laudatur.

Duxit uxorem Paulam Vergeriam civem suam, nobili genere natam, cum qua vixit conjunctissimè, et ex qua quindecim suscepit liberos. Inter hos tres virilis sexus fuerunt, quorum natu maximus matrimonio sese junxit cum nobili femina Maria Serughia. Decessit autem anno 1766 patri relinquens non solum peracerbum sui desiderium, sed etiam nepotum curam quam mira alacritate et providentia sustinuit. Filiorum alter mortem obivit in pueritia, alter societati Jesu nomen dedit. Filiarum vero quatuor occiderunt in cunis; reliquæ sese Deo virgines voverunt. Fuit MORGAGNUS statura magna et venusta figura, hilari et læto vultu, fulvis capillis, oculis cæruleis, et ad summam senectutem usus est sensibus et valetudine optima; ad hanc autem conservandam plurimum conduxisse putavit quod simplici victu, vestituque semper delectatus est, quod non facile tempus variaverit sumendi cibum dormiendique, quòdque sibi ab intemperie cœli caverit. Optime profecto ad Nestoris instar inter vivos egit, floruit etiam egregiarum animi dotium integer, usque dum animam Deo pie placideque redderet die sextâ decembris anno hujus seculi septuagesimo primo, cum vitam honestissime traduxisset ultra annos 89 et menses

novem ac dies 11, decenti funeris pompa elatus communi civium luctu, qui probe perspexerint, quantum ornamentum ac præsidium medicinæ amisisset Patavina universitas in uno MORGAGNO.

OPERA EDITA.

Opera omnia MORGAGNI in quinque tomos *in-fol.* divisa; Bassani edi curavit anno 1765 Antonius Larber ejusdem MORGAGNI discipulus et hæc est divisio.

TOM. I. Adversaria Anatomica omnia: horum prima edita sunt Bononiæ 1706, typis Pisarri *in*-4° magno; postea Lugduni Batavorum 1714 apud Wishoff *in*-8°, et Patavii 1719, apud Cominum *in*-4°, et Lugduni Batavorum 1723, apud Langerak *in*-4°, et rursus apud eumdem 1741 *in*-4°. Altera et tertia impressa fuere Patavii apud Cominum 1717 *in*-4°, et Lugduni Batavorum apud Langerak 1723 et rursus 1741 *in*-4°. Quarta denique, quinta et sexta impressa fuere Patavii 1719 apud Cominum *in*-4°, et Lugduni Batavorum 1723 apud Langerak et rursus 1741 *in*-4°.

TOM. II. Epistolæ Anatomicæ XX quarum priores duæ prodierunt Lugduni Batavorum apud Joán. à Kerkhem *in*-4°; reliquæ impressæ fuerunt, cum Valsalvæ operibus, Venetiis 1740 typis Pitteri *in*-4°, tom. II, et deinde 1741, apud eumdem *in*-4°, minori tom. I.

TOM. III et IV. De Sedibus et Causis Morborum per anatomen indagatis libri quinque, anno 1761, ex Typographia Remondiana, Bassani primum prodierunt; anno deinde 1762 recusi fuerunt Neapoli, sumptibus Dominici Terres *in*-4°.

TOM. V. Miscellanea opuscula tres in partes divisa. In prima parte continentur quæ ad rem medicam et anatomicam spectant eaque sunt:

Nova Institutionum medicarum Idea Patavii edita, apud

Coronam *in*-4° magno; et Lugduni Batavorum apud Langerak *in*-4° 1740, et cum Adversariis conjuncta 1741.

De via atque ordine in tradenda publice medicina atque anatome Epistola, ad Antonium Larber Archiatrum Bassanensem.

Procemia quædam anatomicarum Prælectionum.

De Anatomicis Eustachii Tabulis Epistola ad Joannem Mariam Lancisium. Edita hæc epistola a Lancisio fuit cum iisdem Tabulis Eustachianis Romæ 1714, apud Gonzagam, et Genevæ 1717, cum Theatro Anatomico Mangeti apud Cramer et Perachon, et rursus Romæ 1728, sumptibus Pagliarinorum *in-fol.*

De Glandulis Epistola ad Petrum Antonium Michelottum edita ab hoc fuit in suo de separatione fluidorum libro, Venetiis 1721, apud Pinellos *in*-4°.

De lacrymalibus ductibus eorumque obstructione epistola ad Dominicum Anelium, qui illam edidit in libro, cui titulus: *Suite de la nouvelle Méthode de guérir les fistules*, etc. Taurini 1714, apud Mairesse, *in*-4°.

De Lumbricis epistola ad Antonium Vallisnerium; a quo edita fuit in suo libro qui inscribitur: Considerazioni intorno alla generazione de' Vermi; Patavii 1711, typis Seminarii *in*-4°, et recusa inter illius opera Venetiis 1733, apud Coletum *in-fol.*

De acu intra vesicam intrusa, et de excrescentia membranæ adiposæ epistola ad Lucam Schroeckium: habetur in centuria quinta ephemeridum Cæsareæ N. C. Academiæ: Norimbergæ 1717, typis Heinii.

De calculis felleis Epistola ad eumdem, eaque relata est in secundum volumen Actorum ejusdem Academiæ. Ibid 1730, typis Adelbulneri.

De venæ cavæ varicibus epistola ad Antonium Cœlestinum

Cocchium qui ei locum dedit inter suas Epistolas physico-medicas, Romæ 1725, apud Antonium de Rubeis *in*-4°.

De vesicæ calculis a Fratre Jacobo Beaulieu Patavii exsectis, et de casu Corneliæ Bandiæ epistola ad salvatorem Morandum.

In locum Vitruvii medicum epistola ad Joannem Polenium. Extat in Exercitationibus Vitruvianis secundis Polenii 1739. Patavii typis seminarii *in-fol.*

De iis quæ a Valsalva in Bononiensi Academia Instituti Scientiarum recitata fuerant epistola ad Franciscum Mariam Zanottum. Extat in tom. I. Commentariorum de eodem illo Instituto, Bononiæ 1731 *in*-4°.

Experimenta circa aquam calcis vivæ; habentur in citato volumine.

Responsum medico-legale circa obstetricum judicium de mulieris virginitate, Romæ 1739, typis Rev. Cam. Apostol. *in*-4°.

Responsum medico-legale alterum, super seminis emittendi impotentia.

Responsum medico-legale tertium, an post septem a conceptione menses infans nasci possit vitalis et perfectus?

In A. Corn. Celsum et Q. Serenum Samonicum Epistolæ X. Harum primæ quatuor Patavii prodierunt anno 1721, apud Cominum *in*-8°, et Hagæ Comitum 1724, apud Alberts *in*-4°, et rursus apud Cominum cum Celso 1722, omnes autem tum solæ, tum simul cum Celso apud eumdem Cominum 1750.

In secunda Parte continentur quæ ad Philologiam pertinent, eaque sunt.

De prospero Alpino Epistolæ duæ, ad Hieronymum Davidem Gaubium.

De Philologo Ravennate, et de Angelo Bolognino Epistola ad Joannem Astruc, a quo edita fuerat in tom. II editionis

secundæ, suorum de morbis venereis librorum, Parisiis 1740 *in*-4°.

De vita et scriptis Dominici Guglielmini commentariolum extat in centuria quarta Ephemeridum Cæsareæ N. C. Academiæ, Norimbergæ 1715. In operibus Guglielmini editis Genevæ apud Cramer et Perachon an. 1719 *in*-4°; in Bibliotheca scriptorum Medicorum Mangeti Genevæ apud eosdem *in-fol.*; et in Decade prima vitarum Italorum doctrina excellentium qui seculo XVIII floruerunt; Romæ apud Komareckium, 1766 *in*-8°.

De vita et scriptis Antonii Mariæ Valsalvæ commentariolum editum cum hujus operibus Venet. 1740 et 1741 *in*-4°, et in memorata decade vitarum Italorum, etc.

De genere mortis Cleopatræ Epistolæ ad Joannem Mariam Lancisium, qui eas vulgavit in appendice ad Mercati Metallothecam Vaticanam, Romæ 1719, typis Salvioni *in-fol.*

De ordinario Frontini consulatu Epistolæ duæ quarum prima est ad Joannem Polenum, qui eam vulgavit cum Frontino de Aquæ ductibus 1722. Patavii, typis seminarii *in*-4°, altera est ad Petrum Pluvenium S. J.

De quadam librorum M. Varronis particula, ut legitur in veteri codice, Epistola ad Joannem Polenum extat in tomo IV della Raccolta d'opuscoli scientifici e filologici; Venezia 1730 appresso Cristoforo Zane *in*-12.

In Vitruvii locum ad tempus, quo is scripsit, attinentem et in alterum veteris Auctoris compendii architecturæ epistola ad eumdem Polenum.

Laudationes à Morgagno habitæ olim cum gymnasiarchas, aliosve doctoris insignibus exornaret.

In scriptores Rei Rusticæ Epistolæ IV, quarum unam dedit ad Jacobum Facciolatum reliquas ad Julium Pontederam, editæ fuerunt Lipsiæ cum iisdem scriptoribus tom. II, 1735, sumptibus Fritschii *in*-4°.

In tertia Parte continentur epistolæ XIV Historico-criticæ, Æmilianæ dictæ non modo quia pleræque olim scriptæ fuerant in Æmilia, sed et quia omnes ad antiquitates et geographiam attinent partis non modicæ illius provinciæ.

Epistola ad Joannem Mariam Lancisium de vena sine pari, extat in opere cui titulus: Joannis Mariæ Lancisii etc. de motu cordis et aneurysmatibus, Romæ 1745, ex Typographia Palladis apud Fratres Palearinos *in*-4°.

ILLUSTRISSIMIS

ATQUE EXCELLENTISSIMIS VIRIS

ANGELO CONTARENO

AEDIS S. MARCI PROCURATORI

PAULO RAINERIO

FRANCISCO II MAUROCENO

EQUITI ET ÆDIS S. MARCI PROCURATORI

TRIUMVIRIS LITTERARIIS

TOTIQUE EORUM ORDINI PRÆSTANTISSIMO

JOANNES BAPTISTA MORGAGNUS.

F.

Sæpe *cogitanti mihi*, Senatores Amplissimi, *grataque, ut par est, memoria tot et tanta Augusti Vestri* Senatus *in me beneficia repetenti, nullum prorsus ex decem Senauts Consultis ab anno usque* 1711, *ad hoc tempus benignissime de*

me factis visum est quod mediocritati huic meæ potius, quam autoritati gravissimi Magistratus vestri, debeatur. Referentibus enim qui eum tunc Magistratum gerebant, Viris summis, et in iis Carolo Ruzzino, Aloysio Pisano, Petro Grimano, qui magnis suis quisque meritis postea ad Principatum evecti sunt, aut hoc eodem dignissimis equitibus Jo. Francisco, et Michaele Maurocenis, aut Ædis S. Marci spectatissimis Procuratoribus Frederico Marcello, Laurentio Theupolo, Francisco Superantio, Joanne Emo, Daniele Bragadeno, aut Marino Georgio, Petro Mocenico, Jo. Petro Paschalico præstantissimis Senatoribus, his, inquam, aliis alio tempore, ad Senatum *referentibus, decretum est primum, ut in hanc suam, toto orbe celeberrimam, Academiam honestissimis conditionibus etiamtum juvenis arcesserer, mox autem, ut ab nobili in qua locaverat sede ad multo nobiliorem ascenderem; neque enim aut hic, aut usquam ulla alia est cui quisquam Vesalii Columbi, Fallopii, Fabricii, Casserii, Spigelii, Veslingii, et eorum qui his deinceps successerunt, illustris famæ non ignarus, primariam hanc cathedram anatomicam facile postponat. Paulo post quoque decretum est, ut a quingenis honorarium cresceret, idque raro exemplo, ad aureos octingenos, novissime autem longe rariori, atque adeo intrà hos nonaginta annos unico, ad bis millenos. Ego vero qui nimis assentari mihi nesciam, sicuti priora illa non tam*

mihi, quam eorum quos nominavi, auctoritati concessa fuisse, credo, ita hoc præcipue quod postremo dixi, ab sapientissimo Senatu *esse datum, puto consilio Barboni Mauroceni, Ædis Marcianæ Procuratoris meritissimi et duorum ex Vestro Ordine summorum Virorum, quos eadem honoris amplitudine ornatos, boni Superi patriæ, et nobis, ut diutissime precantibus, reliquere, cum illum, et cæteros quos supra laudavi, mœrentibus præpropera vel in senio visa, mors eripuerit. Et trium quidem eorum consilium etsi eo spectasse, non dubito, ut regium Venetæ munificientiæ exemplum erga Professorem Humanitatis eximium superiore sæculo extans, iterum nostro ad ingenia excitanda renovaretur; hoc ipso tamen quod in me potissimum renovari, maluerint, quantus ad cætera magistratus vestri in me beneficia velut cumulus, accesserit, cæcus essem si non perspicerem, ingratissimus si non faterer. Sed non minus ingratus essem, si reticerem, qua me singuli benignitate et coram, et per epistolas excipere consueveritis; per epistolas autem? imo vero per libros etiam eruditissimos, ut cum rei litterariæ Venetorum Historia ad seros posteros meum sit nomen perventurum iis titulis exornatum, quos, ut a tanto viro datos, olim credar promeruisse. Eadem ergo qua me soletis, et qua tot, ac talia cum majores vestri, tum* Vos, Senatores Amplissimi, *in me contulistis, singulari benignitate oro, atque obsecro, ut hæc*

mea, ultima fortasse, scripta accipiatis, testificatura, ut cætera me defecerint certe voluntatem VOBIS *inserviendi in erudienda per tot annos mihi commendata juventute non defecisse. Faxit Deus, ut meis votis felix respondeat exitus, in quibus illud quidem est, ut vel me mortuo, his perlectis libris illa proficiat; sed hoc in primis, ut vos incolumes* REI *vestræ* PUBLICÆ, *et huic Gymnasio quam diutissime conservet.*

BENIGNE LECTURO AUCTOR.

QUÆ duo C. Lucilius, ut est apud Tullium (1), dicere solebat, *ea quæ scriberet, neque ab indoctissimis, neque ab doctissimis legi velle*, horum ego pariter utrumque hic dicerem, si ut juvare cupio non indoctissimos, sic me vicissim ab doctissimis adjuvari non averem. Duo enim mihi in his edendis Scriptis proposui, alterum illud, ut studiosæ juventuti, alterum hoc, et præcipuum, ut omnibus, sed doctorum accedente auxilio, prodessem. Id quale sit, ex præfatione hac apparebit.

2. Theophilus Bonetus de medica facultate, atque adeo de universo hominum genere egregie, si quis alius, meritus est, cum, anno 1679, libros qui *Sepulchretum* inscribuntur, vulgavit. Eorum enim quos morbi sustulerant, dissectiones, quotquot potuit, colligens, et in ordinem redigens, corpus ex omnibus unum confecit, ut quæ per innumera auctorum volumina dispersæ non magnam afferebant utilitatem, conjunctæ, ordinatæque maximam afferrent. Cum editum opus plerisque omnibus, ut par erat, perplacuisset idem, sed parte minimum tertia auctius, prodiit anno 1700 cura et studio Jo. Jacobi Mangeti. De hac igitur nos, ut pleniori, editione loquemur.

3. Et primum si qui sunt qui utriusque illorum consilium, animum, laborem magnis efferant laudibus, cum his ultro facimus, et faciendum censemus. Sed cum apud viros, cætero-

(1) L. 2, de Orat.

quin præstantissimos, legimus, Sepulchretum *diligentia incomparabili, ex omnibus optima colligendo, et redigendo ad capita,* esse confectum atque alia hujusmodi: utinam in his quoque adstipulari possemus. Cur vero me quidem non posse credam, mox indicabo, semper tamen eorum memor quæ modo ultro dedi, et præterea novæ, ac vastæ adeo susceptæ provinciæ duos, haud amplius, homines, quantumvis industrios, non esse pares; quandoquidem, ut est in Iliadis, opinor, quarto, *non simul omnia Dii dederunt hominibus,* et in duodecimo, *multorum autem opus melius.*

Quæ tametsi libens et agnosco, et fateor; tamen si opus tam utile deinceps utilius reddendum est, reticeri non debet, superesse apud auctores tum veteres, tum ita recentes, ut ante alteram Sepulchreti editionem extarent, superesse inquam, ut aliorum qui ibi ne nominantur quidem; sic aliorum etiam qui nominantur, observationes haud ita paucas, dignas sane quæ minime omitterentur: contra autem, omittendas fuisse tum quæ semel jam positæ, in una eademque sectione, et nonnunquam in una atque eadem pagina, per incuriam repetuntur, tum præsertim quæ a versuto quodam scriptore ita transformatæ sunt, ut si ægrorum nomina, et conditionem, et civitatem spectes, novæ appareant; at si res ipsas atque sententiam, continuo intelligas, easdem omnino esse quæ ex veris auctoribus supra leguntur. Huc eas adde, in quibus vel mediocriter in sanorum, morbidorumque corporum sectionibus exercitati facile agnoscant, aut quæ secundum naturam sunt, pro morbosis, aut quæ ad certum quoddam pertinent læsionis genus, pro longe altero esse proposita, ut puta aneurysma pro abscessu: quæ nimirum observationes aut accipiendæ non erant, aut certe non sine aliqua subjecta dubitatione ponendæ. Mitto quæ ad illud, ad quod attinebant, caput non sunt redactæ, quæ male ex autographo descriptæ, quæ ex quo sint auctore, nescias, aut quas ejus cujus non sunt, esse credas: ne multa, quidquid præterea operarum incuriæ, aut inscitiæ imputare malueris, libenter

mitto, quanquam non emendata in gravissimos errores conjicere legentes possunt, et nisi, emendentur, operis minuunt utilitatem. Quam et alia duo vehementer imminuunt, de quibus continuo verba faciam, hic interim confirmans, quæ hactenus dixi omnia, non temere dicta fuisse, quicumque hos meos versaverint libros, planissime esse cognituros.

5. Cum rari sint morbi, longiores præsertim, ad quos non alius aliquis se adjungat, aut plura, variaque non accedant symptomata; propterea illorum singulæ observationes, ubi sub eo capite ad quod potissimum videntur spectare, plene atque ex toto propositæ fuerint, sub aliis quoque capitibus ad quæ præterea pertinent, sunt certe commemorandæ, paucis quidem verbis, sed quæ locum illum ipsum indicent, in quo statim possit lector, cui totæ legendæ sunt, totas reperire. Neque enim, ut fit in Sepulchreto, satis est sectionem quæ plurimas sæpius continet, designare, velut ad observationem illam; ut ex innumeris unam saltem, exempli causa, proferam; Jo. Petri Lotichii, quæ præterquam quod non sub omnibus sub quibus debebat, capitibus commemorata est, in quatuor, sub quibus commemoratur, *de Dolore Capitis* Obs. X; *de insomniis et Incubo* Obs. II; *de vertigine* Obs. VII; et *de Convulsione* Obs. XIII, semper in sectione indicatur *de Melancholia*. Verset igitur lector necesse est sectionem hanc universam, id est quinquaginta, ex quibus constat, observationes, ut illam tandem, neque ita facile, inveniat, quæ ibi est XXXI. Dixi autem neque ita facile, quoniam in omnibus iis quatuor locis sic incipit *juvenis*, hic autem sic *famulus mercatoris*. Verum ubi perlegerit, et illam esse ad quam rejiciebatur, cognoverit, putasne, ibi totam habere? Non habet certe. Deest enim externa morbi causa, propinatum filtrum, desuntque alia, quæ deesse, ne suspicetur quidem, nisi forte aut incidat in illum *de Dolore Capitis* locum, aut quod melius esset, auctorem ipsum Lotichium, legat. Sed ut illud tantum de quo dicere cœpimus, attendamus, quantum videlicet temporis insumere oporteat

ad id quod quæritur, reperiendum; vides profecto, multo utilius opus fuisse, futurum, si tota observatio semel ubi commodius fuisset, proposita, et certo numero designata, per hunc, ubicumque commemoranda erat, nec per sectionem duntaxat esset indicata.

6. Longe autem majorem adjecti operi duo saltem accuratissimi indices præbuissent utilitatem. Memini, cum Bononiam, ubi tunc degebam, recusum nuper Sepulchretum fuisset importatum, me vehementer esse gavisum, dum in ejus fronte editum legerem *cum Indicibus necessariis*. Sed gaudium tamdiu perstitit, donec hos quærens, unum tantummodo esse, vidi, qui nihil, nisi præfixos observationibus titulos, contineret: quorum plurimi cum ipsi quoque aut latenter, aut aperte nec dissimulanter sint manci, omnes autem haud alio quam observationes, ordine propositi; dici non potest, quot symptomata, aut quot item læsiones partium in observationibus quidem describantur, per indicem autem neque designentur; nec singula, nec singulæ una cum sui similibus exhibeantur. Unde ingentis operis magna ex parte utilitas perit, quæ inde præsertim extitisset, si plura similia symptomata presto essent quæ cum pluribus læsionibus, inter se aut similibus, aut dissimilibus, facile posses comparare, et sic intelligere, quænam illorum sæpius aut rarius, aut nunquam cum harum utrolibet genere jungantur. Memini quoque jam tum, ut juventus audet, vel de maxime arduis, et labore plenissimis rebus cogitationes suscipere, non desperasse me, quin, si diuturnum olim daretur otium, cum cætera quæ dixi in Sepulchreto desiderari, aliaque præterea, tum præsertim quod ad indices spectat, et qua ratione, supplerem, imo cogitatum hoc meum cum inclyta illa quam nunc Instituti scientiarum vocant, Academia communicasse.

7. Alia autem quæ, ut modo innuebam, in Sepulchreto præterea desiderantur, fere ad scholia attinent. Quorum multa esse æquo longiora, non dubitabam; sed tanto longiora videri, quod sæpe utiliorum loco aut minus utilia, aut

minus probanda exhiberent, imo nonnunquam iterarent. Utilius fuisset ne bona quidem repetere, sed jam semel posita, verbo, si iterum opus esset, ubi essent posita indicare, dubitationes ad quædam observationum loca opportune subjicere, ad alia quantum cum aliis consentiant observationibus, animadvertere, ad alia quæ inde ad medicinæ partem illustrandam sive theoricam, sive potissimum practicam consequerentur, docere, ad alia demum quæ minus facile intelligi posse viderentur, non per doctrinas aut jam desertas, aut apud plerosque in dubium vocatas, sed per magis probabiles, faciles, et quoad ejus fieri posset, communes explicare. Et horum quidem omnium aliqua in Sepulchreti scholiis aliquando facta esse non inficior, et quæ doctrinæ, cum Bonetus viveret dominarentur, non ignoro. Verum non de eo redarguendo hic agitur; sed de ejus opere, ut hæc ferunt tempora, magis proficuo reddendo.

8. Cum igitur omnia quæ de Sepulchreto dixi, non semel animo postea versassem, et quantulumcumque possem ad ejus augendam utilitatem conferre denique cœpissem; me vehementer in proposito confirmarunt quæ in novis, subinde prodeuntibus, doctorum hominum scriptis legebam, illo *opere vix aliud utilius esse*, aut quod *magis mereretur suppleri, et ad nostra tempora deduci*: item *mirum, quantum adaugeri, et meliori indice pro studentium commoditate instrui posset*: verum, ut cætera prætermittam; *longe tamen majori laude atque honore dignum futurum* Boneti *laborem fuisse, si partim in seligendis, atque ad singulos morbos, tanquam capita, referendis observationibus aliquanto accuratior fuisset, partim in scholiis, adnotationibusque monuisset, quæ hinc inde incerta, aut prorsus falsa, atque ab auctoribus suis parum recte exposita fuerint.* Nunc in re quæ ad omnes, neque hac tantum, sed et insequentibus ætatibus spectat, quid a me uno, et quatenus hic expectare æquum sit, ut judicari facile queat, unde mihi prima hos libros scribendi occasio data sit, non est reticendum.

9. Editis jam anatomicis Valsalvæ scriptis, et epistolis in illa meis, forte accidit, ut cum Patavio, sicuti illis annis haud raro solebam, æstivo tempore secessissem, conveniret me sæpius optimus juvenis, egregiæ indolis, et cum aliis, tum præsertim rei medicæ, studiis deditus. Qui cum illa, easque perlegisset, identidem me in eum sermonem, quo nullus mihi jucundior est, revocabat, de præceptoribus videlicet meis, Valsalva in primis, et Albertino, quorum vel minusculas in medendo consuetudines cognoscere avebat: quin de meis quoque ipsis, nedum illorum, et observatis, et cogitatis subinde sciscitabatur. Quæ inter cum illa forte, ut fit in colloquiis, aperuissem quæ ad Sepulchretum attinebant, omnibus me fatigare precibus nunquam destitit, ut in ea præ cæteris incumberem, et quando in commentariolo de Valsalvæ vita, promiseram, daturum me operam, ut ejus plurimæ, quæ superessent, eodem spectantes, observationes prodirent, cum iis conjungerem meas, et in utrisque exemplo quasi quodam ostenderem, quid in nova Sepulchreti editione, ab se fortasse, si amici auxiliarentur, aliquando suscipienda, desiderarem. Familiariter, ut vellem, scriberem, sicque illa etiam quæ in colloquiis dixeram, aliaque similia, minuta quantumlibet, at sibi gratissima, interjicerem. Quid quæris? Exorari me sivi. Res enim flagitabatur, quam in illo commentariolo ex parte pollicitus fueram, ex parte autem haud inutilem fore, sperabam, si ex sententia succederet, possetque recensita postea, atque edita, aliquando ad idem laboris genus me longe meliores excitare. Hac mente, Patavium reversus facere periculum cœpi aliquot missis ad amicum epistolis. Quas illi non displicuisse, duo ostenderunt, alterum, quod me suis assiduis flagitationibus ad alias, atque alias deinceps mittendas, ad septuagesimam usque perduxit; alterum, quod easdem mihi, ut recenserem, petenti, non antea remisit, quam sancte promitterem, nihil me esse detracturum.

10. Intelligis, benigne Lector, cur initio dixerim, hæc mea

ab indoctissimis legi nolle, dicturus pariter, neque ab doctissimis, si ea tantummodo continerent quæ ille retineri voluit, nempe quæ studiosis adolescentibus prodesse possent. At vero hic mihi non licet Lucilianum illud (1) meum facere, *Persium non curo legere hæc : Lælium Decimum volo ;* imo Persios, id est doctissimos, cupio, qui cætera Decimis Læliis, id est non illitteratis juvenibus relinquentes, consilium duntaxat, et desiderium perpendant meum, et si forte non displiceat, assensu; si melius fieri posse credant, monitis adjuvent, et exemplo, ut ex Sepulchreto denique utilitas quanta maxima potest, capiatur. Quo facilius utrumlibet faciant, quidquid his epistolis in hunc finem ipse præstiterim, quanto paucioribus licebit in re multiplici, et varia dilucide narranda, proponam.

11. Observationes (ab his enim incipiam, ut eumdem fere quo supra usus sum, ordinem conservem), observationes, inquam, illas quas animadverti sive ex veteribus, sive ex recentioribus in Sepulchreto exhiberi potuisse, nec tamen exhibitas esse, illasque insuper quæ ab altera ejus editione ad hoc usque tempus prodierunt, suis sub capitibus indicavi, quæcumque inter scribendum succurrerunt. Quod ideo dico, ut omnes sciant, superesse quæ addantur, quam plurimas; neque enim ex iis quos perlegeram, libris cunctæ; ex iis vero quos non videram, certe nullæ succurrere potuerunt : multos autem non vidi aut quia non huc fuerant his Europæ calamitosis temporibus importati, aut quia iis linguis quas non satis calleo, ab auctoribus erant scripti; neque enim interpretibus quibuslibet, in rebus præsertim ejusmodi, plurimum fidere consuevi. In singulis quoque Sepulchreti sectionibus, si paucas ex prioribus excipias, quæ non semel observationes aut per incuriam, aut ob fucum a transformatoris versutia factum, proponantur, et in quibus aut sana pro morbidis,

(1) Ciceron. loc. cit.

aut morbus pro morbo alio describatur, aut typographus oscitanter, graviterque peccaverit, quantum animadvertere potui, notare non omisi; ut non levem opem vel in minutis, sednon levis sæpe momenti, rebus, iis qui rursus Sepulchretum sint edituri, mihi videar attulisse. Utinam parem opem afferre licuisset sive cum lectores alio rejiciuntur, ubi plenius descriptam hanc, aut illam observationem reperiant, nec signanter indicatur observationis ejusdem numerus, sive cum obruuntur longissimis scholiis, nec tamen utiliora, sed modo supervacua, modo repetita, modo falsa, aut perquam dubia continentibus. De quibus interdum quidem admonui; at semper facere infinitum fuisset. Ad indices autem conficiendos, quam necessarios, tam longi, gravisque laboris, otium mihi defuisse, non est cur scientibus dicam. Satis superque iis qui æqui sint, visum iri, spero, quod hac ætate, nemine adjuvante, ne discipulo quidem, aut amanuense, cum in his ultimis, tum in cæteris de quibus dictum est, quæ distinctius omnia nunc ordine recensebuntur, exemplo saltem qualicumque ostenderim meo, qua ratione existimem, Sepulchretum auctius, simulque utilius aliquando reddi posse.

12. Igitur ineditas ad hoc tempus observationes profero, bene multas Valsalvæ, amicorum non paucas, maxima autem ex parte meas. Primis et meriti, et honoris causa primum in singulis capitibus locum tribuo. Illas eadem cura qua alia olim, ut in ejus vita dictum est, collectas, et ubi italice scriptæ fuerant, latine redditas, omnes autem ita, ut ipsum optare consuevisse, sciebam, rescriptas, ea fide propono, ut sicubi nonnunquàm subdubitavi, an recte intelligerem, ipsa ejus maluerim verba producere, nihil usquam detrahens, aut addens, nisi ex illius ore acceptum, quod in paucis accidit, quas mihi diligenter narraverat, non scripserat, observationibus. Cæteras enim ex ejus chartis aut inter se nexis, aut solutis excepi. Quas omnes chartas, ubi observationes, experimenta, aliaque his epistolis proposita, jam

satis excerpseram, etsi postmodo ita, uti antea fuerant, et numeratas, et obsignatas reddidi illius Genero Ludovico Montefacio viro claro qui Bononiensi Scientiarum Instituto a Bibliotheca est; tamen si quis forte aliquam velit cum his meis conferre descriptionibus, et ex me quærat, quo illam signo in tanto chartarum numero invenire possit, docere non gravabor, ut neque litteras ostendere, per quas mecum suas, quibus utor, observationes amici communicarunt, spectata omnes fide, peritia et diligentia. Nam quod denique ad meas attinet, quo singulas anno, mense, loco, et quibus adstantibus, aut adjuvantibus, habuerim, semper, nisi antea satis significaveram, diserte adscripsi. Et non modo ætatem, et sexum, sed et alia, quantum scire et nosse licuit, quæ de ægrotantibus requirit Peyerus (1), et in iis, quæ ad curationem adhibitam spectant, adnotavi: quanquam admonendus es, ne mihi usquam, aut Valsalvæ curationem ullam, nisi si quam a nobis præscriptam fuisse, dicemus, magis imputes, quam morborum externas causas, et symptomata; ut enim hæc, ita et curationem narramus. In ipsis autem dissectionibus describendis cavendum præ cæteris mihi duxi, ne quod in aliorum certis quibusdam descriptionibus improbarem, ipse admitterem, si quæ aut secundum naturam sunt, aut non extra naturæ modum, ut quædam sunt varietates, ea tanquam morbosa proponerem. Dedi quoque operam, ne historias dividerem, sed totas semel exhiberem, aut si quando, perraro autem id contigit, conducibilius visum est dividere, aut, quod persæpe accidit, commemorare; semper indicarem eum ipsum locum in quo aut reliqua pars, aut tota historia continuo posset inveniri nunquam repeterem, ne tum quidem cum olim in aliquo ex meis scriptis jam proposita fuisset satis; quippe *odiosum* haud secus ac Homerico Ulyssi (2), *odiosum*, inquam, *mihi est iterum aperte dicta*

---

(1) Meth. Hist. Acad. Medic. c. 2 et 3.

(2) Odyss. l. 12 in fin.

narrare. Sic enim revera nimis longæ fiunt historiæ; non cum omnia quæ ad prægressas morbi causas; et ad symptomata (quæ utinam ambæ res cunctæ semper notæ esse potuissent) aut ad partium læsiones attinent in cadavere animadversas, accurate describuntur. Quin etiam sæpe causæ sunt, cur in utrisque non modo quæ fuerint; sed et nonnulla quæ defuerint, diserte, ut feci, sint adnotanda.

13. Quid vero dicam de scholiorum prolixitate? Non equidem ignorabam, et minus gratam esse plerisque, et quibusdam minus probatam; quanquam Peyerum, qui ex his est (1), historiæ suæ (2) scholium adjunxisse video septem paginis quam ipsa, longius. Sed primum dico, non quidquid in his meis libris præter historias est, scholia esse. Deinde aio, si præstanda in meis fuerant quæ in multis dixi (3) Sepulchreti scholiis desiderari, me brevem esse non potuisse. Quid? quod erant certè simul observationes propemodum innumeræ, quæ illi adderentur, indicandæ, simul quid in iis ex quibus jam constabat, seligendis, describendis, disponendis, designandis, aut ob rerum copiam, aut propter incuriam typographorum peccatum fuerat sæpenumero, ostendendum. Hic quæres fortassis, an non sæpicule peccasse me quoque, credam, non jam dico in operarum, a quibus nimirum longe aberam, hallucinationibus prohibendis; sed in eo ipso dico quod præsertim illis in scholiis minus probabam, in doctrinarum videlicet, ac sententiarum delectu, per quas explicarem observationes, faciliorum, probabiliorum, magis communium, seu quas plerique in dubium non revocassent? Ego vero is sum qui si quis alius, nihil humani à me alienum putem, neque in ea re modo, sed in aliis etiam. In ea re tamen memor ad quem scriberem, dedi operam, quan-

(1) Meth. cit. c. 5 in fin.
(2) Ibid. c. b.
(3) Supra, n. 7.

tum potui, ne abstrusis, et arduis, sed obviis, planisque, neque singularibus, sed fere communibus uterer explicandi rationibus, fere, inquam, communibus eo tempore quo scribere incepi. Multum enim jam scriptio processerat, cum repente agitari cœptæ sunt controversiæ quædam, propter quas cum operosius fuisset scripta mutare, satis fore, credidi, si in his quæ scribenda supererant, ita me gererem, ut nemo jure conqueri posset, præsertim cum per me cuique et tum, et antea aperte liceret, si quid forte minus probaret, id aliter explicare ad arbitrium suum. Neque enim præcipuum in hoc vertitur propositum meum: neque, si observata excipias, aliud præsto; reliqua haud secus ac si a me non essent, probare malis, an improbare, libens permitto, veritus alioqui, ne cum ex opinione loquimur, etsi verisimilia sequamur, aliquis tamen aliquando existat qui in nos intorqueat illud Homericum (1), *Dixit mendacia multa, dicens veris similia.* Quamobrem neque in explicationibus multus fui, libentiusque interjeci alia ad faciendam medicinam spectantia, alia ad ejus, alia ad anatomes historiam, alia denique ad alia studia illius ad quem scriberem, juvenis attinentia, ut vel sic ejus animum paulisper abducerem ab horrida morborum, et cadaverum perpetua tractatione. Quæ omnia si probe perpenderis, et ab scholiis sejunxeris, facile intelliges, quæ proprie ad hæc pertineant, adeo multa non esse: aut si tamen esse multa, existimes; fac meo non gravate relinquas *Lælio*, et sic cogites, illa, atque alia quæ tibi displiceant, ea fortasse mihi quoque nunc displicere; sed ea ipsa esse, quæ ne demerem, ipse me obstrinxit.

14. Antequam de indicibus adjectis dicam, noli expectare, ut hic quædam iterem quæ in præfatione posui ad Epistolas anatomicas. Satis ibi (2) dictum est unde omnes intelligant, cur

---

(1) Odyss. l. 19.
(2) N. 1 et seq.

tamdiu in hoc quoque opere, illius in plurimis simili, perscribendo moratus sim, et cur per epistolas scripserim. Vel si ibi dicta non satis sunt; moræ justissimam causam ad alias adde auctam adeo ab illo tempore ad hoc ætatem, ut recensita, quantum licuit, hæc omnia sub anno prodeant ex quo natus sum, propemodum octogesimo. Cur vero per epistolas scripta; non tam post recentium, veterumque medicorum exemplum (quos inter Magnardus (1) Archigenem et Themisonem recenset, quorum alter, Galeno testante, undecim, alter, Paulo teste, decem scripsit epistolarum medicinalium libros) quam post summos anatomicos, a me ibidem (2) nominatos, qui vel multo longiores quam ego, epistolas edidere, minus in præsentia mirandum est, cum supra (3) ostenderim, unde mihi has scribendi occasio orta sit, et epistolæ ipsæ passim quocum agerem, plane commonstrent, opportune quidem, sic enim ad amicum juvenem plura simul scribere decuit, per quæ auditores proficiant mei. Et quamvis Plinius minor (4) litteras ad Tacitum suas his verbis concludat, *aliud est amico, aliud omnibus scribere;* tamen cum cæteris eas ipsas litteras publicavit; non dubitans, fore, ut easdem cum omnes legerent, non omnibus tamen scriptas fuisse, cogitarent. Nec quod has epistolas videas in libros divisas, aliter me de his sentire, credas, quam de meis illis anatomicis (5). In eadem sententia presto, idque apparere sic satis, puto, ab numerorum quibus singulæ designantur, serie per divisionem illam non interrupta; id quod insuper non modo ad indices conficiendos, sed et passim ad hanc, aut illam, ut opus erat, epistolam, indicandam, ut magis ex-

---

(1) L. 1, Epist. Medic. 1.
(2) N. 3.
(3) N. 9.
(4) L. 6, Epist. 16.
(5) Præfat. indicat. n. 3.

peditum, sic magis mihi commodum fuit, et aliis fortasse erit. Ista autem librorum inscriptio, istaque in libros divisio longe aliis de causis est instituta. Id enim optabant Bibliopolæ: id postulabat Sepulchreti, de quo agebatur, in libros distributio: id denique peropportune respondebat justissimo, quod statim exponam, cogitato cuidam meo.

15. Scilicet qui adolescens non omisissem erga primam quæ me exceperat, Scientiarum Academiam grati animi sensa publica significatione patefacere, eamque significationem vidissem eadem summa benignitate ab illa acceptam, qua tot antea benefacta contulerat, quot in ejus elegantissima historia (1) is qui ipsi, et Bononiensi Scientiarum Instituto a secretis est, memoravit celeberrimus vir Franciscus Maria Zanottus; num committerem senex, ut prorsus ingratus morerer in quinque alias nobilissimas universæ Europæ Scientiarum Academias, quæ me deinceps perbenigne, perque honorifice inter suos cooptarunt sodales? Igitur cum mihi nihil esset, aut fore sperarem, per quod memorem beneficiorum animum quandocumque possem, ostenderem, nisi ad singulas allegarem qui simul hunc animum, et obsequium testarentur meum, simul hujus operis exemplar offerrent, rogarentque, ut qualecumque esset, pro sua quæque spectata humanitate æqui bonique consuleret; hanc mihi rationem, occasionemque existimavi non amittendam. Atque ut hæc omnibus essent nota, commode accidit, ut librorum numerus in quos epistolæ hæ meæ essent quasi per se divisæ, responderet numero academiarum ita, uti libris præfigere possem singulis eas ipsas litteras quæ ostenderent quid illarum singulis cuperem meis verbis significari. Præfixi autem non alio servato ordine, quam temporis quo in earum quamque sum cooptatus: atque ut magis a quibusque perlegerentur,

---

(1) Comment. de Bonon. Sc. Inst. Tom. 1, ubi de ejus Academia, c. 1 et seq.

alia, atque alia meis grati, et obsequentis animi testificationibus adjeci, et ex quinque illis epistolis totidem quasi præfationes feci, quibus dissectorum post morbos cadaverum quæ sit utilitas, demonstrarem. Itaque in prima nonnullis occurri, qui eam utilitatem ausi sunt in dubium vocare, et quomodo sint ab dissecantibus; et sedem, causamque morbi ex dissectione arguentibus alioquin faciles, quæ objiciuntur, deceptiones vitandæ, cavendæque, indicavi. In altera eamdem utilitatem comprobavi ex summa consensione medicorum fere omnium, quotquot apud excultas quasque nationes a vetustissimis usque temporibus in primis floruere, singularum in hanc rem merita, et plerorumque nomina ex ordine proponens, eorum præsertim qui ante Bonetum ex propriis, aut ex alienis etiam observationibus conficere Sepulchretum voluerunt. Tertia iis potissimum responsum est, qui, quoniam ad primas illas abditissimas, et sensibus omnino inaccessas morborum causas retegendas inutiles sunt dissectiones, ideo frustra institui, putant, quasi nullas intus evidentes causas retegerent, aut harum inutilis notitia esset propterea quia, his ipsis cognitis, haud pauci nihilominus morbi non sanantur. Quarta disquiritur, post rariorem (nam et horum quosdam secuimus) an post magis communem morbum denatos dissecare utilius sit. Quinta denique etsi tum sanorum tum morbo confectorum anatome sit necessaria; hanc tamen illa multo esse utiliorem, ostenditur. Quæ omnia ut prætermittenda, alia ob aliam causam, non erant, ita si in hanc unam essent præfationem conjecta; ex longa, qualem prorsus cætera in hac dicenda requirebant, multo longissimam fecissent.

16. Reliquum est, ut de indicibus tandem loquamur. Quatuor dedimus. Quorum brevissimus est primus, longissimus ultimus. Nam primus nihil præter argumenta singularum epistolarum, earumque ordinem præmonstrat. Quo de ordine mihi deliberandum non fuit, Bonetum necessario sequenti. Is autem, ut tunc plerique solebant medici, fere Alexandrum

Trallianum secutus est, qui, ut Freindius (1) animadvertit, cum *cæteri morbos admodum perturbate collocassent, hos* ipse *consequenter a capite ad pedes disposuit.* Habes causam, quare cum potius ab apoplexia voluissem initium ducere, ut quo de Morbo et plures habeo observationes, et plura, ac varia adnotare potui, unde facilius, et certius cognosceres quid in his libris præstitum sit; ab dolore tamen capitis cum Boneto incipere debuerim. Ultimus autem index propterea uberrimus est, quia singillatim monstrat quidquid paulo dignius adnotatione videri potest, sive anatome utralibet, ejusque historia, et certæ quadem controversiæ spectentur, seu varietates, aliaque minus frequentia, seu medica aut monita, aut observata, et a quibus sint, quæ a nobis haud sunt, nunc primum propositæ dissectiones. Morem enim servavimus nostrum, ut diserte sua cuique tribueremus, itemque ut recentiores bene de nostra facultate, aut de nobis meritos (qui utinam omnes viverent) auctores plerosque clarissimos laudaremus; veterum autem duntaxat, aut certe non amplius viventium lapsus aliquos, ne juniores eorum falleret auctoritas, nominatim indicaremus. Inter quæ præsertim, quippe ad institutum nostrum præcipuum attinentes, illi designantur loci, ubi in sepulchreto quæ desiderari, quæ corrigi, quæ demi, in primis autem quæ addi posse visa sint, non reticendum esse, credidimus.

17. Ad idem autem institutum, si quid aliud, duo certe attinent reliqui indices secundus, et tertius, utpote quos non tam confecimus, ut observationes his libris propositæ, quam ut si viris doctissimis index forte neuter displiceat, haud dissimili ratione illæ quoque omnes quæ in sepulchreto jam extant, aut deinceps addendæ sunt, in promptu non modo ipsæ, verum et singula quæ continent, esse possint, et sic pleniorem multo utilitatem afferre. Horum igitur indicum al-

---

(1) Hist. Medic. ad A. 500.

ter quæ in vivis, alter quæ in mortuis observata sunt, monstrat; ut si quis medicus singulare aliquod aut aliud symptoma in ægro animadvertat, et scire cupiat, quæ interna læsio illi soleat symptomati respondere, aut si quis anatomicus singularem aliquam læsionem in cadavere quopiam offendat, et nosse aveat quod symptoma in aliis læsionem ejusmodi præcesserit; medicus primo de his duobus indice inspecto, anatomicus autem altero, observationem quæ habeat ambo, si ambo a nobis observata sint, continuo, et eo facilius inveniat, quia ubi de aliquo symptomate, aut de alicujus partis læsione indicare plura oportuit, singula non sine certo ordine sunt indicata. Nec vero symptomata solum, et morbos primus index monstrabit, sed et alia quæ addere perutile esse, duximus, ut morbi prævias externas causas, ut victus genus, ut viduam vitam, aut virgineam, ut teneram ætatem, aut decrepitam, ut artem denique, et opificium; ut si quis rursus de virginum, aut puerorum, aut senum, aut Ramazzinum nostrum imitari cupiens, ejusve librum augere, de artificum morbis scribere instituat: is habeat unde sciat tum quibus priores illi, iidemque, aut alii artifices obnoxii sint morbis, tum quæ in eorum cadaveribus vitia soleant deprehendi. Neque in altero indice omisimus quod ad sanguinis, aliorumve, ut res tulit, humorum aut copiam, aut constitutionem attinebat, adnotare. Quin etiam cum Valsalva sæpius quæ in lymphæ ductibus viderit, et quæ in effusa intra caveas corporis aqua pericula fecerit, diligenter adscripserit; hæc in quarto saltem indice non omisimus.

18. Verum sicuti nostræ omnes observationes paucæ sunt, si cum illis quas Sepulchretum habet, comparentur; ita ad eas capiendas, quas memoravimus, utilitates longe majori usui esse illæ poterunt, si ex ipsis indices a viro aliquo diligenti, et ex aliis quas alii deinceps edant, ad hunc fere modum ab suis auctoribus conficiantur. Nec difficile adeo, imo commodius mihi fuit hos meos omnes conficere. Ubi enim observationem, aut scholium, aut animadversionem suo

quamque immutabili præfixo numero perscripseram, continuo singula, dum adhuc animo præsentia erant, in suum indicem referebam. Itaque in longo opere, eoque digniori, ut si quæ secus ac vellem, irrepserint (plura autem irrepsisse, perquam credibile est) benigne excusetur, per indices ipsos admonitus, ne quid repeterem, facile cavebam, et absoluto opere, ne molestissimus accederet labor illos conficiendi, eadem opera prospectum fuerat, simulque ut si quando forte alia quacumque forma recudatur, ne fallaces indices evadant, sed idem semper, ut ex altera mearum epistolarum anatomicarum editione apparet, significare pergant. Unum est incommodum quod possit accidere, et mihi nonnunquam accidit, æquo major prolixitas nonnullorum articulorum. Cum enim alia, et mox alia addere ibi vellem, nec seriem amplius perturbare numerorum liceret, mihi autem ex quo, Adversariis primis editis, hinc perpetuam, optimamque majorum consuetudinem, inde vero animadverti, quantum et lectoribus, et auctoribus pariter officiat a filo, et vi scriptionis per subjectas notas avocatio; mos nunc propemodum communis satis placere non potuerit; malui legentes aliquo nonnunquam prolixitudinis tædio afficere, quam sæpius a lectione avocare. Utcumque id est (neque enim eum morem prorsus improbo, et magno scriptoribus commodo esse, fateor, expertis, ut ego, sicut alias (1) cum Plinio minore dixi, quam *laboriosum sit nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare*) in observationes certe cadere non potest, ut cum semel omnia quæ in ægro, et cadavere deprehensa fuerant, diligenter posuerimus, alia accidant quæ ita multis verbis sint adjicienda. Ad observationes autem solummodo spectant duo illi indices, aut ad eum qui dictus est modum conficiendi, aut ad meliorem, quem viri doctissimi indicaverint. Quod ipsos ut velint facere pro boni publici studio, etiam

(1) Præfat. ad Epist. Anat. n. 8.

atque etiam rogo, nec minus propemodum rogo, ut si quid forte minus improbandum in his libris, et in hoc meo senili exemplo, pro sua humanitate, esse, censeant, id propria, quæ maxima est, auctoritate confirmare, sicque ei pondus addere ne graventur. *Sermo* enim, ut ait Euripides (1), *ab incelebribus profectus, et a celebribus idem, non idem valet.*

Ex Gymnasio Patavino III, Kal. septembr. A. CIƆ IƆ CCLX.

(1) In Hecubâ.

DE SEDIBUS

ET

CAUSIS MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS.

LIBER PRIMUS

QUO AGITUR DE MORBIS CAPITIS.

VIRO ILLUSTRI

CHRISTOPHORO JACOBO TREW

MEDICO ET ANATOMICO CELEBERRIMO

JOANNES BAPTISTA MORGAGNUS, S. P. D.

AB *anno usque* 1708, *quo* CÆSAREÆ *isti inclytæ* NATURÆ CURIOSORUM ACADEMIÆ *placuit me in suorum numerum cooptare, in animo quidem id semper habui, ut publico aliquo gratæ significationis genere tantæ ejus in me adolescentem liberalitati responderem. Sed novum mox vitæ genus, et aliæ ex aliis occupationes vix siverunt, ut levicula quædam mea erga ipsam extarent officia. Quæ sicuti ejus benignitati visa sunt non indigna, ut me, anno* 1732, novo honoris titulo decoraret, et nomine ADJUNCTI Præsidis officio nuncuparet, *ita ego magis magisque me eximiæ isti beneficentiæ obstrictum et sensi, et sentio, nihil æque optans atque hæc duo, primum ut facultas par esset voluntati, tum, quando hoc esse non potest, ut saltem mihi ne desit per quem doctissimis academicis grati mei animi sensa una cum his libris deferantur testibus simul observantiæ qua eos colo; simul studii bene de omnibus meritos eorum labores, quoad potui, imitandi in morborum historiis, adjunctisque cadaverum dissectionibus proponendis. Quem vero potius quam te, Vir illustris, sperem et velle, et posse hujus me voti compotem facere? cujus singularem in me humanitatem non semel expertus sum, omnesque ex laudatissimis tuis scriptis noverunt; dignitatem autem, et*

gratiam cum apud cæteros, cum maxime apud ipsos academicos, tuis quæ magna sunt, meritis non minorem esse, perspectum habent: præsertim cum benignissimis illis viris non omnino ingrati esse possint libri, quos si paulisper versent, et vel obiter inspiciant, persæpe incurrant in sua, aut Majorum celeberrima nomina, quorum observationes indicare, et commendare mei propositi pars magna fuit. Vix enim eorum Ephemerides *edi cœperant, cum Thomas Bartholinus in suo* de Anatome practica ex cadaveribus morbosis adornanda consilio (*art. XIII*) horreum *illas*, et penum *ad id* divitem *fore, sensit; et sane Bonetus* in Sepulchreto *conficiendo, Mangetus autem in augendo quot inde sumpserint, neminem latet. Mihi igitur fontes ostendenti unde ea petenda sint quæ ad nova attinent Sepulchreti incrementa, monstranda omnino fuerunt pleraque eorum, quæ erant procul dubio iidem addituri, si ante alterutram ejus operis editionem tot alia Cæsareæ Academiæ volumina prodiissent. Quod dum facerem, alios quoque fontes commonstrare non omisi, inter hos merito collaudans egregios libros (de quibus ipse bene adeo meritus es) qui inscribuntur* Commercium Litterarium, *in iisque tuas indicans, aliorumve clarorum virorum, quæ ad institutum facerent meum, utilissimas observationes.*

Quantum enim medicos, et per ipsos genus hominum universum juvent morborum historiis adjectæ, illorum qui inde perierint, dissectiones, judicia ostendunt summorum in arte virorum quæ suo operi præfixit Bonetus, eorumque in primis qui tunc in ista florebant Academia, successoribus idem non modo confirmantibus exemplo suo, sed etiam enixe inculcantibus, puta; ut nunc tot alios omittam; præstantissimis viris

Christophoro Ludovico Goekelio (1) *et Jo. Adamo Reimanno* (2). *Hi tamen omnes dogmaticam medicinam profitebantur. Quid? quod vel eos quos adversus hanc extollere empiricam nitentes, et acres subtilioris anatomes adversarios cognovi, ipsos, inquam, vidi hanc de qua nunc loquor, anatomen, ut vocant, practicam non improbare, imo* verum medicinæ lumen *esse dicere, vi evidentissima veritatis ut hoc faterentur, cogente, quo concesso, anatomen quoque subtiliorem probent, necesse est, sine qua morborum sedes, et naturam in quibusdam præcipue partibus, oculis videlicet, auribus, aliis hujusmodi, internoscere non liceret. Qua igitur ex schola, aut quo tandem ex genere hominum paucos illos esse, dicemus, qui cadaverum sectionibus, quas empirici æque ac dogmatici, ad morborum causas detegendas esse adeo utiles, censent, non magnopere fidendum esse, pronunciant? Quosdam sciolos audaculos esse, audio, aliquos otiosos, et delicatos esse, video, nonnullos desperatos scepticos, nonneminem fortasse verentem, ne sic ejus in dignoscendis morbis errores aliquando retegantur.*

Ex his tamen qui modestius agunt, et aliquid concedunt, et verum amant, non difficile est convincere. Solent enim suis dubitationibus hæc pretendere: posse aliqua esse in cadaveribus quæ in moribundis, aut post mortem sint facta: alia quæ non tam morbo, quam malæ curationi sint imputanda: alia demum quæ morbi causæ non sint, sed effectus sic, ut hi

---

(1) Ephemer. N. C. Cent. 6, Obs. 94.

(2) Act. N. C. Tom. 1, Obs. 170.

sæpenumero, non morbus, interimant. Quarum ego rerum nullam inficior: imo fere omnes ultro in his meis libris agnosco. Sed idem aio, vix posse quempiam ab his rebus decipi, nisi si velit. Vult autem qui satis in sanorum cadaverum dissectionibus non sit antea versatus, et qui ex nimis paucis morbosorum statuere quidquam audeat, et qui denique prægressarum in ægro rerum, et symptomatum seriem, atque ordinem minime attendat. Nam qui sæpius sanorum corpora, et alia alio tempore dissecuerit, et animadverterit, exempli gratia, quæ concretiones polyposæ in iis quoque haud raro inveniantur, et quas mutationes varia anni tempora, si diutius incisio differatur, inducant; ab iis quæ in moribundis, aut post mortem fiunt, non decipietur; sed ab his secernet quæ non nisi longo mensium, aut annorum spatio, sensimque fieri potuerunt. Neque in cæteris facile eidem accidet, ut fallatur, si cum plura morbosa cadavera scrutatus fuerit, quæ in singulis præter naturam deprehenderit, cum iis diligenter comparaverit quæ in viventibus præcesserint, aut comitata sint morbum. Præcedunt autem evidentes causæ, hæreditariæ quædam, aliæ adventitiæ, morbi alii, et in his attendendi præsertim qui gravius, et qui crebrius vexarint. Comitantur vero symptomata; quorum singulorum natura, series, ordo, constantia si attente animadvertantur, conferanturque cum vitiis in cadavere conspectis, et cum iis quæ morbum prægressa sunt; haud ita difficile erit plerumque internoscere quæ vitia morbum effecerint, ab iis quæ a morbo effecta sint, ut dilucide ostendit is qui hæc olim enumeravit, perpenditque in sua ad Bononiensem anatomen prælectione de recto morbosorum cadaverum judicio ferendo, *clarus Jos. Ferd. Gulielminus, Dominicifi-*

lius, ejus qui cum viveret, huic gymnasio, et isti academiæ ornamento fuit.

Aut si qua supersit dubitatio, per id tolletur, vel plurimum infirmabitur, quod ante subindicabam, et Glissonius, in præfatione a Boneto laudatus, præmonstraverat, si plura cadavera, post eumdem videlicet morbum denatorum, examinata, inter se comparentur, et quod præter naturam in omnibus similiter fuerit, id pro causa morbi; quod autem in aliis aliter; id vero pro morbi effectu habeatur. Quem ipsum effectum cognoscere, et sæpius, an rarius eodem in morbo occurrat, non erit inutile, ni plurimum fallor, adnotare, nempe ut sciamus, quis morbus a quo morbo effici crebrius soleat, et pro symptomatum natura quæ ad prima accedere inceperint, illum jam adesse, conjiciamus, eique simul, unde mors interdum aut infertur, aut acceleratur, quoad ejus fieri potest, obstare conemur. Sed illud quod dicebam, et in quo omnes convenimus, multorum uno eodemque morbo extinctorum dissectio, præcipuum est, ut cunctæ dubitandi errandique occasiones tollantur. Neque enim omnes eodem moriendi modo confecti, aut eodem anni tempore et a morte intervallo incisi, neque omnium eadem, quæ accusari queat, mala curatio, neque eædem fuerint ad morbosos effectus intus producendos dispositiones.

Quæ cum æque ac ego, atque adeo vel melius scias; non modo non miraberis, quod unius morbi, imo unius ejus differentiæ quotquot potui exempla non semel proposuerim per dissectionem illustrata, sed et gravissimo probabis judicio tuo, quod vel plura aliorum quibuscum conferuntur, vestrorum præsertim academicorum, indicaverim. Quibus celeberrimis viris si ut supra abs te petii, mei erga vos omnes grati, et ob-

sequentis animi sensa pro tua eximia humanitate detuleris; magnus tuis, Vir illustris, in me meritis cumulus accedet. Vale.

D. Patavii Prid. Kal. september. A. CIƆIƆCCLX.

DE SEDIBUS

ET

CAUSIS MORBORUM.

AD AMICUM

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA I.

Spectat ad dolorem capitis.

Quod tibi pollicitus sum, presto, incipiens a capitis dolore. Noli autem expectare, ut quæcumque hujus causæ Valsalvae, aut mihi cadaveribus se obtulere, eas omnes hac Epistola comprehendam. Pleræque earum posthac, aliæ alio loco, producentur. Plurimis enim cum reliqui corporis, tum capitis ipsius morbis est adjunctus is dolor. Quin solus ad interitum perducit fortasse neminem. Quo fit, ut de eo nullas, quas hic potissimum proferam, habeam historias, nisi perpaucas, in quibus aut cætera incommoda antecessit, aut inter ipsa maxime sæviit. Singulorum generum singulas primum ex Valsalva nostro sic habeto.

2. Puer annos tredecim natus, perspicaciori in-

genio præditus, cujus soror, fraterque ex phthisi interierant, cum ipse anno superiore pulmonis sinistri inflammatione laborasset, corripitur dolore capitis supra oculos, atque horum etiam dolore, circa quos viscida effluebat materia. Postridie delirat, oculos in adstantes defigit, nonnihil viscida evomit. Deinde ex improviso convulsionibus prehenditur: a quibus in affectionem quasi soporosam incidit, sæpius tamen convulsione, cum difficili respiratione conjuncta, excitatur. Denique moritur.

Ventre aperto, sana omnia inveniuntur; quanquam in ventriculo erat humor quidam æruginosus, vesica autem lotio, et cystis fellea bile turgebant. In thorace dexter a pulmo pleura quidem solutus erat; sed in superiore parte, claviculam versus, continebat tuberculum, nucem juglandem ferme æquans, in quo parva erant cava materiæ plena, quæ colore et mollitie substantiam cerebri medullarem referebat: atque hinc fortasse, si diutius puer vixisset, initium morbi qui sororem fratremque interemerat extitisset. Pulmo autem sinister, qui inflammationem, ut dixi, ante annum passus fuerat, cum pleura ad dorsum connectebatur. Pericardium seri uncias habuit duas, eoque amplius; dexter autem cordis ventriculus parvam concretionem polyposam. Sanguis reliquus nullo modo concreverat, quamvis hora jam esset ab obitu decima septima. Cranio exsecto, dura meninx ad san-

guiferorum vasorum latera inventa est cinereo colore infecta. Dum autem hæc, a crista galli, ut vocant, avellendo, abrumperetur, paululum erupit seri saniosi : seri autem limpidi quasi uncia inde exivit, qua ferebantur nervi optici. Totum vero cerebrum repertum est sanum: in eoque pinealis glandulæ insignis magnitudo spectantium oculos alliciebat.

3. Hoc ultimum, quippe de ingeniosiore puero, eo tempore scriptum intelligis, cum ea glandula a plerisque credebatur sedes animæ cogitantis. Cæterum morbum dolor capitis, et oculorum inchoavit; delirium, vomitus, convulsio, sopor auxere; eadem convulsio, ut videtur inferendo mortem, finivit. Fortasse etiam occulte inchoavit. Leviorum enim convulsionum effectus dolor, delirium, vomitus esse potuerunt, ut delirii effectus turgentia utriusque vesicæ; nam delirantes neque lotii stimulum attendere, et cibum solent recusare, qui cystim videlicet comprimendo, bilem extrudat. Aliqua tamen hujus pars videtur vomitus occasione in ventriculum compulsa, unde æruginosus color rejecti humoris. Soporem quoque eadem convulsio circumpresso cerebro post se relinquebat, quæ subinde rediens, vellicando interrumpebat. Sed convulsionis ipsius effectus, an causa fuit id serum quod ad anteriorem cerebri basim inventum est? Utrumlibet credas, licet. Sive enim intra nervorum, et meningum structuram latens convulsionis causa, vasis constrictis et sanguine

remorato, fecit ut serum effunderetur, sive hoc antea effusum, meninges irritando quæ ad imam frontem, et circa nervos opticos sunt, leves primum convulsiones, doloresque creavit; utralibet ratione commode possumus rem intelligere. Neque enim quod limpidum fuerit serum, idcirco innoxium censeamus necesse est : quando constat, sales, qui maxime possint erodere, in aqua solutos, hujus pelluciditati nihil officere. Quanquam, nec omne id serum limpidum fuit, sed in parte saniosum. Sanies autem, illa seu vera fuit, seu potius saniei species, unde repetenda sit, in aliis haud absimilibus historiis quæremus (1). Nunc alteram ex Valsalva accipe.

4. Vir annos habens circiter quadraginta, obnoxius erat ab annis jam multis dolori in hypocondrio dextero per circuitus recurrenti, et vomitioni illum sæpius dolorem comitanti, et aliquando in iliacam passionem cum deliriis degeneranti: crebris item doloribus capitis, qui atrocius plerumque vexabant conjuncti cum molesto ad oculos affluxu materiæ serosæ. Huic tandem a multo vino ebrio cum paulopost consuetus in hypochondrio dolor et vomitus rediissent, uterque autem imperata quadam ab empirico ventris inunctione sedatus esset, ingens illico intus extraque calor capitis oboritur : quod eadem inunc-

---

(1) Infra num. 13 et Epist. 5, n. 5 et 13.

tione illitum, vehementissimo corripitur dolore. Huic delirium, et convulsivi motus accedunt. Quibus una ante obitum hora quiescentibus, aut certe sub sensum non cadentibus, apoplecticus cum difficili respiratione, spuma circa os, et impetuoso ac turgido pulsu factus, excedit e vita.

Cadaveris facies erat pallida, membra autem contracta ab aere valde frigido, an a prægressa convulsione? Pericranium circa sinciput, inventum est crassius factum a succis, *gelatinæ* in modum concretis. Serum inter meningem tenuem, et cerebrum fuit, in hujusque ventriculis. Venter apertus, præter aliquam stagnantis seri copiam, et hepar durum, nihil adnotatione dignum ostendit.

5. Illis quæ primo loco in historia narrata sunt, hæc respondent quæ narrantur postremo. Hepatis durities significat, doloris illius qui in hypochondrio dextero recurrere solitus fuerat, causam facile fuisse in hepate, vitiosam bilem secernente, cujus copia in cysti collecta quotiescunque affatim effunderetur in duodenum intestinum, huic et vicinæ eos dolores moveret, qui, intestinorum tunicæ contractionem plus minusve invertendo, vomitum sæpe, iliacam autem passionem afferrent aliquando. Cum autem novissime dolor et vomitus tanto importunius suppressus est, quanto utilior fuisset vomitus mali causis, a nupera ebrietate auctis, e corpore ejiciendis; harum pars caput, quippe suis doloribus infirmatum,

facile invasit. Quæ cum fortasse per calorem difflari nonnihil posset, temere per inunctionem coercita, extra cranium quidem *gelatinæ* forma in proxima membrana hærens, hanc vehementer distendit, intra cranium autem in eas quæ dictæ sunt, sedes irrumpendo, tenuemque meningem qua cerebrum et ventriculos convestit, irritando, illos acerbissimos dolores primum, tum delirium, motus convulsivos, apoplexiam denique attulit. Quod si forte malis, illud serum non pro causa, sed pro causæ effectu habere, ut in superiore explicatione indicatum est, non adversabor.

6. His duabus tertiam placet historiam addere, quæ licet non hominis sed ovis sit, non indigna est quæ scribatur, præsertim cum aliæ satis similes, si doloris indicia memorarentur, historiæ ovium, aliarumque pecudum in Boneti Sepulchreto (1) legantur. Ea ovis cæterarum sui gregis consortium fugiebat, se per intervalla quotidie sæpe circumvolvebat, nec sibi caput tangi ferebat, sed ejusmodi tactus impatiens, omni conatu se subducebat. Quæ cum forte animadvertisset Valsalva, unde is tantus oriretur capitis dolor, noscendi cupidus, emptam dissecuit: nec morbidi quidquam alibi quam in cerebro, deprehendit. Nam primum cum hoc e cranio exime-

(1) Lib. 1, sect. 11, obs. 8 et seq.

ret, pauxillum aquæ acidulæ excidit ex ea parte qua processus mamillares ad os ethmoides accedebant, major autem aquæ copia, cum a glandula pituitaria avelleretur. Deinde cerebrum persecando, cum ad ventriculos laterales ventum est, folliculus in his apparuit, aquam plurimam continens, ex membrana factus, quæ tenuis meningis productio esse videbatur, nisi quod in illa extabant minima quædam corpuscula, quorum substantia ad medularis cerebri similitudinem accedebat. Folliculi radices e fundo existebant ventriculi dexteri, infra quem ubicumque erant ibi cerebri sive medullaris, sive corticalis circumjecta substantia late corrupta cernebatur. Denique totum cerebrum fuit valde flaccidum, neque minus prodeuntes ab illo nervi. His inspectis, ossis ethmoidis ea pars quæ subjicitur processibus mamillaribus, ab jugi aquæ e cranio effluxu erosa adeo inventa est, ut libera illac e cranio in nares pateret via.

7. Hujus non ita dissimilem observationem leges in Boneti Sepulchreto (1), vel potius in *Petri* Borelli Historiarum Medicophys. Cent. 1. Observ. non 37, sed 38, in hac, inquam potius; nam quædam in exscribendo omisit Bonetus, nec reposuit alter editor, contra Peyeri (2) præ-

(1) Lib. 2, sect. 1, obs. 46.

(2) Method. Hist. Anat. Med., c. 1 et seq.

ceptiones; ut ob ejusmodi quoque causas, neque uno in loco, a me animadversas nova sit optanda Sepulchreti editio ab diligenti viro curata, qui singula antea, cum iis conferat quibus ex libris deprompta sunt.

Maximo et diuturno verticis dolore puella vexata fuerat, in qua Borellus abscessum vidit plenum aquæ limpidissimæ, ad libras duas qui cerebri natibus et infundibulo inhærebat. A tam profundo loco, tamque abdito, vix ut tamdem is abscessus inventus fuerit, dolor tamen ad verticem potissimum perveniebat, sic ea quadantenus confirmans quæ ex MALPIGHIO alias (1) indicavimus, in dubium autem vocans quod docuit *Archangelus* PICCOLHOMINUS (2) dolorum sedem qui *in alto profundoque cerebro persentiuntur*, esse tenuem meningem, laterales cerebri ventriculos convestientem, quod ut verum esse possit aliquando; et illud tamen, quod modo innuimus, attendendum est, et profundiores iis duobus ventriculos reliquos, et cerebri basim meninge eadem vestiri, et sub ea, ut cætera nunc omittam, meningis duræ tranversum processum, et hinc ad latera usque equinæ sellæ produci, tendique adeo, ut vel hoc nomine acerrimis possit doloribus esse obnoxius sive ab irritante effusi humoris natura, sive a

(1) Epist. Anat. 13, n. 7.
(2) L. 5, Anat. Prælect. 3.

prægravante, et præter modum distendente ejusdem copia. Qua ut vehementer urgeantur cæteræ etiam meningum partes, observationes quoque ostendent, ad hanc addendæ Sepulchreti primam sectionem utputa quæ a BEHRENSIO (1), et quæ a PREUSSIO (2) habitæ sunt. Uterque enim vir clarus vix cultro ad laterales cerebri ventriculos pervenit, cum inclusus humor non sine impetu sursum prosiluit; tanta fuerat ejus copia, et tanta vis qua parietes et meningem hos vestientem urgebat! Itaque mirum non est, si dolores capitis usque adeo immanes fuerint, ut ægrorum alter miseris cum ejulationibus quasi deliraret, altera furore percita in puteum se præcipitem dederit. Ostendit autem PREUSSIUS tum illa, tum aliis duabus observationibus (3) quo latere aut omnino, aut præcipue caput doluit, ejus lateris ventriculum aut solum, aut longe magis aqua fuisse distentum, eaque interdum limpidissima, nec minus tamen noxia, quam subflava. Nam vel maxime limpida occulere potest quæ stimulent, ut supra (4) dixi, et COHAUSENII (5) historia comprobat in qua cerebri latus dexterum; ad hoc enim latus acerbissimi dolores magis declinave-

---

(1) Act. Nat. Cur., t. 2, obs. 31.
(2) Eph. N. C. Cent. 3, obs. 14, n. 3.
(3) *Ibid.*, n. 1 et 2.
(4) *Ibid.*, n. 3.
(5) Act. cit., t. 7, obs. 74.

rant; quasi natare videbatur *in magna copia seri acris, salsi, limpidissimi.* Quod in aliis observationibus, exempli causa, Jo. Franci (1) sive limpidum fuerit, sive secus, stimulantibus corpusculis videtur caruisse, ut premendo duntaxat noceret; siquidem etsi aperto cranio, omnia aquæ plena inventa sunt; dolor tamen capitis *obtusus* fuerat. Verum ad ovem ut redeam; veri est simile, meningem quæ fundum operiebat ventriculi dexteri, a congesta sensim aqua, paulatim a cerebri substantia avulsam, hujusque disjectæ particulas quasdam quæ ipsi adhæserint, retinentem, in folliculum esse conformatam. Quod autem ea aquæ pars quæ gustu explorata est, acidula fuerit, id nimirum confirmat quod indicatum est, antea, aquam intra cranium effusam, interdum posse, etiam vellicando, causæ rationem habere in morbis capitis inducendis. De corruptione vero partis cerebri, et totius tanta laxitate cum animalis tamen vita et motu conjuncta, erit alibi (2), ut opinor, scribendi locus. Postremo ossis ethmoidis erosio non est a nobis sine aliqua animadversione prætermittenda.

8. Ut sic a cranio aperta erat in nares via, et quod consequitur, ab his in cranium, ita si forte animalcula quædam conspecta essent in cerebro

(1) Eph. N. C. dec. 3, an. 3, obs. 72.
(2) Vid. Epist. 9, n. 15, 16, 19.

illius ovis, certe multò minor nostra fuisset admiratio, quam cum tot legimus collectas in Sepulchreto (1) historias, lumbricos aliosque vermes, cimices, et, si Superis placet, scorpiones intra humana, secundum naturam undique se habentia, crania proponentes ab iisque dolores capitis repetentes. Sed aliæ testibus, aliæ diligentiori, quo opus fuerat, carent examine, aliæ si cum libris unde sumptæ sunt, conferantur, alio spectare intelliguntur, velut illa quæ ex FERNELIO (2) producitur. Nam si locum apud hanc perlegas, quo in loco describendo, præsertim adeo brevi, nonnulla minime omittenda omissa miraberis, eorum autem quæ proxime antecedunt, sententiam si medica lance perpendas, facile agnosces, vermes illos duos extra cranium inventos esse in nasi recessibus. In quibus vixisse et alios, alios vero e ventriculo in dormientis nares irrepsisse eorum vermium, qui in scholiis ad illas Sepulcreti historias, ejecti per nasum memorantur, credibile est. Et in iis quidem narium recessibus qui frontales sinus dicuntur, vermes crescere haud raro, in ovibus præsertim constat, a quibus irritatæ se se agitent; ut vel in ea de qua diximus, credere aliquis, qui se ita circumvolventem cerneret, ante

(1) Sect. hac 1, obs. 116 et seq.

(2) Pathol., l. 5, c. 7.

dissectionem potuisset. Quin et hominibus aliquando accidere, ut vermes, ejusdemmodi in locis nidulantes, capitis dolores afferant, vel olim Arabes, de Indorum medicorum sententia, tradiderunt, nominatim AVICENNA (1) signa quoque, et curationem proponens. Quæ fere in illis etiam sholiis adnotantur, atque insuper Æginetæ liber indicatur 4. cap. 57 quasi ibi « ex vermi» bus dolores excitari quidem concederet, in ce» rebro vero generari, negaret ». Sed non idcirco incredibiles historiæ rejiciuntur, imo inde, harum confirmatio petitur (2) propterea quia ut in illis sinibus ex putri materia, sic et intra cranium ex abscessu aliquo posse vermes gigni, non dubitatur, errore facile condonando iis temporibus quibus nasi ovium vermes a musca esse, nondum Vallisnerii nostri (3) eximia in observando solertia ostenderat, nec celeb. REAUMURIUS in sua incomparabili Historia Insectorum (4), confirmaverat. Quando igitur certum est, vermes hosce ovium aliarumque ejusmodi animantium extrinsecus in nares importari, et cum tam crebro intra earum nares inveniantur in cerebro non inveniri; qui contra existimemus, cum tam raro in naribus hominum sedem habeant, toties

(1) Can., l. 3, f. 1, tr. 2, c. 3, 7, 31.

(2) Ad obs. 117.

(3) Vid. præsertim Oper. in-fol., t. 2, p. 4, epist. ad Gimmam.

(4) Tom. 4, Mem. 12.

in humano cerebro esse deprehensos? Non ut a naribus in frontales sinus, ita est in viventium cerebrum aperta, quin penitus et nerveis fibris, et vasis, et membranis obstructa via, ut ne ipse quidem nicotianæ herbæ prolectus fumus, necdum ejus pulvis quantumvis tenuis, nedum ejuscemodi bestiolæ vel statim ac sunt ortæ, transire queant. Et fuit quidem olim cum illius herbæ pulvis, et multo magis fumus cranium subiisse, ex dissectionibus perhiberetur: quas in Sepulchreto (1) pariter descriptas leges. Sed ibidem tamen aliquam, ut falsam rejici, alias aliter explicari, omnes pluribus quæ contrarium indicant, continuo subjectis infirmari, videbis. Ad quas ultimas addere, si opus esset, alias posses, et in his quæ in centuria extat X (2) Cæsareæ Nat. Cur. Academiæ.

9. Quid ergo est? inquies. Nullum animalculum intra cranii cavum, nihil ibi fuliginis, aut pulveris nicotianæ herbæ inventum unquam fuisse, credemus? Ego vero eorum qui reapse talia vidisse se, scribunt, aliis quidem plani alicujus fraude, aliis casu, aliis incuria, plerumque impositum fuisse, suspicor. Nosti enim deceptrices præstigiatorum manus, ut vix ac ne vix quidem vel antea admonitus aliquis sentiat, cum quid-

(1) Sect. ead. 1, obs. 82, et lib. 4, sect. ult., obs. 1.
(2) Obs. 89.

piam eo immittunt quo minime videntur immittere : quid non admonitus, alioque intentus? Casus autem ipse non absimiliter illudit; ut cum spongiæ quibus sæpe, aperto cranio, sanguis abstergitur, aut humor exhauritur, adhærentes sibi forte bestiolas inter abstergendum, exhauriendumque relinquunt. Incuria autem sæpius, ut cum albida, ac teres aliqua tenuis polyposa concretio pro lumbrico accipitur; perrarum est enim, perque difficile, ut verus, vivensque lumbricus per viam quam alias memorabo, in sinum usque falcis prorepat, ubi a VERNEYO (1), si tamen ipse vidit, (2) fuisse dictus est. Aut cum disjecta humoris cujusdam minima concrementa, qualia in uretra virili ad prostatæ glandulæ oscula, immo intra prostatam ipsam non semel vidimus (3) pro tabacci humidulis granulis, quæ colore, et forma apprime referunt, incaute habentur : aut cum ex frontalibus sinibus quo tenuissimum nicotianæ pulverem involare, vel certe compelli exspirationis vi, prono autem capite etiam defluere interdum potest, cum, inquam, hunc pulverem vel serra, vel scalpra illac in cranii cavum, ab anatomico reserante demissa, traducunt secum. Aut denique cum aliquis angustus, et flexuosus, eoque minus animadversus cuniculus ab externo

(1) Hist. de l'Acad. R. des Sc., an. 1700.
(2) Vid. Epist. 24, n. 23.
(3) Epist. 44, n. 20.

ulcere in illud idem cavum pertinet, eoque in vivente; aut mortuo animalcula transmittit. Alia sciens prætereo; neque enim plura congerere necesse est tibi præsertim, Insectorum historiæ gnaro, ex eaque probe scienti, num cimices, exempli causa, et scorpii arctius conclusi, ut aere orbentur, num curculiones, num aliæ bestiolæ sine idoneo ipsis cibo, vivere et crescere tamen queant. Certe ex quo illa historia diligenter excoli, resque singulæ scrupulosius examinari cœptæ sunt, aut nullæ amplius, aut oppido perpaucæ et perpaucis creditæ, ejusmodi observationes prodierunt. Neque unquam accidit Valsalvæ qui prope innumera, nec mihi qui non multo fortasse pauciora capita perlustravi, ut in talia incideremus, quæ tot olim se vidisse medici scripserunt. Ex quibus propterea si forte unum aliquem sine fraude, aut errore ullo vidisse fatear: id reverentia potius, quam ratione adductum, fateri me, credito. Nec te illud moveat quod post acerbissimos capitis dolores nihil aliud apparuisse dicatur, quam lumbricus, aut animalcula intra cranium reperta, aut inde prodire visa. Complures enim illorum dolorum sunt causæ quæ aut extra cranium sunt, aut si intra cranium, non facile, aut nullo modo sub sensum cadunt. Quid si quæsitæ non sunt? ut cum ex moribundæ naso lumbricus exiens, creditus est e cerebro provenisse, quasi vero ex intestinis illuc prorepere non potuisset. Quid si quæsitæ

causæ aliæ, et jam in cerebro ipso repertæ? et minimi tamen simul accusantur vermiculi postridie in aqua animadversi, in qua particula, ex cerebro sumpta, fuerat macerata. Vehementes quoque ii dolores erant, quos vermes, ex centipedum genere creabant duo priusquam e naribus ejicerentur. Nec tamen viri doctissimi LITTRIUS (1), et MALOETUS (2) qui eos viderunt, quidquam de cerebro suspicati sunt, sed a sinu frontali in quem exiguum ovulum vi respirationis immissum esset, repetendos esse, non dubitarunt, haud secus atque clarus HENCKELIUS (3) cum vermiculos parvos duos, curculionum instar, eadem via prodeuntes, et sævissimos capitis cruciatus solventes, in narium recessus attractos censuit ex floribus fortasse in quibus rudimenta eorum laterent, arctius ad nares appressis, altaque, ut incaute fit, inspiratione, olfactatis. Et ante illum GAHRLIEPIUS (4) vermiculos, eodem cum levamine e naribus ejectos, quoniam persimiles vidit illorum qui ex muscis proveniunt, a musca matre deduxit. Recte omnes, quod neque ex putrescente materia, neque in cranii cavo genitos, sed ex ovis minimis, aut rudimentis animalculorum, extrinsecus invectis, procrevisse in narium re-

---

(1) Hist. de l'Acad. R. des Sc., an. 1708.

(2) Et an. 1733.

(3) Act. Nat. Cur., d. 3, obs. 110.

(4) Eph. N. C. dec. 3, an. 8, Obs. 141.

cessibus, existimarunt. Illud inter duos clarissimos viros quos primo loco laudavimus, non satis convenit, cujus naturæ, et qua ex parte remedia adhibenda sint, ut e naribus educantur. Quam controversiam plane dirimere eo difficilius fortasse est, quod alias, ut vides, alio ex genere vermes sunt, ut iisdem non semper rebus aut fugari, aut allici posse videantur. Ut ut hæc sunt; juvabit tamen per quæ et quomodo plerique educti fuerint, ex medicis historiis, cognoscere: ad quas addes quæ in actis (1) extat laudatæ Cæsareæ Academiæ, et quæ in Commercio litterario Norimbergensi (2), præcipue autem quæ in Prælectionibus viri eximii Boerhaavii ad suas Rei Medicæ institutiones (3) ubi sanatam ab se puellam memorat, cujus pituitarii sinus vermibus omnes erant pleni. Quoniam tamen frontales ut plurimum incolunt sinus, quod prima ac præcipua molestissimi doloris sedes, cum sensu præsertim rodentis, seque moventis bestiolæ sæpenumero conjuncti, in alterutrius sinus regione indicat; idcirco Littrius, si nihil alia omnia auxilia prodessent, ad chirurgiam denique nec difficilem, nec periculosam in osse frontis deveniendum esse, censuit. Non dubito autem, quin eamdem intellexerit, qua olim usum esse Cæsa-

(1) Tom. 4, obs. 30.
(2) An. 1739, Hebd. 21, II, n. 3.
(3) Ad § 792.

rem Magatum de Vallisnerio audivi; nempe terebrato usque ad sinum osse, et verme quem inesse prædixerat, magna cum adstantium admiratione, educto, sicque dolore adversus quem irrita alia omnia fuerant, feliciter abacto. Quam si curationem, ut in Adversariis (1) sperabam, ex auctoris inedito scripto Vallisnerius protulisset, illud fortasse inter cætera scitu non indignum novissem, an quæ felicitas in dolore tollendo fuit, eadem in reserato sinu claudendo esset consecuta. Quam difficile enim id perficiatur, animadvertit Corn. Celsus (2), et post eum chirurgi a Palfinio (3) laudati: difficultatis autem causas, et graves a sinu haud occluso noxas idem Palfinius, et quem has litteras recensens vidi, etiam Archiater præstantissimus Nicolaus Rosenius (4) adnotarunt: ex quibus habebis quæ seligas, cum Verheyenio (5) qui eumdem ac Palfinius pharmacopolam designare videtur, conferenda, et ad ea quæ super Celsi observatione illa protuli (6), adjicienda. Cæterum si alia forte exempla quæris vermium intra cranium, ut aiebant, repertorum, aut e narium recessibus ejectorum, utro-

(1) VI, Animad. 90.
(2) De Medicina, l. 8, c. 4.
(3) Anat. du Corps hum. l. 2, tr. 4, ch. 15.
(4) Dissert. de Oss. Calvar. p. 1, n. 28.
(5) Anat. Corp. hum. li. 1, tr. 4, c. 16.
(6) Epist. in Cels. 4.

rumque invenies inter illa quæ Daniel CLERICUS (1), nec sine interposito plerumque judicio, recensuit, secundorum autem inter ea quæ ab Joanne Saltzmanno (2) commemorata sunt, aut proposita, qui neque eorum indicia, neque auxilia per quæ sunt excussi, prætermisit.

10. Jam vero tres quoque meas tibi describam observationes in capite habitas dolore vexato aut ante cætera, aut maxima inter cætera incommoda. Ante hæc, certe vexari solitum erat in viro mendico, qui semper fatuus, novissime autem adeo stultus, ut quem petierat, panem abjiceret, in nosocomium exceptus fuerat. Constabat dolori capitis fuisse obnoxium, tunc autem et ventris obstructionibus laborare.

Mortui ex febre nescio qua accedente cadaver in hoc anatomicum theatrum anno 1728 illatum est, macilentum, nec in ventre et thorace quidquam ostendens, si obstructum lienem excipias, quod præter naturam se haberet. Sed circumsectum cranium cum attolleretur, animadversum est, huic in latere frontis sinistro firmissime affixam esse duram meningem, quæ ibi ad modicum spacium, quasi ellypsis ambitu circumscriptum, non membraneam, sed mediam inter os et ligamentum naturam habebat. Cum cerebellum

(1) Hist. Lator. Lumbric. c. 13.

(2) Dissert. de Verme naribus excusso § 4, 5, 6, et seq.

molle et flaccidum esset, medulla autem oblongata parum firma; durum cerebrum, ut sæpe in stultis solet, inveni; tametsi lateralibus ventriculis limpida aqua, sed pauca inesset, cum plexibus decoloribus, quorum posteriori parti vesiculæ, nec tamen multæ, insidebant, eadem aqua plenæ. Denique anteriori faciei glandulæ pinealis quidpiam adhærebat flavi, quod inter digitos compressum, quasi arenas intermistas habere, sensi.

11. Horum alia alio attinent, ut nostræ quædam postea declarabunt epistolæ (1). Illud unum, ut opinor, ad capitis dolorem, quod in crassa meninge compertum est. Quæcumque enim causa fuerit sive interna, sive externa; quanquam nullum hujus vestigium animadverti, cur ea pars meningis in ossis pene modum induruisset; proclive est intelligere, quotiescumque sanguis aut copia, aut turgentia, aut accelerato per caput motu vim afferret vasis, eam partem versus tendentibus, restitare illo objecto impedimento sanguinem debuisse, et circumjectas vasis fibras meningis distendere. Neque aliam ad causam referri videbis in Sepulchreto (2) quod *cephalalgiæ miserrimæ* illi *essent obnoxii*, in quibus utraque meninx *per aliquod spatium*, *sæpe duos digi-*

---

(1) Vid. VIII, n. 13.
(2) Sect. hac 1, obs. 12.

tos latum ita coaluerant inter se, ut *vasorum oscula penitus obserarentur.* Veri quoque simile est, ejusmodi obstacula, quatenus se aut sanguini, aut aliis pariter opponunt succis per meninges jugiter transeuntibus, occasionem interdum præbere doloribus per circuitus recurrentibus, toties videlicet, quoties tanta portio hæsit succorum, ut copia distendere, aut tamdiu, ut vitiosa ob moram facta irritare meninges possit, quarum fibris se propterea contrahentibus postquam prima illa portio vi in angustiores laterales canaliculos contrusa est, nova succedat quæ ad eumdem modum hæreat et expellatur, et post hanc alia: neque finis antea fiat quam laterales illi canaliculi sic denique sæpius iteratis impulsibus pateant, ut nihil jam hæreat. Sed aut funestum denique prænunciant exitum (1), aut difficilem non raro curationem habent ejuscemodi dolores, eoque magis, quo constantius eadem recurrunt hora; an quod ita significetur, laterales canaliculos valentius resistere impulsui dilatanti? Memini me adolescentem in patria medicinam facere æquali meo Laurentio Bagattrinio externa quidem, sed acerbissima, hemicrania haud ita pridem correpto, quæ mane quotidie eadem hora, ut Itali numeramus, duodecima revertebatur. Quidquid

(1) Vid. Eph. N. C. cent. 3, obs. 14, n. 1 et 3, et dec. 3, an. 7. Append. 74, obs. 75.

agerem, aut nihil, aut eo duntaxat conducebat, ut brevior, leviorque cruciatus fieret; nam illa ipsa hora redibat tamen; quin si quid erroris forte accederet, vel pristina vehementia. Frustra adhibitis omnibus complures jam dies auxiliis cæteris, non prius vici, quam tenui lignorum decocto modice agitatis, impulsisque circumeuntibus succis, sudores movissem; id quod Ballonio (1) quoque feliciter cessisse legeram in hemicraniis intolerabilibus, et quotidie mane certa hora recurrentibus. Omnino erat in eo juvene aliquid hæreditarii. Nam et parens, septuaginta annis major, tanto idque paulo antea, capitis dolore prehensa fuerat, ut videndi altero oculo facultate amissa, magnis nihilominus per eos dies redeuntibus subinde doloribus conflictaretur. Sed cum hi tamen neque ex eodem semper loco inciperent, sed modo ex vertice, modo ex interiore naso, ut calidum lac naribus attrahere prodesset, neque reverterentur eadem hora, aliquanto facilius mihi fuit hujus, quam filii, dolorem tollere: quo facto, videndi etiam vis paulatim restituta est. Juverat inter cætera sanguis e brachio, non tam qui, me imperante, missus est, quam is qui, laxata fascia inter dormiendum, non paulo majori copia effluxit; ut feliciter vel in femina id ætatis idem propemodum acciderit, quod in sexagenaria ob-

(1) Epidem. lib. 2. Const. Hyem., an. 1575.

servavit postea VALLISNERIUS (1). Sed ad dissectiones redeamus.

12. Adolescentula, epilepticæ filia, pauperis uxor, cum februario mense ex itinere vehementer incaluisset, magno capitis dolore, et acuta febre correpta est. His, sine delirio, sæpius taciturna, intra triduum aut quatriduum perempta est. Cum lactaret, atque in menstruis tamen esset, tamdiu distulerant venæ sectionem, ut denique cum gravius se habenti, arteriarum tamen pulsu viribusque constantibus, sanguinis, qui mox impense concrevit, selibram a pede misissent, fortuito acciderit ut protinus moreretur.

Caput in theatrum, ut ejus anni 1738 anatomen absolverem, non cætera quoque, ut cupiebam, allatum est. Calvariæ interior facies ex subrubro fusca; exterior autem facies meningis tenuis qua supernam operiebat cerebri partem, materia quadam erat oblita, non multa quidem, sed æqualiter ubique ducta subflava, crassiuscula, eaque omnino specie, ut quamvis inodora esset, pus tamen et nobis, et iis qui aderant, medicis, et chirurgis esse videretur. Verum neque in meningibus, neque in cerebro, quod decolor fuit, ullum usquam vitium, ullumve locum unde ea prodiisset materia potuimus invenire.

13. Si pus fuit; an ex alia aliqua corporis sede

---

(1) Eph. N. C. cent. 5, obs. 7.

per sanguifera vasa haustum, et in illam translatum dicemus secundum ea quæ de quodam capitis dolore in Sepulchreto (1) indicantur? Sane hanc etiam ob causam ægrius ferrem, non fuisse reliqui corporis, in quo id quærerem, copiam factam; nisi rerum esset dispar ratio, aliæque mihi notæ essent historiæ, in quibus velut in ea Valsalvæ, quæ superius (2) prolata est, sanies nusquam fuit, quam ad cerebrum inventa, quod et ipsum alioqui esset sanum. Num igitur ex meningum visum effugientibus foraminulis, unde humor secundum naturam et paucus, et limpidus is quo ipsæ madent, exire solet, illa puriformis materia, ut ex recti intestini, et vesicæ glandulis in tenesmo, et dysuria sæpe accidit, vi morbi expressa est? Certe enim morbi expertes fuisse meninges, neque ille tantus capitis dolor credere nos sinit, neque is qui in calvariæ facie eas contingente erat color.

14. Alterius mulieris, ob eum colorem, venit in mentem, cujus dissecui caput ineunte anno 1717. Affecta primum venerea lue, hinc febre cum atrocibus capitis doloribus, et delirio correpta, ex his in nosocomio Patavino decesserat.

Hujus quoque exsectum cranium alicubi apparuit ex rubro nigricans. Duræ autem meningis ea

---

(1) Sect. hac 1, Obs. 40.

(2) N. 2.

pars, quæ supernæ mediæ regioni sinus lateralis dexteri proxima erat, multo crassior facta, cum altera meninge, atque adeo cum cerebri substantia omnino coaluerat, erantque hæc tria eo in loco semiputrida et lurido quodam colore, ex subflavo cinereo, in corticali præsertim cerebri portione, deturpata. Quin etiam extima subjecti cerebelli substantia, quanquam ad minorem tractum, ad duos videlicet transversos digitos; cum meninge utraque adeo coaluerat, ut cum e duræ cavo cerebellum extraherem, hujus ibi substantia, duræ meningi adhærens relicta sit. Porro cerebri vasa per tenuem meningem repentia, æquo latiora conspiciebantur, nigroque sanguine distenta, qualis et in duræ sinibus fuit. Per medullarem autem cerebri substantiam assulatim dissectam crebra passim, et evidentiora quam soleant, sanguifera vascula se ostendebant. Laterales ventriculi aqua plenissimi subfusca, quo colore et eorum facies infecta erat. Denique pinealis glandula firmior, et major, et albidior quosdam quasi loculos intus habere visa est. Sed nec illud reticebimus, cum rara observatione quæ in Commentariis extat Petropolitanæ Imper. Academiæ (1) conjungendum, quod ab ortu, aut certe a prima infantia hujus mulieris cranio peculiare fuit, ut latus posterius dexterum magis curvaret extrorsum,

(1) Tom. 7, p. 222 et seq.

quam sinistrum: quamobrem et ejus cavum, et comprehensum cerebri hemisphærium erat ibi evidenter amplius, quam a sinistris: id quod in altera etiam muliere (1) occurrit mihi, visumque est eo dignius adnotatione, quod tota obliquata cranii cavea tempus dexterum magis excavatum, sinistro contractiori, et vicissim occipitis latus dexterum contractius, sinistro magis excavato respondebat. Sed et si in ea quoque femina laterales cerebri ventriculi prorsus pleni fuerunt aquæ turbidæ; historia tamen non huc pertinet, ideoque alibi (2) perscribetur.

15. Neque enim scio, an illa femina doloribus capitis esset obnoxia, ut neque an ea cujus modo tota historia descripta est, antequam febre afficeretur; cum probe alioquin sciam, *figuram capitis vitiosam magnum ad diuturnos dolores inferendos conferre censeri momentum;* quæ verba in Sepulchreto quoque (3) referuntur, omisso, ob incuriam, auctoris nomine, ROLFINCII videlicet (4). Sed ad descriptam historiam ut redeam; si mulier illa, atque illa item de qua supra (5) diximus, adolescentula viri fuissent in sugendo herbæ nicotianæ

---

(1) Vid. ut in aliis quoque, Epist. 62, n. 15.

(2) Epist. XII, n. 2.

(3) Sect. hac 1, sub obs. 46.

(4) Ord. et Meth. cognosc. dolorem cap. l. 2, sect. 2, art. 2, p. 1, c. 24.

(5) N. 12.

fumo pene assidue occupati, fuscus ille, aut nigricans in utriusque cranii interna facie animadversus color, quibusdam facile visus esset præsertim olim, ab ejus fumi fuligine repetendus : neque enim qui repeterent defuere, ut in superioribus (1) est indicatum. Nos cum rubedo aliqua ei colori admisceretur, quin ab restitante sanguine esset, non dubitavimus. Nam etsi mulier lue venerea laborabat, nusquam tamen ulla fuit in cranio caries, quam aliquem fortasse ob atroces illos dolores potuisse suspicari, licet nullum sive tumore, sive colore extima capitis facies præberet indicium, ex aliis et præsertim ex illa in scorto pulcherrimo observatione planum est quam anno 1704. Bononiæ mihi narrare memini Novesium, qui et scriptis mandavit (2) postea. Satis tum ad moram sanguinis per tenuissima passim vascula, ut alibi ostenderetur, ex calvariæ intima lamina in duræ meningis vasa redire soliti, tum ad dolores illos probe intelligendos, satis, inquam, causæ est in descripta meningis illius crassitudine, et cum altera coalitu, vel secundum ea quæ paulo superius (3) proposita sunt.

16. Atque ut plenius intelligas, quam possint ejusmodi coalitus, obicem sanguini ponendo, inducere capitis dolores; fac cogites, ex vasis san-

(1) N. 8.

(2) Lettres. l. 6.

(3) N. 11.

guiferis cum alia sint venæ, alia arteriæ, sanguinem qui per has fertur, ubi ad obstaculum ventum est quo ejus transitus tardior fit, non distendendo solum, sed percutiendo quoque, nocere. Scilicet quot sunt arteriarum pulsationes, tot ictibus, hisque eo majoribus, quo difficilior est transitus, meninges percellit. Sic Brunnerus (1) immanes capitis cruciatus in viro cujus dura meninx verrucis pisi magnitudine plurimis hic illic, sed præsertim circa arteriarum *ramificationes*, obsidebatur, a singulis arteriolarum vibrationibus deduxit: quanquam distentionis tantum vim, non etiam percussionis, spectavit. Cæterum non modo coalitus, angustiora quæ per ipsos transeunt, vasa efficiendo, sed et quidquid, sive pungendo, convellendoque, sive comprimendo præstare idem potest, capitis dolores creabit. Pungendo creabat ossea illa acuta particula, inter meninges sita, de qua leges observationem III, anno 7 dec. III Ephemer. Cæsareæ Nat. Cur. Academiæ. Comprimendo autem, exostosis cranii interior tum quæ observatione describitur CCLIII, in Dec. eadem anno 10, sanguine propterea quoque in meningibus adeo remorato, ut fere essent digitum transversum crassæ, et luxuriantis carnis referrent speciem, tum quæ Cent. sexta, observatione XXI, adjectoque ad hanc scholio non una pro-

(1) Eph. N. C. Cent. 1, Obs. 69.

ponitur, præsertim vero quæ observatione extat XCIX volum. II Actorum ejusdem Academiæ: cujus ex minus antiquis libris plura tibi exempla de industria colligo, cum plurima videam ex iis libris, quos ante alteram Sepulchreti editionem vulgaverat, in hoc olim, et merito quidem, esse relata.

17. Nec desunt tamen quæ aliunde accepta, eodem adjiciantur: cujusmodi sunt duo quæ proferam haud inelegantia, et ad propositæ mulieris dissectionem attinentia. Ostendunt enim æquo majorem sanguinis copiam, vasa quæ intra cranium sunt, distendentem, capitis dolores facere. Exemplum alterum Cowperi est in anglica anatome humani corporis, aut si forte hac cares, in actis erudit. Lips. (1). Alterum in Commercio Litterario (2) leges. Primum in eo qui ab ineunte ætate dolori, de quo loquimur, vehementi obnoxius vixerat, duræ meningis vasa adeo lata fuisse, monstrat, ut *calami* æquarent crassitudinem. Quod ne putes, instante demum novissimo morbo, id est apoplexia, esse factum, sed ut quam antiquum fuerit, scias; illorum vestigia vasorum in calvariæ interiore facie, tam profunda, atque ampla erant, ut ei vasorum crassitudini responderent: poteris autem observationi

(1) An. 1699, M. Feb. ad. Tab. 91.
(2) An. 1744, Hebd. 43, I.

huic satis similem Bajeri observationem (1) adjungere. Exemplum secundum exhibet feminam, a prima adolescentia immanibus pariter capitis doloribus excruciatam, iisque eo gravioribus, quo magis augebatur sanguinis aut copia, aut exæstuatio. Scilicet ren dexter non suo loco positus, sic arteriam magnam, et venam cavam ad imas lumborum vertebras apprimebat, ut qua hæc vena excipiebat sanguinem iliacæ sinistræ, varix ortus esset, cujus diameter duplo propemodum cavæ diametrum superabat, indicio manifestissimo, tanto plus sanguinis ad superiora, ipsumque caput ferri debuisse, quanto minus poterat ad inferiora. Exempla autem hæc duo probe intelligis eo spectare, ut a copia quoque sanguinis qua tenuis meningis vasa, et cerebri vascula sic distenta vidi, ut latiora essent, repeti possint acerbissimi dolores quibus mulier afficiebatur.

18. Cætera quæ in historia scripsi, partim supra (2) ut quæ ad aquam in ventriculis attinent, declarata sunt; partim alibi declarabuntur. Est enim, ut initio dixi, fere cum aliis complicatus malis capitis dolor. De quo hæc in præsentia habui quæ scriberem, eadem ratione perrecturus ad alia, si hæc prima non displicuerint. Vale.

---

(1) Act. N. C., t. 3, obs. 121.
(2) N. 3.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA II.

Sermo primum fit de Apoplexia in universum, tum de ea quæ est a sanguine.

QUAS nuper de capitis dolore ad te misimus, gratas fuisse litteras, scribis; sed tanto gratiores futuras quas de apoplexia expectas, et de cæteris deinceps morbis, quanto horum quisque gravior est, et periculi plenior. Simul quæris, an apoplexia revera hoc sæculo crebrior sit, quando medicos eruditos duos in diversa vides esse opinione, et quod mirum videatur, ad eumdem ab utroque auctorem provocari, Cornelium Celsum.

2. Ut hinc incipiam; negari non potest, apud Celsum (1) hæc legi: *Attonitos quoque raro videmus, quorum et corpus, et mens stupet. Fit interdum ictu fulminis, interdum morbo, hunc ἀποπληξίαν Græci appellant.* Sed neque inficias iri potest, vix perbrevi attonitorum curatione proposita, hæc subjici (2): *At resolutio nervorum frequens ubique morbus est. Sed interdum tota corpora, interdum partes infestat. Veteres auctores illud ἀποπληξίαν; hoc παράλυσιν nominarunt: nunc utrumque παράλυσιν*

(1) De Medicina, l. 3, c. 26.
(2) Initio seq. c. 27.

appellari video. Ne autem credas, apoplexiam hanc quam frequentem ubique fuisse dicit, et paralysim tum vocari solitam, paralysim potius fuisse totius corporis, quam veram apoplexiam; attendas oportet, non modo corpus universum resolvisse, ut paraplexia (1) dici posset, verum etiam mentis usum intercepisse; in ejus enim curatione mox a Celso (2) pronunciatur, *post sanguinis missionem, si non redit et motus et mens, nihil spei superesse;* ne illud quoque addam, sæpe paraplexiam (3) *succedere apoplexiæ,* ut si illa frequens erat, hæc quoque non rara fuerit, necesse sit. Quid ergo erat, inquies, illa primo loco proposita a Celso apoplexia? in qua et corpus, et mentem stupere, ait, sed raro videri consuevisse. Nisi Mercurialis meus (4) virique alii ante, et post ipsum eruditissimi veram esse apoplexiam censuissent, quam ibi Celsus *morbum attonitum* nominarit, (quanquam attonitos, ut Rubeus (5) animadvertit, homines dixit, non morbum) ausus fortasse jam pridem essem de voce illa ἀποπληξίαν integra, an mendosa sit, dubitare. Interdum enim cum ultimas in Celsum epistolas scriberem, suspicatus sum, morbum alium ali-

---

(1) Vid. Galen. apud Gorræum Defin. Med. τν' Π.
(2) Cit. cap. 27.
(3) Apud Gorræum loc. cit.
(4) Prælect. Patav., l. 1, c. 19.
(5) Annot. in cit. Celsi c. 26.

quem ibi indicatum ab eo esse, ut puta catalepsim, aut hujus similem, nempe quem raro videamus, in quo et corpus et mens stupeat, et qui fiat interdum ictu fulminis, unde etiam proprie attoniti dicti sunt. (1). Et sperabam quidem, suspicionem meam confirmari, et rationem aliquam emendationis ex Cælio Aureliano hauriri posse, qui fusius quam veterum, qui supersint, quisquam, de catalepsi, verba faciens (2), docuit, qui primi olim ab aliis morbis hunc separaverint, et id nominis imposuerint, et quo quisque modo curaverint. Sed angustiis temporis exclusus, et inconstantia quadam, librariis forsan imputanda, tardatus, cum ASCLEPIADEM *catalepsin appellavisse*, mox autem *novum non dedisse nomen*, legamus, sed ejus *sectatorès catalepsin vocavisse*; longioris operæ esse credidi rem discutere, nec CELSI curationem volui cum THEMISONIS, qui nuper vixerat, curatione comparare. Quæ tu facias censeo, non tam mea suspicione adductus, quam summi viri opinione permotus *Gerardi* SWIETENII, Cæsareorum Archiatrorum Comitis meritissimi. Cujus Commentariorum (3) volumen III mihi, hanc epistolam relegenti, benigne missum cum versarem, gavisus sum, eamdem utriusque nostrum conjecturam fuisse. Quam nisi sequaris;

(1) Servius ad v. 172, l. 3, Æneid.

(2) Acut. Mor. l. 2, c. 10, 11, 12, et Chronic. l. 2, c. 5.

(3) In Boerh. *Aphor.* § 1007.

aliquam nobis excogitabis rationem, qua unum eumdemque morbum et raro videri, et frequentem ubique esse, intelligamus.

3. Sed et ante CELSUM, et post CELSUM frequentem fuisse apoplexiam, cum Hippocrates indicavit, tum alii confirmarunt morborum observatores: ille quidem; nam si raro accidisset, non inter morbos numerasset qui *in pluviarum multitudine* (1) et qui item *hyeme* (2) magna ex parte fieri solent; hi vero; nam hæc ejus dogmata memorantes, non modo in dubium non vocarunt, sed et suis observationibus comprobarunt. Sic HOLLERIUS (3) complures recensuit apoplecticos *in frigida et austrina aeris constitutione* a se visos. Sic, ne longior sim, FORESTUS (4) suas producens observationes, *tota*, inquit, *cæli constitutio tunc pluviosa, et austrina erat, et ita ab initio* decembris ad 18 diem, *plurimi apoplectici, et convulsi interierunt*: quin etiam in universum tradidit, suis quidem, Batavis *regionibus frigidis et humidis non raram, imo frequentissimam esse apoplexiam; frequentem quoque in locis frigidis ob situm terræ, ut Florentiæ, et Lucæ, et Bononiæ,* ubi erat ipse studiorum causa commoratus, *vel ob regionis naturam, ut Germanis, et Britannis.*

---

(1) Sect. 3, Aph. 16.

(2) Ibid. Aph. 23.

(3) De Morb. Int. l. 1, c. 7, in Schol.

(4) Observ. Medic. l. 10, obs.

Hi vero duo medici centum quinquaginta annis circiter, ante hujus initium sæculi hæc adnotaverant; aut si Forestus paulo tardius; non tardius certe Jacchinus (1) unde pleraque istorum verborum, dissimulato auctoris nomine, descripsit FORESTUS.

4. Noli autem credere, hæc a me dici, ut inficier quod probe memini, circa hujus sæculi initia frequentes adeo factas esse mortes repentinas, ut rei novitate perculsus populus terreretur. Sed hoc dico: quod nostris accidit temporibus, idem aliis quoque accidisse modo post breviora, modo post longiora intervalla, ut tempestatum natura tulit, non earum tantum quæ exempli causa memoratæ sunt, sed et aliarum, ut suo declarabitur loco (2), idque magis, minusve pro regionum situ, et constitutione et victus consuetudine magis, minusve cum tempestatibus consentiente. Quin fuit aliquando cum inter cæteros pestilentes morbos, noxium fortasse circumjectorum locorum aerem, certe autem vitæ mutationem ex laboriosa in desidem et voluptariam consecutos, *apoplexiæ morbus acerrimus* sæviret, quemadmodum ex Agathia (3) cognosces. Qui alteram quoque sæculo eodem sexto pestilentiam descri-

(1) Vid. init. c. 9. Comm. in Ras.
(2) Epist. III, n. 13, 29.
(3) De Bello Gotth. l. 2.

bens (1), cum alia memorat mortis genera, tum *interiisse*, ait, *repentina morte quam multos tanquam apoplexiæ gravi morbo correptos*. Deinde hoc adde, non omnes circa nostri initium sæculi repentinas mortes ab apoplexia fuisse, sed plures etiam a syncope, quasdam a suffocatione. Novissime (id quod pariter per dissectiones animadversum, recreavit populi animos ab incognita quæ lateret in aere, communi quadam causa tantam subitarum mortium frequentiam facile repetentis) novissime, inquam, hoc aio: qui apoplexia vel eodem mense, atque adeo die plures interierunt, non omnes eamdem in cerebro noxam, sed alios longe aliam, et ab alia causa profectam, nec semper recenti, sed antiqua interdum, ostendisse; quod et prægressa incommoda significaverant.

5. Etsi enim apoplexiæ cujusque causa illa proxima et quæ morbum continet, una esse videtur, id est, intimorum qui in cerebro fiunt motuum, cum videlicet movemus, sentimus, cogitamus, subita imminutio, tanta interdum, ut proxime ad cessationem accedat, aut in cessationem continuo transeat; eam tamen imminutionem multæ sunt et variæ quæ inducant, causæ, harumque ipsarum aliæ sensus omnino fugiunt, aliæ sub hos cadunt. Quarum illas, ubi res nonnun-

---

(1) L. 5.

quam coegerit, ibi conjicere, quoad ejus licebit, conabimur. De his autem, quæ manifestæ occurrere nobis intra cranium solent, dabimus operam ut dilucide ac partite scribamus.

6. Hæ plerumque aut in sanguine, aut in sero consistunt, nonnunquam et in aliis. Sed nos rariores causas in novissimum rejicientes locum, frequentiores illas duas primum persequemur. Eæ, quippe sæpius animadversæ, celebrem illam apoplexiæ divisionem pepererunt in sanguineam et serosam : quam qui divisionem improbarunt; id eo fecisse partim credo, quod tunc continentem causam magis, quam efficientes, et ab his profectam in prædicendo, medendoque utilitatem, spectarent ; partim quod seri effusionem pro effectu haberent, non pro causa, qua de re alibi (1) et vidi, et videbo ; partim etiam quod ut cætera majorum dogmata, ita hoc quoque adjicere studerent, olim adeo inculcatum, ut vulgo vix aliunde quam a sero crassiore ventriculos cerebri impediente, esse apoplexia videretur. Sed nimirum sæpe veteris doctrinæ fastidio ultra æquum homines progressi sunt.

7. Nec vero etsi medentium plerique sic crederent ; fugiebat tamen doctiores, apoplexiam etiam a sanguine medicinæ parentes agnovisse. Hippocratis Galenique locos non produco; habes

(1) Epist. 1, n. 3, et Epist. 4 passim.

enim in Sepulchreto (1), ut verba quoque Turrisani (2) qui sæculo XIV illorum aliquem locorum probabat. Italorum præcipue alii sæculo XV et XVI idem facere perrexerunt, in quibus Jo. Matthæus de Gradi (3), Jacobus Berengarius (4), Leonardus Jacchinus (5), sed præsertim Petrus Salius vicinus meus (6) toto illo peculiari capite, quod *de Apoplexia a sanguine* inscripsit. Quorum etsi alii aliter rem intelligebant; nemo tamen præter Salium fortasse, qui id ipsum raro, ea credidit ratione fieri qua ut sæpe nos videre soliti sumus, ita Avicenna (7) olim docuerat, cum videlicet causam secundi, et frequentioris quidem generis ejus apoplexiæ quæ sit a repletione, esse censuit, *aut humorem sanguineum effusum ad ventriculos cerebri subito*, *aut humorem phlegmaticum*, *et* hunc *esse secundum plurimum*. Sed paulo ante, quam Salius scriberet, Italus alter Leonardus Botallus, ex Gallis autem Ludovicus Duretus, quanquam serius hujus liber vulgatus est, effusum sanguinem conspexerant in eos apoplecticorum ventriculos,

---

(1) L. 1, sect. 2, in Addit. in Schol. ad obs. 1 et 14.

(2) *Ibidem*.

(3) Prax. tr. 11.

(4) Isag. ubi de Anat. part colli.

(5) C. 9, cit.

(6) C. 2, de Affect. particularib.

(7) Canon. l. 3, F. 1, tr. 5, c. 12.

quemadmodum verba utriusque, in Sepulchretum (1) quoque relata, praeclare ostendunt; ut permirum sit, eruditissimum alioquin medicum Gasparum Hoffmannum (2) quaesivisse, *quis ventriculos sanguine oppletos in apoplexia vidit unquam?* Porro a sanguine, etiam in ventriculos, aut alio intra cranium, non effuso, aut certe ab alia causa quam a frigido humore, tam crebro apoplexiam accidere censuit Prosper Martianus (3), ut affirmare non dubitaverit, *ex tribus apoplexiae speciebus unicam tantum, et de raro contingentem in frigidos succos Hippocratis consilio referendam esse.* Huc si addideris, Varolium (4) Mercuriali rescribentem, provocasse ad *dissectiones eorum, qui apoplectici moriuntur*, et iis fretum, sic locutum fuisse: *in* eorum *ventriculis cerebri (hoc quaeso mihi credas) non reperitur major excrementorum copia, quam communiter in omnibus aliis reperiri soleat*; hoc inquam, si addideris; plane intelliges, non modo ante recentiora tempora non defuisse qui apoplexiam a sanguine agnoscerent, sed et nonnullos fuisse qui apoplexiam ab effuso in ventriculos seroso excremento, perraro, ne dicam nunquam, fieri docerent.

---

(1) Sect. cit. Obs. 11, n. 2, et obs. 16.

(2) Vid. Schol. ad cit. Obs. 11.

(3) Adnot. in Hippocr. de Morbis l. 2, v. 64.

(4) De Nervis Opt. Epist. 2.

8. Attamen alias a sanguine, alias a sero esse hunc morbum repetendum, præter illas tot observationes quas in Sepulchreto collectas habes, confirmabunt aliæ bene multæ post ejus alteram editionem vulgatæ, quarum nos aliquas, ut res feret, postea memorabimus, hic illis tantum indicatis, quas litteris consignaverat eodem ac Duretus, et Botallus tempore, eademque in Gallia Italus, ut videtur, medicus non vulgaris, et sane dignus, cujus et reliqua in lucem proferat doctissimus Targionius, a quo (1) hæc exscripta habemus. « In damicella de Mauvoysin, quæ obiit » a partu epileptica una et apoplectica, secta » observavi totum ventriculum sinistrum cere» bri fuisse plenum aquoso sanguine, seroso, » putri, ac pravi coloris, et venas plexus reti» formis una cum arteriis fuisse tumidas, quasi » insufflatas, sub nigras : ut etiam in D. de Boyssy » magno Franciæ Scutifero, totus ventriculus dex» ter erat irriguus sanguine. Ideo jure Lampridius » de Severo Cæsare, obiit ictu sanguinis, quem » apoplexiam vocant; plerisque enim apoplec» ticorum sectis extravasationem sanguinis in » ventriculo vidimus. » Nec displiceat quod, cum sibi scriberet, fortuito, ut fit, memoria lapsus, pro Lucio Vero Severum, Lampridium autem pro Sexto Aurelio Victore posuerit, cujus de

(1) In fine della Descriz. d'un Tumore Follic.

Vero hæc in epitome verba sunt, (1) obiisse videlicet *ictu sanguinis, quem morbum Græci* ἀπόπληξιν *vocant*; unde sanguineam apoplexiam intelliges etiam sæculo quarto fuisse notam: aut si forte cum iis facis qui epitomen illam incerti auctoris esse putant; Eutropii Historiam (2) inspice quarto sæculo et prius quam illa epitome, scriptam; obiisse Verum leges *subito sanguine ictum casu morbi quem Græci* ἀπόπληξιν *vocant.* Et sane haud aliam, quam sanguineam fuisse Veri apoplexiam illa indicant quæ de ejus vita, morbo, curatione, et obitu sæculo jam tertio ediderat Julius Capitolinus (3), convivia, et calices ejus describens, tradensque, *non longe ab Altino subito in vehiculo, morbo quem apoplexin vocant, correptum, depositum e vehiculo, detracto sanguine Altinum perductum, cum triduo mutus vixisset, apud Altinum periisse.* Quem ad locum Capitolini non omittendum est quod Egnatius (4) paulo supra ubi idem Historicus eam Veri apoplexiam memoraverat, sic adnotavit, ut quam frequens sæculo XVI is morbus esset, magis magisque intelligeremus: *apoplexi*, inquit, *frequentissimo jam ac pervulgato ob immoderatum vini, venerisque usum morbo per hosce an-*

(1) Hist. Aug. Epitom. in M. Antonino.
(2) Hist. Rom. l. 8.
(3) In Vero Imperat.
(4) Annot. ad Capitolini M. Antonin. Philos.

nos quibus ista commentabamur. Sed illuc revertor, ut serosas quoque esse apoplexias ex ejusdem observatoris scriptis comprobem, qui in *plerisque* apoplecticis effusum in cerebri ventriculum sanguinem se vidisse, docuit. Inter illa quæ supra descripsimus verba, hæc interjecit: *in aliis vidi aqua plenum limpidissima, extinctis apoplexia cum tamen vacuus esse deberet omni omnino re.* Jam vero utrumque iis pariter observationibus planissime confirmatum videbis quæ ex Valsalvæ schedis primum, tum ex nostris quoque proferuntur. Nec tamen quod in Sepulchreto promiscue factum vides, hic illas producemus in quibus capitis vulnera ictusve apoplexia consecuta est; sed in suum differemus locum; editas autem antea ab utrolibet nostrum, duntaxat indicabimus. Quibus etiam omissis, hæ tamen longissimæ essent litteræ, nisi quæ dissectiones spectant ad sanguineam apoplexiam, eas tantummodo, neque omnes, in præsentia proponeremus, rejicientes in epistolas proximas, tum earum reliquas, tum quæ attinent ad serosam.

9. Ut a viro amplissimo incipiamus; cujus propterea historia est a Valsalva diligentius descripta; Antonius Franciscus Sanvitalis, Cardinalis S. R. E. statura mediocri, aut paulo hac majori, corpore carnoso, colore rubicundo, studiis et gravibus occupationibus deditus, arthritidi obnoxius, aliquot ante annis cœperat inani quodam

faucium ad exscreandum irritamento, et convulsivis etiam motibus in facie, et manibus per intervalla tentari. Denique cum annum ageret quinquagesimum quintum, et regionem duos jam menses incoleret montosam, austroque sæpius perflatam, cujus alias regionis cœlum valde sibi adversum expertus fuerat, accessissent autem animi sollicitudines et curæ, et hyemale solstitium anno 1714 appropinquaret; in affectum incidit vertiginosum: a quo tametsi liberatus est; non mediocrem tamen mœstitiam, et ad somnum proclivitatem ostendebat. Intra vicesimum circiter diem rediit affectus vertiginosus, vomitumque secum adduxit. Brevi spatio uterque primum, deinde etiam vehemens, qui iis successerat, dolor capitis sedatus est. Verum postridie eadem qua vertigines ingruerant hora, omni propemodum amissa sentiendi et movendi facultate in sinistra parte corporis, quasi somno profundo sopitus jacet. Naturalis tamen est respiratio; pulsus autem frequens, magnus, vehemens: et quanquam sinistri artus incassum irritantur; iisdem tamen irritamentis ad plantam pedis dexteri, et iis quæ solent, ad nares adhibitis, leviter excitatur, ut quædam nutibus, nonnulla etiam verbis opportune significet. Habent autem hæc irritamenta feliciorem successum præsertim post sanguinis missiones: præcipue vero sexto ab apoplexia die cum secta esset, imperante Valsalva, vena jugularis dextera; horis circiter post qua-

tuor, expergefacti interni sensus, et loquela ad horam unam, eoque amplius restituta est. Eademque excitatio, sed manifestior, et longius protracta, eadem quasi hora habita est nocte insequenti. Verum excitatio hæc novissima fuit: inde enim æger sensim declinans, et convulsivis motibus per intervalla correptus dextera in parte, præsertim in pede ac manu, et in tota præterea facie, in primisque ad oculos, in ipsoque etiam fortasse corde; nam pulsus sæpe eodem tempore omnino deficiebat; his tandem circa initium diei decimi redeuntibus, vivere desiit.

In ventre, et thorace inventa sunt omnia secundum naturam constituta. Cerebrum vero flaccidius fuit: et in sinistro quidem ventriculo non multum seri; at in dextero uncias duas habuit, et hoc amplius, sanguinis coagulati. Laceratus autem hic erat plexus choroides, et ventriculi parietes in ipso latere externo posteriora versus, ad profundi ulceris similitudinem erant corrosi.

10. Plura in amplissimo hoc viro convenerunt quæ ad apoplexiam disponerent, studia, graves occupationes, curæ, arthritis ipsa, quæ sæpe calculosam, alias apoplecticam quoque post se trahit affectionem. Legesis inter cæteras viri Principis, itemque Comitis, utriusque podagrici, utriusque apoplectici historias (1), et præter

(1) Eph. N. C. Cent. 4, obs. 169.

cystis calculos in utroque, alterius laterales cerebri ventriculos sero, alterius, qui huc potissimum attinet, cruore effuso scatentes animadverte. Cardinalis apoplexiam prænunciarant plura ex signis illis communibus quæ collegit Cælius Aurelianus (1) olim quidem convulsivi manuum, faciei, et faucium etiam, ut ego opinor, motus: proxime autem iteratæ vertigines, quas proclivitas ad somnum, mœstitia, vehemensque capitis dolor consequebantur: quæ ita instantem indicarunt, ut novissimæ vertigines pro leviore quodam apoplectico paroxysmo quadantenus haberi possint, quippe quem gravior postridie excepit eadem hora. A sanguine hunc esse, poterat illius copia significare, rubicundo colore ostensa, et rarefactio ventis australibus inducta, vasis ab ætate ipsa jam rigescentibus, mox a bruma arctatis, et ob utramque hanc causam disruptioni facile obnoxiis. Nec tamen fortis initio, et progressu fuit apoplexia, ut respiratio commonstravit, et sentiendi movendique facultas ne in sinistro quidem corporis latere omnino sublata, et semel, iterum, sæpius cum internis sensibus restituta loquela, donec laceratione in cerebro aucta, et sanguine magis effuso, lethalis apoplexia facta est. Nec profuit, quamvis statim ab ipso initio se prodens, pulsus febrilis, et fortasse febris, quam symptomatum eadem hora nonnun-

(1) Acut. Morb. l. 3, c. 5.

quam observata remissio, et deinde intensio subindicabant; imo vehementer obfuit, sanguine videlicet magis et valentius agitato, impulsoque: ut inter multa ac varia quæ ab Hippocratis interpretibus, aliisque cum antiquis, tum recentioribus medicis de febre tradita sunt superveniente apoplexiæ, quam per ipsam quidem rarissime solvi, affirmat experientissimus Werlhofius (1), hic illud in primis locum habere videatur, quamvis in serosa prosit aliquando, in sanguinea potius obesse. Sed contra, utilitatem, quam potuit, certe præstitit sanguinis missio, ab jugulari præsertim vena, eaque dextera, ut scite is qui Bononia advolarat Valsalva secundum observationes in hemiplecticis instituit suas (2), quas et anatome tunc confirmavit. Noxa enim erat in cerebri parte dextera, cum sinistra corporis esset resoluta: id quod insequentibus etiam dissectionibus inventum leges. In sectione autem jugularis venæ illud quoque attendas velim, cavisse Valsalvam, ne sibi objici fortasse possent quæ multis interdum objiciuntur, isto in apoplecticis auxilio utentibus. Scilicet respirationis difficultatem ejusmodi ægris per se noxiam, quippe rediturо e cerebro sanguini obstantem, non esse injecta circum collum fascia augendam, aut si ea ratione quam

(1) Vid. Commerc. Litter. an. 1733, Hebd. 49 in fin.

(2) Tract. de Aure c. 5, n. 8.

laudat Cel. Heisterus (1), laxior injecta fascia ita deorsum trahatur ad pectus, ut arteriam asperam non premat, jugulares venas premat; hanc ipsam pressionem regressui sanguinis officere: modum autem a quibusdam hoc tempore probatum, quem olim Berengarius Carpensis (2) descripserat, neque in apoplectico locum habere, et si haberet, tum ob compressam animam descendenti e cerebro sanguini obfuturum, tum ob zonam qua venter constringitur, effecturum, ut multo plus sanguinis ferretur ad cerebrum. Valsalva igitur jugularem venam incidi jussit apoplectico, non modo naturalem respirationem servanti, verum etiam imminutam prioribus venarum sectionibus copiam sanguinis habenti; ut minus periculi jam esset a jugularis compressione (quanquam ea duntaxat quæ digito fit, alias esse usum scio) quam spei ab incisione, et minus quoque metuendum, ne ad cohibendum postea sanguinem arctiore fascia opus esset. Nam quod alii præterea objiciunt, per jugularis venæ sectionem sanguinem quidem *immediate* e cerebro deduci, sed tanto plus sanguinis ob id ipsum convehi ad cerebrum per arteriam carotidem; Valsalva certe, ut minime ignorabat, externam, quæ in collo inciditur, venam jugularem non eam esse, quæ immediate e cerebro sanguinem

---

(1) Instit. Chirurg. P. 2, s. 1, c. 7, n. 1.

(2) Isagog. in Anat. ubi de Anat. aliquor. par colli.

revehit, sed internam; sciebat quoque, huic quidem venæ, non illi, internam respondere carotidem, quæ ad cerebrum sanguinem adducit, illi vero externam respondere, quæ partes alluit capitis extra cerebrum sitas: ad quas ut, vena illa externa secta, magis resistentia minuitur, ideoque plus sanguinis fertur per externam carotidem, sic minus est quod ad cerebrum feratur per internam. Neque hic vereor, ne forte dicas, quasdam tamen inter externam et internam jugularem venam esse communicationes; sic enim vides, non effici ut immediate sanguis e cerebro, multoque minus ut tanta ex eo sanguinis copia detrahatur, quanta per incisam, si liceret, jugularem internam detraheretur, quippe quæ ipsa quidem et continuatio est eorum sinuum in quos venosus cerebri sanguis corrivatur, et majori prædita est diametro quam externa, nedum quam parvi aliqui externæ surculi, quos cum iis communicare sinibus, ultro affirmamus, inter istos surculos ipsam aliquando, si ita vis, occipitalem venam referentes. Qua ex vena propter eam immediatam communicationem sanguinem detrahere in multis quidem cerebri affectionibus, et speciatim in contumaci quodam ac perdifficili soporoso morbo a me commendatam esse, ut laudatus inquit Heisterus (1) invenies (2), non sic

---

(1) Sect. cit. c. 5, n. 2.

(2) Adv. Anat. VI, Animad. 83.

tamen, ut ejusmodi per cucurbitulas detractionem sanguinis cum hujus missione ex venis brachii, aut ex jugulari in sanguinea apoplexia strenue oppugnanda compararem, quemadmodum fortasse aliqui ex Hoffmanni (1) lectione existimabunt. Cæterum Hoffmannus recte fecit, quod hoc quoque auxilii genus suis ibi commemorare lectoribus non omisit, a Sorano, ut postea animadverti (2), *in querelis capitis*, et ab nobili medico Ingrassia *in cerebri affectibus calidis* valde probatum, in ipsa autem apoplexia aliquando necessarium, sicuti ex indicata a me olim Zacuti observatione cognosces. Apoplecticum enim juvenem *resoluto pulsu*, ut *in horas moriturus* videretur, *ad ferenda vehementiora auxilia incapacem*, restituit *cucurbitula bis in occipite profunde scarificata.* Meadius (3) quoque illustris Anglorum medicus *permagnum auxilium* hoc esse, confirmat, *in maxime periclitantibus* apoplecticis *magnopere juvasse, non semel expertus.* Nemo autem fusius, diligentiusque de præsidio hoc scripsit, quam celeberrimus inter Germanos professor, nec minus quam Meadius, erga me humanus, Aug. Frid. Waltherus, qui dissertatione edita *de scarificatione occipitis, plurium capitis morborum auxilio*, id verum esse cum in

(1) Med. Rat. t. 4, p. 2, s. 2, c. 7. Thes. Therap. § 3.
(2) Epist. Anat. 4, n. 11.
(3) Monit. Med. c. 2, s. 1.

aliis morbis, quos inter phrenitidem, paraphrenitidem, convulsivos, et soporosos affectus, ipsamque epilepsiam, tum ophthalmiam pertinacem, anginam, vertiginem et obstinatam cephalalgiam, quamvis ab initio sympathicam, nominat, modo a sanguine sint, nedum in sanguinea apoplexia cum aliorum, tum suis præsertim observationibus comprobat. Quod vero ad hanc ultimam spectat, præter auctores hos duos recentissimos, velim Aræteum (1) legas, magnum inter veteres medendi magistrum, hæc in apoplexiæ curatione præcipientem : *quum morbus diu trahitur, et caput in causa est, cucurbitula occipitio affigenda, et sanguis largiter hauriendus : plus enim quam venæ sectio proficit, et vires nequaquam labefactat, etc.* Sed ad Valsalvæ observationes redeamus.

11. Vir sexaginta annos natus, temperamento sanguineo, et laudabili corporis constitutione præditus, ex fortuito inter ambulandum lapsu, caput magno impetu ad solum allidit. Leviter stupidus, fronte contusa, e naribus sanguine erumpente, et hæc consecuta sinistri artus superioris resolutione, ut nihil omnino sensus et motus in eo superesset, in Bononiense Sanctæ Mariæ *de Vita* nosocomium infertur : ubi saturatus in facie rubor, laboriosa respiratio, durus pulsus et mediocriter celer animadvertuntur,

(1) De Morb. Acut. Cur. l. 1, c. 4.

cæteris omnibus, si paralysim de qua dictum est, excipias, secundum naturam se habentibus. Die quarto aphonia, quinto autem ineunte, mors ingruit.

Cum in ventre et thorace recte omnia constituta invenirentur, neque os frontis, pauco dempto sanguine, qui ob contusionem inter ipsum, et tegumenta stagnabat, ullum quod sub sensum caderet, læsionis indicium ostenderet: neque reserato cranio, dura meninx quidquam, nisi levem aliquam contusionis exhiberet notam, quæ ad meningem alteram non transierat; in dextero tandem cerebri ventriculo repertæ sunt unciæ concreti sanguinis circiter duæ; corpus autem striatum ita cum plexus choroidis parte erosum, ut vix ullum sui vestigium relinqueret.

12. Noli putare, oblitum me instituti mei, apoplexiam huc retulisse, quæ inter illas quæ a capitis ictu sunt, potius fuerit referenda. Etsi illæ quoque, ut in loco videbis (1), mirifice id confirmant quod supra (2) dicebam a Valsalva in hemiplecticorum dissectionibus fuisse observatum; illarum tamen in præsentia non egeo. Sed hanc transtuli in hunc locum propterea quia alia mihi, atque ipsi fuit, de hac apoplexia sententia est. Neque enim eam ex fortuito lapsu, sed potius lapsum ex ea repeto, argumento fretus,

---

(1) Epist. 51.
(2) N. 10.

quo ad similem in fere simili casu dubitationem tollendam uti non potuit Laubius (1). Scilicet mihi in proposita observatione argumento est ejus vitii natura, quod in cerebro latebat, illius consimile quod legisti in superiore. Ab utroque lethalis denique, ut supra (2) explicatum est, accidit apoplexia ; sed antea levior, quæ nimirum huic viro ut in artu superiori vim movendi atque sentiendi prorsus ademit, sic movendi saltem, in inferiori tantisper videtur, cum inciperet ademisse, ut repente caderet. Cæterum utcumque statueris ; semper eam observatione hac confirmari doctrinam, videbis pro qua stabat Valsalva ; sed illa vel magis quam protinus ex eodem subjiciam.

13. Mulier annorum septuaginta, a multis jam mensibus valde obliviosa erat, neque semper objecta ; certo situ posita, cernebat, incedens autem vix pedes attollebat. Hæc cum anno ante, nescio qua capitis repentina affectione tentata, illico evasisset ; nunc inter comedendum, ex improviso cadit, tota sinistra parte corporis, et dextero etiam brachio resoluto. Respiratio quidem naturalis omnino est, ut ferme etiam faciei color, qui ipsi pallidus : neque ullæ apparent convulsiones ; sed caput non secus ac si mortua esset, concidit : neque ullum dat intelligendi,

---

(1) Eph. N. C. Cent. 9, obs. 63.

(2) N. 10.

aut sentiendi signum; nisi quod dum jugularis vena dextera secatur, nonnihil se contrahit. Vixit ad horas novem.

Cerebri ventriculi pleni inventi sunt fluido sanguine. Eratque eorum dexter valde erosus circa marginem exteriorem tum corporis striati, tum thalami nervi optici; sinister autem ad hujus tantum, idque leviter. Choroides plexus vix potuit observari. Partes omnes reliquæ sanæ erant.

14. Vides ut ei corporis lateri, quod erat magis resolutum, pars cerebri immineret quæ minus esset vitiata, et illi quod minus, quæ magis, et visionis vitio quæ noxa ad opticorum nervorum thalamos responderet. Porro ex hac historia et quædam alia sunt colligenda. Petrus quidem Salius (1) ut apoplexia quæ est a sanguine, internosci et distingui ab ea posset quæ fit a frigidis humoribus, multas diligenter notas proposuit minime contemnendas, nisi quis forte obliviscatur, signa ejuscemodi non seorsum singula, aut pauca, sed conjunctim pleraque esse spectanda. Qui enim hæc tantum attendisset, apoplexiam a frigido humore ægrotantem pati, *si sit senex, si mulier*, si non rubor, sed *si pallor in facie sit*; multum ille in hac pallida muliere septuagenaria deceptus esset. Id eo dico, quod memini, cum sacram virginem, consanguineam meam, annos natam octoginta, levis apoplexia

---

(1) L. et c. cit. supra ad. n. 7.

prehendisset, quæ graviorem minabatur, non dubitasse me adolescentem, quin ei potius medico adstipularer, qui mittendum sanguinem, et temperatiora adhibenda esse remedia, censebat, quam aliis qui hæc improbantes, contrariam curandi viam inculcabant. Ætatem hi; nos signa cætera quæ sanguineam apoplexiam indicarent, spectabamus. Consilium nostrum probavit exitus; nostra enim medendi ratione semel atque iterum ægram servavimus: quam rationem adversus dissentientes validius tueri licuisset, si tunc vulgata esset Lancisii (1) observatio in grandævo mercatore cui gravissima instantis apoplexiæ indicia levavit sanguis e naribus profluens ad libras undecim, omnino autem sustulit post quindecim dies rursus effluens ad libras quatuor. Eorum quoque duorum, de quibus ante scriptum est, et totidem, de quibus mox scribetur, si ætatem solum attendisses, sanguineam esse apoplexiam, negasses. Quin hujus exempla, partim a Valsalva, partim a nobis adnotata, cum ante oculos nunc habeamus viginti tria, si duo videlicet adjicias producta in epistolis anatomicis (2); forte accidit, ut vix tria, quæ ad juvenes, quatuor quæ ad viros attineant, in iis omnibus inveniamus. Atque ut verum sæpius fit, senum apoplexias in diuturnas resolutiones abire,

---

(1) De Subit. Mort. l. 2, c. 5, n. 8.

(2) XIII, n. 19 et 25.

juvenum cito esse lethales; contra tamen, neque ita raro, se habere utrumque, conspeximus. Fortissimas autem esse, et multo citissime conficere, quæ a sanguine sunt intra calvariam effuso, et ipsi vidimus, et sæpe ab aliis adnotatum esse, scimus. Sed nec eas tantum, neque omnes, aut certe non omni morbi tempore. Ut enim mulier cujus historia novissime descripta est, vixerit ad horas non amplius novem; vir tamen amplissimus de quo primum scripsi, ad decimum servatus est diem; ut effusio sanguinis non primis morbi diebus, sed ultimo denique magis accidisse videatur, quod et supra dixi (1), et ideo fortem non primum fuisse apoplexiam, idque symptomatum conditione, et naturali in primis respiratione confirmavi. Hujus enim majorem, aut minorem a naturali recessum nosti præcipuam medicis normam esse ad fortioris, aut debilioris apoplexiæ gradus constituendos: quanquam, ne quid ferme in medicina perpetuum sit, in proposita muliere vides, respirationem non modo *ordinatam et æquabilem*, ut in altera, a Cl. Veratto (2) dissecta, et cum hac conferenda, sed omnino naturalem fuisse; in sene autem de quo continuo scribetur, quam tarda post sanguinis intra cerebri ventriculos profusionem secuta mors sit, facile poteris existimare.

(1) N. 10.

(2) Comm. Bonon. Sc. Acad., t. 2, p. 1 in Medicis.

15. Senex quidem multo ante obitum tempore affectione apoplectica correptus fuerat, ab eaque tota corporis pars dextera paralytica remanserat.

Cadaveris exsecto cranio, corrosa inventa est pars inferior ventriculi sinistri, cum suo plexu choroide, circa quem polyposæ erant sanguinis concretiones; ut apoplexia illa originem habuisse videretur ab utriusque corrosione, et a sanguine propterea in ventriculi cavum effuso.

16. Si Valsalva in hac historia mirabilia scribere videtur, multo videbuntur mirabiliora quæ ex gravissimo altero scriptore Wepfero in Sepulchretum (1) sunt relata : in nobili quodam Polono *citra apoplexiam, aut aliam graviorum symptomatum colluviem*, non solum intra cranium, meningesque, sed etiam *in ipsam*, ut ait, *cerebri substantiam, innoxie effusum fuisse sanguinem. Ast merito*, inquit is qui exscripsit, *inter rarissima talia* cum Wepfero ipso *referimus*. Brunnerus (2) tamen, acri vir judicio, in ea quoque muliere cujus apoplexiam annis propemodum quinque ante ejusdem mortem curaverat, ex iis quæ sive in vivente animadverterat, sive in mortuæ cerebro deprehendit, argumenta non dubitavit colligere, quamobrem in cerebri ejusdem substantiam effusus sanguis jam tum fuisse vide-

---

(1) Schol. ad obs. 6 in Addit. ad sect. 2, l. 1.

(2) Ibid. in Schol. ad obs. 12, n. 3.

retur. Quemadmodum autem in altero hemispherio *tres* ipse *cavernulas jam olim factas, nunc quasi callosas ac cicatrice obductas circumcirca corpus striatum* deprehendit, quod propterea *flaccidum, obscuri subflavi coloris, et emarcidum apparuit, ceu atrophia laborasset;* sic mecum animadvertas haud ita absimilia occurrisse viris clarissimis, nostrumque amicis Antonio Leprotto, et Jano Planco. Hæc enim quæ latine reddo, Arimino ad me Plancus scripsit Kalendis aprilis, anno 1721. « Paucis abhinc diebus cadaver incidimus viri illius qui junio superiore te Patavii consuluit de hemiplexia, quæ a forti apoplectico insultu, in sinistra parte relicta erat. » Non hinc mortuus est tamen, sed a cordis, et » præcordiorum dilatatione, quam tu præclare ex » iis quæ proposueras, remediis, jam tum videris » dignovisse. Cæterum hemisphærium cerebri » dexterum tempus versus, quasi abscessu aliquo » videbatur fuisse erosum; ibi enim substantia » deerat ad quatuor transversos digitos in latitu- » dinem, ad sesquidigitum in profunditatem. » Proximus autem nervi optici thalamus duabus » tertiis partibus minor erat, quam sinister, sub- » flavus præterea, nec secus se habens, ac si ci- » catricem duxisset. » Nec mihi ipsi antequam has, a te remissas, epistolas relegerem, propria de hoc genere observatio (1) defuit, cum aliis

(1) Epist. 3, n. 6.

nonnullis ad te mittenda. Quin etiam in Jo. Wilhelmi Albrechti (1) observationem incidi, qua sub cranio, ante annos triginta depresso, sed nunquam perforato, sub illæsisque meningibus foveam in cerebro invenit quæ digitum facile caperet, notabili substantiæ medullaris consumpta portione : quod cum sine dilaceratione vasorum sanguiferorum fieri non potuerit, non dubitat, sanguinem effusum, purulentamve materiam sola ope naturæ in venas fuisse resorptam. Sed rara, inquis, hæc sunt, et a communi fere sententia aliena : quotus enim quisque est medicorum, qui effuso, conclusoque intra ipsam cerebri substantiam sanguine, non pronunciet esse moriendum ? Rara vero, imo perrara sint, quanquam non ita fortasse rara sunt, ut antea putabas ; ideo a nobis decet commemorari, non ut quæ plerumque in medicina contingunt, nobis præcipue spectanda esse, obliviscamur ; sed ne quæ aliquando tamen facta sunt, posse fieri, negemus. Eodem ferme consilio nonnullas alibi (2) apoplecticorum sectiones indicavimus, imo duas fuse proposuimus, alteram nostram, alteram Valsalvæ ipsius, quæ non secus ac alia lethargici pueri, quam ex Foresto in Sepulchreto (3) habes, ostendant, nonnunquam occurrere in ce-

(1) Obs. Anat. circa duo cadav. § 13.
(2) Epist. Anat. 13, n. 19 et 25.
(3) L. 1, s. 3, obs. 34.

rebro vitium ab eodem latere, a quo in corpore est resolutio, tametsi rem contra se habere ut plurimum, ne dicam propemodum semper, ex commemoratis Valsalvæ observationibus planum sit. Qui etsi observationum suarum quam plurimas ad sanguineam apoplexiam attinentes minime chartis concredidit; eæ tamen sunt adhuc superstites quas supra descripsimus, ut eæ pariter quæ proxime describentur (*).

(*) Has Wepferi, Brunneri, Planci, etc. observationes quas profert Morgagnus, et de quibus constaret effusionem sanguinis non semper esse lethalem, sed aliquando resorberi, dissectiones in Gallia novissime factæ confirmaverunt. Quibus medici Parisienses pro comperto habuerunt, sæpissime apoplexiam, natura medicatrice, sanguinis effusionis absorptione, evinci, et accurate modum curationis spontaneæ et organicæ descripserunt. MARANDEL primus hoc præfulsit: « Si effusio » sanguinis non occidit, gradatim coarctat; sanguis primum ni» ger dein flavescit; etiam quæ fiunt flavæ parietis foci sangui» nei, quæ prius rubicundæ; focus minuit, dumque sanguis ab» sorbetur; denique agglutinatur omnino et nihil superest nisi » macula flava. » (*Dissert. sur les irritations*, *Paris*, 1807). Itidem *Rochoux* scripsit; (*Recherches sur l'apoplexie, Paris, in-8°*, 1814). Tandem RIOBÉ imprimis ita rem confirmavit, ut in controversiam vocari non possit: octo enim apoplecticorum observationes evulgavit quibus patet quomodo et quibus laboris gradibus natura ad curationem perducatur. In ea sanguis effusus membranula circumdatus videtur, quæ ad id destinata est ut absorbeatur: in altera, labor jam perfectior, sanguis absorptus, et in loco foci videtur cavernula interne vestita membrana colore flava, continensque fluidum serosum. In

17. Senex annos septuaginta natus in humum repente cadit, sinistra parte corporis movendi, et sentiendi facultate orbata, dextera autem in-

---

aliis tandem opus est consummatum, membranula ipsa resorpta vel agglutinata, et nihil superest nisi cicatrix. In cerebro totidem sunt cicatrices, vel cavernulæ serosæ quot prius insultus apoplexiæ (Riobé, *Dissert. inaug. sur l'apoplexie, août,* 1814). Medicus Guersent, hominis cujusdam observationes edidit, qui, intra paucos annos, haud semel apoplexia perculsus fuerat, et in cerebro cujus extabant vel quatuor cavernulæ. Sed quid sunt hæ membranulæ ? Opus evidens naturæ mediatricis secundum Riobé, substantiæ cerebri transformationes. Secundum alios, exsudationis albuminosæ effectus sicut in vulneribus novis evenit. Nihilominus, ecce gradus hujus operis naturæ : duobus vel tribus post apoplexiæ insultum diebus, in cerebro invenitur erosio inæqualis sanguinem vel fluidum vel coagulatum continens : quarto vel quinto die, circa focum cerebri substantia colorem flavum ducit, sicut in contusionibus externis cuti accidit. Decimo vel quindecimo die, sanguinis concretio parietibus foci adhæret : quæ parietes rubicundæ ac molles si in tenues laminas dividuntur sub interna invenitur cerebri substantia sicut punctis rubris maculata. Nondum extat membranula, sed lamina rubeola exterior rudimentum est. Tardius obliteratur rubor, membranula evidentius apparet. Post multos annos videtur cavernula flava, et serum albuminosum continens; tandem sola cicatrix, ob foci agglutinationem vel illo per absorptionem destructo.

Si medico Senec fides adhibeatur, non ea tantummodo, quam efficit, membranula serosa utitur natura : haud raro enim effusionis loco solum invenitur vel cicatrix flava sicut linea undosa, vel textus laminosus, flavus ac indurescens.

(*Adnot. Editorum*).

gentibus convulsivis motibus agitata. Facies rubet. Vix uno exacto die, interit.

Calvaria aperta, sanguis inter dexterum posteriorem cerebri lobum, et duram meningem coagulatus invenitur; serum autem quasi concretum inter sanguifera vasa alterius meningis: qua incisa, paululum effluxit seri.

18. Si forte quæris, de quinque apoplecticis quorum historiæ descriptæ sunt, cur huic uni, qui ad cerebrum potius quam in cerebro, vitium ostendit, ingentes subjecti lateris convulsivi motus acciderint, cum illi qui primo descriptus loco est, ingentes accidisse non dicantur, in tribus reliquis non modo non narrentur, sed in muliere diserte negentur, quibus tamen omnibus tanto majores, et cerebri quidem ipsius, læsiones inessent; minime proclive est causam reddere, nisi forte credas, concretum sanguinem, et serum non magis cerebrum compressisse, quam meninges irritasse, quas videlicet in hoc uno apoplectico contingebant: sicut autem dextera, et sinistra meningum partes non, ut fibræ cerebri decussantur, sed recta cum spinali medulla, et nervis in suum quæque latus descendunt, ita quod latus corporis irritatæ meningum parti subjiciebatur, convulsivis motibus agitatum esse: aut si qua irritationis propagatio fieret in oppositum quoque latus: hujus musculos, quippe resolutos, in motus cieri non potuisse. At si cogi-

tare sic placeat; vide, unde meningum irritationem repetas in apoplectico primo, in quo, si non tanti at aliqui convulsivi motus fuerunt: simul aliquas ex his quæ sequuntur, historias attende, in quibus etsi non deerat causa quæ meninges irritaret, nulli tamen convulsivi motus a Valsalva adnotati sunt. Sed hæc alias fortasse, diligentius indagare conabimur.

19. Vir annorum duodesexaginta, bonæ a natura constitutionis, sed *tabacci* usui multum deditus, dum calceamenta consuit, repente cadit. Nihil loquitur: nullam movet partem. Facies pallet, deinde instar icterici, nonnihil flavescit, mox ad illum pallorem redit; nonnullæ salivæ guttulæ ex ore defluunt. Intra horæ quadrantem moritur.

Ventre dissecto, sana omnia: in thorace quoque, licet pulmonum inferior pars ad diaphragma, et dorsum alligaretur, ipsique ruberent, imo dexter ita sanguine turgeret, ut ex lacerato magna hujus copia erumperet.

Sed in cranio multum sanguinis concreti sub meninge tenui inventum est super anteriorem, præsertim a dextris, cerebri ambitum. In dextero quoque, et sinistro ejusdem ventriculo paululum sanguinis cum levi grumo conspectum est: plexus autem choroides, quanquam sanus erat, inflammationem concepisse videri poterat.

20. Jam vero etiam circa medullæ truncum, et

in cerebellum effusi sanguinis observationes subjiciamus.

Famulus annos natus circiter viginti duos, sagaci ingenio, firmaque præditus valetudine, in laboribus imperterritus, dum hyeme summa, et nive cadente, domini quadrigas velocissimo cursu sequitur, multo sudore totus madet: tamen indusio non mutato, vespere ad sua regreditur munera. Postridie autem mane cum e lecto exsiliret, a mente desertus, ter præceps ruit. Sublatus, de profundo capitis, et præsertim occipitis dolore queritur: mox febre cum lassitudinis et doloris sensu, toto corpore afficitur. Insequenti die, alvus Galeni pilulis subducitur. Die tertio, sanguis mittitur; sed incassum; nam ingravescens morbus ad lethargicam affectionem accedebat. Quinto die, scapularum cute incisa, per cucurbitulas sanguis educitur. Octavo, aphonia repente æger corripitur, et apoplecticorum more immobilis horam jacet: post id, occipitis dolor exasperatur: quin etiam ad humeros, totamque spinam vehementissimus extenditur. Nono die, ex altero brachio sanguis mittitur: unde symptomata remitti videntur, donec recrudescente apoplectico insultu, vita cum morte commutatur.

Ventre, et thorace reclusis, in hoc nihil præter mediocrem in dextero cordis sinu polyposam concretionem, est animadversum: ex illo vero omentum a sinistris in scrotum delapsum, ut epiplocelen faceret, tota interna illius testis sub-

stantia in membranosum corpus mutata. Itaque ad caput, morbi sedem ventum est : et qua medulla e cranio egreditur, sanguis grumosus inventus est, qui ex lacerato arteriæ carotidis internæ trunco emanaverat. Cerebri ventriculi magnam subsalsæ aquæ copiam continebant, dexter autem, et sinister portionem etiam densati sanguinis. Denique per medullæ oblongatæ crura, multa passim extabant corpuscula, quæ, nisi quod pellucida erant, milii granula repræsentabant.

21. Corpuscula hæc ad memoriam revocant *papillulas* illas *capitellorum acicularum magnitudine prominulas*, quas Brunnerus (1) in parte postica vidit ventriculi dexteri in quem sanguis serosus in apoplectica redundaverat, *aliquoties jam in levibus alias, ac perpolitis ventriculorum superficiebus, si morbo laboraret cerebrum, sibi observatas, quas quidem laticis in* eodem cerebro *scaturientis ductulos quis tantum non hariolaretur.* Huc facit forsitan ob prægressæ externæ causæ similitudinem illa quoque, relata a Malpighio (2) observatio, a Bonfiliolo habita *in equo, qui post vehementem motum, et incalescentiam, aeri hyberno, et irruenti vento expositus, interiit : in hoc pleura tota copiosissimis vesiculis, ichore tur-*

I.

(1) Vid. Sepulchret. in Adit. ad sect. cit. obs. 12, et in Schol. ad obs. 5.

(2) Epist. de Struct. Gland.

gidis, exasperabatur. Cætera quæ in Valsalvæ historia descripsimus, si excipias quæ spectant ad epiplocelen, alibi (1) a nobis consideranda; tum capitis gravissimum morbum, tum hujus internas causas proponunt, velut magna illa subsalsæ aquæ copia non sine sanguinis densati portione in ventriculis inventa, sed præsertim sanguis in eum locum effusus, et concretus, ut simul initium spinalis medullæ, simul cerebellum, et per hoc cerebrum premeret, simul meninges contingeret, ut lethargici affectus, et apoplectici, et profundi ad occiput, indeque ad totam spinam extensi doloris ratio intelligatur. Quin mirandum est, mortem non multo citius contigisse, velut aliis quibus sanguis circa hæc loca effusus, ut nautæ cujus legere historiam poteris in actis Cæsareæ Academiæ (2), aut illi de quo continuo scribemus; nisi forte in famulo de quo dictum est, ex carotide arteria minus inter initia lacerata non tantum a primo stillavit sanguinis, quantum postremo profluxit.

22. Vir annorum circiter sexaginta, quamvis a vertigine sæpius cadere solitus, generosi tamen vini potator strenuus, die tandem quodam cum recte valere videretur, nisi quod genæ magis rubebant quam solerent: pransusque jam esset, inventus est humi jacens, et mortuus,

---

(1) Epist. 43, n. 12.
(2) Tom. 2, obs. 109.

artubus superioribus valde contractis, alvique fæcibus emissis.

Cranio exsecto, dum crassa meninx anterius inciditur, limpida quæ inter hanc et tenuem erat, aqua erumpit. Tenuis subpallida, in vasorum interstitiis seri concretionem *gelatinosam* habebat. In lateralibus ventriculis nonnullæ plexus choroidis glandulæ adeo turgebant, ut majoris lentis grana æquarent: in dextero autem duo grumi sanguinis occurrebant. In cerebelli utraque parte, sed, in sinistra magis; in hac enim erat ad unciam; sanguis ita concretus, ut unum solidum corpus quasi polyposum referret: ea autem portio cerebelli quæ corpus ejusmodi circumstabat, fracida erat.

23. Repentinam hanc mortem a sanguinea apoplexia fuisse, ostendunt cum ea quæ antecesserant, tum ea quæ in mortui capite deprehensa sunt. Cum ea tamen apoplexia convulsionem quoque ex parte conjunctam, videtur illa artuum superiorum magna contractio significare. Quod vero ea apoplexia acciderit, cum recte homo valere videretur; id nimirum est, quamobrem ii quibus hic, aut alius a venarum arteriarumve disruptione morbus imminet, *suspecta habere*; ut Celsi (1) verbis utar: *bona sua debent.* Quanto enim languidius cor, et arteriæ se se constringunt, tanto minus im-

(1) De Medic. l. 2, c. 2.

pendet ejus disruptionis periculum, contra quanto illa valentius, ut in bene se habentibus, sanguinem tradunt, tanto majori debilitatæ vasorum partes in periculo sunt: quam quidem rationem haud raro novimus observatione esse confirmatam; sed nunquam evidentius, quam in sacro oratore, cujus repentinam mortem ex sanguinea apoplexia proximis litteris (1) memorabimus.

24. Cæterum descriptam apoplexiam fuisse gravissimam, et res ipsa ostendit, et recrementorum alvi profusio; si quorumdam præsertim medicorum (2) attendamus sententiam, non obscure indicavit. Nisi enim illa gravissima sit, negant, vel resolutis cæteris omnibus corporis partibus, resolvi sphincterem ani. Quem etsi animadverto posse interdum non videri paralyticum, licet sit, propterea quia magis ob inertiores in apoplecticis intestinorum, et abdominis musculorum impulsus dura, et pauca excrementa non extrudantur, quam sphincteris vi retineantur; haud tamen inficias iverim, hanc, ut retentio eorum quæ in alvum injiciuntur, sæpe indicat, satis conservari, idque communicantium eorumdem nervorum ope, quibus plerorumque omnium viscerum, imprimisque pulmonis, et cordis, motus servantur. Quos ner-

(1) N. 17.
(2) Vid. Sennert. Medic. Pract. l. 3, p. 2, s. 2, c. 11.

vos accipere spiritus, si non a cerebello potissimum, at saltem ab ipso quoque, non videtur negandum. Cerebellum autem in apoplecticis tanto rarius, quam cerebrum, lædi contingit, quanto minus cerebro est: et præterea, ut nonnihil lædatur, iis tamen nervis suum præstare officium diutius posse, credibile est primum quia tanto plus spirituum pro rata portione videtur secernere, quanto plus ipsi datum est corticalis substantiæ: tum quia consentaneum est, vias per quas spiritus in illos nervos immittit, tanto esse patentiores, quanto citius quam cerebrum, quando tenerrima erant omnia, id facere incepit; neque enim desunt qui multo ipsum antea, quam cerebrum perfici animadverterint; quod autem tunc incepit, id semper deinde facere, sine ulla in somno, nedum in vigilia, intermissione, perrexit. Sed quo magis ad eos motus, ad eamque vim servandam illi nervi sunt necessarii, eo citius hæc omnia, et, quod consequitur, ipsa quoque vita amittitur, cum viæ tam patentes, tantumque in illos spirituum inferentes præcluduntur, id est cum læditur cerebellum, et eo citius, quo hoc magis graviter læditur, et repente: quorum hic accidit utrumque, sanguine videlicet, nec pauco, ad cerebellum, vel potius intra cerebellum repente effuso. Neque enim illud te moveat quod fracida visa sit ejus substantia quæ illi erat sanguini circumjecta, quominus repentinam acci-

disse lacerationem, credas. Nam et sensim posse, et ferme latenter cerebelli particulam aliquam ad lacerationem disponi, et cum hæc denique repente accidit, sæpe in circumpositæ substantiæ partibus apparere etiam posse læsionem ejusmodi quæ etsi recens sit, antiquam tamen quasi erosionem mentiatur, ex aliis nostris intelliges litteris (1), (*).

25. Utinam id quoque declarare, vel potius divinare aliquando possemus quod Valsalva nobis quidem olim dixit, sed nusquam, quod sciamus, scriptum reliquit, cum quemdam apoplexia interfecisset (erat is janitor Servorum Mariæ) se ex nudi corpori inspectione, prædixisse, apoplexiæ causam in cerebello inventum iri: idque sectionem comprobasse. Nam utra quidem in parte cerebri vitium sit, animadvertentes duntaxat quod in latus apoplecticus ceciderit, nos quoque conjecisse (2) meminimus; in cerebello autem

---

(1) Epist. 3, n. 3.

(*) In ea epistola Morgagnus cerebelli apoplexias tantummodo præbet; nullam quæ ad medullam spinalem pertineat describit, neque indicat quidem an fieri possint nec ne. Ex illius descriptionibus patet, cum corpora incideret, Rachidium nunquam inspexisse. Medullæ tamen spinali apoplexiæ extant: quarum quidem post mortem plures agnovimus: non autem affirmare velimus sine cerebri apoplexiis fieri posse.

(*Adnot. Editorum.*)

(2) Advers. Anat. VI, Animad. 84 et Epist. Anat. VII, n. 6, et XIII, n. 16.

sit, an in cerebro, quomodo ex cadaveris inspectione conjici possit, non plane assequimur, etsi ex iis quæ de cito intercepta cerebelli vitio respiratione, profusisque alvi recrementis supra attigimus, ex aliisque ejusmodi id quæri posse, suspicemur. Harderus sane ex facie, et labiis *livescentibus, striisque sanguineis secundum dorsi spinam, hujusque latera multifariam dispersis*, suffocationem accessisse, collegit in apoplectico repente mortuo, in quo et *sanguis grumosus circa cerebellum* quidem *hærens* compertus est: quam observationem habes etiam in Sepulchreto (1). Sed tu pro tua mihi spectata sagacitate, minus ambigua perquires: meas autem apoplexiæ sanguineæ observationes in proxima epistola, quando hæc jam satis longa est, expectabis, et valebis.

---

(1) Vid. in Addit. ad Sepulchr. l. 1, s. 2, obs. 5, cum Schol.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA III.

Absolvitur sermo de sanguinea Apoplexia.

Apoplexiæ quæ a sanguine est, observationes, a Valsalva habitas, superiore epistola exposuimus: ac nostras, ut sumus tibi polliciti, subjiciemus.

2. Mulier Veneta annos nata quinquaginta quinque, florido faciei colore, statura potius majori, et pleniori potius corporis habitu prædita, olim præterea a partu quodam, nam plurium erat liberorum mater, ventriosa facta adeo, ut abdomen obstaret quominus pleraque domestica munia prompte atque expedite obiret, gravibus coli intestini doloribus erat obnoxia. Quorum causa cum diluto vino uti se posse negaret, meracius, nec parce, bibebat. Torpida, et ad somnum propensa jam erat, cum illud quoque sive ob hanc causam, sive quod caput doleret, novissimis accessit diebus, ut strepitus moleste audire se, ostenderet. Denique circa noctis horam tertiam cum male se habere, diceret, ac nominatim de dolore temporis, et oculi dexteri quereretur, auxiliumque posceret, sedens apoplexia correpta est sic ut consideret in sinistrum latus, manus autem dexteræ non nisi post horam

motum amitteret. Vinum interea, quod tamen eo die haud amplius potaverat quam soleret, vomuit, debilibus utique, et ferme impotentibus conatibus. Non plus auxilii, quantum intelligere potui, allatum est, quam ut in lecto poneretur: in quo posita stertere cœpit, cumque ad sextam horam noctis certe vixisset, mane mortua, et frigida inventa est, ut conjicerent, obiisse circa horam nonam; erat autem frigida tempestas, quippe ante medium februarium anni 1708.

Cadaver secui cum præcl. anatomico Jo. Dominico Santorino, doctis aliis amicis præsentibus. Abdomen turgidum, et pinguedine potius abundans, ut omentum quoque. Colon propemodum universum quasi consimile canini; adeo paucas, rarasque cellulas habebat! quin ad magnos, tractus multo quam æquum sit, angustius cernebatur. Antequam autem in rectum abiret, amplioribus, quam solet, gyris, umbilicum versus se contorquebat. Fœtor erat quidam, ut in gangrænis incipientibus intestinorum: et tenuia quidem colore erant hic illic sanguineo saturatiori: et cum tempestas esset quam dixi, secaremus autem trigesima post mortem hora; calor etiamtum aliquis superstes erat in ventre. Porro et lien quibusdam fuit veluti sanguineis guttulis superficie tenus distinctus, cætera sanus: in hepatis autem vesicula, contractiore quam par esset, bilis quasi cruenta. Sed hepar non secus ac si olim ex inflammatione laborasset, pluribus quam consue-

vit, nexibus, iisque abnormibus, septo transverso annectebatur, lividum hic illic ea in facie, in altera autem fere ubique, livore tamen parum profundo; cætera albidum. Splenica arteria ad latus habebat quasi diverticulum hemisphæricum, idque osseum, et concreto, ut videbatur, sanguine plenum. In pericardio subcruenta aqua erat mediocri copia: in corde, et vasis magnis nullæ concretiones polyposæ, sanguis tantum, isque non æquo mollior, aut durior. Arteriæ aortæ valvulæ ad imum ambitum prædurae, et ossificationi proximæ. Pulmones ad tactum sani, paulo tamen alicubi rubicundiores. Priusquam caput incideremus, amplam circa os maculam animadvertimus ejusmodi, ut dubitaremus, an ab rejecto vino esset, an præter hoc sanguis quoque exiisset. Os ipsum, id quod primis certe apoplexiæ horis non fuerat animadversum, erat in dexteram partem distortum; neque id a convulsione, nam præterquam quod artus, et collum flexilia erant maxime, os manu in suam sedem reduxi, partibus facile, et sine ulla vi sequentibus, et quo reduxeram, permanentibus; ut faciei quoque resolutio a sinistris videretur accessisse. Cranio, quod æquo crassius judicavimus, exsecto, statim translucere per crassiorem meningem vidimus sanguinem, sub hac effusum. Is, ut secando mox perspeximus, universum cerebri hemisphærium dexterum contegebat, nam et sub hujus basi erat, ubique concretus in perpe-

tuam laminam. Qua sublata, non modo sanguifera vasa, ut sinistri, ita et dexteri hemisphærii turgidiora passim in meninge tenui conspecta sunt, sed etiam duo, aut tria in hac qua externum latus hemisphærii dexteri convestiebat, non parvula foramina, per quæ sanguis de quo dictum est, inter utramque meningem exierat. Ducebant enim ea foramina in amplum quoddam cavum in medullari ejusdem hemisphærii substantia secundum longitudinem efformatum, inter latus hujus externum, et lateralem ventriculum sic ut latitudine transversos digitos duos, longitudine sex, aut eo amplius æquaret. Id cavum inæqualibus, et quasi erosis parietibus comprehensum, et sanguine grumoso plenum, cum eo ventriculo posteriora versus communicabat, in eumque mediocrem sanguinis copiam effuderat, cujus parva portio, rupta posteriore septi lucidi parte, in ventriculum sinistrum transierat; sanguis autem in utroque ventriculo se in laminam conformaverat. Sed et alibi vas ruptum aliquod fuisse videbatur, cum sub transverso quoque duræ meningis processu, sub quem a cavo ejus meningis cerebrum complectente nullum secundum naturam esse aditum, non ignoras, sanguinea esset lamella mediocri quidem crassitudine, sed totum contegens cerebellum: quin etiam in spinæ tubo quousque desuper licebat introspicere, sanguis circum spinalem medullam fuit. Cæterum quarumdam partium cerebri erat color

leviter subflavus: choroides plexus flaccidi, et veluti exsangues: sinus crassioris meningis vacui.

3. Sanguis, ut hinc incipiamus, effunditur nonnunquam in spinæ tubum, indeque, ad cerebellum redundat: alias a cranii cavo in tubum illum descendit: aliquando etiam ex vasis in utroque ruptis exire in utrumque potest. Præclarum primi casus exemplum in caupone a Boerhaavio (1) est adnotatum, propterea paraplectico primum facto, mox autem apoplectico. Quod si non paucus in vertebrarum caveam effusus sanguis inde non effluat; lethalis quidem fit morbus ob compressos spinalis medullæ *nervos plurimos, qui nervi intercostalis ramis præbent originem*, et quod consequitur ob *partium interiorum motum cessantem*, ut jam olim egregie conjecerat is qui alterum hujusmodi generis casum observarat, Verneyus (2), et quamvis paraplegia quoque conjungatur; *mens* tamen *constat*, nec vera accidit apoplexia. In casu autem a me proposito cum ea præcessissent quæ cerebrum ad apoplexiam disponi, significarent, et satis in eo proprii vitii repertum sit; non est cur illam ob redundantem e spina in cranium sanguinem ortam esse, suspicemur: ab hoc tamen in illam, an contra sanguinis pars aliqua effusi transierit, an utroque simul effusus sit, in medio relinquo. Si

(1) Prælect. ad Instit. § 401.

(2) Vide Duhamel R. Sc. Academ. Hist. l. 3, s. 5, c. 2, n. 1.

hoc igitur, ut incertum, seponamus, et si quæ alio attinent, et præsertim ad colicos dolores, in suum locum (1) differamus; duo restant in hac historia, quæ præcipue consideremus. Alterum ad dogma spectat a Valsalva confirmatum; in hac enim quoque muliere cum resolutio animadversa esset a sinistris, cerebri vitium inventum est a dextris. Alterum, ad vitium hoc ipsum attinet, quod qua causa, et ratione fiat, inquirendum est. Et ab hoc quidem incipiemus: de illo autem, cum pluribus in hac epistola observationibus confirmaverimus, tunc quædam juvabit attingere. Vetus utique, si qua alia, doctrina est, a Varolio (2) animadversa, a Martiano autem qui (3) *acrem et rodentem materiam* pro apoplexiæ causa agnoscebat, suo modo explicata, quæ diserte proposita est ab Hippocrate, aut certe ab auctore libri de Glandulis (4) docente, *siquidem rodatur* cerebrum,... *affectionem* fieri quæ *græce apoplexia appellatur*. Nunquam autem magis erosum cerebrum videtur, quam cum in ejus substantia, aut intra hanc magna præter naturam cava inveniuntur, cujusmodi in hac muliere descripsi, plena sanguine, et fœde adeo laceratis, cruentisque parietibus, ut nihil magis referant,

(1) Epist. 33, n. 3.
(2) De nervis Optic. Epist. 2.
(3) Annot. in Hippocr. de Gland. vers. 103.
(4) N. 9, in edit. Marinell.

quam ulcera profunde erodentia : itaque et Valsalvam vides in quatuor primis, quæ superiore epistola (1) productæ sunt, dissectionibus erosionis, et corrosionis vocabulis usum esse, ipsaque profundi ulceris similitudine. Noli tamen credere, ista fuisse vera ulcera in plexu choroide, aut huic proximis lateralium ventriculorum faciebus sensim aucta, ut denique ad magnitudinem tantam pervenirent. Ne enim hic quæramus, num eæ partes, salva vita, et plerisque vitæ muniis ejusmodi morbos perferre diutius possint; illud unum animadvertere satis est, cum tot capita, eorum etiam qui sunt ad sanguineam apoplexiam ex eadem causa dispositi, tam sæpe omnes dissecemus; nunquam tamen in istiusmodi ulcera in iis quæ modo dictæ sunt, partibus inchoata, et minora adhuc, incidere; sed facta, et satis ampla tantum conspicere, in iis videlicet quos ingens vis occidit ejusdem morbi. Nec tamen inficior, imo ultro agnosco, ab erodente etiam materia initium esse tantarum lacerationum : sed illud initium aio, sive ab erosione, sive a distractione sit tunicarum unius, aut plurium vasculorum, sanguinem per substantiam cerebri convehentium, tam esse parvum, et obscurum solere, ut quamvis tam crebro tot cujusquemodi hominum cerebrum assulatim dissecuerim; nec-

(1) N. 9, 11, 13, 15.

dum acciderit, ut sub meum aspectum caderet. Quid ergo est, inquis, cur tam cito tantam afferat cladem, et magna adeo cava efficiat? Dicam, si prius tibi unam, aut alteram ejusdemmodi observationem descripsero.

4. Bajulum annum agentem quadragesimum, lacertosum, qui nullum unquam dicebatur morbum passus, noctu hora quarta interfecerat apoplexia.

Cadaver mihi publice datum ad anatomen absolvendam anno 1734, eo diligentius perlustravi, quo et ipsum magis, si cerebrum cum perpaucis aliis excipias, erat ad observationes idoneum, et ego, jam ferme omnibus antea demonstratis, plus temporis habebam. Quamobrem plane tibi confirmare possum, nihil in eo fuisse quod secundum naturam non foret, præter hæc quæ adnotabo, nec tamen omnia. Nam cutis quidem universa fusca; sed id ab natura, siquidem facies, nisi qua alicubi livebat, erat multo minus fusca, quam reliquum corpus, imo, si cum hoc conferres, candida. Colon intestinum ubique contractum maxime, præterquam ad utrumque extremum, ubi a flatu turgebat. Cum ipsum dimoveri inciperet, tametsi postridie secabamus, idque mense februario; viscera quæ ad lumbos erant, adhuc fumabant. Sed quæ manifeste erant præter naturam indicemus. Ilei extremum ipsum interiore facie, sed non tota, ex rubro livescens, tumebat. Jecur durum, colore exterius rubellum

marmor referens ex albido variegatum, interius autem elixo jecinori simile, utrobique minimos, ex quibus constat, lobulos passim ostendebat. Habebat præterea foramen, ibi deficiente ab ortu usque, ut videbatur, substantia, in convexa facie, digiti pollicis intervallo supra imum limbum, quod in sinum patebat pro fellis vesicula excavatum, ut extrema hujus fundi particula ab illa facie inspicientibus, per id foramen appareret. Nec erat tamen æquo brevior vesicula; sed in medio suæ longitudinis contracta, et deinde rursus dilatata, fundum contorquebat sursum, et ad anteriora; ita hic per illud foramen conspici poterat. In ejusmodi vesicula bilis inerat ex viridi nigricans sic tamen ut chartam colore flavo obsoleto inficeret, in illaque ad fundum nigri calculi alii alia figura, sed omnes adeo abnormi, ut posses cum fragmentis conferre in quæ durum corpus quodpiam, si frangeres, fortuito dissiliret. Quorum unus cum flammæ statim admoveretur, non hanc concepit, sed crepitavit: cæteri, in aquam projecti, cum vix momento temporis superficiem tenuissent, fundum omnes petierunt. Exigui erant cuncti: paulo major unus intra cysticum ductum latebat; sed ipse quoque parvus adeo, ut bilis transitum impedire non posset: quam ad intestina habuisse aditum, etsi in duodeno nec monticulus extremi bilarii ductus indicium, nec quod ipsi apponi solet, frænulum conspicua fuerint, alvi tamen recrementa indi-

cabant subviridi colore tincta. Renes parvi visi sunt pro corporis mole. Valvulæ orificiis cordis quæ venosum sanguinem admittunt, præfectæ, ab ea facie qua spectant inter se, nonnullæ ad limbum protuberantes quasi glandulas ostenderunt, quæ ex densa intus, firmaque substantia compingebantur. Sed a ventre et thorace eo demum quo expectas, ad cerebrum venio. Hujus hemisphærium dexterum inchoatam sub tenui meninge effusionem sanguinis ostendebat ea parte qua sinistrum ad anteriora contingit : vasa quoque turgidiora, quam sinistrum. In hoc tamen, cujus propterea vasa erant minus turgida, magna intus quasi in medio latebat caverna in medullari substantia secundum longitudinem excavata, nigerrimo semiconcreto sanguine plena. Ejus parietes cavernæ non modo erant passim lacerati ; sed per foramen, digiti apicem admittens, pertuso corpore striato, in ventriculum sinistrum patebant : hac via multum sanguinolentum serum pervasisse videbatur, quod eum ventriculum, et dexterum quoque, disrupto septo lucido, opplebat. Porro fornix erat integer, plexusque choroides : cerebelli autem vasa toto quoque sinistro latere maxime turgida.

5. Si quod aiebant, ipso viscerum examine haud plurimum sane repugnante, verum fuit, morbis hunc hominem nunquam fuisse tentatum; post tam longam tranquillitatem quanta, ut solet, et quam diuturna fortasse, tempestas impen-

deret, ex jecinoris constitutione facile intelligis. Sed illam nimirum prævertit acutissimus morbus, qui hominem repente sustulit. Sed acutissimum hunc morbum num forte invectum existimabimus ab illis calculis quos in vesicula fellis deprehendimus? Non defuerunt certe qui ejus vesiculæ calculos *apoplexiæ auctores* pronunciarent (1) suis, et aliorum productis observationibus, qui eos in apoplecticis invenere: earumque numerum aliis insuper, et nostris quoque (2) augere possemus. Contra, Weitbrechtus (3) cum in eodem morbo decem ibi lapillos angulosos, in iisque duos non parvos offendisset, *an istiusmodi calculi*, inquit, *apoplexiæ auctores dici possunt? Mihi quidem tantus in tali ratiocinio hiatus videtur, quem supplere non audeam.* Et sane longa, nec sine ambagibus explicatio per causarum, et effectuum multiplicem seriem esset in plerisque casibus deducenda. Illos enim excipiendos crediderim quos designavit Frid. Hoffmannus (4), cùm æger videlicet obnoxius fuit *doloribus ex calculo vesicæ, item cystidis felleæ* ita ut inductis spasmodicis in ventre contractionibus proxima vasa constringendo, sanguinis plus quam æquum foret, in superioribus retinue-

(1) Vid. Eph. N. C. cent. 4, obs. 169.
(2) Epist. IV, n. 13, et V. n. 6, 19.
(3) Commerc. Litter. A. 1734, Hebd. 9, n. 2.
(4) Medic. Rat., t. 4, p. 2, s. 1, c. 7. Thes. Pathol., §. 10.

rint. Quorum cum propositus bajulus nihil unquam passus esse dicatur; nos de ejus, et complurium cysticis calculis, lento vitio, et plerumque inerti, sermonem alio (1) rejicientes, nunc in celerrimo, ut instituimus, et perniciosissimo consistemus : cujus en tibi exemplum tertium.

6. Mulierem quadragenariam bibacem apoplexia prehenderat. Ab hac in latere utroque resoluta erat cum in nosocomium Patavinum illata est : ubi et cito decessit.

In ejus cadavere ob intempestivum aeris calorem, necdum enim medius erat martius anno 1740, vix alia, quam caput, ibidem inspexi. Cranii cavum visum est pro longitudine angustius. Polyposus sanguis in sinu falcis. Vasa per tenuem meningem distenta, ut majora nigricarent; minima, quasi a rubræ ceræ injectione, pulcherrime in conspectum venirent. Et cerebrum, et cerebellum molliora, indeque ea meninx detrahentis manum facillime sequebatur. Dum cerebrum assulatim inciderem, non solum puncta, et filamenta sanguinea vel plura quam soleant, passim occurrebant; sed in medullari singulorum hemisphæriorum substantia singula inventa sunt cava, parvum unum ad latus externum thalami dexteri nervi optici ea forma, et magnitudine, ut ovale minimum prunum continere vix

(1) Epist. 37, n. 27.

posset: connivebat, nisi quatenus fusco quasi glutine, seu muco semisiccato refarciebatur. Cavum autem alterum in omnes dimensiones amplum, sed præsertim in longitudinem, quippe quod ad totum latus externum sinistri ventriculi producebatur, plenum erat ejusmodi sanguine qualem in bajulo (1) descripsi: cujus pars sanguinis modica in eum ventriculum, indeque in tertium pervenerat duplici trajecto foramine, ex illo cavo in sinistrum ventriculum pertinente, altero ad parietis hujus externi anteriora, altero ad posteriora. Dexter ventriculus, cujus plexus choroides erat subpallidus, aquam continebat non multam, eamque prorsus incruentam. Cum cerebrum invertissem, arteriæ illius truncus in quem confluunt vertebrales, maculam exhibuit albam, ellypticam, modicam: quam perscrutatus, inveni, non quale ossificationis, ut putabam, initium esse frequentius solet, sed quid mollius in ipsis quidem arteriæ parietibus, magis autem interioribus; quanquam neque introrsum, neque extrorsum ullo modo prominebat. Denique glandulam pituitariam intra sellam desuper inspectans, valde humilem animadverti. Quæ autem hic scripsi, omnia plurimis, qui aderant, discipulis ostendi.

7. Ægre tuli, id quod sæpius tamen in plebeiis,

---

(1) Supra, n. 4.

rusticis, peregrinis ferendum est, neque de bajulo, neque de muliere hac pro certo sciri potuisse, num utroque pariter, an altero latere, atque utro, primum resoluti fuerint, postquam ingruit apoplexia : uterque enim dextero videntur debuisse. Sed de muliere gravius tuli, indicare neminem potuisse, an alias quoque correpta fuisset apoplexia. Mihi enim videtur : indeque facile in sinistris artubus resolutionem, aut debilitatem relictam, cum illud minus quod tibi descripsi, cavum attendo, et cum iis confero observationibus quæ superiore epistola (1) indicatæ sunt, Brunneri præsertim, qui aliquid etiam tum humoris deprehendit in cellulis ejuscemodi. Verum quod dicere potuisset nemo, qua videlicet ratione tam cito factæ sint illæ magnæ, quæ in tribus propositis dissectionibus sunt descriptæ, cavernæ, sanguine redundantes (2), id conjicere, quemadmodum supra polliciti sumus, aggrediamur.

8. Proclivius nihil est, eas cavernas in cerebro, et semiconcretum in iis, aut ex iis in viciniam effusum magna copia sanguinem inspicientibus, quam disruptorum in thorace, aut ventre aneurysmatum recordari, et similia intra cranii quoque cavum interdum fieri, existimare, præser-

(1) N. 16.

(2) Cavernas hujusmodi Vid. etiam Epist. 60, n. 2 et 6 in cerebro, et cerebello.

tim cum gravissimas apoplexias ea aliquando antecedant, quæ vel sola ad id cogitandum perducant. Sic eam quæ intra duodecim horas sustulit collegam nostrum clarissimum Bernardinum Ramazzinum, duo præcesserant aneurysmata, faba non majora, quorum singula, raro exemplo, in eadem omnino sede increverant dorsi utriusque manus, ad anguli ejus verticem qui inter digitos est pollicem, et indicem. Ea sæpe nobis optimum senem ostendere solitum meminimus coorta novissimis vitæ annis, et illas quas antea pertulisset, tum vehementem cordis palpitationem, tum quæ hanc excepit, non minus sævam hemicraniam commemorare, in qua Philippum Masierium, aiebat, chirurgum, sicut ejus ostendunt libri, sane exercitatum, rem in se grandævo admirabilem deprehendisse, calvariæ suturarum discessum : cujus plurima quidem exempla a Boneto (1), ab Ettmullero (2), a Stalpartio (3), ab Helwichio (4), a Platnero (5), ab illustri Hallero (6) memorata esse, scio; sed quot in septuagenario, qualis Ramazzinus tunc erat, nescio; in senibus autem quam difficile suturæ

(1) Sepulchr. l. 1, s. 1, obs. 92, et Schol. et Append.
(2) Prax. l. 2, s. 2, c. 3, art. 7.
(3) Cent. 1, obs. 1, et Schol.
(4) Eph. N. C. Cent. 10, obs. 31.
(5) Disput. de Oss. Epiphys. § 37.
(6) Ad Boerh. Prælect. in Instit. § 304, not. h.

vel omni artis vi dissuantur, confirmante insuper Cl. Bergenio (1), non ignoro. Præcesserat demum Ramazzini apoplexiam illa quæ abeuntibus palpitationi, et hemicraniæ successit, et ad vitæ usque exitum perstitit, unius primum, mox et alterius oculi cæcitas. Quæ sane omnia attendenti mihi, quocum ille pro benevola de me opinione valetudinis incommoda communicabat, veri simillimum videbatur, ab eadem causa quæ cordis olim palpitationem excitasset, interna hemicrania inducta, arterias aliquas, remorante ob dolorificas contractiones sanguine, intra cranium, et fortasse in plexu choroide, eodem quod in utraque manu conspiciebatur, vitio fuisse correptas, eoque sensim increscente pressos opticorum nervorum thalamos cæcitatem intulisse: et perruptis denique arteriolarum earum tunicis, effusoque in ventriculos sanguine, lethalem apoplexiam ingruisse.

9. Quoniam ejus cadaver non est dissectum; recte, an secus conjecerim, nescio: illud scio, si cui forte placeat, cavernas quas intra ipsam cerebri substantiam descripsi, ad aneurysmata, varicesve revocare, cavendum illi esse propter ea quæ supra (2) indicata sunt, ne cavernas ipsas pro veri aneurysmatis, varicisve cavo accipiat, in eam sensim amplitudinem expanso. Multo

(1) Method. Cran. ossa dissuendi.
(2) N. 3.

satius est, et cum tanta illa quæ vasis per cerebrum reptantibus peculiaris est, tunicarum tenuitate congruentius, existimare, ubi ad modicam, et vix, aut ne vix quidem in oculos incurrentem sensim, aut cito dilatationem pervenerint, repente disrumpi, et pro varia vasculi diametro, et rupturæ amplitudine, et sanguinis copia, et impetu a tergo usque et usque urgentis, et cerebri etiam laxitate, paulo citius, tardiusve majores, minoresve cavernas fieri, hasque pro minori, aut majori parietum laceratione, aut pro varia lacerationis sede modo conclusas, modo in ventriculos, aut extrorsum, per cerebri videlicet superficiem, aut etiam utroque patentes. Cedit enim mollissima cerebri substantia, urgentemque sanguinem admittit; sic simul apoplexia, et caverna fit: quæ donec vis cordis, et arteriarum non elanguescit, augetur porro, et cum ipsa augetur apoplexia, nisi medicus, vel potius quam rarissimus aliquis casus medicum adjuvans interveniat, ulteriusque incrementum prohibeat (1). Quin moles ipsa et pondus effusi sanguinis in cavernam, aut ex hac in ventriculum, vel post mortem nonnunquam potest particulam aliquam perrumpere, ut puta pertenue septum lucidum, præsertim cum cadaveris agitatur caput, aut in sanum cerebri inclinatur la-

(1) Vid. Epist. 2, n. 16.

tus. Cæterum quæ de cavernæ productione ex effuso per disruptum a distentione vasculum scripsi, ea facile intelligis locum habere, si ex eroso quoque vasculo sanguis profundatur. Habent enim, ut cætera, ita et cerebri vasa non uniusmodi vitia, idque in majusculis nonnunquam evidens est, ut infra (1) ostendam, et sane peculiaris vitii inchoamentum in arteria illa mulieris descripsi, cujus paulo ante (2) dissectionem proposui.

10. Non me fugit, Brunnerum in ea quam sæpe laudavi, observatione (3) ejusmodi, ut videtur, cavernam *ampli hiatus, seu fissuræ* nomine significantem, subjicere, *alibi arteriolas ægritudine, seu aneurysmate affectas se conspexisse, quæ tantam sanguinis vim fudisse videbantur*. Sed earum sedem, et aneurysmatis diametrum minime docet. Dilucidior est hac in re Wepferus, cujus quoque in Sepulchreto (4) observationem habes, qui et *cavitatem seu antrum* describit, et licet *aneurysmatis* exemplo utatur, rem tamen, ut video, haud secus quam ego, intelligit, nec verum aneurysma, sed satis apposite *spurium* (5) appellat; ut si aliorum judicio potius quam suo,

(1) N. 22.
(2) N. 6.
(3) 12 in Addit. ad s. 2, l. 1, Sepulchr.
(4) 18 S. cit.
(5) Ibid. in Schol.

in istiusmodi explicationibus standum sit, te malim tanti viri sequi judicium, quam meum. Sed ad alias historias pergamus.

11. Antonius Tita, is qui, anno 1713, *Catalogum* hic vulgaverat *plantarum horti Mauroceni*, inter primos obiit ex iis qui Patavii sub maii initium, anno 1729, pene quotidie, magno omnium terrore, ex improviso aut statim, aut certe intra horas non multas commoriebantur, cum post diuturnas subfrigidas, humidasque tempestates; pluviosus enim autumnus, pluviosa hyems, pluviosum hactenus ver fuerat; tunc primum, idque repente, aeris calor rediisset. Erat Tita tres et septuaginta annos natus, robustus tamen etiam tum, et lacertosus, quadratoque corpore, et subpingui, sub sole degere, et meracioribus uti vinis, citra ebrietatem, solitus, oculorum inflammationibus ab annis aliquot obnoxius factus, et de capitis plenitudine nuper questus apud cel. collegam meum Antonium Vallisnerium. Cum IV nonas maii totum diem exegisset sub sole, eo die præter solitum fervente, vespere autem suo more cœnasset, ecce ibi subito se magno morbo corripi, exclamat, et cum dicto artuum sinistrorum motum amittit, linguæ quoque usum hactenus, ut verba pleraque intelligi vix possent. Statim rogatus, statim ad eum, quippe vicinus, accurro, et hæc quæ dicta sunt, invenio, atque hominem quidem mente constantem et colore faciei, respiratione, calore corporis secundum

naturam se habentem, ut pulsu quoque, nimirum vegeto, et resistente, nullo insuper de dolore, aut molestia capitis querentem, nisi quod sibi somnolentus videretur. Hoc vero, et magis quæ supra narravi, alia cum attenderem, multo graviorem insultum metuens, alterum qui sacerdotem, alterum qui chirurgum advocet, mitto: sanguinem de bracchio sano ad justam copiam statim educi, subacre clysma apparari, deinde succini oleum, quod ad nares subinde admoveretur, afferri, jubeo; spiritum vero salis ammoniaci diserte renuo, veritus, ne plus æquo sanguinis motum concitaret, a quo exitium instare posse, prædico: cætera ejus medicis, quos adventare sciebam, permitto, domumque redeo. Eorum alicui placuit vomitum ciere: quod nec mihi antea displicuisset, si ea duntaxat quæ ipse, spectassem. Verum post vomitionum agitationem, mox hora noctis circiter quinta morbus eo quem descripsi, tanto gravior accessit, ut loquela prorsus amitteretur, stertor inciperet, cum magnis iisque, ut opinor, convulsivis corporis motibus atque conatibus. Itaque postridie mane mortuus est.

Caput pridie nonas, me præsente, dissecari jubet amplissimus Prætor. Meninx crassa tanto arctius, quam solet, calvariæ adhærebat, ut magna vi opus fuerit ad hanc avellendam. Erat autem illa subnigra a vasorum plenitudine, sed minorum; nam sinus falcis inanis fuit. In tenui

meninge vasa erant sanguine distenta : sed dexter ventriculus multo magis. Tantum en m continebat nigri sanguinis, et concreti, ut gallinaceum æquaret ovum, idque posteriore sui parte, et proxima illa qua cum hippocampo ad anteriora descendit. Sed in cæteris quoque tribus ventriculis, at multo minori copia, sanguis fuit, isquè fluidus, ut crediderim potius serum valde sanguinolentum, ex concreto illo sanguine expressum, in eosque ventriculos delapsum. Cerebrum sanum, et substantia hemisphæriorum cerebri integra, ut nusquam appareret unde tantum sanguinis prodiisset. Etsi posteriorem versus utriusque lateralis ventriculi partem, sed præsertim dexteri, plexus choroides vesiculas, habebant, aquæ plenas, ea magnitudine, ut majores vidisse non meminerim; æquabant enim uvæ acinos bene magnos; sedes tamen in qua maximam copiam sanguinis deprehendimus, eamque concreti, fecit, ut verisimilius censeremus hunc e disruptis sinistri plexus vasis, ejusve viciniæ profluxisse.

12. Ut ab iis vesiculis incipiamus; non parvas in Sepulchreto (1) leges, imo aliquam etiam solidam, Wepferum quoque in iisdem plexibus vidisse; nec inde tamen apoplexiæ causam, saltem proxime, deduxisse (2); Warthonum (3) pa-

(1) Sect. 2 cit. obs. 40.
(2) Ibid. in Shol.
(3) Ibid. Obs. 10, § 2, cum Scol.

riter cum in apoplecticis ut tumidas eorumdem plexuum glandulas, ita et cerebri ventriculos oppletos sanguine frequenter invenisset, non aliud illis tribuisse, nisi ut hujus effusionis, ob impeditam per earum vascula circumitionem, causam præberent : idque confirmari, fortasse credes observatione (1) Drelincurtii, qui in apoplectica plexus illos deprehendit et *vesiculis aqueis tumidissimis adunatis, et conglobatis* refertos, et in medio disruptos, ut multum sanguinis effudissent. At sive hæc, sive alia quoque, ut opinor, dilatationis et disruptionis, vasculorum in Tita nostro causa fuit; intelligis sane, ex quo disruptio fieri, et aliquid sanguinis effundi cœpit, quam cavendum fuerit, ne sanguis importunis agitationibus et concussionibus, impelleretur. Nec credere possim, Brunnerum (2) cum apoplecticam a primo insultu per venæ sectionem, et *quæcumque revellere a capite* poterant, feliciter liberasset, gavisum esse, quod in secundo aut *sulphuratum accensum naribus advomisset*, aut liquore per os infuso *tussim bis terve excitavisset*, tunc certe cum post ægræ mortem, mox consecutam, sanguine refertos plerosque invenit cerebri ventriculos, ipsumque cerebrum ab eruptione sanguinis interius diffusum. Sic in

(1) Ibid. Obs. 12.

(2) Obs. sæp. cit. 12 in Addit ad eamd. sect.

legato illo Danico, de quo extat Weitbrechti (1) observatio, quid sternutationes, quid vomitiones, sic ut tentatæ sunt, ita moveri potuissent, effecturæ essent in ejusmodi apoplexia, monstrabit tibi dissectio, in præcipuis sane Titæ dissectioni simillima, ut infra (2) cognosces. Ego vero ex iis quæ antecesserant, tanto citius a concitato sanguine exitium veritus, cum in ea de qua supra dictum est, Ramazzini apoplexia medico obstiti non ignobili, sectæ empiricorum addicto, ne vomitum excitans remedium, quod nec deglutiri potuisset, in os conjiceret, tum alteri, qui, me digresso, in Tita adhibuit, obstitissem. At enim huic quæ nuper in cœna sumpserat, erant, inquies, e ventriculo per vomitum detrahenda, ne mox in vias sanguinis transeuntia, hujus et copiam, et impetum augerent. Optandum id certe, si fieri sine conatu potuisset. Aliter, tanto minus tentandum, quod illud quidem futurum sanguinis incrementum, hujus præviis detractionibus irritum facere licebat; præsens autem a conatibus, et concussionibus augendæ vasorum disruptionis, et sanguinis effusionis periculum impediri nequaquam poterat. Novi ego virum generosissimum, nec illum unum (3), qui cum sanguine plenus esset, in exonerandæ alvi

(1) Commerc. Litter. an. 1734, Hebd. 9, n. 2.
(2) N. 8.
(3) Vid. etiam infra, n. 22.

conatu fortissima apoplexia abreptus est : vidit quoque, et dissectione rem confirmavit, ut alibi (1) scripsi, Valsalva. Huc Adolphi (2) observatio pertinet lethalis apoplexiæ *ex nixu fortiori et intempestivo*, quo sibi parturiens plexum choroidem ruperat, effusoque sanguine cerebrum vehementer compresserat. Cujus in vasa quanto plus sanguinis in conatibus urgeatur, et simul quanto minus inde redire tunc possit, vir cel. ostendit Swietenius (3). Quin minime desunt exempla (4) eorum quibus vasa cerebri distenta, *levem ob commotionem rupta sunt, uti a casu, colapho, inclinatione capitis, etc.* Quod si tempus fuit quo *multi cum sternutarent, repente spiritum emittebant* (5); non id aliunde potuisse accidere facilius, crediderim. Si igitur a concussionibus eæ quæ nondum erant, vasorum disruptiones factæ sunt; quanto magis quæ inchoatæ jam sint, poterunt augeri ? ut nihil interea de abusu dicam calidissimorum, aliorumve, sanguinem maxime concitantium, liquorum qui a medicis quibusdam, nullo serosæ, an sanguineæ apoplexiæ habito discrimine, sæpe, apoplecticis ingeruntur; non modo naribus subjiciuntur: quod magnum,

---

(1) Epist. Anat. 13, n. 19.
(2) Act. N. C. t. 1, obs. 241.
(3) Comment. in Boerh. Aph. § 1010, 3 Y.
(4) Vid. Schol. ad obs. 1, sect. cit. Sepulchr.
(5) Vid. apud Stradam Prolus. Acad. l. 3, Prol. 4, n. 3.

dum viveret, medicum, et in cæteris quæ fugienda hic credo, alioquin idem quod reliqui ejus pares, merito docentem, adeo non cavisse, miror, ut in hac de qua loquimur, cerebri hæmorrhagia spiritum salis ammoniaci, aut ejus sal volatile pluma ad interiora narium admovendum, aut etiam per calamum scriptorium insufflandum, præcipue commendaverit.

13. Et de ea tempestate aliquid subjiciendum est, qua Tita, aliique inter cæteros disruptis sanguiferis vasis interierunt. Magnum his certe periculum imminet rigente bruma, aut fervente æstate, nunc quidem se sanguine expandente, tunc vero vasis, externis præsertim contractis, ut tanto plus sanguinis, aucti insuper ob insensibilem impeditam transpirationem, ab internis continendum sit. Sed tamen cum sensim, et per quosdam quasi gradus ad summum aut frigus aut calorem pervenitur, sensim quoque se contrahentibus vasis, aut sensim cum sanguine expandentibus, aliquanto minus periculi est, quam cum repente alterutrum fit, velut eo tempore. Tunc enim subitus aeris calor insolitam sanguini expansionem attulerat, cum ob maxime diuturnas subfrigidas tempestates nec dilatata adhuc vasa, nec sanguis per eam quæ oculos fugit, perspirationem esset imminutus. Erant præterea ob æque diuturnas pluvias tam infirmæ vasorum fibræ, quam quæ maxime, eaque de causa disruptioni magis obnoxiæ. Ex his autem omnibus quæ dicta

sunt, vides, quæ sint ejusmodi tempestatibus iis vitanda quibus id periculi in universum impendet. Quibus vero speciatim in cerebro, his alia cavenda sunt insuper, illudque etiam, ne animum intendant, præsertim cubantes, quo videlicet corporis situ quanto facilior est sanguinis ad caput ascensus, tanto difficilior est descensus. Sic doctum virum Bononiæ novi, qui si quando animum mane, antequam surgeret in rerum abstrusarum meditationibus, ut litterati solent, defigeret, ei mox dum surgeret, guttæ aliquot sanguinis e naribus effluebant. Cave enim argumentis eorum qui docent » vim gravitatis ratione re- » liquarum potentiarum, motum sanguinis gene- » rantium, esse nullam; » cave, inquam, tantum tribuas, ut obliviscaris non utilitatis solum, quam solertes medici ad avertendum in certis morbis, aut in certis ad morbos dispositionibus nimium sanguinis ad caput affluxum, experiuntur ab ejus erecto situ, verum etiam quod nemo non novit, quam celeriter in demisso capite facies rubeat, et incalescat. Sed de his in præsentia quidem satis (*).

(*) Inter causas efficientes apoplexiæ, hic Morgagnus rarefactionem sanguinis per æstivam tempestatem indicat : non ab illius sententia quidem desciscimus, imo non nullas animadversiones deducimus de usu medicamenti cujusdam in apoplexiæ curatione multum prædicati, scilicet pedum balnei. Sæpe enim observavimus, duo præsertim apud ægros, apo-

14. Senex qui a longo jam tempore propter magnum ulcus alterius cruris sedebat mendicans ad januam ædis S Antonii, multum, ut ejusmodi hominum plerosque hic facere, audio, edere solitus, nihil autem ob eam causam quæ dicta est, aut parum moveri, apoplexia prehensus est, quæ mentis, et linguæ, et sinistri corporis lateris usum abstulit, sicque intra triduum, aut quatriduum interfecit.

Cadaver reliquum ob gravem odorem, et fœde colorata ex viridi fuscoque intestina, ad anatomicas exercitationes, quas martio mense, anno 1741, in nosocomio habebam, minime idoneum, humari jussi, caput duntaxat servari. Hoc ibi in frequentia doctorum virorum, et studiosorum adolescentum ad apoplexiæ illius scrutandam causam cum esset aperiendum; forte animadverti, in anterioribus finibus musculi temporalis sinistri, levem contusionem: de qua cum quærerem, et tunc factam esse, intelligerem, cum homo, apoplexia ingruente, ex sella ceciderat sua; non dubitavi quin continuo prædicerem, si istius apoplexiæ causa sub oculos caderet, nec in sero consisteret, facile futurum esse, ut secundum conjecturam quamdam meam (in proxima supe-

plexiam, quæ tantummodo imminebat, balneo pedum calido, sanguine rarefacto ad consummationem adduci: quapropter alio uti revulsivo melius est. (*Adnot. Editorum.*)

riore epistola (1) indicatam) in opposita, id est in dextera cranii parte deprehenderetur. Qua in conjectura multo sum magis confirmatus, cum illud addiderunt quod forte eo tempore necdum audiveram, sinistro, ut supra dixi, corporis latere fuisse hominem resolutum. Cranio tunc denique persecto, quod dum fieret, aqua non omnino pauca defluxit, sub illo sanguinolenta omnia magis quam soleant, statim apparuerunt. Diducta autem crassa meninge, in cujus supremo sinu concretio erat parva polyposa, non solum in meninge altera vasa conspecta sunt sanguine a dextris, quam a sinistris, tumidiora; sed et super hemisphærio duntaxat dextero sanguis semiconcretus, qui ex aliquo eorum vasorum prodiisse, et deorsum inde fluxisse videbatur; nam et sub basi anterioris partis lobi posterioris cerebri dexteri aliquanto plus inventum est ejusdemmodi sanguinis pariter inter utramque meningem: nec quidquam alibi intra cranium effusi sanguinis repertum est præter id quod dixi, duobus circiter cochlearibus continendum. His ita omnibus qui aderant, demonstratis, et reliqua ostensa sunt, minoris, ut visum, momenti, quæ huc redierunt. Per tenuem meningem translucens humor quasi *gelatinosus*. Vasa non in medullari solum substantia, ut plurima passim sanguinem

---

(1) N. 25.

eructantia puncta ostendebant, sed et quæ per faciem repunt lateralium ventriculorum, distenta. Aqua in his non multa : vesiculæ autem crebræ ad posteriorem plexuum choroidum partem; sed non ex majoribus; minores tamen paulo in dextero ventriculo, quam in sinistro, ut aqua etiam in illo, quam in hoc, paucior. Cæterum ii plexus non modò non decolores, sed in medio vel magis sanguine referti quam soleant. Denique ad anteriorem basim glandulæ pinealis subflavum aliquid, nec tamen durum.

15. Quid possit ad sanguinem cumulandum, eumque impurum, multum edere, et nihil moveri, præsertim ubi ulcus aliquod magnum sit, unde pravæ, atque erodentes particulæ in venas irrepant; id, ut alia quorum explicationem sæpe prætereo, manifestum est. Quid vero possit ad nocendum, et quomodo possit vel parum sanguinis intra calvariam repente effusi, ostendetur alias (1) : nam cætera quæ in hoc cerebro adnotata sunt, sæpe etiam ubi nulla apoplexia est, animadvertuntur. Quod autem is effusus a dextris, resolutionem attulerit a sinistris; nempe hoc Valsalvæ, et meis fere omnibus observationibus respondet. Quarum alias ad alia quædam apoplexiæ genera attinentes, alio quidem tempore (2)

(1) Epist. 4, n. 32 et seq.

(2) Epist. 11.

habebis : nunc autem ex reliquis ad sanguineam apoplexiam spectantibus eas saltem quas ille, et ego scriptis commisimus, in superioribus (1), et in his litteris (2) descriptas habes, habiturus multo plures, si ubi de ejusmodi observationibus agitur, suis cum circumstantiis utique proponendis, post aliquod interjectum tempus, meæ soli memoriæ confidere satis consuessem. Earum igitur loco quas ob eam causam omitto, absolvam hic tibi unam quamdam, Valsalvæ et mihi communem ; nam morbum ego observavi, caput autem mecum ipse dissecuit, historiæque illius tantum edidit (3), quantum erat proprio instituto satis eo tempore. Sic autem ego memoriæ causa adnotaveram.

16. Vir quadraginta annos natus, ex meri abusu vertigini obnoxius, apoplexia correptus est sub initium februarii anni 1703. Eadem ferme hora in Bononiense S. Mariæ *de Vita* nosocomium delatus, cum ipse, ut quotidie mane tum solebam, adessem, jam per se nonnihil levatus apparebat. Imperant medici, crura et pedes vehementer perfricari, spiritum salis ammoniaci naribus supponi, quin et guttas ejus aliquot ex aqua idonea in os immitti, sanguinem e brachio educi. Eductus est e sinistro, qua ex parte major

(1) Epist. 2, n. 9, 11, 13, 15, 17.
(2) N. 2, 11, 14.
(3) Tract. de Aure c. 2, n. 14, in fin.

erat corporis resolutio. Hæc dum fiebant, homo bis tremore correptus est, cœpitque buccas et os movere, et magis, ut videbatur, magisque solvi. Sed mox levibus in parte dextera convulsivis motibus se ostendentibus, gravior apoplecticus insultus rediit eadem die, qui hominem sustulit circa horam secundam noctis.

Caput dum amputaretur, multum sanguinis effluebat, cujus pars ex ore quoque prodierat. Tum Valsalva mihi : « Hæc apoplexia, nisi me » meæ fallunt observationes, facile a sanguine » facta est, dexteram cerebri partem lædente. » Interea communia cranii involucra detrahentes, in membranis hoc proxime complectentibus sanguifera vasa vel minima perbelle manifesta animadvertimus. Sed ea magis distenta mox vidimus quæ per meninges repebant, præsertim per tenuis partem sinistram, ubi præterea in summo hemisphærio erat aliquid effusi sanguinis, nigræ instar sugillationis. Verum ubi ventum est ad laterales ventriculos, veram admiratus sum Valsalvæ prædictionem. Nam erat quidem in sinistro aliqua sanguinis effusi portio; sed quæ a dextero illuc defluxisse videretur. In hoc enim non modo fuit multo major copia atri sanguinis et concreti, sed et magnus unde hæc extiterat, hiatus, quasi aliquis rudiore cultro ad latus externum demisso corporis striati, et thalami nervi optici, utrumque horum super fornicem, et tertium ventriculum revolvisset. Cætera quæ ad

viam attinent sanguinis qui ex ore fluxerat, satis habes apud Valsalvam (1) indicata.

17. Cur e magis resoluto brachio maluerint medici sanguinem mitti, an ob rationem ejus similem, quam, ut in Sepulchreto (2) habes, sequebatur Baglivus, an ob alias, haud facile dixerim. Necdum erant Valsalvæ observationes, quibus pondus additur Aretæi (3) præcepto, et doctrinæ: *resolutæ* in apoplectico *partes considerandæ sunt*, inquit, *in sinistrone, an in dextro latere resolutio sit: a salubribus enim partibus (ut dicere mox est) sanguinem haurire oportet; hac enim sanguis facile delabitur: hac etiam a læsis partibus materia derivatur*, id est a læso cerebri hemisphærio; quippe quod sano corporis lateri, non resoluto, ipse docuerat respondere, ut ejus locus, alibi (4) a me productus, ostendit. De præcepto autem, et doctrina quæ modo Aretæi verbis proposuimus, Cl. Oederus (5) ita sentit, ut præceptum quidem probabile existimet, rationemque illam primam, quod e sani brachii venis facilius sanguis effluat, quam e venis resoluti, ultro illustret, atque confirmet: rationem autem alteram, quamvis Valsalvæ observa-

(1) Tract. de Aure c. 2, n. 14, in fin.
(2) In Addit. ad cit. 2 sect. obs. 13.
(3) De Morb. Acut. Cur. l. 1, c. 4.
(4) Epist. Anat. 13, n. 17.
(5) Dissert. de Deriv. et Revuls. per. V. S. § 29.

tionibus, quas veras agnoscit, subnixam, ob id unum respuat, quod vulgata quoque nitatur de derivatione doctrina, quam docte utique, et nervose quoad posset impugnandum ipse susceperat. Quapropter ut ex aliis præstantium virorum observationibus, ita ex una etiam Pauli Salani consequi, negavit, quod pro ea doctrina consequi Valsalvæ, et mihi (1) visum erat. Sed cum tanta humanitate suam a me dissensionem conjungit, ut inurbanus mihi viderer, nisi ejus judicio permitterem hæc pauca, quæ dicam. Veriti sumus Valsalva et ego id quod Salanus vidit, casui tribuere, quando cum aliis tum quas Valsalva indicavit, tum quas omitti a me, dixi, observationibus congruere, animadvertimus, et cum ratione quoque, si quidem brachii dexteri venæ cum jugulari interna dextera magis, quam sinistri, communicant, id est sua depletione magis videntur favere depletioni illius jugularis, et quod consequitur, venarum quæ a dexteris cerebri partibus in dexteros influunt sinus: e brachiis autem sanguinem misisse Salanum, intelligi satis posse, existimavimus, cum in sermone a Valsalva, et a me de hemiplexia instituto, de nullo alio loco secandæ venæ sermo fiat. Interea illud mihi ab humanissimo viro non negatum iri crediderim, ut cum gravissimo medic. et Mathes.

(1) Epist. modo indic. n. 24.

professore Segnero, ejus præside (1) *communi opinioni, quia in ea periculi omnino nihil est, inhæream* circa ea quæ *auctores fideles de electione venarum in morbis secandarum attulerunt, si non plena certitudine, magna tamen probabilitate.* Sed ad propositam dissectionem ut redeam; quæres fortasse, num præter nos alii in ejusmodi res inciderint, et hemiplexiæ internam causam in opposito, non in eodem cerebri latere deprehenderint. Ego vero qui ante Valsalvam id viderint quidem, sed quasi fortuitum neglexerint, Wepferum alias (2) et Baglivum indicavi (3). Postea vero quam Valsalvæ observatio vulgata est, idem conspexisse plures non dubito : aliquos scio (4). Intra enim eumdem annum quo in muliere illa Veneta de qua initio dictum est (5), Valsalvæ doctrinam confirmavi, cum Patavium forte venissem, certior sum factus, idem quod in illa, hic quoque nuper in viro compertum esse, nisi quod cavum in opposito resolutioni hemisphærio sibi a sanguine paratum, hunc inter meninges quidem; tenui perrupta, sed non in ventriculum pariter, alioquin proximum, effuderat. Vix hoc acceperam, cum Venetiis litteræ, quas adhuc

(1) In Epist. Dissert. citatæ subnexa.
(2) Epist. Anat. 13, n. 22.
(3) Adde quæ infra Epist. 11, n. 10.
(4) Vid. quæ mox. n. 18.
(5) N. 2.

servo, allatæ sunt, quibus mihi Alexander Bonis doctus medicus, et spectatus amicus quæ ipse tum viderat, significabat, monachum inter concionandum apoplexia correptum sic ut intra horas, quibus dehinc vixit, haud amplius quatuor manum duntaxat sinistram moveret, habuisse in sinistro cerebri ventriculo tres, minimum, uncias concreti sanguinis, parietes autem ejusdem ventriculi dilaceratos, cum dexter esset integer, nihilque præter exiguam sanguinis portionem contineret, quæ illuc e sinistro per disruptum lucidum septum transierat. Hic ille sacer orator est, superiore epistola (1) designatus, de quo ipse, paulo post Venetias reversus, illud insuper cognovi, cum plures jam dies a concionando abstinuisset propterea quia se minus bene habere querebatur, eo demum quo obiit die suis confirmasse, nunquam se melius, quam tum valuisse, itaque erectum atque alacrem ascendisse in locum superiorem ad eam concionem incipiendam quam minime erat absoluturus. Venit tunc mihi in mentem Attali regis (2), *cum Bæotos ad societatem* Romanorum Thebis *hortaretur, in ipsa concione intermortui* sic ut *haud multo post expiraverit*: non tamen horis, sed diebus interjectis; nam (3), *æger Thebis Pergamum ad-*

(1) N. 23.

(2) Apud Livium Hist. l. 37.

(3) L. 33.

vectus, mortuus est, altero, et septuagesimo anno: quæ ætas, cum infirmis viribus conjuncta, minus vehementi obnoxium reddidit apoplexiæ; si Livii est fragmentum illud quod initio libri XXXIII legebatur in vetusto codice Bambergensi. Sic enim habet: *Attalus primus verba fecit. Orsus... segnior* (lege senior) *jam et infirmior, quam ut contentionem dicendi sustineret, obmutuit, et concidit.... parte membrorum captus....: nec vitæ præsens periculum vis morbi attulisse, sed membrorum debilitatem visa est.* Monachus autem ille neque major quinquaginta annis, et viribus, eo præsertim die maxime confirmatis, cum ad sanguinis plenitudinem, quam facies, totiusque corporis habitus ostendebant, dicendi contentio accessisset, vehementi apoplexia in media concione prehensus est, citoque confectus, secundum ea quæ superioribus litteris (1), et paulo ante his ipsis quoque (2) exposita sunt.

18. Intelligis eorum memor quæ alias (3) scripsi, in apoplexiæ interna causa et exitu me non ætatem modo, sed et alia attendere. Septuagenarius quidem erat, sed *eusarcus* faber quidam ferrarius (4) quem apoplecticus insultus, dextero toto latere resoluto, occidit sexta die. Causa tamen

(1) N. 23.
(2) N. 12.
(3) Epist. 2, n. 14.
(4) Act. Helvet. vol. 1.

reperta est in atro sanguine, qui ex turgente laterali carotidis arteriæ sinistro ramo, eoque disrupto, late effusus, hemisphærium cerebri sinistrum totum undique ad ventriculorum usque penetralia vitiaverat. Huc alia accesserant quæ longum esset describere. Sed non omittendus est immanis tumor, reni sinistro adhærens, magna sanguinis copia plenus, nec sine substantia quadam *lamellatim sibi incumbente*, ut suspicionem movere possit aneurysmatis in ramo quodam emulgentis arteriæ, cui minus alterum (velut supra (1), de Ramazzino verba facientes, conjecimus) in laterali carotidis ramo illo responderet. Verum qualiscumque is esset tumor, illud certe negari non debet, pressam ab ipso incumbente arteriam aortam minus sanguinis admittere potuisse, plusque ideo ad dilatandum aliquod, et denique perrumpendum cerebri vas, sursum contendisse. Hæc igitur si nobis in apoplectico quopiam nota sit inferioris arteriæ compressio, non faciet magna quantumvis ætas, ne apoplexiam esse posse a sanguine, inficiemur. Sua quoque in legato illo Danico de quo supra (2) mentio injecta est, alia aliqua fuerit dispositio, conjungenda cum jecinore *ad indurationem inclinante*. Natus enim annos quatuor et sexaginta improvisa resolutione sinistri lateris, et mox apo-

(1) N. 8.
(2) N. 12.

plexia correptus, hora octava vivere desiit, citius videlicet quam in fabro, multi sanguinis effusione facta. Habuit autem præter hydatides in plexu choroide plurimas, in ventriculo cerebri dextero *ultra quatuor uncias sanguinis grumosi, unde cavitas illa mire dissoluta fuit.* Illud quoque interea velim animadvertas, observationem hanc utramque, si resolutum hinc latus spectes, inde vero læsum oppositum in cerebro hemisphærium, cum Valsalvæ observationibus omnino congruere. Quibuscum alias pariter congruentes reperies, interque illas viri (1), qui etsi jam senium attigerat; temperamento erat tamen, et arte olim, et recentibus in victu erratis ad sanguineam apoplexiam dispositus. Verum alia scire fortasse avebis, primum videlicet, unde sit, ut in iis ferme omnibus exemplis quæ his, et superioribus litteris sive ex Valsalvæ observatione, sive ex nostra, sive ex aliena descripsimus, aut indicavimus, ne iis quidem omissis duobus, quorum alterum ex illius, alterum ex nostra, in epistola anatomica XIII (2) proposuimus; ut in iis igitur ferme omnibus, præsertim vero in quibus illa quidem præter naturam cava memorantur, aut non obscuro indicio conjicienda significantur, quæ intra cava sanguis collectus, aut e quibus effusus fuerit, ea fere aut in corpore

(1) Eph. N. C. Cent. 9, obs. 3.
(2) N. 19 et 25.

striato, aut in thalamo nervi optici, aut in utroque, aut juxta alterutrum, aut etiam utrumque, et tunc quoque non raro cum utriusque, aut alterutrius perforatione et dilaceratione comperta fuerint : deinde cur semel quidem, ut apud Wepferum (1), per lobum anteriorem cerebri ad frontem usque producta, nunquam per posteriorem ad ipsum occiput : et denique cum illa exempla sint ad quindecim; cur in decem illa cava fuerint a dextris; in duobus a dextris, et a sinistris; in tribus duntaxat, a sinistris. Profecto aut his in rebus, etsi a primo secus videatur, magnam sibi partem casus vindicat, aut, si multo longior accurate descriptarum observationum series hæc ita ut plurimum se habere, ostenderit; causæ in cerebri structura, aut in ejus intimorum vasorum distributione erunt perquirendæ, ut puta si circa eas quæ dictæ sunt, sedes aut plura, aut amplioris diametri vascula ferrentur. Sic aliquando cum striata corpora assulatim secundum horizontem persecarem, animadvertisse memini in singulorum externo anteriore latere quamdam quasi foveolam, per quam sanguiferum vas meabat manifestissimum : alias autem, oblique et lente secando, ostendisse in eodem latere plura parallela inter se, et crassiora quam alibi, fila rubicunda, id est vasa sanguifera. Accedere huc videtur minor ob ipsam proximam

---

(1) Sepulchret. Sect. hac. 2, obs. 18.

ventriculorum cavitatem, in horum parietum perforatione resistentia. Cum vero ob hæc, aliave istiusmodi eorum causam conjeceris quæ primo, et secundo loco quærebas; de tertio (1) minus eris fortasse sollicitus, cum attenderis, dexteras plerasque partes corporis esse ut plurimum in frequentiori motu consuevisse, quam sinistras, et quod consequitur, vasa quoque non illarum modo, sed et cæterarum quæ a dextris sunt, ob communicationes, consensusve laborare magis, et dilatari solita esse (*).

---

(1) Vid. tamen Epist. 11, n. 12, imo Epist. 62, n. 7, 9, 11.

(*) Id quod dicit Morgagnus de partibus cerebri in quibus frequentissime sanguinis effusiones inveniuntur, dissectionibus medicorum recentiorum confirmatum est. Rochoux etiam ac multi alii animadverterunt sæpius sese diffundere sanguinem in cerebri substantiam quam in ventriculos. Idem, inter partes cerebri, corpus striatum sæpissime affectum esse. Quadraginta apoplecticorum corporibus ab eo incisis, viginti quatuor effusionem sanguinis in corpore striato habebant, duo in thalamo optico, unus in corpore striato ac thalamo optico simul, unus sub corpore striato, quinque in media parte hemisphæriorum, duo in ventriculorum parte posteriore, duo in hemisphærio prope partem internam ac anteriorem, tandem, unus in lobo medio. Cujus rei causa, ut ait Morgagnus, in structura partium residet; corporis enim striati majores sunt arteriæ quam aliarum cerebri partium, et non subdivisæ sicut aliunde in meninge tenui: si apud juvenes arteria carotis cum magna vi injecta est, haud raro effusiones in corpore striato vel thalamo optico affluunt. Medicus Rochoux illud non animadvertit effusiones in latus dexterum quam in

19. Super Valsalvæ autem jam toties commemoratis, et confirmatis observationibus, si resolutæ sint corporis sinistræ partes; ad dexteras cerebri vitium esse: si dexteræ, ad sinistras, non puto, esse plura quæ ex me quæras. Nosti enim quæ de hujus rei tum explicatoribus antiquis et novis, tum exceptionibus quibusdam, tum additionibus, tum aliis cujusquemodi ad eam spectantibus, habebam dicere, ea me ferme omnia in eam quam paulo ante memoravi, epistolam anatomicam (1) conjecisse, ut non attineat hic iterare. Unum tantummodo, aut alterum ad prima illa duo capita possum adjicere. Nam si forte legas, quod ad explicatores illos antiquos spectat, Casp. Hoffmannum (2) hæc scribentem: *Fuit hæc ante Galenum Aretæi sententia... quam Cassius Iatrosophista, problem. 41, sequitur. Th. a Veiga....nominat etiam Haly Abbatem, et Felicem, quos non vidi: imo, quis sit ille Felix, nescio:* si hæc, inquam legas; nolim suspiceris omissum a me esse in eo Felice explicatorem

---

sinistrum frequentiores esse, et in parte anteriore quam in posteriore: sed alii viderunt causam esse cur frequentius in dexterum latus affluant effusiones, decubitum in latere dextero, majorem dexteri brachii exercitationem, præsertim arteriæ carotidis dexteræ dispositionem quæ sinistra major est et parallela trunco aortæ, unde facilius in dexterum cerebri latus abundantius affluit. (*Adnot. Editorum.*)

(1) Epist. 13 ab n. 14, ad 27.

(2) Comm. in Galen de us. part. l. 10, c. 12, etc.

quemdam perantiquum, et cum Aretæo, ac Cassio nominandum. Iste enim Felix, Hoffmanno ignotus, nimirum est hic idem Cassius, quippe Cassius Felix quibusdam dictus, ut cognoscere poteris vel ex Lindenio Renovato (1). Ad exceptiones autem illud spectat, aut certe ad illustrationem doctrinæ illius a Valsalva confirmatæ, quod etsi ubi alterum latus corporis est resolutum, vitium si organicum sit, et sub sensum cadat, in opposita cerebri parte est; non tamen vicissim consequitur, quotiescumque ejusmodi vitium in cerebri alterutra parte est, oppositum corporis latus esse resolutum: eadem enim ratione fieri potest, ut hoc minime tunc sequatur, qua interdum fit, ut vitiato utrinque cerebro, neutrum tamen latus corporis sit paralyticum; sive quod ea vitia sine repentina cerebri laceratione, aut compressione sint facta, sive alia de causa, quam in ejusmodi observationes incidentes, quærere, atque exponere conabimur. Nunc his suum in locum dilatis, cæteras quæ ad apoplexiam sanguineam attinent, proponamus.

20. Vir senectuti jam propior, ex apoplexia, non continuo ille quidem, sed plures post dies interierat: qui hemiplecticus esset, an non, pro certo scire non potui; nedum quæ ante apoplexiam pati consuevisset: hæc tantum accepi, cum

(1) De Scriptis Medic. l. 1. Vid. *Cassius Felix.*

apoplecticus decumberet, respirationem non difficilem, pulsus validos habuisse.

Cadaver theatro datum est sub finem januarii anni 1731. Viscera diligenter perlustrata, nihil in ventre; in thorace autem quæ ad res præter naturam attineant, aut alicui videri possint attinere, habuerunt hæc. Pulmones erant undique pleuræ annexi. Cor pingue adeo, in homine alioquin non obeso, ut ab anteriore facie inspectans, nihil videres, nisi pinguedinem. Venæ coronariæ valvula omni ex parte sic affixa, eademque sic foraminulis pertusa, ut in decima quinta epistola anatomica (1) descripta est. Novissime arteria vertebralis sinistra ex ipso aortæ arcu inter sinistras carotidem, subclaviamque profecta: quam cum inde, non ex subclavia, ut solet, enatam, in theatro ostenderem, monui, hinc etiam fortasse hujus hominis apoplexiam aliqua ex parte repetendam videri posse. Aliquot post diebus, ut exercitationum requirit ordo, cum ibidem cranium resecaretur, inveni, atque ostendi sanguinem effusum ad selibram inter meningem crassam, et tenuem, vel potius inter crassam et membranulam quamdam alteram, arachnoidem puta: quæ membranula, ibi facta crassiuscula, cum effuso sanguine, anteriori ossis temporis sinistri regioni, eique viciniæ respondebat. Præterea in falce propemodum media os erat, ejus

(1) N. 20.

processus duplicatura interceptum, limbo inferiori propius, et secundum longitudinem positum, tres digitos transversos, eoque amplius longum, sesquidigitum ferme altum, mediocriter crassum, idque inæqualiter; cum enim in toto ipso ambitu esset tenue, imo in utroque extremo in simplex videretur stratum ex parallelis osseis fibris desinere; dextera sinistraque facie, et præsertim altera, in grandes quasi bullas protubera- [illegible] ut melius conspici apud me potest; nam adhuc servo, obductum, ut erat, undique arctissime adhærente falcis membrana. Denique carotidum quæ ad basim cerebri sunt, posterior ramus dexter æquo erat crassior; sinister pertenuis, neque cum iis ramis conjunctus qui ab arteria sunt in quam conveniunt vertebrales. Quorum illud etsi in aliis interdum vidi, atque adeo in altero quod tunc consecabamus, hydropici cerebro, tenuitatem autem hanc tantam alterius, aut utriusque multo sæpius, nullam denique cum ramis de quibus dictum est, conjunctionem fortasse nonnunquam; tamen hæc quoque tibi volui significare, ut intelligeres, si quid præterea adnotatione aliqua esset dignum, me non fuisse prætermissurum.

21. De cæteris, in iisque de pulmonibus pleuræ undique adhærentibus sine respirationis difficultate, erit alibi (1) scribendi locus. Illud tuli per-

---

(1) Epist. 16.

moleste, cum tantum os in falce offendi, ex nemine sciri potuisse, qua de re is homo conquereretur annis qui apoplexiam præcesserunt. Ex quo enim Franciscus Antonius Cattus anatomicus Neapolitanus non ita contemnendus, ut ignotus esse debuerit iis, quantum video, omnibus, qui de medicis, aut anatomicis scriptoribus egerunt, sicut primam in muliere quadam revera bipartiti uteri dissectionem tradidit (1), sic primus cœpit, anno 1557 (2), falcis *in durum os ex* parte aliqua *degenerantis* observationem proponere, alias etiam quas Botallus (3) deinceps, Hornius (4), Scheidius (5), Wepferus (6), Cheseldenus (7), Vaterus (8), Gohlius (9), Mayerus (10), atque alii plures, quorum aliquos mox nominabo, ediderunt, easque insuper quas Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensis historiæ et commentaria (11) exhibent, omnes perlegi : nec tamen

(1) Isagog. Anat. c. 20.
(2) Ibid. c. 3.
(3) Obs. Anat. 2.
(4) Annot. ad eamd.
(5) Dissert. de duob. ossiculis in Apoplect.
(6) Exercit. de loco aff. in Apopl.
(7) The Anat. of the hum. body Tab. XI.
(8) Abr. in Diss. qua Osteogenia, etc. in Procem. et in Progr. quo Observ. Calculor., etc.
(9) Apud eumd. in cit. Progr.
(10) Commerc. Litter. an. 1731, specim. 42, n. 2.
(11) An. 1711, 1713, 1734 et 1760.

meminisse videor ossis quod supra descriptum æquaret : si paucas in tanto numero falces excipias, in quarum una *os latum quatuor digitos* fuisse, indicavit Riolanus (1), et quam Volckamerus (2) invenit *ad dimidiam sui longitudinem penitus osseam*, præsertim vero quam in theatro hoc nostro anatomico *osseam omnino* vidit Offredus (3), cui parem vidisse crederes Henr. Albertum Nicolai (4) nisi *idem observasse*, adderet, Volckamerum; *simile* autem Offredum; ut dubites, de tota falce, an de magna hujus parte intelligas, cum se *omnino osseam* ait deprehendisse : nec sine aliqua ejusmodi dubitatione sis, cum quamdam legas observationem, in qua vel ea vox *omnino* desideratur. Cæterum quod scire avebam de isto viro in quo illud a me os inventum est, neminem esse potuisse qui diceret, non ideo ægre tuli quia putarem, aut putem, inde magnum ipsi aliquod incommodum extitisse, nisi forte aut ponderis, aut distractionis sensum aliquem credere malimus; imo quia cupiebam id ipsum mea observatione confirmare quod ex plerorumque eorum quos nominavi, aut silentio, aut diserta etiam narratione collegeram, nisi ossa in falce, aut ad falcem, aut alibi in meningibus

(1) C. 32, Comment. in Galen de Ossib.

(2) Eph. N. C. dec. 1, A. 6, obs. 71.

(3) Earumd. dec. 2, A. 1, obs. 127.

(4) Dec. Obs. illustr. Anat obs. 5.

increscentia intra eum quidem magnitudinis, et ponderis modum quo ad hoc tempus invenerunt, nisi, inquam, ita facta, et posita sint, ut meninges pungant, nullum fere solita esse per se gravius malum, sed ne doloris quidem assiduum sensum inducere : ut videndum propter hæc censeam, an Volckameri, et Offredi, aliæque ejusmodi observationes quibusdam repugnent ex usibus falci adscriptis.

22. Nec tamen negaverim, ejusmodi, aut alia ossa præter naturam aut genita, aut etiam aucta, posse interdum morbis capitis internis, et apoplexia nominatim, si aliæ accedant causæ, occasionem præbere. Nam primum in sene Tridentino, (1), quem levi non ita pridem apoplectico insultu affectum, gravissimus alter, cum hora vix una a sumpto carthartico medicamento alvum exoneraret, puncto temporis confecerat, non modo ligamentum inter os sacrum et ischium, ut in Adversariis scriptum est III (2) osseum factum deprehendi, sed et ossiculum intra ipsam cordis substantiam eo loco vidi quem altera mitralis valvula obtegit, modica illud crassitudine, sed longum adeo, ut transversum pollicem superaret: arteriæ autem magnæ internam faciem crebris hic illic osseis bracteolis opertam; ut si capitis rimari abdita licuisset, quam simillimum veri sit,

(1) De quo Epist 43, n. 28..

(2) Animad. 45.

ibi quoque ossa alia me fuisse reperturum. Deinde in pluribus apoplecticis senibus cerebri vasorum tunicas reapse offendi non uno in loco ab osseis innatis frustulis rigidas, præsertim carotidum qua ad latera sellæ equinæ tantopere se inflectunt. In ejusmodi sane capitibus id præter naturam Cortesius (1) viderat, cum perinde ac si nihil nisi secundum naturam maxime se habens proponeret, in earum *cavitate* arteriarum, *qua attingunt glandulam* pituitariam, *duo intus notatione digna, et a nemine hactenus observata contineri*, scripsit; *primumque esse, quia sunt cellulæ quædam exiguæ*; *alterum, quod sint ossicula quædam parva* (qualia num postea Riolano (2) quoque imposuere ?) *eorum instar, quæ ad articulos digitorum reperiuntur sigmoidea* (sesamoidea) *appellata.....sed non solum in hac parte arterias in se ossicula continere, verum etiam in aliis, ut experientia ipsa hactenus probavit: quod quidem*, inquit, *factum fuisse puto non sine maxima naturæ providentia, quæ perpetuo curat eas apertas quodam modo, et elevatas esse, ut dilatationem sustinere valeant.* Ego vero cum alibi, tum præsertim in cerebro ita moderatam esse naturam video quæ ad sanguinis attinent circumitionem, ut si quid tamen morbi vi oriatur quod sanguinis aut ingressum,

---

(1) Miscell. Medic. dec. 1, c. 7.

(2) Animad. in Bartholin. Anat. l. de Venis c. 2, in fin.

aut egressum magis quam constitutum sit, moretur, eoque motum tardiorem faciat, non sine detrimento sit : quorum illud arteriæ quoque efficiunt, se ob innata ossa minus constringere, et urgere sanguinem valentes, hoc autem quidquid aut venosorum alveorum arctat diametrum, aut quædam quasi diverticula his adimit, in quæ pro re nata redundantis sanguinis pars quadantenus cedat. Sic quoniam in seniorum calvariis accressens ossea substantia minora quædam occæcat foramina, ut puta, quemadmodum alibi (1) indicavi, quæ occipitales venas cum lateralibus sinibus communicare antea sinebant; hinc etiam fieri, existimo, ut plures ætate illa cerebri sint morbis obnoxii. Venosos autem alveos arctare non unius generis causæ queunt : in his, si Scheidium (2) audimus, ossicula in falce innascentia, ipsam videlicet suo *pondere aliquatenus deorsum trahendo, atque tendendo, unde sinus longitudinalis.... falci continuus, ea imprimis parte angustior redditus regurgitanti sanguini non sufficientem transitum concedat*. Quod si credibile est, ab altero Scheidii ossiculorum *pondere suo, licet exiguo*, esse præstitum; tanto id credibilius erit ab nostro, quanto ut magnitudine, sic et pondere superabat.

23. Ejusmodi tamen coarctationem ut exci-

(1) Epist. Anat. 4, n. 11.

(2) Diss. supra ad n. 21, cit. quæst. 4 et 5.

peret illa intra cranium sanguinis effusio quam ipse in apoplectica sua invenit, merito censet, *necessum fuisse, ut sanguis* tunc aliqua de causa *copiosior influxerit.* Idem nos quoque in apoplectico nostro censemus, eoque facilius quod majori impetu sanguis in cerebri arterias ferebatur. Cum enim ad eum impetum moderandum et harum tunicæ, ut supra etiam (1) dixi, tenuiores sint creatæ, eoque minus ad urgendum sanguinem aptæ, et anastomoses ad illum impetum retundendum inter carotides ac vertebrales institutæ, et harum utræque priusquam ad cerebrum accedant, non semel inflexæ, illud insuper quod mecum velim animadvertas, additum est, ne præter carotides, vertebrales quoque arteriæ ab ipso aortæ arcu existerent, ad quem videlicet tanto impetu sanguis a proximo corde alliditur, ut is frequentissimus esse soleat aneurysmatum locus, sed ex subclaviis demum proficiscerentur. Atqui sinistra vertebralis, non ex subclavia, sed ex ipso magnæ arteriæ arcu in nostro apoplectico nascebatur, in eam autem cum socia confluebat arteriam, quæ amplam quidem, ut dixi, cum dextera carotide, nullam cum sinistra anastomosim habebat, ut impetum sanguinis quanto magis per illam, tanto per hanc minus, imo nullo modo infringeret. Majori igitur impetu per sinis-

---

(1) N. 9.

tram partem cerebri sanguis excurrebat; ut minime mirari oporteat, si tenuissimorum vasorum tunicis ab eo latere sensim magis, magisque infirmatis, auctaque cum osse de quo loquimur, longitudinalis sinus coarctatione, sanguis denique non modo a sinistris, sed etiam ad anteriora effusus sit, quippe unde in eam sinus partem debebat pergere, cui parti impedimentum objiciebatur. Non sum nescius, ab aliis quoque, imo et a me alias (1) eamdem vertebralem arteriam ex magnæ arcu enatam in nonnullis repertam esse, qui obnoxii morbis capitis essent, an non, nec scire ipse potui, nec ab illis memini adnotatum. Idemque de ampla anastomosi basilaris arteriæ cum alterutra carotide, nulla cum altera dictum puta. Ossiculum autem in quodam viro, nunquam propterea de capitis dolore questo, superiori longitudinalis sinus parti innatum esse, scio (2), quem sinum inde premi, arctarique debuisse, intelligo. Sed hæc simul omnia, ut in nostro, reperta fuisse, non recordor. Et de hoc quidem apoplectico hactenus.

24. Bononiensis puer, quatuordecim annos natus, capillis nigris, a lumbricis vexari solitus, et facile, sive corpus exerceret, sive ad ignem consideret, profusioni sanguinis per nares obnoxius, idemque spiritum vini paulo sæpius bibens,

---

(1) Epist 15, n. 22, et Epist. 56, n. 10 et 21.

(2) Commerc. Litter. an. 1737, Hebd. 34.

quam conveniret illa præsertim ætate, repente ex alacri, et vivido sine ulla, quæ quidem appareret, causa tardiusculus, et obtusior factus, paucis post diebus, cum mane pristina illa comitate, et alacritate inter suos versatus, etiam in prandio, fuisset, inventus est postea in lecto fusus, quem vomitu sordidaverat, manibus caput, ut si ipso laboraret, subinde comprimens, sine loquela, et paulo post sine motu. Accersitus medicus venam secari jubet, unde meliuscule habere visus est. Spiritus quoque salis ammoniaci tum ad nares admotus est, tum paucas ad guttas exhibitus. Mox in priorem resolutionem torporemque relabitur sic tamen ut quæ dicantur, aliquando intelligere certis ex nutibus videatur: pulsus est humilis, atque intermittens, prava respiratione, aliqua ad os spuma. Quas ob res cucurbitulæ imperantur: has cum in dorso defixas non sensisset, feminibus adhibitas adeo sensit, ut non modo nescio quid inclamaret, sed et manu illas amovere tentaret. Verum iis quæ novissime dicta sunt, malis perstantibus, prioribus autem illis mox redeuntibus, hora noctis circiter nona vivere desiit.

Cadaver postridie, qui dies fuit X. Kal. januarias anni 1703 inspicientes, suras, et posteriora femorum, aliasque in quas jacuerat, partes a sanguine qui eo decubuerat, multum livere animadvertimus. Capitis etiam, quod unum dissecui, cum integumenta inciderem, atque diducerem,

plus sanguinis, quam soleat, ejusque nigrioris, et fluidioris, effluxit. Ejusmodi sanguinis perpaucæ duntaxat guttulæ in sinu falcis repertæ sunt, cætera vacuo. In ventriculis lateralibus, et tertio seri copia aliqua. At sub cerebello, cujus æquo mollior est visa substantia, in medio ferme, atrum concretum sanguinem inveni ad duo circiter cochlearia.

25. Si hæc historia ut a me olim inter primas memoriæ causa scripta est, ita nunc tibi primo loco descripta esset; plura ad ipsam haberes adnotata tum quod ad ultimam hanc alacritatem et ad curationem spectat, tum quod ad dissectionem. Quæ quoniam antea partim in hac epistola (1), partim in superiore (2) posita sunt, nihil attinet hic iterare. Satis est admonere, si quid discriminis inter hanc historiam, aliasque intersit hujus generis alibi propositas, velut eam quæ est in epistolis anatomicis (3); rationem quærendam esse in loco, tempore, modo, ac copia sanguinis circa cerebellum effusi, et hac quidem cum cranii et cerebelli magnitudine quæ pro varia ætate varia est, comparata. Hæc autem historia extremo hoc loco posita est, ut quemadmodum cæteræ, sic ipsa quoque responderet ordine quo ad ejus fieri posset, historiis apoplexiæ san-

(1) N. 12.
(2) N. 21 et seq.
(3) XIII, n. 23.

guineæ ex Valsalva desumptis. Verum quia non tantum ab effuso sanguine, sed etiam a remorato, et coacervato in cerebri vasis ea esse potest apoplexia; idcirco priusquam finem faciamus, hujus quoque generis exemplum accipito.

26. Petrus Fasolatus sculptor Patavinus, anno exacto sexagesimo primo, habitior adhuc, nullique incommodo valetudinis obnoxius, illa eadem tempestate, atque adeo postridie quam Tita (1), mortuus est ad hunc modum. Nullum tulerat laborem; nullis, quibus alias cæteroquin pluries, agitatus fuerat curis, nulla de re questus erat. Imo cum plene cœnasset, abundare enim solebat in alimentis, et maturius solito lectum se petere velle, dixisset, ac petiisset, duabus postquam petierat, horis ab uxore, quæ una dormiebat, forte expergefacta, non solum jam mortuus, sed frigidus, inventus est ita uti se primum in lecto composuerat.

Postridie, dum capitis integumenta inciduntur, dum cranium circumsectum attollitur, multum effluit sanguinis. Hujus tamen nihil fuerat intra calvariam effusum: nihil usquam in cerebri aut cerebelli substantia, quæ ad tactum quoque ita se habebat, ut secundum naturam solet, nihil, inquam, ruptum, nihil vitiatum. Aqua in lateralibus ventriculis ferme limpida; nec ea multa:

---

(1) Vid. supra n. 11.

cujus pars aliqua etiam a lateribus cerebelli integri, ut dixi, an ex vertebrarum tubo? effluere visa est. Verum fluidi sanguinis tanta copia, quantam nunquam antea intra cranium, vidisse memineram, vasa omnia tum circum cerebrum, tum intra cerebrum distendebat, ut vel quædam vascula, quæ tenuissima esse consueverunt, magnopere turgida (1) animadverterim.

Jussi nihilominus thoracem quoque aperiri. Pulmones, etsi ad costas valide annexus erat sinister, sani erant tamen. Pinguedinis color in mediastino fuscus; credidi a sanguine in minimis vasculis restitante. In pericardio cruenta aqua, neque ita multa. Cor magnum, vasis suis propriis, et auriculis sanguine turgidis: qui grumosus prodiit, dum cor, ut diligentius extra cadaver examinarem, a vasis majoribus amputabatur: grumosus quoque atque ater fuit in ventriculis cordis, nec tamen plurimus. Valvula mitralis dextera alba: albæ quoque semilunarium nonnullæ; sed illa multo, hæ paulo duriores, quam soleant: in utrisque tamen natura membranea in naturam quasi ligamenti degeneraverat. In media posteriore cordis facie membranula quædam alba extabat, quasi ruptæ hydatidis vestigium. Exterius quoque per auriculam dexteram maculæ albæ. Cæterum arteria magna, atque alia,

(1) Vid. etiam Epist. 60, n. 12.

quantum inspicere potui, vasa secundum naturam se habebant.

27. Me non præterit, videri posse tibi ad syncopem fortasse potius quam ad apoplexiam, fuisse hanc mortem referendam, spectanti videlicet, præter hujus celeritatem, tum citam, vel ea tempestate, et in lecto, refrigerationem, tum quæ in corde adnotata sunt. Verum, ut ab his ultimis incipiamus, atque cum tanta illa sanguinis copia quæ intra cranium inventa est, comparemus; his sane cordis vitiis quæ exposita sunt, haud raro conspicimus aliquanto majora in iis etiam in quibus ne levis quidem animæ defectio, nedum vehementissima syncope, acciderit. Illius modi autem abundantia sanguinis intra calvariam, quoniam in nullo præterea alio vidisse memini, effici apoplexiam, et Galenus docuit (1) *hoc pacto apoplexias provenire*, scribens, *multo nimirum sanguine in principium animantis confertim irruente*, nec Petrus Salius (2) qui de apoplexia a sanguine primus, ut superioribus litteris (3) memoravi, peculiare caput conscripsit, fere aliter hanc fieri, intellexit, quam *ex* cerebri *venarum, arteriarum, sinuumque nimia sanguinis repletione, cujus ratione facta constipatio constrictior, unde spirituum non tantum transitus*

---

(1) Vid. apud Salium de Affect. partic. c. 2.

(2) Ibid.

(3) N. 1.

prohibeatur, sed etiam et ipsi strangulentur et suffocentur; sit in causa, ut subito motus et sensus una cum detentione principum facultatum amittatur : sicque vera et exacta succedat apoplexia. Et sane tantum sanguinis in omnibus quæ cranium complectitur, vasis congeri non potuit, quin cum hinc ossa circumstarent, quæ nihil omnino cederent, inde vero mollis cerebri et cerebelli substantia, non modo hanc intus, forisque vehementissime compresserit, sed etiam coarctatis vasculis sub sensum non cadentibus, motum ipsum sanguinis, et quæ sine hoc nulla est, spirituum secretionem interceperit. Hæc autem videntur accidere cerebello non posse, ut alias (1) scripsimus, sine cita respirationis et motus cordis sufflaminatione, id est sine celeri morte, et hac, si ita mavis, a syncope, sed quæ a capite, non a corde, provenerit, aut si a corde quoque ob ea quæ dicta sunt, vitia, tamen a capite multo potius, quam a corde. Ubi vero syncope est, undecunque hæc sit, non est cur citam refrigerationem miremur; quanquam illam potius caloris imminutionem fuisse, crediderim, quæ frigus calenti mulieri visa est. Hujusmodi autem syncopes, quas potissimum indicasse videtur Herophilus (2), cum *repentinam mortem, nulla ex manifesta causa venientem, fieri,* in-

(1) Epist. 2, n. 24.

(2) Apud Cæl. Aurelian. Chronic. l. 2, c. 1.

quit, *paralysi cordis*, si apoplexias vocabis a cerebello; me quidem judice, non valde errabis: quod enim in reliquo corpore apoplexia facit quæ a cerebro est, id in corde facit quæ est a cerebello, utrobique autem quæ utrinque est, qualem istam fuisse, censeo, quando causam utrumque illorum comprimentem spectavi, nec ulla incommoda præcessisse inveni ex illis quæ syncopen quæ ab ipso corde, aut proximis vasis est, solent antecedere.

28. Quod si forte aias, nulla quoque ex iis incommodis adnotata esse quæ sæpe præcedunt apoplexiam, equidem fatebor: sed simul contendam, id minus obstare mihi, non ab organico cerebri, aut cerebelli vitio hanc apoplexiam repetenti, sed ad congestum constipatumque in vasis utriusque sanguinem referenti. Homo sanguine abundabat, quod habitus corporis, et plenioris victus consuetudo satis ostendunt. Cœnatus plene, citius quam solebat, decumbit, id est tanto graviore ventriculo comprimit arteriam magnam, sanguinem ad inferiora ducentem, ut major ejus copia petat superiora, eoque etiam major, quod ipse, in decubitu, corporis situs quanto est opportunior ascensui sanguinis ad superiora, tanto est incommodior regressui ad inferiora, veluti etiam antea (1) comprobatum

(1) N. 13.

est. Quod si non ipsum aortæ truncum distentus ventriculus premit; at ramos premit tum suos, tum alios ab ipsa ortos, et motui obstat diaphragmatis, ut minus facilis respiratio, minus quoque facilem sanguinis a capite reditionem efficiat. Ad memoriam nunc voca quæ natura instituerit, ut minore impetu, et quod consequitur: celeritate et copia sanguis in cerebrum ferretur: quorum sunt pleraque a nobis supra (1) commemorata. Sic enim melius intelliges, tanto facilius, iis omnibus positis quæ modo dicebamus, congestionis sanguinis ibi esse periculum, quanto magis hoc natura voluit declinare. Quod si una aliqua ex illis rebus quas natura vel ab ortu ipso instituit, mutata, ut cum sanguis ob brevius iter majori cum impetu ad cerebrum pervenit, quemadmodum in iis qui breviore sunt collo (*parvicolles* Cælius (2) vocabat) propterea sanguineæ obnoxiis apoplexiæ, facile accidunt in cerebri vasis disruptiones, non modo sanguineis congestiones; quanto hæ facilius contingent, cum repente in homine qualem descripsimus, plures simul res mutabuntur! Ad eas enim quas diximus, hanc etiam adde, quæ ex illis colligitur et Ridleyi, et nostris animadversionibus olim indicatis (3), et ab sinuum quibusdam quasi diverticulis, et du-

(1) N. 23.

(2) L. 2, cit. paulo supra, c. 12.

(3) Advers. 6, Anim. 6.

plicationibus, et situ præsertim in cranii basi repetitis. Cum enim hæc omnia, atque alia, quibus et insignis illa adjicienda est ad initium internæ venæ jugularis dilatatio, eo spectent, ut tardius e cerebro sanguis redeat; tum vero multo magis augentur, ut tunc dictum est, certæ quædam causæ tarditatis ab ipso cranii positu in supino corporis situ, eoque major congestionibus sanguinis occasio datur, unde etiam repetenda causa est, ut opinor, cur qui propter illius difficiliorem motum sive a crassitudine et lentore, sive a plenitudine ea reditus difficultas sit, repente moriuntur, eorum plures in lecto mortui inveniantur (*).

(*) In variis epistolæ locis, Morgagnus hanc propositionem emisit compressione aortæ apoplexiam fieri posse. Profecto non dubium est quin ad hunc morbum prædisponat quidquid impedit ne circumferatur sanguis et præsertim de partibus superioribus defluat. Quamobrem sæpissime aneurismatici apoplexia percelluntur; nonnullas tamen animadversiones offeremus. Primum non tam mechanice fit apoplexia ut nobis supponere liceat causam esse impedimentum circulationi sanguinis in cerebro. Sæpissime, irritatione in systematibus capillariis efficitur, vero molimini hemorragico succedit nec effunditur sanguis nisi cum substantia cerebri emollita raptui resistere non potest. Dein, non quod aortam distensus premit gaster, frequenter fiunt post cænas apoplexiæ. In anatomia enim comprobatur hanc pressionem fieri non posse. Ventriculus, cum plenus est, non nisi in partibus anterioribus ac inferioribus distenditur; obstat enim in parte posteriore epiploon, ita ut magna vasa protegat. Ideo propter id solum distensio apoplexiis favet, quod musculi diaphragmatis

29. At enim, inquies, cur in isto homine cum eadem etiam antea essent, non idem tamen antea contigit, quamvis et plene cœnasset toties, et nonnunquam certe maturius pariter cubuisset? Nimirum quia antea erant quidem pleraque eadem, sed non omnia. Nec vero vasorum tantummodo robur dico, quod in dies magis magisque in senibus enervatur, sed etiam, atque adeo potissimum tempestatem illam dico, cujus vi tot alii tam crebro per eos dies de improviso rapiebantur. Nam post frigus non modo hyeme, sed et eo qui præcesserat, autumno, et eo quod successerat vere, diuturna et rara continuatione protractum, calor tunc primum, et is non gradatim, sed totus simul se extulerat, ut repente propterea se expandente sanguine, perinde esset ac si vasa, hujus quasi duplicata improviso copia distenderentur. Quod cum superius (1) jam satis explicaverimus, hic repetere non est opus.

30. Præstat, si quæ præter eas quas subinde his duabus epistolis indicavimus, observationes prodierunt, ad sanguineam apoplexiam pertinentes,

---

motum impediat. Unde respirationis læsio. Plures alios errores anatomiæ et physiologiæ, tribus in primis epistolis animadvertimus, exempli gratia hanc doctrinam, omnes in cerebellum concurrere nervos quibus enascuntur involontarii motus; Morgagnus sic cerebello præbet id quod ad medullam oblongatam pertinet: quippe quæ omnia cum hodie errata agnoscuntur, propterea refutare vacuum est. (*Adnot. Editor.*).

(1) N. 13.

eas quoque tibi significare, non omnes quidem, sed quæ in præsenti memoriæ occurrunt. In principum personis tres suppetunt, duæ quæ ex Dionisio in Lipsiensibus eruditorum Actis (1) memorantur, a sanguine in ventriculos cerebri effuso, tertia quæ in Commercio litterario (2), a sanguinis in illius venis, et arteriis congestione, ob quam totum sub tenui meninge cerebrum lividum erat, et turgidum. Ad duas illas priores attinet quæ de opilionis uxore legitur in Actis (3) Cæsareæ Academiæ, et duæ fortasse, quas Dominicus Gagliardus (4) attigit, altera in sene obeso, et vix colli vestigium habente, vini spiritui nimis dedito, altera in alio ob suppressum per adstringentes pulveres sanguinem e naribus profluentem : una autem certe, quippe ab eo qui refert, habita, in presbytero plethorico, qui dum capitis diuturno, dolori opem a medico peteret, inter loquendum repente corruit mortuus, ita ut frustra ille scalpellum statim educeret ad sanguinem mittendum; hoc cerebri laterales ventriculos quam maxime refertos invenit. Is medicus fuit vir doctissimus Jo. Bapt. Molinarius; cujus egregium de Apoplexia Specimen (5) si quo tempore

(1) An. 1711, M.septembr.

(2) An. 1744, Hebd. 3, n. 2.

(3) Tom. 3, obs. 121.

(4) Dell' Infermo Istruito, p. 2, Veglia 22 et 25.

(5) Part. 2. s. 1, n. 9.

has ad te scribebam epistolas, extitisset; non hoc unum, quod hic addo, ex eodem laudassem. Et hæ quidem observationes post Sepulchreti editionem alteram prodierunt. Ante illam autem una inter cæteras, in qua etsi apoplexia ab externa causa fuit, ob hanc tamen ipsam digna est quæ minime prætermittatur. Quis enim facile putasset, agrestem puerum ab irato ludimagistro vertice prehensum, et celeri tractu cum impetu, et succussu quodam ad se raptum, ob id unum apoplecticum factum iri, et nocte proxima obiturum? Slevogtius (1) tamen vidit, causamque comperit. Scilicet in prehenso vertice pericranium a periostio avulsum, sanguinem per crassiorem meningem late expansum, et ex vasis quæ hanc ad subjecta alligant, disruptis copiam sanguinis intra lobos cerebri in ventriculos usque effusum deprehendit. Habes igitur hanc quoque accessionem ad illa quæ de sanguinea apoplexia pollicitus fueram. Ea si tibi neque inutilia, neque ingrata fuisse, intellexero, alacrius deinceps ad alia pergam. Vale.

(1) Diss. de Dura Matre § 14.

plicationibus, et situ præsertim in cranii basi repetitis. Cum enim hæc omnia, atque alia, quibus et insignis illa adjicienda est ad initium internæ venæ jugularis dilatatio, eo spectent, ut tardius e cerebro sanguis redeat; tum vero multo magis augentur, ut tunc dictum est, certæ quædam causæ tarditatis ab ipso cranii positu in supino corporis situ, eoque major congestionibus sanguinis occasio datur, unde etiam repetenda causa est, ut opinor, cur qui propter illius difficiliorem motum sive a crassitudine et lentore, sive a plenitudine ea reditus difficultas sit, repente moriuntur, eorum plures in lecto mortui inveniantur (*).

(*) In variis epistolæ locis, Morgagnus hanc propositionem emisit compressione aortæ apoplexiam fieri posse. Profecto non dubium est quin ad hunc morbum prædisponat quidquid impedit ne circumferatur sanguis et præsertim de partibus superioribus defluat. Quamobrem sæpissime aneurismatici apoplexia percelluntur; nonnullas tamen animadversiones offeremus. Primum non tam mechanice fit apoplexia ut nobis supponere liceat causam esse impedimentum circulationi sanguinis in cerebro. Sæpissime, irritatione in systematibus capillariis efficitur, vero molimini hemorragico succedit nec effunditur sanguis nisi cum substantia cerebri emollita raptui resistere non potest. Dein, non quod aortam distensus premit gaster, frequenter fiunt post cænas apoplexiæ. In anatomia enim comprobatur hanc pressionem fieri non posse. Ventriculus, cum plenus est, non nisi in partibus anterioribus ac inferioribus distenditur; obstat enim in parte posteriore epiploon, ita ut magna vasa protegat. Ideo propter id solum distensio apoplexiis favet, quod musculi diaphragmatis

29. At enim, inquies, cur in isto homine cum eadem etiam antea essent, non idem tamen antea contigit, quamvis et plene cœnasset toties, et nonnunquam certe maturius pariter cubuisset? Nimirum quia antea erant quidem pleraque eadem, sed non omnia. Nec vero vasorum tantummodo robur dico, quod in dies magis magisque in senibus enervatur, sed etiam, atque adeo potissimum tempestatem illam dico, cujus vi tot alii tam crebro per eos dies de improviso rapiebantur. Nam post frigus non modo hyeme, sed et eo qui præcesserat, autumno, et eo quod successerat vere, diuturna et rara continuatione protractum, calor tunc primum, et is non gradatim, sed totus simul se extulerat, ut repente propterea se expandente sanguine, perinde esset ac si vasa, hujus quasi duplicata improviso copia distenderentur. Quod cum superius (1) jam satis explicaverimus, hic repetere non est opus.

30. Præstat, si quæ præter eas quas subinde his duabus epistolis indicavimus, observationes prodierunt, ad sanguineam apoplexiam pertinentes,

motum impediat. Unde respirationis læsio. Plures alios errores anatomiæ et physiologiæ, tribus in primis epistolis animadvertimus, exempli gratia hanc doctrinam, omnes in cerebellum concurrere nervos quibus enascuntur involontarii motus; Morgagnus sic cerebello præbet id quod ad medullam oblongatam pertinet: quippe quæ omnia cum hodie errata agnoscuntur, propterea refutare vacuum est. (*Adnot. Editor.*).

(1) N. 13.

eas quoque tibi significare, non omnes quidem, sed quæ in præsenti memoriæ occurrunt. In principum personis tres suppetunt, duæ quæ ex Dionisio in Lipsiensibus eruditorum Actis (1) memorantur, a sanguine in ventriculos cerebri effuso, tertia quæ in Commercio litterario (2), a sanguinis in illius venis, et arteriis congestione, ob quam totum sub tenui meninge cerebrum lividum erat, et turgidum. Ad duas illas priores attinet quæ de opilionis uxore legitur in Actis (3) Cæsareæ Academiæ, et duæ fortasse, quas Dominicus Gagliardus (4) attigit, altera in sene obeso, et vix colli vestigium habente, vini spiritui nimis dedito, altera in alio ob suppressum per adstringentes pulveres sanguinem e naribus profluentem : una autem certe, quippe ab eo qui refert, habita, in presbytero plethorico, qui dum capitis diuturno, dolori opem a medico peteret, inter loquendum repente corruit mortuus, ita ut frustra ille scalpellum statim educeret ad sanguinem mittendum; hoc cerebri laterales ventriculos quam maxime refertos invenit. Is medicus fuit vir doctissimus Jo. Bapt. Molinarius; cujus egregium de Apoplexia Specimen (5) si quo tempore

(1) An. 1711, M.septembr.

(2) An. 1744, Hebd. 3, n. 2.

(3) Tom. 3, obs. 121.

(4) Dell' Infermo Istruito, p. 2, Veglia 22 et 25.

(5) Part. 2. s. 1, n. 9.

has ad te scribebam epistolas, extitisset; non hoc unum, quod hic addo, ex eodem laudassem. Et hæ quidem observationes post Sepulchreti editionem alteram prodierunt. Ante illam autem una inter cæteras, in qua etsi apoplexia ab externa causa fuit, ob hanc tamen ipsam digna est quæ minime prætermittatur. Quis enim facile putasset, agrestem puerum ab irato ludimagistro vertice prehensum, et celeri tractu cum impetu, et succussu quodam ad se raptum, ob id unum apoplecticum factum iri, et nocte proxima obiturum? Slevogtius (1) tamen vidit, causamque comperit. Scilicet in prehenso vertice pericranium a periostio avulsum, sanguinem per crassiorem meningem late expansum, et ex vasis quæ hanc ad subjecta alligant, disruptis copiam sanguinis intra lobos cerebri in ventriculos usque effusum deprehendit. Habes igitur hanc quoque accessionem ad illa quæ de sanguinea apoplexia pollicitus fueram. Ea si tibi neque inutilia, neque ingrata fuisse, intellexero, alacrius deinceps ad alia pergam. Vale.

---

(1) Diss. de Dura Matre § 14.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA IV.

Agitur de Apoplexia serosa.

Cum celebrem illam Apoplexiæ divisionem in sanguineam et serosam non improbandam esse, scripsimus in earum quas ad te misimus epistolarum II (1), minime nos fugiebat quid viros cum inter veteres, tum inter recentiores doctissimos ab agnoscenda serosa apoplexia contineret. Nec vero nos ii sumus qui quotiescumque intra apoplectici calvariam aqua invenitur, continuo ab hac ejus morbum repetendum esse, existimemus. Quin ultro permittimus, ut ex illis quas hujus generis proferemus seu Valsalvæ, seu nostris dissectionibus quot malueris, tot alio censeas attinere; modo hæc vicissim largiaris, primum quod ex Varolio tibi in ea epistola (2) descripsimus, *in ventriculis cerebri* apoplecticorum *non reperiri majorem excrementorum copiam; quam communiter in omnibus aliis*, id ut ipsi in iis quos forte incidit, usu venerit; in non paucis multo secus se habere : deinde eam aquam, et si morbum in quibusdam non faciat, augere tamen, eoque a

(1) N. 6 et seq.
(2) N. 7.

medicis neque ignorandam esse, neque negligendam: novissime vel paucam interdum, non modo multam, posse, nec una ratione, ipsam apoplexiæ causam esse, quod suis quidem locis subinde ostendere non omittam. Quæ omnia si attenderis; præclare intelliges, ut opinor, et cur divisionem illam apoplexiæ retinuerim, et qua mente ad te tot, et tam varias mittam historias, ab illis, ut soleo, initio ducto quas in Valsalvæ schedis inveni.

2. Valerius Zanius qui fuerit, cum aliunde, tum certe ex nostra Valsalvæ vita non ignoras. Nunc de illo alia quæ ad rem præsentem spectant, accipies eo diligentius adnotata, quod sæpe, atque adeo pene quotidie apud ipsum Valsalva erat. Zanii patrem apoplexia; patruum, septuagenario majorem, vesicæ lapis abstulerat. Ipse habitu corporis obeso, carnibus mollibus, collo toroso et brevi, facie valde rubente, vitæ sedentariæ, et assiduis litterarum studiis, in lauta, ut nobiles viri solent, victus ratione, deditus, quadragesimo exacto anno, calculis tentari cœpit, quos excernebat, simulque salsæ salivæ copia, quæ postea dentes omnes e suis alveolis excussit. Cum annum ageret sexagesimum primum, defecit ea salivæ excretio, dolores autem vexare interdum cœperunt, caput gravantes. Circa annum tandem, quem non complevit, sexagesimum tertium, postquam solemne dierum quadraginta jejunium, id quod annis superioribus dubiæ valetudinis causa non

fecerat, religiose servaverat, queri incepit de dolore in mingendo: qui postea factus est acerbior, atque ut plurimum periodicus. Nam singulis fere mensibus, aliquando etiam crebrius post multam aqueæ urinæ excretionem sub hujus finem recurrebat, cum mingendi difficultate conjunctus, diesque aliquot perstabat. Quibus accesserunt, post animi affectiones, dolores, caput gravantes, et his novissime sensus hebetudo, motusque debilitas in parte corporis dextera. Autumno adveniente, œdemate pedes intumuerunt: quorum dexter, cute erosa, ingentem copiam emisit seri limpidi, quod ignis calore concrescens, ovi albumen referebat. Ab hac tanta seri excretione adeo non levatus est æger, ut contra etiam in pejus rueret. Nam primum factus est somniculosus: deinde, hyemali accedente solstitio, austroque flante, sine loquela inventus est, parte autem dextera fere immobili; neque enim, nisi acrius vellicata, movebatur, idque etiam leviter. Et a sumptis quidem guttis pluribus spiritus salis ammoniaci loqui iterum potuit, et dexteram partem quasi expedite movere: sed quadrante horæ interjecto, aphonia iterum captus est, sic tamen, ut omnia quæ dicerentur, se intelligere, ostenderet; imo interdum verbum etiam aliquod, sed cum conatu, et submissa voce, proferret. Quinto tandem ab affectione ejusmodi apoplectica die, vivendi finem fecit.

Ventre aperto, aere turgens ventriculus, renes

molliores, sani tamen, et sana item vesica invenitur; quanquam lapidem continebat, parvæ pullæ ovum æquantem, forma ad ovalem, sed depressam, accedente, superficie valde aspera, colore autem, non albicante, ut in patruo, sed subrufo. Thorace recluso, pulmones, nisi quod rubebant, secundum naturam reperti sunt: cor magnum, in ejusque dextro ventriculo leve concretionis polyposæ inchoamentum; sanguis enim ita erat fluidus, ut paulo ante cum forte ramus iliacus secaretur, non secus atque ex vivente homine, erumperet. Cranio exsecto, crassa meninx apparuit corrugata, sub tenui autem intra cerebri sulcos stagnans serum adeo limpidum, ut ante hujus meningis sectionem, vitrum pellucidum repræsentaret. Ejus copia seri major in dextero, quam in sinistro cerebri hemisphærio esse videbatur. Ejusmodi quoque serum, in majoribus ventriculis compertum est ad uncias duas, et hoc quidem salso erat sapore. Etsi vero ex eo omni sero quod intra cranium fuit, non multum, sinceri præsertim, colligi potuit; in tres tamen partes divisum est: quarum ea quæ igni est imposita, in auras tota abiit; altera, admisto spiritu salis ammoniaci et levi agitata commotione est, et nonnihil sanguinis, quod ei forte inerat, brevi ad fundum præcipitavit; tertia vero a spiritu vitrioli nullam passa est turbationem. Cæterum in ventriculo dextero plexus choroides vesiculam habuit avellanæ magnitudine, cum in sinistro par-

vas haberet. Arteriæ denique tum carotides, tum vertebrales interiore in tunica ubique corpuscula ostendebant disjecta, alba, firma; sed non eadem firmitudine omnia, pleraque enim ad cartilagineam, aliqua duntaxat, ad osseam accedebant.

3. Duplici potissimum morbo afflictus est Zanius, utroque, ut videtur, hæreditario. Sed quod ad lapidem vesicæ attinet, videbimus alio loco (1). Nunc tantum quod ad eam attinet, quamvis imperfectam qua confectus est, apoplexiam. Hujus causam Valsalva in effuso sero indagandam sibi existimavit. Et olim quidem, sicut ex schedis ipsius didici, multa, et varia sibi tentanda constituerat circa apoplexiæ causam: utrum ea induci arte possit, injiciendo in arterias bestiarum carotides has, aut illas res; utrum, iis ligatis arteriis, animal sentire pergat: utrum apoplecticorum hominum sanguis ab aliorum differat, et qua in re: denique serum quod sæpe intra eorum calvariam effusum est, qua in re peccet, et quid inter ipsum, atque illud discrimen sit quod intra eam sæpe etiam in dolore capitis effusum invenitur. Vides quomodo hoc serum in Zanio examinare conatus sit, nec *concrescibile* ad ignem, quale nonnulli putant, et quale ex pede emanarat antea, invenerit. At simul intelligis, quam sit

---

(1) Epist. 42.

diligenter curandum, ne quid habeat admistum; facile enim aliquid sanguinis inter dissecandum admiscetur : præsertim vero quam longa requiratur tentaminum series, et quam caute, solerterque collecta. Dum hæc desideratur, si conjecturis uti licet, atque id quod est manifestius, attendere, non incredibile est, ab ejusdemmodi sero tum dolorem capitis fieri, tum apoplexiam, sed pro varia copia, et acrimonia illum, aut hanc, et hanc denique post illum. Sic habes in Sepulchreto (1), matronam hemicraniæ diu obnoxiam apoplexia postremo sublatam, in cujus cranio inventæ sunt *aquæ flavescentis, mediocriter salitæ, libræ medicinales circiter quinque.* Hanc matronam cum Zanio compara : utrumque autem cum viro cujus pariter ut capitis dolores primum, deinde apoplexiam, sic circum cerebrum, et in cerebro aquam descripsimus Epistola I (2). Nec quia in ejus aqua salsedo, quæ in duobus prioribus adnotata est, omittatur, credibilius est, defuisse, quam perquisitam non esse. Nec quod ea copia qua in matrona fuit, in eorum neutro fuit, idcirco proposita conjectura abjicienda est priusquam proximam historiam perlegas, et quæ ad ipsam adnotabimus.

4. Publicus Bononiæ juris Professor, cujus faciei color ruber ad plumbeum vergens, ætas au-

---

(1) L. 1, sect. 2, Obs. 45.

(2) N. 4.

tem anni circiter sexaginta, questus ad mensem de stomachi sive debilitate quadam, sive dolore, quo ejus vires adeo infirmabantur, ut in ambulatione vel brevi sæpius quiescere cogeretur; quiete enim levabatur; cum forte die quarto post primam lunæ martii quadraturam, flante austro, in amplissima sederet Basilica Sancti Petronii, repente cum incondito ululatu, et peculiari quadam corporis contorsione cecidit. Facies multum livebat, spuma circa os erat, ex alvo fæces prodibant, nullus edebatur motus. Itaque intra horulam mortuus est.

Paulo post mortem facies pallescit; tamen post horas viginti quatuor livor aliquis tum pone aures, tum nonnullis aliis corporis locis adhuc apparebat. Dum e cranio cerebrum eximebatur, mediocri serum copia exibat. Vasa cerebri sanguifera non valde turgida: ad nonnullorum autem latus erat concretio seri *gelatinosa*. Meninx tenuis facile separabatur. Cerebrum universum valde flaccidum, et colore quasi diluto, in lateralibus ventriculis serum habebat copia vix notatu digna, sapore autem salso.

Thorace aperto, pulmones conspecti sunt quasi atramento tincti; a pleura tamen soluti. In pericardio cum justa aquæ copia cor flaccidum, nihilque in hujus ventriculis adnotatione dignum. Prope ipsum arteria magna nonnullas osseas exiguas habebat squammas.

5. Ventrem non inspexit Valsalva, credo quia

illam stomachi ut æger vocabat, affectionem censuerit ad cordis flacciditatem pertinuisse, cum stomachi nomine in pluribus nostrarum civitatum imam anteriorem thoracis regionem ægri soleant, ignari anatomes, designare. Ejusmodi cor sanguinem celerius præsertim, ut in ambulatione, affluentem videtur non multum sane promovere potuisse : ad eamdemque cordis infirmitatem attinuit fortasse ater ille pulmonum color. Ut ut est; apoplexia quæ hominem sustulit tam brevi spatio, quippe flaccido et corde, et cerebro minus resistere valentem, oriri potuit ab sero illo, pauco quidem, sed salso, nimirum vellicante meningem tenuem, qua etiam ventriculi convestiuntur, ut propterea insultus initium fuerit epileptici instar, qui mox in apoplecticum degeneraverit. *Non est* enim *inconveniens, unum eumdemque humorem modo apoplexiam, modo epilepsiam inducere, quando quotidie observatur, epilepticorum plerosque a superveniente apoplexia e medio tolli*, ut vere scribit Martianus (1), ubi non modo *convulsivos motus omnes a stimulata facultate dependere*, sed et illud docet, Hippocratem *impossibile esse existimavisse, cerebrum non convelli, dum ab illa materia acri irritatur* : et sane in eo quem enarrat, vetustissimi scriptoris loco diserte scriptum est, *apople-*

(1) Annot. in l. Hippocr. de Gland. vers. 103.

xiam fieri, si quidem cerebrum rodatur, inde enim *et mens desipit* (id est, ut recte Martianus explicat, non intelligit), *et cerebrum convellit, ac distrahit totum hominem.* Vides igitur, non esse a veri similitudine alienum quod de sententia tantorum virorum existimamus, a sero vel pauco, modo irritans sit, fieri apoplexiam posse, convulsione videlicet, et quod consequitur, constrictione meatuum cerebri, illam irritationem excipiente. Secundum hæc scies, qua ego ratione explicari posse, credam, quatuor aut quinque perbreves fere Valsalvæ historias, quas sine ulla adnotatione protinus subjiciam. Sive enim cum sero non pauco, ut in duabus earum primis, neque perfectam apoplexiam, neque celerrimam mortem conjunctam legeris, sive cum perpauco modo eadem, ut in tertia, modo omnino opposita, ut in reliquis duabus, inveneris; me in his quidem omnibus non tam seri copiam, aut paucitatem spectare, credes, quam aliam in aliis ejusdem salsedinem, et acrimoniam conjicere.

6. Vir gracilis, annos quadraginta natus, febre acuta laborabat. Circa nonum diem de nocte amittit loquendi facultatem. Interrogatus nullum dat intelligendi signum. In artubus omnibus levis duntaxat movendi, sentiendique facultas remanebat. Facies rubra non erat. Tandem circa diem moritur decimum tertium.

Cerebrum inventum est secundum naturam se habens; nisi quod inter ipsum et meninges stag-

nabat serum, et hoc ventriculi quoque erant pleni.

7. Vir alter annorum sexaginta, coloris subflavi, ulcera in tibiis diu pertulerat. Iis ferme exsiccatis, aphonia corripitur cum omnium sensuum torpore atque hebetudine, et postridie moritur.

Serum inter meninges, spinalis medullæ, et cerebri, in hujusque ventriculis compertum est.

8. Mulier, surda jam antea, pridie kal. januarii movendi facultatem amisit, et pulsum eodem die. Toto corpore frigida erat; nisi quod pars sinistra, in superioribus præsertim, aliquem retinebat teporem. Modo citius, modo tardius respirabat: sæpius autem facilem et promptam habebat inspirationem; tardam autem et querulam exspirationem. Sic triduum vixit. In cadavere sanguis omnis fluidus fuit. In cerebri ventriculis crassioris seri paulum.

9. Femina annum agens quinquagesimum septimum, febrili frigore corripitur, cui calor cum siti, sensuque toto corpore doloris et debilitatis succedit. Febris bis quotidie iisdem symptomatibus invadit: quin etiam, secundo die pulsus inæqualiter intermittit; sed tertio intermissio cessat. His diebus multæ erant urinæ, et sanorum similes: quarum, progrediente morbo, copia imminuitur. Quinto et sexto die, febris non bis, sed ter recurrit, multumque affligit difficili respiratione, dolore capitis, ingenti siti, aridissima lingua,

boni tamen coloris. Nocte quæ finis erat diei sexti, mulier bene dormit: mane, ut lectus reconcinnetur, surgit, tuncque, ipsa fatente, vires præstant. Febris, quæ matutino tempore aliis diebus ingruebat, non redit: dolor capitis omnino evanuerat: ægra jam sibi ex morbo evasisse videbatur: pulsus prementibus digitis bene resistebat: facies tamen quiddam habebat cadaverosi. Prandium recte sumpsit; major tamen solito erat sitis. Deinde cum muliere quadam alacriter loquitur. Vix hæc mulier discesserat, cum rediens in cubiculum filia mortuam invenit. Lectus urina madebat.

Cadaveris cutis ferme tota purpureis, ad dorsum præsertim, et in cunctis artubus, maculis rubescebat. Ventre aperto, ventriculus parvus, intestina, et renes florido sanguine nonnihil turgentia, flaccidus lien, fellis vesicula cum pauca bile reperiuntur. In thorace pulmones pleuræ nusquam adhærentes, turgidi, nigris maculis distincti, a tergo sanguine rubebant. Cordis ventriculus dexter exiguam polyposam concretionem habebat. Cæterum hic, et ubique sanguis erat valde fluidus. Cranio exsecto, dum cerebrum a spinali medulla dividebatur, crassius emanavit serum. Circa tenuem meningem *gelatinosa* erat concretio; in ventriculis seri paululum. Cerebrum ipsum nonnihil flaccidum.

10. Etsi constitueram inter has quinque Valsalvæ historias nihil interjicere, tamen facere non

possum quin paulisper tecum mirer inexpectatam post tantam morbi remissionem, mulieris mortem. Namque, ut illum fatear non magni modo, atque acuti, sed maligni etiam, ut vocant, non obscuras notas habuisse; cum ea tamen malignitate non valde convenire videntur vires illæ quæ in femina jam morti proxima describuntur. Attamen si omnia, ut par est, perpendamus, erant alia quæ ægre medicum, quicumque is fuerit, admonerent, ne remissioni isti fideret, imo contra ut morbum tanto magis suspectum haberet. Melior facta erat mulier. Sed quid erat illa solito major sitis? quid in facie, semper nobis attendenda, aliquid cadaverosi? quid denique, et quibus præcedentibus faustis indiciis, ex ægræ corpore nuper exierat, ut tanta ista mutatio non præter rationem videretur? Nimirum prava illa materia quæ antea hic illic, irritando, turbas dederat, unam in sedem corporis, eamque præstantissimam, cogebatur, cerebrum. Non illa fuerat per corticem peruvianum, qui necdum ea tempestate adversus ejusmodi febres in usu erat, opportune correcta, aut sufflaminata: cujus vi corticis quosdam quasi apoplecticos ex maligna febre insultus, ea per circuitus redeunte, procul dubio, ut in aliis qui inde perierunt, redituros, nos feliciter ante occupavisse meminimus cum in nobilissimo comite M. Antonio Trento, tum in S.R.E Cardinali Eminentissimo Jo. Francisco Bar-

badico Episcopo Patavino. Sed hæc alias (1). Nunc, quoniam materia quæ irritando, et convellendo propositæ mulieris cerebrum, mortem attulit, dubitare potes, an pauca fuerit, quando non solum in ventriculis seri paululum, sed præter *gelatinosam* circa meningem tenuem, concretionem, crassius quoque serum conspectum est, quod, dum a spinali medulla amputabatur cerebrum, emanavit fortasse ex proximo ventriculo quarto, nec prorsus absimili dubitatione caret historia altera jureconsulti, quæ supra (2) tibi exposita est; accipe tandem historiam quintam, Valsalvæ, et mihi communem, civis illius Bononiensis, de quo ob auditus gravitatem, hujusque causam mentio facta est in epistola anatomica VII (3).

11. Vir erat annorum circiter septuaginta, facie pallida, auditu gravi, vertigini interdum, et virium languori obnoxius, tremulus præterea, id quod inde accidisse putabant, quod multos jam annos tractare consueverat argentum vivum, magnam denique habens enterocelem in dextera scroti parte, cætera sanus adeo, et robustus, ut veneri non secus atque adolescens, cum uxore melioris ætatis perstrenue operam daret. Quam et pridie ejus diei dederat, quo die cum alacer,

---

(1) Epist. 49, n. 30, 31.
(2) N. 4.
(3) N. 6.

et mente æque ac corpore vegetus, cum viro gravi spatiatus esset, vix, sesquihora ex quo ab hoc discesserat, elapsa, in via mortuus inventus est.

Cadaveris artus superiores valde rigidos, et contractos animadvertimus, et levem ad imas costas dexteras etiam tum calorem; exactæ autem erant horæ ab obitu viginti quatuor. Ventrem non attigimus.

Thoracis viscera, et vasa diligenter inspeximus, et contrectavimus: sana omnia. In capite adnotavimus os distortum in dexteram partem, ab eademque parte magnam quasi sugillationem, an ab ictu, cum in humum cecidit, an a sanguine illuc in mortuo ob capitis positum defluente, pro certo scire non potuimus: sanguis utique fluidus passim inventus est; nihil autem in calvaria, aut intra hanc quod ei responderet sugillationi. Cerebrum mollius, flaccidius, decolor, in eoque pauxillum seri magis inter amovendam crassam meningem, quam in ventriculis, animadversi. In his plexus choroides turgidis vesiculis, ut sæpe solent. In arteria autem vertebrali sinistra, qua confluxui jam erat proxima, lamellæ parvulæ, aliæ tendineam, aliæ cartilagineam, aliæ osseam naturam quadantenus referentes.

12. Si hæc ultima, aliaque seponas, quæ ut adjuvare apoplexiæ causas possint, in pluribus tamen non apoplecticis reperiuntur; nempe illud restabit pauxillum seri, in cujus acrimoniam rejicere queas convulsionis cerebri causam, cujus indi-

cium cum distorto ore superiores artus præbuere adeo præter modum rigidi atque contracti.

Intra eos quindecim dies qui inciderunt in mensem maium anni 1704 cum multos alios Bononienses de improviso sustulerit apoplexia; minus mirum fuit hunc quoque hominem sustulisse vertigini interdum, et virium languori, tremori autem semper obnoxium, præterea qui id ætatis adeo intemperans esset in re venerea. Illud moleste fero, me nunc satis non meminisse, quæ ejus, et prægressæ tempestatis natura fuerit: quanquam cum is mensis esset quo sæpe in Italia se primum intendere levior hactenus æstus solet; veri simile est, in eum maium convenisse quædam illorum quæ de maio diximus (1) anno 1729 præsertim cum alios aliud atque hunc hominem, apoplexiæ genus interemerit, videlicet a sanguine intra calvariam effuso, in quibus nobilissimus Bononiensis Senator fuit. Sed quoniam de ea tempestate nihilo plus Valsalva, quam ego, adnotatum reliquit; hoc omittemus, et nostras, ut facere instituimus, ejus observationibus subjiciemus, a viro amplissimo initium ducentes.

13. Jo. Baptista Anguissola Præsul meritissimus, statura magna, colore ad rubrum vergente, urinæ vitiis obnoxius, annum sexagesimum superaverat, cum anno 1707 antiquo cruris ulcere oc-

---

(1) Epist. 3, n. 11 et 13.

cluso, primum animi defectione in sua cymba correptus est; erat enim Venetiis, ibique datam a Pontifice Maximo legationem obibat; domi deinde in suo cubiculo cecidit sine causa; novissime prehensus est apoplexia ita ut medici jam proximam mortem præsagirent. Sed cum hæc omnia contigissent circa medium quinctilem; non ante medium sextilem defecit. Illi interea medicamenta quæ moverent alvum, ingesserunt; sanguinem e talo, e cubito, e manu, e fronte miserunt; cuti quæ exulcerandi vim habent, imposuerunt: in vertice cucurbitulam defixerunt: spiritus quos vocant, aliaque id genus præbuerunt. Nunquam tamen obtinuerunt, ut æger loquendi, et dexteras, quæ resolutæ erant, corporis partes movendi facultatem recuperaret. Inter hæc febris oborta est de genere putridarum: adversus quam peruviano cortice usi sunt. Suspicio quoque facta est inflammationis thoracis. Postremo sub altera parte menti aliquid abscessit: quam partem scalpello aperuerunt paucis ante mortem diebus, nec multum fuit quod exivit. Stertore demum, qui etiam antea sæpe fuerat, ultimis illis diebus increscente, vivere desiit. Hæc ab ejus intimis omnia accepi, cum a me peterent, ut interessem dissectioni, quæ ab Rinaldiis patre et filio coram aliis medicis peracta est.

Abdomine inciso, et diducto, hepar in convexa facie apparuit oblongis quasi striis distinctum ex rubro subfuscis, a superioribus ad inferiora per-

tinentibus, cætera sanum; nisi quod in sua vesicula, tres quatuorve habuit calculos, ut in prima quoque epistola anatomica (1) memoravi. Reliqua viscera prorsus erant secundum naturam; si urinariam vesicam excipias, quæ tamen quod esset in se contracta, eo crassioribus fortasse quam revera esset, tunicis visa est. In thoracis quoque visceribus nihil morbidi inventum est. Nam quod pulmones neque duros, neque turgidos, neque ad pleuram alligatos, in eo culpare tamen aliqui non dubitarunt, quod ea facie nigricarent qua dorsum tangebant, nempe id immerito factum censui, mecumque ipse censebis, ut qui id commune esse cadaveribus pene omnibus, secuti vel olim Christophorus Guarinonius (2) indicaverat, minime ignoras, eo sanguine videlicet mox ab interitu confluente, quo in supino corpore pondus trahit. Dum cranii integumenta detrahebantur, rubor etiam tum est in pericranio animadversus qua cucurbitula defixa fuerat. Inter dissecandum cranium, ex ejus cavo aqua effluxit. Illo sublato, crassaque meninge amota, sub altera passim ad cerebri anfractus cinerea quasi *gelatina* translucebat: vasa autem, cerebri, et cerebelli superficiem tenentia, aliquanto erant, quam soleant, sanguine turgidiora. In cerebri substantia nihil erat quod reprehenderes; nisi forte laxitas. Cæte-

(1) N. 48.

(2) Vid. Sepulchr. l. 4, s. 1, in Adit. obs. 8 et 13.

rum in ventriculis omnibus aquam vidi, nec tamen multam.

14. Cerebri, et cerebelli vasa, in hoc præsule turgidiora, faciunt, ut duarum mihi rerum veniat in mentem. Quod supra (1) indicatum est, vel paucum aquam, modo irritans sit, apoplexiam afferre posse, eo nitebatur quod possit convellere, et quod consequitur, cerebri meatus constringere. Nunc velim, huc addas, tanto hanc constrictionem futuram esse perniciosiorem, quanto magis vel ab alia causa acciderit, ut ii meatus constricti ex parte jam sint, aut constringantur eodem tempore, puta a sanguine quo vasa omnia quæ intra cranium sunt, plus æquo distendantur. Hinc alterum colliges, quatenus accipiendum sit quod famigerati medici docuerunt, inutilem, imo noxiam in serosa apoplexia esse venæ sectionem, et tam quidem noxiam, quam utilis est in sanginea, secundum hæc Celsi (2) sententiam explicantes: *si omnia* membra vehementer resoluta sunt, *sanguinis detractio vel occidit vel liberat.* Equidem negandum non est, si ab aqua duntaxat apoplexia sit, perinde esse hanc atque asciten per venæ sectionem velle curare. Verum ubi factam ab aqua non multa constrictionem vasa distendens sanguis augeat; nonne constrictionem tuto minuet qui hunc detrahat?

(1) N. 5.
(2) De Medic. l. 3, c. 27.

15. Non est hic sermo de hydrope cerebri, in quo aqua plurima, sanguis paucus, et effœtus; ut si hunc minuas, sub aquæ pondere vasa penitus conniveant, et languidam sanguinis circumitionem prorsus intercipiant. Addendæ tunc sanguini sunt vires, et cerebri, ac meningum fibris non secus laxatis, ac quæ in aqua macerantur, robur quoad licet per illa ipsa externa, internaque remedia conciliandum est quæ in sanguinea apoplexia jure diximus (1) esse fugienda. Itaque si cui ex malo corporis habitu apoplexia superveniat, non temere ad illud auxilii genus decurram, ex cujus abusu sæpe malus habitus, ex hoc autem ipsa interdum apoplexia suboritur; habes enim apud Zacutum (2), hanc a Galeno, atque Avicenna adnotatam post immodicam sanguinis eductionem, quod denique et quædam celeb. Trewii (3) observatio referri potest. Neque eo decurram, si quis senex præsertim, ac debilis, et proprio aliquo capitis affectu, non ex consensu, laborans, ab incautis medicis, quibus, cum potui, obstiti, ad aquas acidulas potandas missus, inde redux, apoplexia corripiatur: leges enim in Sepulchreto (4) observatione confirmatum quod conjectura significat, tunc *aqua plurima dilui*

(1) Epist. 3, n. 11, 12.

(2) De Medic. Princ. Hist. l. 1, hist. 5 in paraphr.

(3) In Act. Nat. Cur. tom. 4, obs. 136.

(4) L. 1, s. 2, obs. 48.

cerebrum. Sed contra ubi cum aqua turgentiam vasorum esse, conjeci; sanguinem mittere non distuli. Sic in sacerdote cive meo (cujus minorem fratrem, cum hæc scriberem, apoplexia sublatum fuisse, accepi) obnoxio quotannis convulsivis hypochondriorum affectibus, ab hisque per dejectiones aquosas liberari solito, cum anno 1711 hæ incepissent quidem, sed mox substitissent, dolor autem caput gravans supervenisset, et huic accessisset repentinus mentis stupor, atque aphonia; ego statim atque accersitus sum, in cubito venam incidi jussi: ex qua sanguis adhuc fluebat cum loquendi facultatem recuperavit, ut vigorem quoque mentis postquam, cæteris quæ conveniebant, non omissis, sanguis iterum missus est eodem die. Me namque conjectura eo duxit, ut illius quidem seri, quod per intestina exire non pergebat, partem aliquam intra cranium effusam esse, existimarem; sed tamen constrictis insuper, ut sæpe in ejusmodi convulsivis hypochondriorum affectionibus usuvenit, sanguiferis in ventre vasis, illa propterea quæ ad cerebrum attinent, magis sanguine distendi, crederem. Sic in aliis quoque feci eodem exitu, sic etiam in plerisque eorum facturus quorum proximas subjiciam historias, si ad eos forte advocatus essem, aut potius si præceps morbus tempus dedisset, ut quisquam ad eorum curationem advocaretur.

16. Juvenis erat Venetus annos natus undetrigenta, gibbus, bibosus, qui esculenta nescio

quæ per urbem circumferens, infimæ plebi vendebat. Hoc dum faceret die quodam octobris, anno 1707, in ipsa via primum vacillavit, mox ibi cecidit, illico mortuus, livida facie, vino, quod biberat, per os, naresque simul cum sanguinolento humore, defluente.

Cadaver cum præcl. Santorino postridie inspicientes, brachia subrigida et contracta, squallidum corporis habitum ac fœdum, et super hæc recentem in altero inguine bubonis cicatricem deprehendimus. Ventrem deinde incidimus: jecurque et lienem magna; sed hunc flaccidiorem, illud paulo durius, et albidius invenimus. Pancreas quoque durius fuit. Ventriculus antrum, quod vocant, pylori deorsum versus sub ipso umbilico protendebat: coli autem intestini pars illa quæ ventriculo subtendi solet, infra umbilicum per medium ventris secundum hujus longitudinem, valde angusta, descendebat. Multo quam hæc, magis ab naturali situ vertebræ omnes, quæ ab ima cervice ad os sacrum pertinent, aberrabant. Nam totus, qui his duobus terminis interjicitur, spinæ tractus sinistrorsum adeo curvabatur, ut curvaturæ medium ab recta linea quæ inter duos eos terminos ducta esset, transversos digitos plus septem distaret. Præterea erat spinæ anterior facies ipsa quoque ita sinistrorsum conversa, ut posteriores vertebrarum processus dexterum propemodum spinæ latus tenerent. Quo ex positu sequebatur, ut sinistræ quoque costæ

initiis suis spinam a tergo operirent: inde autem antrorsum se continuo inflectentes, spinæque latus complexæ, inter hoc, et se ipsas in thoracis cavo perangustæ fissuræ instar per totum id latus relinquebant. Hanc spinæ flexuram descendens aorta imitabatur arteria: nec dubium erat quin descriptus ventriculi, et coli situs inde quoque magna ex parte occasionem habuisset. Thoracis autem cavum quanto propterea et brevius, et angustius fuerit, facile intelligis. Nam etsi pectus multo convexius erat ad anteriora, quam soleat: multum tamen latitudinis sinistrarum costarum situs detrahebat: spina autem, et sternum, quod segmentum annuli repræsentabat, quanto magis curva erant, tanto magis summum diaphragmatis fornicem supremis thoracis finibus propiorem faciebant; ut cordis, quod potius magnum erat, basis summa sui parte vix a jugulo tantillum distaret. In cordis, ventriculis sanguis paucus, isque concretus, in auricula autem dextera polyposa concretio, sed exigua. Pulmones anterius passim, posterius autem altero superiore lobo cum pleura connexi erant per tenues, mollesque membranas. Spuma erat in bronchiis, alicubi etiam rubescens, sed perpauca. Cæterum pulmones, aspera arteria, et larynx sana. Calvaria, quæ crassa erat, sublata, et duræ meningis sinibus incisis, in eo qui falcis dicitur, levissimam polyposam concretionem, in laterali autem dextero coactum in grumos sanguinem conspeximus: quo et minora

turgebant vasa, magis autem quæ dextera, eaque inferiore, cerebri parte per meningem tenuem discurrebant. Sub hac meninge serum passim in cerebri anfractibus, ut ipsa propterea detrahentis manum tota facile sequeretur. Nihil autem seri ex spinæ tubo defluxit, et paucum in lateralibus ventriculis inventum est: quo tamen non tunc primum irrupisse, indicio erat pallor vasculorum tum quæ per ventriculorum parietes feruntur, tum quæ choroides plexus efficiunt. In iis plexibus erant præterea vesiculæ aqua plenæ. Quod reliquum est, cerebrum, et cerebellum optime se habebant: nec modo substantia non erant flaccida, sed longe, cerebrum præsertim, firmissima.

17. In tanta cordis, et cerebri propinquitate, tantaque ob arteriæ magnæ inflexiones descensus sanguinis difficultate, mirum non fuisset, in biboso præsertim juvene, si vas aliquod sanguiferum intra cranium esset disruptum. Minus igitur mirum est quod ad aquam sub tenui meninge effusam vasorum distentio facile accesserit, per hanc repentium, et constrictionem adauxerit, ab aqua factam. Cur autem tanta cerebri firmitudo constrictioni non obstiterit saltem ne hominem puncto temporis interimeret, causam puto, si forte quæris, hanc esse potuisse, quod cum cerebri corticalis substantia minus soleat firma esse, quam medullaris, ex qua præsertim; quia cum sit in se conglobata, multo ampliores sui

portiones offert dissecantibus ; de cerebri firmitudine judicamus, quanto magis in hoc juvene firma fuit medullaris, tanto major constrictio fuit corticalis, ut quæ hinc inter firmiorem medullarem substantiam, inde inter aquæ, et sanguinis compressionem media interjacebat. Vel quoniam cerebellum ob id ipsum quod multo maxima ex parte constat ex substantia corticali, minus firmum solet esse, quam cerebrum, et in hoc juvene certè fuit; tu, si prior illa causa non placet, fac ita cogites, quanto magis sua firmitudine cerebrum obstitit compressioni, tanto minus obstare potuisse infirmius cerebellum. Cum enim ad cerebri molem effusa aqua, et sanguis distendens vasa, accessissent, neque cranii parietes, quippe ossei, quidquam cederent ipsum autem cerebrum ob suam illam firmitudinem minus sane, quam in alio homine, cessisset; relinquebatur videlicet, ut maxima in cerebellum vis fieret, unde mortem esse quam celerrimam posse, alio loco (1) ostensum est.

18. Neque eo turbari te, velim, quod áb aqua antea irritationem, et quod ab hac sequitur, convulsionem; nunc vero compressionem deducam. Nam et convulsio, et compreſsio idem inferunt detrimentum constrictionis. Aqua autem cum ipsius naturam, et pondus spectamus, quin

---

(1) Epist. 2, n. 24.

comprimat, dubitandum non est: cum vero acrimoniam; quin irritet, ac convellat. Itaque eadem aqua non raro potest et compressionem, et convulsionem inducere, comprimendo autem, aut convellendo, aut utrumque præstando, in tenuissimis vasculis sanguinem remorari, unde turgeant majora, et compressionem adaugeant. Secundum hæc nunc simul omnia convenientia, ut in hoc juvene, cujus subrigida, et contracta brachia convulsionem quoque subindicarunt, alias non omnia, ut in viro de quo statim verba faciam, in quo nullæ sunt animadversæ convulsionis notæ, causas poteris gravioris, aut non ita gravis apoplexiæ, et celerioris, aut tardioris mortis conjicere.

19. Stabularius, prope annos sexaginta natus procerus, et obesus, quippe multum et comedere, et potare solitus, ter antea in Patavinum illatus fuerat nosocomium, semel ob febres nec graves tamen, et breves, iterum ob apoplexiam, qua depulsa, discesserat, tertium idque proxima æstate, ob thoracis inflammationem, quo tempore incontinentiæ urinæ signa fuerant non obscura. Quartum denique illatus est ob secundam apoplexiam, sed eam mora, et incuria facile insanabilem factam. Nam decembri jam medio, tempestate frigidissima eo anno, 1725, cum pridie non esset animadversus, postridie demum sub noctem in stabuli angulo apoplecticus inventus est, nudus in ea jacens lodice qua nudius ter-

tius se involverat. Dextero brachio magis erat resoluto, caput attollebat, et conabatur si loqui posset. Servare tamen non potuerunt: nam sive a mora aqua acrior facta, sive mavis nova effusione aucta graviorem alterum insultum attulerit, sive sensim magis atque magis urgendo confecerit, decima ex quo sic inventus fuerat hora, intempesta nocte, vivendi finem fecit.

Mortui corpus diligentissime, studiosorum quoque gratia adolescentum, per aliquot dies a nobis perlustratum, hæc habuit adnotanda. Ventre patefacto, vesica urinaria statim, omentum vero non nisi quæsitum, se ostendit; totum enim inter ventriculum, et huic subjectum colon intestinum latebat. Ventriculus valde contractus, mirum in ejusmodi homine vel post novissimam illam inædiam; et sanus, nisi quod exterius in medio faciei posterioris tuberculum erat subrotundum, ventriculo tamen concolor quod sectum ex eadem fieri substantia visum est, ex qua pleræque fibræ ventriculi. Tunc ad vesicam, quæ, tenuibus intestinis sursum compulsis, ferme ad umbilicum usque se extendebat, oculos, manusque convertentes, totam pinguedine opertam, lotio autem distentam, ut mox ureteres pariter, et renes, deprehendimus. Hi quoque pinguedine obducti erant, eaque plurima, dura, ipsisque arctissime adhærente. Ambo exterius inæquali superficie, nec sine indiciis tum veteris, tum præsentis vitii ulcerosi, interius vero quanto majori,

quam solent, cavea, tanto minus crassa circumcirca substantia, an quod sæpius remorata urina distendendo extenuasset? an potius ab erosione? ut subobscure videbatur. Hæc omnia in rene dextero magis apparebant, qui et cellulam habuit mediocrem ex parte prominentem extrorsum, ex parte in renis substantia excavatam, humore urinæ simili plenam. Ureteres quoque etsi ambo erant ita amplificati, ut continuo exponam; tamen paulo minus sinister fuit, quam dexter. Hic enim qua ex rene prodibat, gallinaceum æquabat ovulum, in summo truncatum; reliqua autem parte propemodum tota aortæ arteriæ truncum iliacis proximum non paulo superabat, nisi quod prope suam in vesicam insertionem aliquantum se contrahebat, orificio autem extremo minimi apicem digiti vix admittebat. In tanta dilatatione erat insuper longior factus, ut excederet transversos digitos triginta, si extenderes; sæpius enim huc illuc ad angulum se inflectebat: quibus in locis interius a primo valvulis instrui videbatur; sed hæc species, cum in rectum extenderes, prorsus abibat. Cum latitudine et longitudine creverat quoque crassitudo tunicarum; ut proclive mihi fuerit nonnulla de harum structura perspicere quæ non hic est opportunus describendi locus. Porro vesicæ etiam tunicæ erant crassiores factæ: ejusque fundus quibusdam in locis incipiebat quasi exulcerari. Hæc, et colis glans nuda? erat enim cutis qua contegi solet,

retrorsum, quasi ut in paraphimosi, rejecta; et nescio quid obstaculi, non magno ab extrema glande intervallo, immisso specillo occurrentis, urethra autem a penis corporibus mox sejuncta, continuo sublati, fecerunt, ut hanc, initio a vesica ducto, ad finem usque aperirem, et diligentius examinarem: sed nihil vitii repertum est, si quasdam albidas, oblongasque excipias lineas, oblique ante alterum latus carunculæ seminalis nonnihil extantes, duasque harum similes, quas trium circiter digitorum transversorum intervallo ab extremo urinario meatu deprehendi.

Sterno sublato, pulmones conspecti sunt utrinque ad dorsum concidentes, ut pinguissimum mediastinum omnino detectum relinquerent. Eorum dexter tota ferme laterali, et posteriore facie cum pleura arctissime cohærebat: sic et cordis universa superficies cum pericardio, et superficies item auriculæ dexteræ; arctius tamen ventriculus dexter, quam sinister. In utroque horum sanguis ater, et picem ferme liquidam referens; sed is liquidam magis qui ater quoque profluxerat plurimus, cum vena cava ad septum transversum incisa est. Arteriæ carotides, per collum scandentes, valde amplæ. Sed aorta ipsa, et quidquid sciens omisi vasorum, aut viscerum, ut silentio indicare soleo, secundum naturam se habebant: quin et musculi erant bene rubicundi, nec colore solum, sed et mole elegantes. Cerebrum denique dissecui septimo ab interitu die.

Totum tamen valde notabili præditum duritie inveni; cum cerebellum esset mediocri firmitudine; aqua autem copia non modica intra cranium fuisset. Nam præterquam quod cerebelli lamellas potui nullo negotio diducere, reapse aqua ex cranio effluxerat a cervicibus amputato, et dum serra circum secaretur, effluebat, et sub tenui meninge adhuc inerat; et non pauca denique in lateralibus ventriculis, me cerebrum, ut sæpius soleo, in sua sede secante, deprehensa est. Sic autem facere solitus sum tum ad naturalem partium sedem, ac positum certius cognoscendum, ut jam olim adnotavi in Adversariis (1), quod et postea alii secuti sunt, et majores indicarant, ut opinor, cum sæpe cerebrum nobis non modo e cranio eductum, sed et cranio insidens, dissectum pinxere: tum etiam ne si forte effusa aqua, aut fluidus sanguis ventriculis insit; contrectato, et multifariam dimoto cerebro, abruptoque infundibulo, aut locum mutet, aut magna ex parte elabatur. Quin etiam ne ex ipsis sinibus sanguis non concretus, amputatis venis jugularibus, aut cava, superiore præsertim, effluat, a capite dissectionem incipere ejusmodi adhuc integrorum, corporum quandocumque licet, institui, non semper autem licet, aut ob alia commodum est, ut neque in hoc fuit. Minusque

---

(1) VI Anim. 10.

propterea miratus sum, quod sinus omnes, et receptacula quæ sunt ad equinam sellam, inania fuerint. Vasa tamen quæ per tenuem meningem discurrunt, justo turgidiora conspexi, plus tamen sero, et aere, ut videbatur, quam sanguine. Sed ad ventriculos ut redeam, in septi interjecti duplicatura inveni pauxillum aquæ, in choroidibus autem plexibus, qui diluto colore non erant, vesiculas plures, eadem plenas. Inverso tandem cerebro, posteriores ambos carotidum arteriarum ramos, qui ut plurimum quidem sunt perexiles, adeo dilatatos animadverti, ut si ita forent a natura, vix eorum Willisiana delineatio (1) esset digna reprehensione. Nec minus dilatati erant qui cum ipsis communicant, ramuli ab ea arteria emissi in quam confluunt vertebrales. Sed præterea ramulorum eorum sinister quodam loco, et vertebralis quoque sinistra prope eum confluxum albicabant. Quorum vasorum utrumque cum propterea aperuissem; corpusculum ibi inveni album, crassiusculum, subdurum, et jam ferme cartalagineum, quod ex illorum facie interiore cum introrsum protuberaret, non poterat cavum ex parte non obturare; nam vasis utriusque exterior facies æqualis erat, neque ibi ullo modo prominebat: itaque hoc vitium non ad ossificationes tantummodo, sed ad interiores

(1) Cerebr. Anat. fig. 1.

quoque vasorum excrescentias attinere quodam modo videbatur. Novissime dum pituitariam glandulam educere vellem ex sua sede, a levi ejus compressione mucus prodiit pellucidus, subflavus, cum eo qui ad osculum uteri est, nisi quod non ita erat tenax, comparandus, pro mole glandulæ non paucus: quem in mucum abiisse crederes non modicam ejus glandulæ partem; nam exigua hujus, et informis restabat portio, eaque tactus, et visus judicio secundum naturam; glandulæ autem reliquum, ejusque appendix nusquam apparebant. Cæterum infundibulum, quod paulo ante amputaveram, quantum extrinsecus aspiciendo visum fuerat, non secus se habebat, quam soleat.

20. Quo prolixior historia fuit, eo breviores erunt adnotationes. Nam de vitiis quæ in renibus, ureteribus, vesica, urethra descripsimus, erit alias, (1) loquendi locus. Hoc unum hic satis est ex ipsis colligere, quod facile ad mortem attinuit. Cum fortasse vel plus multo quam solebat homo bibisset, humoris autem epoti vel minus quam consueverat, per cutis invisibilia foramina, tempestate frigidissima prohibente, emanasset, urinæ autem viæ, et receptacula, in sopito, et mox apoplectico eo etiam minus se contrahentia, quo minus ob descripta vitia sen-

(1) Epist. 42, n. 19, 20.

tire, et constringere se poterant, jam magna vi lotii distenta essent, neque ars hoc educeret tum quia abdominis pinguedo vesicæ tumorem animadvertere, tum quia nota urinæ incontinentia hunc suspicari, non sinebat; ob hæc omnia factum crediderim, ut cum seri potulenti quo sanguis redundabat, nihil amplius recipere, quippe distentissima, urinaria instrumenta possent; quod reliquum erat, in cerebrum aut irruerit, aut destillaverit, sicque hominem confecerit. Cur autem cerebrum potissimum inundaverit, ex apoplexia, quæ olim præcesserat, intelligas licet, quemadmodum etiam ex arteriarum illuc spectantium, et fortasse ex glandulæ quoque pituiariæ vitio, quorum ab altero quid detrimenti impendere possit, alibi (1) subindicatum est, ab altero autem infra (2) indicabitur. Porro auriculæ cordis dexteræ cohæsio cum pericardio facile potuit efficere, ne illa impellendo in cor sanguini quantum ab natura institutum est, subserviret, eoque hic minus expedite tum a cæteris partibus, tum a cerebro remearet. Cæterum illius auriculæ, et cordis cum pericardio, et pulmonis dexteri cum pleura arctior cohæsio, tunc ortum habuisse credenda est quando thoracis inflammatio superiore æstate hominem afflixit; quanquam de ejus pulsibus, et respiratione post illud tempus nihil certi

(1) Epist. 3, n. 22.
(2) N. 36.

scire potui; tunc autem fuerant quales in ejusmodi inflammationibus solent. Illud denique huic historiæ addendum est, post biennium eodem mense decembri hujus hominis fratrem, pariter obesum, ipsum quoque ab apoplexia periisse. Ejus pulmones pleuræ annexos, aortam vero arteriam in thorace passim osseam fuisse, retulerunt. Quod facile credidi; nam ejusdem arteriæ truncum toto illo tractu quo in ventre erat, vitiatum hic illic, et osseum factum inveni, cum semini et lotio inservientia organa dissecarem. In his vesicam animadverti ea amplitudine, et in parte ea figura, ut sæpe nimia urinæ copia distendi solitam fuisse, intelligerem. Cætera, et præsertim quæ in calvaria sunt, ante fuerant humata, quam ea quæ nominata sunt, viscera inciderentur. Aorta vitiata ad memoriam revocat apoplectici alterius historiam, in quo ea arteria non sine vitio, quamvis minori, deprehensa est.

21. N. Ferrarinius, sacerdos Veronensis, qui olim Venetiis phthisicus fuerat judicatus, Patavii autem ante decem annos hemicrania laboraverat, nunc anno exacto quadragesimo tertio, canutus, facie interdum nimis rubicunda, gracili corporis habitu, nec tamen macilento, etsi alacer ad actiones, lætusque videbatur, gravibus quas dissimulabat curis, vir alioquin ad iram pronus, valde anxius erat: queri autem solebat de quibusdam intra thoracem doloribus, quorum sedem manu sterno imposita designabat. Quin pridie se non

bene habere, chirurgo dixerat, ideoque remediis uti quam primum velle opportuno illo anni tempore; erat autem mensis ille maius quo Tita (1), atque alii (2) in hac urbe repente obierant; quamvis tempestate sicca, et calida facta; nonus jam esset dies ex quo id acciderat nemini. Cœnatus est tamen cum hospitibus hilariter; sed intra modum: nec sane, seu copiam, seu qualitatem attendas, peccare in cibis, aut potionibus consueverat. At summo insequenti mane in lecto mortuus inventus est, supinus, habitu dormientis, sine ulla ad os spuma, tantum brachiis adeo rigidis, ut sine vi diduci non posse, viderim, cum antequam advesperasceret domum ejus venissem cum collegis meis professoribus medicinæ primariis. Cadaveris facies, et cervices, et dorsum, et latera ex subrubro livebant.

Cranium primum omnium secari jussi. Id dum fieret, non paucus effluxit sanguis colore propemodum obsoleto. Crassa meninx ad sagittalem suturam atra a sanguine, cujus ne polyposi quidem, copia aliqua inventa est in falcis sinu. Tenuis meningis vasa sanguine distenta, ut et illa quæ per lateralium ventriculorum parietes, et per supremam partem repunt plexuum choroidum, cætera pallentium. Quin medullaris cerebri substantia fusca erat; credidissem a copia sanguinis,

(1) Epist. 3, n. 11.
(2) Ibid. n. 26 et Epist. 26 et n. 35. Vid, ibid. et n. 17.

et sane passim sanguifera vascula per eam apparebant; nisi et hæc plura, et illam majorem in aliis vidissem, candida tamen ea medulla. In ventriculis aqua non pauca, multa etiam in cervicalium vertebrarum tubo a me est animadversa. In cerebello nihil apparuit vitii, ut neque in cerebro, aut circa cerebrum quidquam quod peculiariter ad hemicraniam attineret; quæ fortasse exterior fuerat, qua olim vexabatur.

In pulmonibus, excepta sanguinis copia nihil fuit quod adnotaremus. In pericardio nil ferme humoris. In cordis ventriculo dextero polyposa concretio, tricuspidum valvularum fibrillis ex parte implicita, tres aut quatuor digitos longa, sesquidigitum lata, structura valde compacta; ut qui polypos facile ponunt, hanc pro polypo ante mortem genito habere potuissent. Cum ea sanguis ater semiconcretus, qualis et in proxima auricula. In ventriculo sinistro sanguis minus coagulatus, pauciorque. Ejus columnæ quasi inflammatæ, semilunares valvulæ paulo quam æquum esset, duriores. Arteriæ magnæ truncus a corde ad eum usque locum unde incipit descendere, exterius quidem facie inæquali non secus ac si in tuberum modum quadantenus hic illic assurgeret: sed interius toto eo spatio nihil, nisi superficies rugosa, vix duobus locis, iisque exiguis indicia necdum maturæ ossificationis; cætera per dorsum, et in cunctis ascendentibus ramis naturali superficie. Venter nihil habuit quod vitium

ostenderet notatu dignum. Hoc unum ex ejus inspectione collegi, qua hora circiter esset mortuus. Nam cum cibi non essent amplius in ventriculo, neque ulla per mesenterium vasa lactea apparerent, hinc conjicere proclive erat, non multo antea quam mortuum invenerant, obiisse.

22. Apoplexia censui hunc sacerdotem sublatum esse, aqua intra cranium effusa, quæ simul convellendo, quod brachia indicabant, simul, cum remorati sanguinis copia comprimendo, cerebrum ac cerebellum constrinxisset. Fuscus ipse medullaris substantiæ color sententiam comprobabat meam; nam quidquid illud erat quod inter fibras cerebri passim depositum, eam substantiam infuscabat, quantum spatii intra cranium demebat, tanto perniciosior ut constrictio esset, efficiebat. Arteriæ quoque magnæ vitium, ut alibi (1) indicatum est, credo ad apoplexiam inferendam conspirasse. Nam quod de syncope suspicari posses, cum quæ intra cranium conspecta sunt, tum subruber ipse faciei livor, ne huc alia addam, satis infirmant. Neque a polyposa illa concretione tibi facile imponi sinas, posse enim, atque adeo revera post mortem plerasque gigni vel ista majores, et compactiores, ipse quoque alias (2) cum viro clarissimo, mihique jam inde ab eo tempore quo meus hic auditor fuit magno

(1) Epist. 3, n. 22.

(2) Epist. 24.

suo merito longe charissimo Andrea Pasta confirmabo, nec ii qui plurima attente secant cujusquemodi cadavera, diffitebuntur. At enim quosdam hic sacerdos intra thoracem dolores imposita sterno dextera solitus erat indicare. Audio: sed vitia non deerant ejus portionis arteriæ magnæ, quæ alte intra thoracem sterno respondet: defuerant autem in alacritate illa, et promptitudine ad actiones indicia quæ cordis ventriculum dexterum ea concretione impeditum in vivente significarent.

23. Verum cum polypis multum a quibusdam tributum videam ad apoplexiam efficiendam; quid de hoc mihi videatur, et compertum sit, non est hoc loco reticendum. Polyposæ concretiones a veteribus quoque prosectoribus adnotatæ sunt, in his a Coitero (1), qui se, scripsit, *ex sinibus duræ membranæ cerebri* phreneticæ mulieris, *ut alias ex suspendio enecatorum cerebris, extraxisse fibras sive filamenta crassa, lumbricis non dissimilia, ex alba pituita conflata: similes sumpsisse ex cordis ventriculis:* indeque ortum errorem existimasse multorum qui vermes in cerebro, et corde sibi visos aiebant. At Nymmannus cum ejusdemmodi concretiones circa torcular deprehendisset; ab iis hanc sedem obturari, censuit, unde sanguis in totum cerebrum ferri credebatur; et

(1) Obs. Anat.

sic apoplexiam oriri. Habes Nymmanni dogma in Sepulchreto(1) secundum leges circumitionis sanguinis ita instauratum, ut concretiones illæ non circa torcular, sed ad initium internarum jugularium venarum statuantur, sanguini obstantes, non in cerebrum ituro, sed a cerebro redituro: idque *frequentissime in apoplecticis contingere*, existimetur. Illud quoque additum ibidem leges, si ejusdemmodi concretiones e corde per arterias productæ, abrumpantur forte a sanguine quamcumque ob causam vehementius commoto, ab ejusdemque impetu sursum trudantur; ad angustiores partes, sedesque minime cedentes carotidum et vertebralium arteriarum esse perventuras, sicque omnem ad cerebrum aditum sanguini obstructuras. Imo nec illa omissa invenies (2) quæ Fracassatus comperta memoraverat in dissectis, jubente magno Etruriæ Duce, apoplecticorum cadaveribus, sanguinis videlicet concretiones in sanguiferis pulmonum vasis, et cordis ventriculis. Sed si verum loqui volumus; ibi (3) Fracassatus ipse fassus est, *non apoplexiam tamen, sed syncopen hanc affectionem nuncupandam fuisse*. Quod vero ad duo illa attinet commemorata dogmata, quamvis polyposas concretiones in viventium vasis facile existere, concederetur; non tamen facile

(1) L. 1, s. 2, Obs, 1 cum Schol.
(2) In Additam. ad sect. cit. obs. 1.
(3) Dissert de Cerebro.

esset omnes simul ad cerebrum aditus, aut a cerebro regressus, per eas sanguini omnino obturari; nisi universa propemodum arteriosa, aut venosa corporis vasa, et cordis cava concreto sanguine replerentur; unde tamen citius lenta syncope oriretur quam repentina apoplexia. Equidem in cadaveribus sæpe inveni ejusmodi concretiones vel in vasis ad cerebrum pertinentibus; verum sic forte contigit, ut eas perraro in apoplecticis deprehenderem, nonnunquam ferme exiguas invenirem, quod tibi et superior, et hæc, et quæ sequetur epistola satis indicabit; ut meis quidem observationibus minime confirmare possim, id in apoplecticis esse *frequentissimum*, tantum abest ut mihi acciderit quod alicui, in Sepulchreto (1) leges accidisse, ut *quotquot apoplexia mortuos aperuit, in omnibus* illas *aut in corde, aut in cerebro, aut in ambobus reperiret.* Negas igitur, inquies, quod Martianus (2) exposuit, *sanguinis stationem fieri existimavisse Hippocratem in venis, seu arteriis totius corporis, in apoplexia vero potissimum intercipi eas, quæ sunt in collo, et in pectore.* Ego vero id tantum nego, seu potius de eo tantum dubito quod multis post Martianum certum videtur, et frequentissimum in rei quidem illâ explicatione de qua paulo ante dictum est, quanquam ipsa vasorum quæ in collo

(1) Sect cit. obs. 37 § 1.

(2) Annot. in Hippocr. l. de Morbis vers. 64.

sunt, interceptio quatenus huc faciat, ex Galeni vetustis quæ Salius (1) objicit, experimentis existimandum est, de quibus cum iis quæ Valsalva habuit, comparatis longior nimirum sermo faciendus esset, quam præsens institutum patiatur; quamobrem alio (2) rejicietur. Nunc reliquas apoplecticorum historias propositi generis subjiciemus.

24. Salsamentarius, cujus erat taberna Venetiis contra portam armamentarii publici, consistente ætate, bono habitu, et subpingui; ex quo aliquot ante mensibus ægrotaverat, non amplius ita hilaris, ut olim, fuit, nec tamen de incommodo questus est ullo quod ad caput attineret, ad quod neque illæ attinuerant ægrotationes. Huic pridie nonas sextiles anni 1708 nulla prævia evidenti causa, nisi forte ex cibo, in quo vel extremis vitæ diebus deliquit, valde intumuit bucca sinistra, tumore inde se extendente infra mentum, atque auriculam. Neque eo minus in taberna fuit sua, aut ea quæ facere et comedere solebat, omisit. Sed postridie nonas vix e lecto, in quo noctem bene dormierat, surrexit, seque induit, cum repente magno, et vehementi cum impetu per cubiculum bis terve ambulavit, statimque consedit, atque ut se haberet interrogatus, heu heu, heu respondit, ibique illico mortuus est.

(1) De Affect. Particularib. c. 2.

(2) Epist. 19.

Dissectio ante vespertinum tempus a claro Santorino habita est, inspectantibus protomedico, cujus ille vices iis annis gerebat, aliisque cum eo medicis, et in his nobis. Artus erant subrigidi, abdomen præpingue, qualia omentum, mesenterium, et mediastinum quoque. Tenuium intestinorum pars ad spithamam, eoque amplius, ex livido variegata. Lien æquo major, ac mollior, et convexa in facie quibusdam latis quasi maculis albicans. Hepatis facies cava hic illic ex rubro livescens, limbus lividus, substantia omnis multo magis quam par sit, scalpello resistens. Thoracis cavum ferme totum pulmones implebant turgidi et graves; multo minus tamen graves, quam turgidi; nam aerem quidem plurimum, serum non plurimum continebant; itaque mollitie erant, et colore naturali. In pericardio subcruenti seri mediocris copia. In cordis sinibus, auriculis, vasis nihil usquam polyposi; sed ut in utroque ventriculo, et pulmonari arteria, et aorta sanguinem animadvertimus omnino fluidum. Aortæ autem statim supra cor diameter visa est naturali major. Antequam cranium secaretur, quæ natura esset, et quæ penitiores tumoris illius sedes, cujus exteriores descripsi, quæsitum est. Parotis glandula ipsa erat integra: membranæ tantum quæ hanc, et proximas integebant partes, præsertim vero adiposæ, stagnante in iis sero turgebant: sanguis vero et ipse stagnans, imo, ut videbatur, quasi effusus, posteriora pharyngis, aliasque in-

teriores colli partes maculaverat. Quæ cum vidissem, innui Santorino, ut pharyngem, arteriamque asperam cum larynge, annexisque particulis e cadavere eximeret, ut hæc quoque contemplari possemus. Conspectæ igitur sunt membranæ, quæ linguæ radicem, tonsillas, et exteriorem undique laryngem convestiunt, lento subflavo sero plurimum turgidæ sic tamen, ut tonsillæ ipsæ, et canalium quos memoravimus, interiora secundum naturam se haberent. Ea dum eximeret, jugulares internæ venæ sanguine plurimo distentæ apparuerant. Calvaria interea a chirurgo adaperta, vasa itidem cerebri, ac cerebelli superficiem tenentia, nec secus quæ supra callosum corpus feruntur, turgidiora quam soleant, reperta sunt a sanguine hic quoque fluido, ut nihil omnino concreti sanguinis in tota hac sectione conspectum sit. Aqua autem obvia fuit sub tenui meninge, quæ facile propterea detrahebatur, nec pauca in ventriculis, et multa de vertebrarum tubo effluebat. In plexibus choroidibus vesiculæ erant majores aliquanto quam sæpius videre consuevimus. Ipsi tamen minime albidi, nec cerebri, aut cerebelli substantia flaccida; sed recte, nam et ipse digitis tentare volui, constituta.

25. Hunc ego virum, nisi moriens locutus esset, neque ullos in ipsa morte respirandi conatus ostendisset, suffocatione potius, quam apoplexia interfectum censuissem. In ejus dissectione mihi,

ut fit, venit in mentem dissectionis alterius viri, quam aliqua ex parte non dissimilem Bononiæ ante duos, tresve illos annos habueram, præsente claro viro Jacobo Bartholomæo Beccario, nunc in Bononiensi tum gymnasio, tum Instituti Scientiarum Academia professore, imo hujus præside meritissimo, consecante autem medico pariter experientissimo Heraclito Manfredio, qui in nosocomio S. Mariæ de morte summa diligentia, ac pari laude assistentis medici munus tunc gerebat.

Simul eo tempore pro communi medicinæ studio, et mutuo inter nos amore ægrotantes visebamus, simul quæ in mortuorum corporibus vitia laterent, quærebamus; ut in omnibus fere quas a me in eo nosocomio adnotatas esse historias dico, velim duos illos præstantes viros laborum meorum non testes modo, sed et socios fuisse, intelligas.

26. Agricola annos ad quadraginta natus, multis, acerbissimisque, ob grave infortunium, animi perturbationibus affectus, denique sub initium mensis decembris anni 1705, ab ardente febre occupatus, in illud quod modo dixi, nosocomium receptus fuerat. Post aliquot dies calor, et linguæ siccitas sese remittere visa sunt. Contra, arteriæ, quæ ab initio molles fuerant, et alia vi in aliis pulsationibus se attollebant, vel magis inæqualiter movebantur. Ante diem XVI kal. januarias mane pulsus erant pejores, atque humiliores. Oculi, quod inter initia quoque adnotatum

fuerat, fixi, atque intenti. Sitis pariter permanebat. Verum præter hanc, nulla alia de re querebatur. Quin cum singillatim interrogaretur, internusne calor, an quid præterea in capite, in thorace, in ventre, an usquam alibi molestum esset, negavit: vix caput nonnihil videri grave, tarda ac submissa, ut solebat, voce, sed tamen explicata, nec rauca, subjecit. Nondum erat semihora ex quo hæc responderat, cum subito ecce inter bibendum aquam, a medico prescriptam, qua aqua et diebus superioribus uti consueverat, sub ministrorum oculis sursum retracto superiore labro moritur. Ad horum clamorem confestim accurritur. In calente adhuc corpore omnes ubique pulsuum sedes, si quid forte vitæ superesset, diligenter tentantur; sed incassum: homo jam penitus erat mortuus.

Ventrem postridie cum dissecarem in eo aliquanto plus humoris animadverti, quam solet: omentum autem sursum ita contractum, ut sub costarum sinistrarum angulo prorsus lateret. Intestinum vero colon qua parte se demum flectit, ut cum recto committatur, ante ileum, sub quo alias conditur, ita prostabat, ut in medio ferme ossa ipsa pubis contingeret, vesicæque, quæ lotio erat plena, insideret. Exteriores intestini jejuni tunicæ maculis quibusdam ex rubro liventibus, raris tamen, atque minutis, distinguebantur, ex quibus, leviter vulneratis, fluidi sanguinis guttulæ exibant. Ileum vero subrubrum erat,

ac subdurum duobus in locis, quorum quidem alteri (nam forte altero in loco intestinum discindere oblitus sum) ulcus suberat duos digitos latum, tres longum, quod exesa interiore tunica, ad carneam usque pervenerat, puro tamen sinu, et oris minime tumentibus. In jecinore extremo erat livor, sed qui non ita alte descenderet. De ejus vesicula, quæ insolita quadam figura erat, bilem effudi crassam et turbidam, nec valde absimilem aquæ in qua caro recens lota est. Lien magnus erat, et flaccidus. In thorace pauca utrinque fuit aqua cruenta, qualis etiam in pericardio. Pulmones, nisi quod bronchiis plus paulo quam soleat, inesse humoris visum est, sani erant; quamvis pleuræ ab altera parte adhærerent, et ab utraque posterius nigricarent, eamdem videlicet ob causam, ob quam exterius quoque et cervices, et omne tergum, et reliquæ in quas cadaver jacebat, partes ex rubro præter modum livebant. Quippe sanguis non concretus, non in grumos coactus, sed omnino fluidus in cadavere hoc toto fuit; fluidum enim de magna arteria prope septum transversum incisa, de vasis quæ in collo sunt, dum ab hoc caput amputaremus : paucis undecumque effluere vidimus : fluidumque sine ulla vel minima polyposa concretione in corde ipso conspeximus, quod flaccidissimum fuit, valvulasque ad sinistrum ventriculum attinentes, omnes habuit hic illic subduras, sicut antea quam ossescant, solent. Cerebrum quoque valde

laxum erat, sub ejusque tenui meninge alicubi quædam bullulæ, ubique mador conspiciebatur. In lateralibus ventriculis aquæ subcruentæ non multum. Vasa tamen quæ per eorum discurrunt parietes, plexusque ipsi choroides minime pallebant. Utrinque in posteriore plexuum parte vesiculæ erant, pellucido humore turgidæ. Denique glandula pituitaria humilis adeo et contracta, quasi ut nulla esse videretur. His ita conspectis, placuit mihi, ut (quod in quibusdam hujusmodi casibus, et cadaveribus soleo) laryngem quoque, et huic proximas partes inspiceremus. Erant autem dentes dentibus arcte adeo et valenter commissi, ut non sine maxima vi, summisque conatibus diducere potuerimus; cum cæteræ quidem partes minime rigidæ, intentæve essent, neque præter superius labrum, quod in moriente, ut supra, sursum retractum animadverterant, ulla alia nota apparuisset, quæ distentionem nervorum significaret. Ore autem denique aperto, primum in conspectum venit tumor, nuci juglandi ferme par, qui dexteram palati partem, qua molaris dens erat plurimum vitiatus, et exesus, cum continente gingiva occupabat, et pure, ex parte cocto, turgebat. Porro membrana qua uvula, et contiguæ partes, atque exterior larynx ad extremum usque epiglottidis apicem conteguntur, cum in summo livida erat, tum concisa innumeras quasi cellulas sub se ostendit, quarum tenues, et subrubri parietes quadam, ut sic dicam., *ge-*

latina cellulas complente, distendebantur. Quæ his cellulis suberant, ea quidem sana apparebant; at interior tamen laryngis facies subrubro colore prope glottidem infecta erat, ipsaque glottidis latera, quæ cæteroquin albicabant, ut solent, multo magis quam soleant, connivebant.

27. In agricola hoc, non secus atque in salsamentario, fluidum ubique sanguinem fuisse, vides, ut in utroque pariter cum tumore ad oris latus oborto quam facile se conjunxerit lentioris seri collectio in cellulosis membranis quæ exterius laryngem, vicinasque partes convestiunt. Ob eam collectionem circa laryngem suspicio primum nata est, agricolam suffocatum obiisse præsertim inter bibendum. Sed nulli in moriente conatus animadversi ad respirationem, si qua posset, expediendam, continuo suspicionem hanc sustulere. Reliquum igitur fuit, ut crederem potius, repente ex convulsione apoplecticum factum periisse. Convulsio autem cum in labri superioris, tum maxime in maxillæ inferioris musculis manifesta, latentis illius quæ intra cranium fuerit, indicium est. Nec mirum, tam cito occisum hominem flaccidissimo corde, cerebri autem substantia tam laxa, quam antea stupor ostendebat non sentientis vesicam lotio plenam, neque ileum exulceratum, neque gengivam, et palatum descripta parulide, neque uvulæ, atque adeo laryngis exteriores membranas lenti seri congestione occupatas, in mortuo autem cerebri ipsa contrec-

tatio, atque incisio demonstrarunt. Porro ad convulsionem inferendam non multam sane aquæ copiam valuisse, non miraberis, qui vel paucas, modo acris, humoris guttas in nervo aliquo restitantes magnas scias distentiones nervorum efficere : non acrem vero istam aquam non possis existimare quæ ex ejuscemodi febre in cerebrum, ejusque membranas, quippe in partes, ut in eo homine, maxime infirmas, repente incubuerit. Quod si mihi, ut aliquando Valsalvæ, presto fuisset qui certos, in cadaveribus deprehensos, humores gustu exploraret, aut si inter dissecandum subiisset animum cogitatio ratione alia aliqua, et fortasse non prorsus incerta, idem inquirendi; quid mihi de hoc quoque compertum esset, tecum perlibenter communicarem. Nunc hilari animo quæ possum accipe : aut quando non modo in his duobus, sed in pluribus etiam aliis ex iis apoplecticis quos epistola hac descripsi (1), fluidus sanguis inventus est; vide, an hinc tibi cum Lancisio (2) placeat acrium, et irritantium salium, in quibusdam saltem illorum, vim, et redundantiam agnoscere.

28. Mulier sexagenaria, multos jam annos lecto affixa ob musculorum contractionem artus inferiores moventium, cætera sic satis valens, ut certe superioribus præsertim diebus, cum aliquanto

(1) N. 2, 8, 9, 11.

(2) De Subit. Mort. Obs. Phys. Anat. 4 in Schol. 4.

plura quam soleret, edisset, de improviso oculos torquet, statimque moritur.

Ventre, thorace, cranio a me perlustratis in Bononiensi incurabilium nosocomio, anno, ut opinor, 1704, nihil in singulis iis caveis quod morbidum videri posset, animadverti, nisi aquam, eamque non multam.

29. Quanquam in contorsione illa oculorum signum convulsionis haud defuit, attamen si hic compressionem malis, aut cum convulsione simul compressionem agnoscere, per me quidem licet. Sed fortasse hic, et superius quoque dubitaveris, num recte faciam qui compressioni ab aqua, præsertim pauca, tantum tribuam. Nam primum minime ignoras, esse qui in ventriculis cerebri semper, eoque secundum naturam, statuant pauxillum aquæ: deinde hanc vides, copiosiorem certe, quam in hydrocephalo interno esse non posse, et tamen Vesalium (1) qui in puella bienni, eo morbo affecta, *novem fere aquæ libras* invenit, testari, illam *ad mortem usque sensibus omnibus integre esse usam, et laxis* quidem, *infirmisque, sed non resolutis fuisse articulis* : ad hæc, tumores intra cranium inventos esse, quos nulla consecuta erat apoplexia, ex bene multis, vel in Sepulchreto obviis, dissectionibus, præclare nosti. Verum, ut ab hisce ultimis incipia-

---

(1) De corp. hum. fabr. l. 1, c. 5. Vid. et Sepulchr. l. 1, s. 16, obs. 6.

mus, ipse quoque olim in Adversariis (1) adnotavi conspectum mihi in tribus cranii ossibus novæ osseæ substantiæ accessionem, ex qua multum illa introrsum protuberabant, cerebrumque comprimebant, neque tamen ab hac compressione ullum morbum, nedum apoplexiam, effectum fuisse. At simul admonui, idcirco, a me credi, non esse effectum, quod illa compressio paulatim facta, et aucta fuerat: idque adhuc credo, et te quoque crediturum existimo; innumera enim exempla sunt, ex quibus intelligatur, ut in detractione, sic in additione, si paulatim, et per partes fiat, animalium corpora nullo, aut levi detrimento vel magnam ferre: at si repente, ac simul, ne multo minorem quidem ullo pacto ferre. Quod vero de tumoribus ejusdemmodi, idem de hydrocephalo quoque dictum puta: sensim enim fieri solitum, non ignoras, sicque istam, de qua Vesalius narrat, aquæ copiam *in mensibus plus minus septem* collectam esse; ne quid dicam de cedentibus, cum hæc hydrocephali species incipit, cranii ossibus. Postremo ut humidos secundum naturam cerebri ventriculos esse fateor; ita in omnibus, semperque, tantum aquæ continere, quantum in iis apoplecticis reperi, in quibus non multam fuisse dixi, id vero in aliis atque aliis cadaveribus non raro a me habitis observationibus repugnat.

---

(1) VI Animad. 84.

Quæ cum ita sint, non est cur dubites perniciosam eorum cerebri compressionem agnoscere, in quibus cum ferme nihil aquæ antea inesset, jam repente, aut intra perbreve temporis spatium copia aliqua effundatur, aut colligatur, præsertim si alia accedant quæ cerebrum simul in arctum cogant : quorum partim supra indicavi, partim cum historiam proximam tibi descripsero, mox subjiciam.

30. Rusticus ex agro Bononiensi, annos supra sexaginta natus, a longo jam tempore ulcera in cruribus habebat sordida, quæ sanari, vehementer cupiebat. Itaque etsi malo ferme erat corporis habitu, nec nisi sexto quoque die, injectis quæ alvum subducerent, hanc exonerabat, tamen nimis officiosum chirurgum nactus, eo rem post tertium mensem perduxerat, ut purgata ulcera jam sanescerent. Nondum cicatrix inducta erat, cum repente queri cœpit de summa capitis imbecillitate; et sane arteriarum quoque pulsus exigui erant, et languidissimi. Postridie mane pristina arteriis vis redierat, neque illibenter cibum sumpserat. Sed die tertio delirare primum, mox tactus sensum toto corpore amittere : brachia tamen jussus adhuc præbebat, ut arteriæ tangerentur : postmodum in utroque brachio signa animadversa sunt distentionis nervorum : demum omni sentiendi, movendique vi orbatus, non sine stertore vivere desiit, humore flavo non multo ex utraque mortui nare exeunte.

Secui, inspectante Valsalva, ineunte anno 1705. Abdominis musculi optimo colore, ut et pinguedo satis copiose ipsis imposita, atque interjecta: sed ad spinæ latera in lumbis, pro pinguedine in cellulis membranæ adiposæ aqua erat. Colon intestinum ab dextero hypochondrio infra umbilicum se demittebat, tenuibus intestinis antepositum; indeque se recurvans, hypochondrium sinistrum petebat. Porro intestina, illudque imprimis, et crassa reliqua, duris hic illic recrementis distendebantur. Hepar minimis pravi coloris maculis, variegati instar marmoris, distinguebatur, et grave quiddam subolebat, vesiculamque cum pauca bile, quasi contractam habebat: ipsum tamen non erat durius quam soleat; sed aliquanto majus. At lien prægrandis, visuque fœdus, nec sine magnis quibusdam oblongis maculis, iisque nigris, quasi ab inflammatione: sed hæc exterius; nam intus quidem non male habebat. Seminales quoque vesiculæ exterius nigricabant. Testiculis vero singulis intra ipsam vaginalem tunicam singulæ erant hydatides superpositæ, magnæ, sed major quæ sinistro, medium tenentes, et ab omni ferme parte solutæ ac liberæ: quarum humor in cochleari ex orichalco igni impositus, non concrevit; sed relicta quadam quasi pellicula, evanuit. Cæterum in ventris, et thoracis cavo aqua pauca. Pulmonum dexter inferius, sinister superius, ille posteriore, hic laterali facie, magnos ad tractus per telas membraneas pleuræ

adhærebant, vel illic tamen omnino sani, ut cætera quæ de more sciens omitto. Dum cervicales vertebras a thoracicis dividebam, aqua ex harum tubo distillavit. Aqua etiam aperto cranio, inter crassam et tenuem, itemque sub tenui cerebri meninge conspecta est.

31. Alia sunt in hac historia alio attinentia, quæ singula suo quoque loco explicabuntur : nunc ut soleo quandocumque possum, universa, ne mutilæ, ut sæpe in Sepulchreto, historiæ sint, simul cum iis quæ ad rem præsentem faciunt, propono. Si apoplexiæ quæ ab aqua sunt, semper tam lente, quam hæc, et paulatim fierent, aut quam illa quæ ex sene alio, ab se dissecto, a præcl. Trewio (1) descripta est, aliæque ejuscemodi; verum prorsus esset quod ait Martinus (2), *apoplexiam a frigidorum humorum affluxu non derepente invadere, quemadmodum cæteris evenit.* Sed ut earum nonnullas quæ ex sanguinis effusione fiunt, paulatim increvisse, epistola ostendi superiori (3), ita hæc plerasque exhibet ab aqua factas, quæ de improviso ingruerunt (4): quibus et alias potes adjungere, in primisque descriptam a Brunnero quamdam, et in Sepulchretum (5) relatam : inter cæteras autem quæ post ipsum cum

(1) Act. Nat. Cur. t. 4, obs. 135 cum Schol.
(2) Annot. in Hippocr. l. 2, de Morb. vers. 64.
(3) N. 11, 20, 24.
(4) N. 4, 6, 9, 11, 16, 21, 26, 28.
(5) L. 1, s. 2 in Addit. Obs. 11.

additamentis editum observatæ sunt, illam pariter serosam (1) qua senex miles, de nullo questus incommodo, quod præsertim ad eam spectaret, cum ruri eo die fuisset, cœnatusque cubitum ivisset, repente adeo abreptus est, ut ab uxore in lecto mortuus inveniretur.

32. Cæterum quæ postremo a nobis apoplexia descripta est, si ut convulsionis habuit conjuncta indicia, neque hæc quidem præter rationem, quippe ab aqua, uti videtur, facta, erosivis fœta corpusculis, quæ antea per crurum ulcera, ut in consimilibus historiis quæ supra ex Valsalvæ schedis, et ex nostris productæ sunt, emanabant; ita ab aqua facta esset quæ non aliter ac premendo nocere posset, eaque, ut ista sane fuit, non multa; haud deessent tamen per quæ intelligere liceret, quemadmodum non multa aqua multum comprimere potuisset. Nam quæ cæteris non multa esset, eadem quibusdam multa esse potest, iis, videlicet quibus intra calvariam spatium angustius aut a natura est, aut ab alia aliqua sive præcedente, sive accedente causa, tunc nimirum cum aqua effunditur, aut augetur. Noli putare, inter has alterius generis causas quæ forte adveniunt, a me illam pro certo connumerari, quæ a Piccolhomino (2) sine ulla ponitur dubitatione, *in plenilunio præ humiditate ita cerebrum turgescere, ut*

(1) Commerc. Litter. an. 1741, Hebd. 44, n. 1.

(2) Anat. Prælect. l. 5, lect. 1.

totam calvam impleat. De hac enim re, quamvis propter Falloppii (1) observationem, haud temere perneganda, mihi quidem nihil liquet, ut contra de sanguine liquet, sicuti scriptum est supra (2), quacumque de causa cerebri vasa omnia nimis distendente. Cui vasorum distentioni si auctam forte eodem tempore vim addas qua arteriæ alternis dilatatæ cerebrum attolunt, quanto hanc magis augeri posueris, tanto magis spatium quod intra cranium est, imminui, intelliges. Vasa autem sive tum sanguine distendantur, cum aqua effunditur, sive multo antea, distenta sint; res eodem redit. Sic in milite illo, quem, cum bene valens lectum petiisset, in hoc dicebamus (3) inventum ab uxore fuisse mortuum, conspecta sunt quidem etiam vasa per cerebri superficiem sanguine turgida; sed cum lectum petiit, neque ipsa turgida, neque aquam effusam videtur habuisse. In gibboso autem quodam circumforaneo (4) vasa quæ choroidem plexum faciunt, cum mutata essent in corpus tumidum, subdurum, carnei coloris, quæ mutatio brevi tempore non potest fieri, satis ostenderunt, mortem subitaneam qua ille homo sublatus est, non propter ipsa tantummodo accidisse; multo enim antea accidisset, sed etiam propter multæ limpidæ aquæ effusionem, quæ

(1) Tract. de Vuln. c. 12.
(2) N. 14.
(3) N. 31.
(4) Commerc. Litter. an. 1736, Hebd 45.

cum spatium quod intra cranium erat, imminutum jam offendisset a tumido illo corpore, tanto celerius potuit, quod reliquum erat occupare, compressoque penitus cerebro, vitam repente adimere. Verum hæ omnes, aliæque ejuscemodi causæ ad alterum de duobus generibus spectant quæ proposuimus. Causas autem prioris generis, sive quæ angustius id spatium in hominibus quibusdam nullo non tempore efficiunt, quippe quæ ab ortu, aut a primis ætatibus usque sunt, repetere oportet aut a cerebri, et cerebelli mole æquo majori, si cum cranii capacitate comparetur, aut contra ab hac æquo minori, si cum illa conferatur: quæ quidem ἀσυμμετρία si haud ita raro inter alias occurrit partes; cur non aliquando inter has quoque? Equidem cum de alia in aliis cranii capacitate primum in Adversariis (1) mentionem injeci, ad istam ipsam qua de hic agimus, rem illustrandam; eo, si quæris, me adduxerat alia in aliis craniis sæpe animadversa, et in nonnullis quidem altissima excavatio ad vasa quæ per duram meningem prominent, excipienda. Sed tacitam conjecturæ meæ causam plane confirmavit, atque amplificavit vir sagacissimus Hunauldius (2), quem Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensi, mihique ipsi ante diem ereptum, cum hæc scriberem cognovi ex litteris celeberrimi, et erga me libera-

(1) VI Animad. 84.

(2) Hist. de l'Acad. R. des Sc., an. 1734.

lissimi viri Reaumurii. Hunauldius enim animadvertit, nec raro, in puerilibus craniis præmature constringi, et ferruminari sagittalem, et coronariam suturas, propterea que minime cedentibus ossibus, augescens cerebrum arctari, premique adeo, ut in quo puero deletam jam prorsus utramque suturam conspexit, in eo profundiores quam soleant, in sincipitis, et frontis ossibus excavationes deprehenderit ad cerebri anfractus excipiendos. Quæ cum ita sint, probe vides quæ in quibusdam aut semper esse, aut forte accedere possint causæ, quæ spatium detrahendo, efficiant, ut quæ aqua in aliis quibus eædem causæ non sunt, usque adeo non nocet, ea repente effusa, aut ocyus addita, comprimendo afferat apoplexiam, eamque vel citius, quam par propemodum sanguinis effusi copia afferret in iis videlicet quibus amplius intra calvariam spatium foret. Non me fugit, præstantissimos esse viros quibus non placet ullum in magnis corporis caveis agnoscere spatium, sed plenas adeo omnes ponunt, ut nihil quidquam addi queat. Locus hic non est ea de re fuse, et diligenter scribendi, videndique, num cranium omnino plenum putare necesse sit, cum ejus cavi continuata appendix, tubus videlicet vertebrarum, non ubique sit plenus cerebri ipsius appendice, spinali, medulla, quippe, ut nosti, non parvum præsertim ad tractum, sic attenuata, ut contingere suam nequeat crassiorem meningem; itemque num callosum corpus quod

inferiore facie qua lacunar formam lateralium ventriculorum, convexum non est, ita se imponat striatis corporibus, thalamisque opticorum nervorum, protuberantiis nimirum non modo basim, sed et latera eorum ventriculorum facientibus (1), ut nihil prorsus intervalli relinquat; num pariter nihil omnino relinquatur spatii inter ventriculi quarti latera adeo prominentia; itemque inter cavas facies anterioris, et posterioris partis ejusdem ventriculi; nihil in canali qui transitus dicitur ad eumdem ventriculum; nihil demum qua meare possit humoris quidquam a ventriculis ad infundibulum, et glandulam pituitariam, quorum utrumque aliter posset frustra creatum videri. De his autem quærere hic omittimus, cum satis in præsentia esse possit quod diserte iidem fatentur, cerebrum *cavitates habere, ut aliquando laxari inanitis cavis, aliquando comprimi possit, quando ea cava pleniora sunt*, et alibi, *nullas arterias magis, dilatabiles esse, quam quæ cranio continentur, verum easdem coarctari a cranio. Quando adeo sanguis majori copia arterias piæ meningis replet, has majus spatium replere, et id spatium demi reliquis partibus encephali.* Hinc *a potu liquidorum spirituosorum somnum* fieri. Quod igitur spatium ipsi quoque agnoscunt, intraque naturæ, modum imminui, et vicissim restitui posse,

---

(1) Advers. indic. Animad. 10.

dicunt, id, ut, cætera, aliud in aliis esse corporibus, non dubitamus: et quibus igitur paulo amplius est, in iis ab eadem effusæ aquæ copia non eamdem cerebri compressionem, neque detrimentum idem futurum quod in iis quibus aliquanto angustius sit.

33. Sed tu fortasse cum iis facis, qui aquæ effusionem malunt nunquam apoplexiæ causam esse, sed effectum ejusdem causæ quæ apoplexiam facit, ut puta sanguinis in vasis quæ in cerebro, et circa cerebrum sunt, restitantis. Quibus ego doctissimis viris hactenus in I. ad te epistola (1), multoque etiam magis in Adversariis (2) assensus sum, ut tamen non plus dederim quam quod aliis sapientissimis viris satis est, *plerumque* rem se habere, ut illi constituunt. Feci igitur in his quas nunc mitto, litteris idem fortasse quod in foro et causis homines minus inconsiderati solent, qui ut id ab adversariis impetrent quod æquum est, plus aliquanto interdum petunt. Satis enim mihi est, aquam vel convellendo, vel comprimendo, vel utrumque simul efficiendo posse interdum apoplexiæ causam esse. Si tibi eo arbitrio quod jam inde ab initio (3) permisi, utenti non placet in historiis quas protuli, omnibus tantum ipsi aquæ tribuere, quantum ego visus sum; at in quibusdam

(1) N. 5.

(2) Advers. indic. Animad. 84.

(3) N. 1.

tribuere ne recusa: rationesque saltem attende, quibus ipse rationibus ostendere conatus sum, aquam aut id revera fecisse, aut certe facere potuisse. Quod si forte iis rationibus nihil egisse tibi videor, et aquæ effusionem omnino effectum esse mavis, quam causam, vide, ne te invitum eo rationes adigant tuæ, ut sanguinis quoque effusionem non pro causa habeas apoplexiæ. Quod qui censuerunt, haud satis videntur attendisse, effusiones sanguinis non semper ab distentorum vasorum ruptione, neque hanc semper a præsenti sanguinis mora pendere; vasorum enim tunicæ tum ab erosione, ut alias (1) scripsi, pertundi queunt, tum postquam a prægressa olim, idque sæpius, mora, aut impetu sanguinis attenuatæ plurimum sunt, repente a quovis, leviori etiam, qui accedat, impetu omnino perrumpi. Apoplexiæ autem quæ sic effusum sanguinem consequuntur, num a restitante in vasis, an a comprimente extra vasa cerebrum, efficiuntur? Certe quid compressio cerebri per se possit, arte, et casu ostensum accepimus cum in brutis animantibus, tum in quibusdam hominibus quibus fortuito pars cranii non parva adempta fuerat; manu enim ad cerebrum appressa, eadem quæ in apoplexia, symptomata accedebant; manu amota, paulatim abibant. Et ne ab ea quæ ab effuso san-

(1) Epist. 3, n. 3.

guine fit, cerebri compressione recedamus; illud quod sæpe viderunt chirurgi, cogita, vel potius in Sepulchreto (1) lege. *Solam compressionem, à sanguine intra spatium meningum stagnante, ad apoplexiam faciendam sufficere, evincunt illi qui omnibus sensibus et motu privati, solo trepano a præsentissimo interitu vindicantur.* Ex quibus exemplis hoc quoque colligere simul poteris quod iis reponas, qui a compressione quidem apoplexiam agnoscunt, seb ab ea solum compressione quæ non ab una aliqua parte, sed ferme undique cerebrum urgeat. Quibus et anatomica adversantur exempla, velut duo illa quæ a cel. Swietenio (2) sunt commemorata. Est enim evidens, a sanguine effuso ad bina duntaxat cochlearia, imo ad unum, comprimi undique cerebrum non posse. Ad ea si et nostrum addas, epistola scriptum superiore (3) intelliges, duo cochlearia sanguinis, partem cerebri tantummodo, idque exterius, prementis, inducere posse apoplexiam: qua autem ratione haud multus sanguis, multum possit, ex iis cognosces, quæ paulo supra (4) indicata sunt.

34. Si igitur sanguis effusus, cerebrum premendo, apoplexiam facit; etiam aqua effusa, pro rata portione facere poterit, aut certe ad

---

(1) L. 1, s. 2, Obs. 9 in Schol.

(2) Comment. in Boer. Aph. § 1010, t. 3 et 4.

(3) N. 14.

(4) N. 32.

quamcumque aliam causam, quæ sola facere non posset, adjuncta, perficere: ut si forte sanguini necdum in vasis adeo restitanti, ut inferre valeat apoplexiam, effusa interim aqua accedat; erit hæc effusio, si ita vis, effectus illius retardationis; sed compressio quæ ab effusa aqua addetur, causa erit ultima apoplexiæ. Verum quamvis liberaliter in hac disputatione tecum agam; ne tamen credas, me in alteram partem forte procliviorem; cujus rei causas procul habeo; quo jure, quave injuria plus aquæ tribuisse, quam par sit; omissis hic partim, partim alium in locum rejectis cæteris apoplecticorum historiis in quorum cranio illam reperi, novissime tibi unam subjiciam in qua multum ibidem aquæ inveni, etsi apoplexia nulla fuerat. Ea historia exposita, perpaucisque ejus occasione additis de uno ex multis modis atque rationibus, quibus in cerebro aqua congeritur, his jam æquo prolixioribus litteris finem imponam.

35. Senex prope annos octoginta natus, olim, quod cicatrices ostendebant, tibiarum ulceribus, nunc fœdis in cute ferme universa pustulis affectus, in Bononiense S. Mariæ de morte nosocomium sub noctis initium recipitur. Arteriarum pulsus non frequentes illi quidem erant, sed vi parum firma, eaque inæquali, neque in utroque brachio æque manifesta. Lucebant oculi, intentique erant, et quasi diversa tuentes. Interrogatus, negat caput dolere, aut grave esse, aut somnolentum.

Vomuisse se, ait, idque lingua, ut videtur, titubante. Mens tamen, et sensus, et movendi facultas constant. Noctu sensim gravior fit: itaque moritur postridie mane.

Ventre aperto, sana omnia inventa sunt, nisi quod erant multo magis quam soleant, madida; hepar autem subalbidum, et duriusculum, ejusque vesicula referta subnigra bile, colon denique intestinum, si id quoque huc censes attinere, ad crassitudinem pollicis sub ventriculo contractum. Hora erat a morte undecima, cadaver autem in aperto aere jacuerat, eoque frigido; medius enim erat mensis december anni 1705, intestina tamen adhuc calebant. Pulmones undique erant pleuræ affixi, a qua dum sinistro in latere avellerentur, aqua prodiit, quæ ubi stagnasset, pro certo non potuit cognosci. In corde, ut alibi quoque, sanguis fluidus. Capite abscisso, aqua de maximo cranii foramine distillabat: et sane ubique intra cranium fuit, præsertim vero sub tota meninge tenui, per quam, spumosæ salivæ instar, bullulis videlicet passim admistis, translucebat. Plexus choroides vesiculas aliquot aqua distentas habuere; ipsi tamen ab ea aqua quæ in ventriculis inventa est, minime albicabant. Cerebrum laxum erat: pituitaria glandula quasi nulla.

36. Sive amplius in hoc cranio, pro mole cerebri, spatium fuit, sive hujus vasa; quæ neque turgida potui animadvertere, neque fore, arte-

riarum pulsus indicarant: minime turgebant, sive lente omnino, atque paulatim aqua illa collecta fuerat; nulla, ut vides, hic fuit apoplexia; aqua tamen in cranio multa. Quo autem hæc modo collecta esset, facilius dicerem, si in ventriculis præsertim, ut non pauca fuit, sic plurima fuisset, plexusque in illis decolores. Nam pituitariam glandulam usque adeo extenuatam spectanti suspicio non deesset, minus illam officio suo functam esse, non secus ac mammariam glandulam, et thymum, ac testes eo contractiores videmus, quo jam diutius in munere cessarunt suo. At si officium illius est distillantem e ventriculis humorem per infundibulum excipere; cur non et multo plus aquæ in his fuisset, et in plexibus multo longioris, ut sic dicam, macerationis indicia? Quæ sane indicia, ut neque aqua plurima, nec in agricola, nec in stabulario fuerunt, de quibus supra (1) dictum est, cum in illo tamen ea glandula æque ac in sene de quo loquimur, contracta esset, in stabulario autem etiam vitiata. Quid ergo est? Num vulgo traditus hujus glandulæ usus est in dubium vocandus? an potius, quoniam is ab structura ipsa, et situ partium indicatur non obscure, peculiari aliqua ratione est ita explicandus, ut quæ nos in tribus iis hominibus glandulæ vitia animadvertimus,

---

(1) N. 26 et 19.

defluxi humoris ventriculorum officerent quidem, sed non quantum nobis debere officere visum est? ut puta, si viæ præter... sint aut quales multi esse arbitrantur, aut aliæ quæcumque, minus illæ quidem manifestæ, sed plures, per quas pars humoris possit e ventriculis amandari. Sic enim, nisi hæ simul viæ obstruantur; ventriculi aqua non complebuntur: si et hæ; magnus cerebri hydrops fiet. Itaque ut in illo hydrocephalo occlusas existimo, in quo Hunauldius(1) neque in pituitaria glandula, neque in infundibulo vitium ullum sensibile invenit, sic easdem quoque obstructas crediderim in eo hydrocephalo in quo *glandulæ pituitariæ nullum vestigium*, fuit, sicut habes in Sepulchreto (2), multoque etiam magis in altero in quo, ut ibidem (3) leges, illa *flaccida, et satis magna*, nec multo minus in tertio, et quarto ibi pariter (4) descripto, aut commemorato, in quorum altero *humor* fuit in ea glandula *unctuosus, pellucidus tamen, stylo visci instar adhærens*, in altero autem eadem, *qua infundibulum inserebatur, gelatina quadum viscida ad magnitudinem minoris fabæ*

(1) Mémoir. de l'Acad. R. des Sc. A. 1740.

(2) L. 1, s. 16 Obs. 7.

(3) Obs. 8. Vid. tamen de utraque hac Observatione Epist. 12, n. 4.

(4) Cit Sect. 16 in Addit. Obs. 12 et in Schol. ad eamdem in fin.

penitus oppleta fuit. In his igitur omnibus alias quoque vias impeditas fuisse, censeo; non sic vero in illis tribus apoplecticis quos superius proposui, ut neque in illo quem descriptum habes in Sepulchreto (1), *in* cujus *glandula pituitaria, duplo majore solito, sinus inventus est plenus muco, qui in gelatinam subflavam pellucidam concreverat.* In his enim non plus ei glandulæ tribuo, quam ut *ad aquæ cumulationem symbolum contulerit,* quæ sententia auctoris quoque fuit hujus postremæ observationis Wepferi (2) in ea scholiorum parte, quæ non secus ac ejus nomen, in Sepulchreto omissa est. Quam observationem, ut et duas illas quas de hydrocephalo, ultimo loco indicavi, si cum mea illa, in stabulario habita (3), quod ad glandulæ pituitariæ affectionem attinet, diligenter conjungas; facile intelliges, inter cæteros ejus morbos, viscidi in ea muci congestionem haud ita raro contingere: quo fortasse tumor quoque referendus est de steatomatum genere, ab eodem, quem supra (4) laudavi, Manfredio, anno 1707, in ea glandula deprehensus. Et muco pariter illas quoque alias vias aliquando occludi posse, intelliges, si quam Pechlinus in Sepulchreto (5) descripsit, hydroce-

---

(1) L. 1, s. 2, Obs. 41.
(2) Obs. ex cadaver. Apopl. in Auct. Hist. 16.
(3) Supra, n. 19.
(4) N. 25.
(5) In cit. Addit. ad. S. 16, Obs. 5.

phali sectionem relegens, animadverteris, sub maxima limpidissimi seri copia *in ventriculorum fundo lentam fuisse et pituitosam lympham, quæ se glutinis instar parietibus cerebri medullaris, et ventriculorum limbis applicaverat.*

37. Cæterum humoris in pituitariam glandulam defluxum a ventriculis quidem cerebri omnibus infundibuli occlusio impedit, velut ea quam Brunnerus (1), itemque eæ quas Littrius (2), aliique, et in his præcl. Hallerus (3) ab se visas tradunt: a lateralibus vero quatenus impedire possit orarum fornicis cum basi horum ventriculorum coalitus, aut ad hanc arctissima appressio, videndum esset. Verum aliquando epistola hic, ut promisi, finem habeat. Vale.

---

(1) In cit. Addit ad S. 16, Obs. 12.

(2) Mémoir. de l'Acad. R. des Sc. A. 1707.

(3) Icon. Anatom. Fascicul. 7 in Explic. Tab. 1 ad *P* not. *C*.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA V.

De Apoplexia quæ neque a sanguine, neque a sero est, sermo habetur.

PRÆCLARE, ut solebat, Boerhaavius (1), Apoplexia, inquit, *bene dividitur in sanguineam, et pituitosam; sed non perfecta divisione, quum et serosa, et atrabilaria, et polyposa sit, et alia.* Eademque nobis, quippe *anatomica inspectione cadaverum* eo morbo *extinctorum* pariter edoctis, si pauca quædam excipias, sententia est. Itaque cum apoplexiam in sanguineam, et serosam divisimus (2), non morbum ipsum divisimus, sed frequentiores potius cum aliorum, tum nominatim Valsalvæ, et nostras apoplecticorum dissectiones, cæteroquin diserte fassi, nonnunquam et alias, præter sanguinem, et serum, apoplexiæ causas inveniri, quarum tibi aliquas, ut tunc promisimus, hac epistola proponemus. Serosam autem potius diximus, quam pituitosam, frequentiora pariter spectantes. Nam ut vera scripsisse, non dubitemus, Columbum nostrum (3), cum se

(1) Aphor. de cognosc. morb. § 1012.
(2) Epist. 2, n. 6.
(3) De Re Anat. l. 15.

dissecuisse non semel, ait, *qui ob fortem apoplexiam obierant, in eorumque cerebro magnam aquæ copiam reperisse : perspicuam quidem, sed glutinosam;* sic minus obvia vidisse, credimus, nisi forte censeas, aquæ illius quæ sæpe sub tenui meninge (1) primo aspectu *gelatinæ* instar apparet, speciem potius, quam naturam, attendisse. Cæterum si ejusmodi aquam reperit quæ reapse pituitam illam referret, quam tunc vulgo causam esse existimabant apoplexiæ, recte fecit quod ejusmodi observationes in eum librum rejecit quem *de iis* inscripsit, *quæ raro in anatome reperiuntur.* Nec minus recte fecit Varolius (2), cujus locum, alias quoque (3) productum, forsan æquius est ad hunc modum interpretari, si pituitam eamdem spectans, negavit, *in ventriculis cerebri* apoplecticorum *reperiri majorem excrementorum copiam, quam communiter in omnibus aliis reperiri soleat.* Verum ad promissa efficienda, ab duabus Valsalvæ historiis initio ducto, pergamus.

2. Vir erat annos natus triginta tres, sanguineo temperamento, gracilis, herniosus, mero et *tabacco* summopere deditus. Hic cœpit dolere parte capitis sinistra, ad occipitium præsertim: quem dolorem secutus est dolor, et imbecillitas musculorum colli in eodem latere. Primum febris

(1) Vid. Epist. 6, n. 12, 13.
(2) De nervis Optic. Epist. 2.
(3) Epist. 2, n. 7, et Epist. 4, n. 1.

vehemens fuit; sed postea se remittere visa est. Verum pulsus factus est non modo rarus, sed et debilis, parumque renitens, simulque collabascere cœperunt vires, ut quivis corporis motus jam essent difficiles. Quin etiam post interruptum delirium, aphonia accessit, neque æger amplius movere se potuit, donec, lente moriens, post diem tandem quartum decimum vivere desiit.

E cranio dum cerebrum eximitur, in hujus basi paululum purulentæ materiæ animadvertitur: qua abstersa, dum cerebrum tractatur, ibidem nova conspicitur. Nimirum per infundibulum e ventriculis prodibat. Nam eadem sinister, dexterque præsertim, redundabant. Quippe in hujus striato corpore foramen erat, quocum ulcus sinuosum communicabat, tertiam partem occupans substantiæ, quæ a dextris basim cerebri faciebat. A sinistris nihil in cerebro erat vitiatum. His inspectis, ob herniam dissecto scroto, intestina reperta sunt testiculo, et circumjectis membranis tam valide annexa, ut neutiquam potuissent in suam sedem reponi.

3. Si effusus sanguis in pus se converteret; tibi fortasse hanc dissectionem cum aliis comparanti quæ epistola III descriptæ sunt (1), hæc quoque apoplexia videretur ab effuso sanguine fuisse qui sibi primum in substantia cerebri cavernam istam

---

(1) Vid. præsertim n. 4.

excavasset, mox in pus versus, striato corpore perrupto, in impositum ventriculum, ex eoque in alterum irruisset. Verum cum sanguinem effusum perstare, non pus fieri, aliæ alias (1) a nobis productæ, producendæque historiæ comprobent; satius est conjicere, abscessum, paulatim in cerebro factum, vehementem febrem tunc excitasse, cum ex ejus materia pus conficiebatur, quo confecto, se febris, ut solet, remiserit (2), mox autem cum, via sibi facta per corpus striatum, pus in ventriculos redundavit, istam apoplectici generis affectionem accessisse. Extat Laubii (3) observatio, alibi quoque à nobis facile commemoranda, quæ conferri cum hac posset; tametsi multo serius post gravem febrim, apoplexia a pure successit, si dilucidius indicata esset hujus sedes. Apparet enim, effluxisse e cerebri hemisphærio sinistro supra os petrosum; sed non æque intelligitur ubi *versus thalamos* (ambos scilicet, quemadmodum hæc ipsa verba significant, ut prægressam omittamus utriusque oculi affectionem) ubi, inquam, *versus thalamos nervorum opticorum* pus fuerit *antea conclusum*. Longe tamen obscurior scaturigo est illius puris, quod a Valsalva fuit in altera dissectione conspectum, si non post veram apoplexiam, at certe post affec-

---

(1) Epist. Anat. 13, n. 23, et Epist. Anat. Medic 2, n. 15.
(2) Hippocr. S. 2, Aph. 47.
(3) Eph. N. C. Cent. 7, obs. 39.

tionem de ejusdemmodi genere. Nam res ad hunc modum se habuit.

4. Mulieri annos amplius quadraginta natæ ex valde imminutis menstruis purgationibns obortus est in sinistro crure cancrosus tumor: quo postmodum exulcerato, aliisque in eodem crure ulceribus coortis, non levis dolor, et febris prope assidua accessit. Jamque annum, eoque amplius hæc pertulerat, cum diuturnarum molestiarum pertæsa, a Valsalva petiit, ut crus, jam nulla ratione sanabile, amputaret. Quo annuente, et rem feliciter peragente, cum ad tertium ab amputatione diem ventum esset, lividus in mutilata parte apparuit color, qui cum biduum perstitisset, adhibito emplastro ex emollientibus, et volatilibus parato, vividus color est restitutus. Interim febris in dies fit gravior, in acutamque degenerat. Parotis a dextris se attollit, adeoque intumescit, ut ad horas plus viginti quatuor ne liquidum quidem alimentum deglutire sinat. Sed largis obortis sudoribus, remittitur febris, parotis discutitur, et feliciter omnia videntur procedere. Quin etiam cum circa trigesimum diem, ob erratum in cibo admissum, acuta febris rediisset, multosque perstitisset dies, per sudores iterum sublata est. Hæc quæ dicta sunt, minime obstiterunt, quin magis magisque accrescente cicatrice, curatio jam ad finem spectaret. Verum tertio circiter ab amputatione mense, cum mulier e lecto exempta jam esset, affectione corripitur de genere apoplecti-

carum. Cum delirio enim, et convulsionibus, sensus, et motus imminutio in tota parte corporis dextera conjuncta erat. Quæ mala etsi ad aliquot interdum dies remitti videbantur; tamen vehementius redeuntia ægram de medio sustulerunt.

Cranio exsecto, multum pus inventum est stagnans in sinistro cerebri ventriculo: nec tamen læsio ulla in ipso cerebro deprehensa est. Verum suspicio esse poterat, materiam, quæ antea in crus ferebatur, in caput illatam fuisse.

5. Suspicio hæc tamen difficilem obscuramque habet explicationem. Materia enim quæ olim in crus ferebatur, in cruris ulceribus pus fiebat; in cerebro autem nusquam ulcus repertum est. Aut si ex diuturnis cruris ulceribus relatam in vias sanguinis partem credimus purulentæ materiæ, cur non hæc potius ad vulnus defluebat necdum persanatum? Omnino suspicari mallem, acutarum febrium tempore in aliqua interna parte corporis coactam materiam, abscessumque factum; ni Valsalva ipse qua erat diligentia in muliere invisenda, et solertia in eorum omnium quæ incidebant, causis inquirendis, satis superque signi dedisset, nihil ejusmodi subfuisse, quando nullam, præter caput, partem corporis sibi dissecandam putavit. Quid ergo est? Num puriformem potius humorem, quam verum pus, fuisse, credemus? Non sinit summa in re chirurgica Valsalvæ peritia, qui pus se invenisse, di-

serte scripsit. Præstat igitur, ut ex aliqua alia historia lumen expectemus, quam ut nunc temere aliquid, et præcipitanter effutiamus. Interea autem ad historias aliquot proprias tibi describendas pergemus : quarum duæ primæ duabus, modo ex Valsalva propositis, quadantenus respondere videbuntur.

6. Mulier Patavina, Jacoba nomine, Angeli Zanardii uxor (fecit enim inventus in singulis ejus lateribus tredecim costarum numerus, ut quod in plebeiis non soleo, nomen quærerem, atque adnotarem) cum annum ageret undesexagesimum, apoplexia correpta est. Huic gravis supervenit febris. Ob hæc in nosocomium illata, dies ibi aliquot superstes fuit. Etsi loqui non poterat, tamen primo quidem die intelligere videbatur; nam sanum brachium medicis tentandum ultro præbuit. Id erat sinistrum. Dexteri autem artus ut sensu, ita etiam motu carebant : videbanturque insuper quasi a convulsione contracti. Sic et oculi dexteri connivebant palpebræ; ut fere clausus appareret. Facies rubebat. Sorbitio difficilis non erat.

Mortua muliere, cum hæc accepissem, eo libentius studiosorum juvenum gratia cadaver incidendum suscepi, quod si noxa in cerebro organica esset, hanc a sinistris secundum Valsalvæ observationes, tunc a me nuper edita epistola (1)

---

(1) Epist. Anat. 13.

confirmatas, facile se visuros sperabant. Itaque cum doctis pluribus viris, ut cæteris, ita huic quoque dissectioni, quæ diligenter habita est, et aliquot occupavit dies, frequentes interfuerunt. Sed hic non alia ferme, quam quæ aut præter naturam, aut præter solitum occurrerunt, perscribam. Primum omnium, inæqualem corporis, quod alioquin justa erat statura, nutritionem animadverti. Cum enim truncus, et femora pinguia essent; crura, et pedes, et superiores artus præsertim erant macilenti. Hora erat a morte decima tertia, cum venter apertus est, tempestas autem frigida, quippe ultimis diebus anni 1740. Tamen fumantia viscera acrem etiam tum calorem vel post aliam exactam horam retinebant. Omentum retractum erat ad ventriculum, qui parvus apparebat, cum intestina tenuia, et pars crassorum aere essent subturgida. Illa autem sursum repulerat vesica, urina distenta, quæ nulla re, nisi propria operta pinguedine, ad sex digitos supra os pubis se attollebat. Cum manu comprimeremus, lixiviosum lotium, non tamen fœtidum, vix guttatim prodibat. Erant enim vasa sanguifera in supremo urethræ orificio, et aliquo supra ipsum spatio valde sanguine distenta, et nigricantia, ad eumdemque modum, sed paulo minus, per maximam partem internæ faciei urethræ pergebant, ut facile intelligeres, esse ea loca non modo inflammata, sed gangrenæ jam proxima. Quin etiam interior vesicæ facies san-

guineis hic illic punctis distinguebatur. In uteri cavo aliquid subflavi humoris animadvertimus. Neque de ventris visceribus superest quod adnotemus, si hepatis excipias vesiculam bile turgidiorem fusca, ut videbatur, sed quæ colore inficeret maxime flavo, quo et proximum vesiculæ intestinum colon infectum erat. In ea bile concretiones erant quædam paucæ, parvæque, et molles, nisi quod una tamen in calculum densata erat firmum, et durum, diametro æquantem apicem minimi digiti, superficie undique granosa, figura autem rotunda, ut unum ex iis bellariis referre posset, ex coriandri semine, inductoque saccharo sic paratis, ut superficies asperula sit; nisi colore fuisset cinereo, et quiddam quasi pellucidi habuisset. In thorace, pulmo dexter magna ex parte ad pleuram annexus, in summo autem posterius adeo corruptus ex antiquo fortasse vitio, ut humorem graveolentem effunderet. Quo absterso, et visceribus inde, et ex ventre detractis, duo animadverti, atque ostendi, alterum in diaphragmate, alterum in costis, et vertebris, quæ tametsi ad morbum non attineant, tamen ob raritatem digna sunt quæ minime tibi reticeantur. In diaphragmate erant duo proxima quidem, sed inter se distincta, foramina ad venas e ventre in thoracem trajiciendas. Nam præter majus, quod in omnibus est, ad truncum ipsum venæ cavæ transmittendum, alterum prope oram primi anteriorem patebat,

unam traducens de hepaticis venis, paulo altius quam solet, id est supra diaphragma, in cavæ truncum inserendam. Costæ autem erant viginti sex. In singulis enim lateribus singulæ erant costulæ infra duodecimam, mobili junctura nexæ cum primæ lumbaris vertebræ corpore; ita autem breves, ut singularum longitudo transversos duos digitos pollices minime superaret; cum longiores, quam solent, ambæ duodecimæ viderentur. Vertebræ autem lumborum sex erant, aut si primam ob annexas duntaxat costulas (nam cætera, lumbarium fuit simillima) malis thoracis vertebris annumerare; hæ tredecim erant, lumbares quinque. Sed quintæ corpus, magnitudine et forma, qua solet, præditum, iisdemque adjunctis processibus, nisi quod posterior minor aliquanto erat, ornatum, sic erat positum, ut antrorsum, dextrorsumque inclinaret. Minus alta cartilagine a sacro osse dividebatur: quin etiam sinistra ora cum eo connatum, alio præterea modo cum eodem se conjungebat. Nam ossea quasi ala utrinque emissa, quæ, foramine pro nervis relicto, omne propemodum intervallum implebat, processibus vertebræ transversis, et summis ossis sacri lateribus interpositum, his infimam ejus alæ partem per γίγγλυμον arcte committebat. Erat autem os sacrum paulo brevius, facieque anteriore minus cava, et inter descendendum, nonnihil vergebat dextrorsum. Cæterum, si imam illam vertebram excipias, nihil in

vertebris omnibus a capite ad eam usque præter naturæ consuetudinem inventum est. Sed ad caput, cujus potissimum causa hæc instituta dissectio est, transeamus. Dum cranium secaretur, serum non paucum prodiit. Illius fornice sublato, cerebrum sua in sede persecantes, primum quidem duram meningem crassiorem animadvertimus. Per alteram autem meningem vasa omnia sanguine non secus ac si usus essem injectione, multum distenta. Erat is sanguis, qualis in toto hoc cadavere, ater nec valde fluidus. Sub eadem meninge conspiciebatur in cerebri anfractibus aqua pellucida, cujusmodi aquam mox in ventriculis, lateralibus duntaxat, invenimus, cum plexibus tamen choroidibus minime decoloribus, quamvis vesiculas habentibus aqua turgidas, et ex his unam, minimum uvæ acinum æquantem. Fuit hæc in plexu sinistro: quo sublato, animadverti thalamum nervi optici non eo quo dexter, naturali esse colore, sed fusco. Tunc assulatim cerebrum dissecando, hujus quidem reliquam omnem substantiam reperi quam optime constitutam; sed quæ a latere externo thalami, quem memoravi, sinistri erat substantia medullaris, ea permollis, et quasi liquata, ac permista cum cruento quodam, sed obsoleti coloris, humore deprehensa est, ut nihil, nisi gravis odor, deesset ut plane fracidam pronunciares. Occupabat id vitium paulo plus loci, quam a maxima nuce juglande occupari potuisset, eratque color ille

cruenti humoris in ejus medio manifestior. Fuit autem res eo facilius animadvertenda, quod cum cerebrum, ut dixi alibi, suo colore esset, nec cerebello tantum durius, sed mira quadam ubique, et præsertim in toto dextero hemisphærio, duritie præditum; in illo uno, quem designavi, loco subcruentum colorem, et substantiam quasi diffluentem habebat.

7. Apostema sui generis (1) fuisse hoc credo, agnoscente etiam Avicenna (2) apoplexiam a *repletione apostemante*, cujus vim in proposita muliere effusa aqua, et distenta sanguine vasa augebant. Accidit autem apostema circa eam sedem, in qua plerumque magnas quæ in apoplecticis occurrunt, organicas noxas inveniri, alias (3) indicavimus: quam ad sedem, et ex apostemate quidem, in viro erat quoque in prima Valsalvæ historia descripto (4). Porro in eadem, itemque in altera (5) et in hac pariter historia nostra ejus confirmatam doctrinam vides, noxa in eo cerebri hemisphærio inventa quod resoluto corporis lateri oppositum erat.

8. Inflammatio autem qua nostræ apoplecticæ vesica laboraverat, quippe tanta urinæ copia dis-

(1) Vid. Epist. 9, n. 16 et seq. usq. ad 20.
(2) Canon. l. 3, F. 1, tr. 5, c. 12.
(3) Epist. 3, n. 18.
(4) Supra, n. 2.
(5) N. 4

tenta, facit ut in mentem veniat ingentis illius collectionis urinæ, quam in stabulario (1) a me descriptam esse memineris nec minoris, quam tibi in vesica anus, ex apoplexia pariter mortuæ, alio loco (2) describam. Ex his atque aliis ejusmodi observationibus facile intelligis, quam facile possit accidere, ut qui apoplectici paulo diutius vitam trahunt, iis nova insuper malorum accessio fiat ab urinæ retentione, eo minus animadversa, quod cum pauca qui possunt, sed ea liquida, deglutiant, lotium autem sæpe ob infirmatas sphincteris vires guttatim distillans, cubile humectet, his indiciis acquiescunt ministri, ut minime credant de retenta urina sibi medicos esse monendos. Horum igitur partium erit jubere, imam ventris partem subinde attrectari, ut si tumor indicet lotium non reddi, hoc arte aliqua, et si res cogat, immissa, quod in feminis facillimum est, argentea fistula, manu emoliantur (*).

(1) Epist. 4, n. 19.

(2) Epist. 56, n. 12.

(*) Hic prudenter suadet MORGAGNUS; nam sedulo investigare quis sit vesicæ status eo magis refert, quod his in morbis, urina per exundationem (quam regurgitationem dicunt) superfluente, in errorem facile inducuntur illi qui ægrotos curant, ideoque non animadvertunt vesicam esse paralyticam. Res perquam utilis erit, si monuerimus hanc paralysim vesicæ at saltem resolutionem, manifesto deprehendi quolibet in morbo, cum sive cerebrum, sive spinæ medullæ, sive alia

9. Sed de iis quoque duobus, quæ ob raritatem interjeci, a me aliquid fortasse expectabis. Dicam igitur quæ ibi continuo, ut solitus sum, iis qui aderant, indicavi. Quod ad duo attinet foramina, in septo transverso adnotata, per quorum alterum una ex hepaticis venis trajecta, in thorace demum venam cavam adibat; rarum id quidem esse; sed multo rarius quod ter intra duos menses, anno 1728, id ipsum ostendissem, videlicet bis in theatro mense februario, semel in nosocomio mense proximo. Verum non bina tantum, ut in tribus illis cadaveribus, sed et terna me semel, iterumque (1) in diaphragmate vidisse foramina sic ut maximum venam cavam, duo minora totidem hepaticas venas transmitterent, semel Bononiæ, anno 1700, in eo septo transverso, quod in publica anatome, consecante me cum Valsalva, demonstratum est, cujus ego septi rudem, mea manu descriptam, imaguncu-lam adhuc servo, iterum Patavii ante annum 1726, quam unam observationem, antiquioris illius, ut fit, oblitus, in epistola I. anatomica (2) commemoravi; quem locum designat solers in primis doctusque anatomicus Albertus Hallerus (3),

---

quævis nervorum scatebra, læsa fuere. Inde patet cautionem a *Morgagno* jussam, summopere adhibendam esse.

(*Adnot. Editorum.*)

(1) Vid. et Epist. 60, n. 6.

(2) N. 26.

(3) Dissert. de Musc. Diaphr. ad. § 7, litt. *c*.

cum *rarius* hoc *esse quod* ego *observavi,* confirmat.

10. De costarum autem numero, ut semel undecim (1), ita semel tredecim mihi visas esse, non sæpius, aio, et vera Galenum (2) scripsisse agnosco, cum *hæc ita rara esse,* docuit, *ut inter mille vix unum tali costarum numero invenias:* priorem tamen numerum rariorem altero esse, ante omnes indicavit. Sed de altero numero, id est, ut sint tredecim, Archangelus quidem Piccolhominus (3) verum credidit id quod ipse ait, *omnem antiquitatem observavisse, si costæ naturalem numerum excedant, unam tantum, altera in latere, non duas superesse.* Et sane etiam Colombus (4) *unam tantum costulam* præter viginti quatuor invenerat, ut ea quæ subjecit, significant, et quæ ad oram sunt adnotata, confirmant. Verumtamen, ut Bauhinum (5) omittam, quem Piccolhominus legisse non poterat, ternas denas in singulis lateribus costas ab se repertas memorantem sic, ut a sinistris octo essent legitimæ, a dextris sex spuriæ; at Columbum ipsum, scire poterat, vidisse postea (6) etiam *costas vi-*

(1) Vid. Advers. Anat. 2, Anim. 32 in fin.
(2) De Anat. Admin. l. 8, c. 1.
(3) L. 8, Anat. Prælect. 8.
(4) De Re Anat. l. 1, c. 19.
(5) Anatom. l. 2, c. 8.
(6) L. 15.

ginti sex : et Fallopium (1) *in duobus cadaveribus* invenisse utrinque ad tredecim *adauctum numerum a duabus costulis ita parvis, ut rudimenta costarum potius,* quam costæ viderentur. Cum his Fallopianis mea maxime convenit observatio, ut in eo pariter quod adjecit, *coarticulationem illam quæ in reliquis hominibus* in *duodecima* thoracis *vertebra esse solet, in iis cadaveribus nihil variasse.* Quod autem dixit, *tredecim* in iis se *reperisse* thoracis *vertebras; verum in lumbis;* id quod Columbus, et Bauhinus reticuerunt; *quatuor tantum,* id vero quatenus a meis discrepet observationibus, præclare intelligis. Etsi enim quædam sunt unde suspicari possis, quintam a me descriptam vertebram ad os sacrum attinuisse; attamen si pleraque attendas, aut potius si hæc quæ servamus, ossa vel aliud agens aspicias; procul dubio primo ipso aspectu cognosces esse illam potius inter lumborum vertebras connumerandam. Vero in observatione hac describenda paulo fusior fui, quod non ignorarem quot anatomici post illos quos nominavi, similia viderint; sed quod nolui, te in hac legenda, quæ plerique omiserunt desiderare. Nosti enim, propter omissam mentionem sedis in qua decimæ tertiæ costæ fuissent inventæ, Hunauldium (2) harum originem sic explicandam suscepisse, ut ejus explica-

(1) Obs. Anat.

(2) Mém. de l'Acad. R. des Sc., an 1741.

tio tunc quidem habeat locum, cum ibi sunt ubi ipse vidit, nempe supra duas costas supremas; ubi autem ego deprehendi, nimirum, infra duas infimas, non habeat. Nec te fugit quorumdam suspicio, cum hoc loco reperiuntur, nihil videlicet esse aliud, quam transversos primæ vertebræ lumbaris processus aliquanto longiores; non præter hos, veras costulas, mobili, ut ego ostendi, junctura connexas. Verum ad ea quæ omnino præter naturam sunt, redeamus.

11. Sartor, qui se vino implere consueverat, aphonia correptus, intra biduum mortuus est. Plura de eo scire Alexander Bonis, quem tibi alias laudavi, doctique alii medici Veneti, ac juvenes rei anatomicæ studiosi non potuerant, qui concessum sibi cadaver ut ipse dissecarem, cerebrique structuram diligenter ostenderem, a me petierant, sub finem martii anni 1708.

Ventris viscera se recte habuerunt. In thoracis cavea sinistra aquæ sanguinolentæ nonnihil fuit. Pulmones graviores, et spumam, si premeres, emittentes, sana tamen eorum substantia. Cor flaccidum, in ejusque ventriculo dextero, et proxima auricula arteriaque pulmonari, concretiones polyposæ; nullæ a sinistris, sed in eo ventriculo paucus tantummodo sanguis semiconcretus. Aggeres, ut Valsalva (1) postea appellavit, semilu-

(1) Dissert. Anat. l. 1, n. 10.

narium valvularum extantiores, et duritie firmioris quasi cartilaginis. In arteria magna, et carotidibus sanguis fluidus non ita paucus; multus vero ejusdemmodi in pulmonari. Caput cum a cervicibus amputaretur, aqua e vertebrarum tubo exivit: quæ mox sub tenui cerebri meninge conspecta est multa, non sine specie *gelatinæ*. Sed præcipue in oculos incurrebat alba quædam quasi sanies per anteriorum cerebri loborum superficiem extensa: quæ materia diligenter examinata, revera sanies, sed inodora, visa est, in ipsa tenuis meningis substantia inhærens, superficie cerebri, quantum sensus judicare poterant, omnino illæsa. Ea autem meninx tota trahentis manum facile sequebatur: et cerebrum, cerebellum, ac nervi summa erant flacciditate. Vasa omnia, etiam tenuiora, atque intima, sanguine turgida: sinibus autem, præsertim majoribus, inerant polyposæ concretiones. In ventriculis lateralibus aliquid aquæ annotavimus, et dilutum plexuum choroidum colorem: denique in pineali glandula minimum duriusculæ materiæ frustulum.

12. Ne in frustulo hoc hæreas, vel nostra facient Adversaria (1), in quibus ejusdemmodi in pineali glandula materiam sæpe nobis aliisque animadversam memoravimus, facientque epistolæ at te nostræ (2), quibus id confirmatum videbis.

(1) VI Anim. 9.
(2) VI n. 12, X n. 17, XI n. 11.

Nec tamen puta, pro morbo a nobis non haberi. Habetur enim; sed pro morbo, cujus effectus perobscuri et incerti sunt, quod alias nullis, alias aliis præeuntibus symptomatibus, aliasque aliis conjunctis cerebri vitiis, occurrat. Et Joannes quidem Salzmannus, medicus, dum viveret, doctissimus in dissertatione *de Glandula pineali lapidescente*, postquam diligentius, quam hactenus quisquam, ferme omnia, quæ tunc extabant, calculosæ ejus glandulæ collegit exempla, minime dubitavit (1), quin dolorum capitis intolerabilium, aut fatuitatis causa ipsa fuerit tota lapidea facta in viro a Pfeilio apud Schenckium, in virgine a Drelincurtio apud Mangetum, in sene a Kingio, ut est in Actis Anglic. deprehensa. Verum Pfeilii lapis an glandula ista fuerit, non constat, et Kingius graviora in cerebro mala simul invenit, Drelincurtius autem non saxeam modo glandulam, sed ad ovi gallinacei amplitudinem auctam, ut si vel hydatis, vel quidquid aliud fuisset, sua ipsa mole debuisset maximum afferre detrimentum. Quod vero ad naturam attinet hujusce morbi, visum est doctis quibusdam viris, et nominatim Jo. Valentino Scheidio in ea Dissertatione (2), in qua cæteroquin egregie ipsum præivisse video celeberrimis observatoribus, qui cerebrum, in lapidem, ut credebatur, conversum,

(1) Thes. 15.
(2) De duob. Ossic. in cerebro apopl. quest. 2 et 3.

osseam concretionem esse, tradiderunt; visum est, inquam, illam quoque in glandula pineali duriusculam inventam materiam ad ossium potius, quam ad calculorum naturam fuisse referendam. Quod ut de iis negare non ausim corpusculis, quæ ab neutro nostrum conspecta sunt, ita confirmare possum quæ ipse deprehendi; ea certe inter digitos compressa, in asperulas quasi arenulas sæpius abiisse, eoque friabilia; quod ipse discrimen ad calculos ab ossibus internoscendos primo loco affert, evidenter fuisse. Huc illud accedit quod alias (1) scribam, invenisse me nonnunquam intra hanc glandulam materiam mucosam, et subflavam, sæpe autem eamdem, ejusdemque coloris materiam extra glandulam in anteriore ejus facie, et præsertim ad basis anteriora (2), quæ materia non dura aliquando, aut vix subdura; alias, inter digitos compressa, asperas jam continere arenulas non obscure ostendebat: iisdem autem locis in aliis cadaveribus aut erat evidenter in minuta granula conformata (3), aut ipsa quidem aberat; sed ibi erant subdura corpuscula (4). Hæc autem corpuscula sive extra, sive intra glandulam cum fere eodem quo illa

---

(1) Epist. 21, n. 24.

(2) Epist 1, n. 10. Epist. 3, n. 14. Epist. 8, n. 9. Epist. 14, n. 35.

(3) Epist. 8, n. 6.

(4) Epist. 7, n. 15. Epist. 8, n. 15.

arenosa denique materia colore, subflavo nimirum, aut flavo, se nobis obtulerit, imo Vieussenio quoque (1), Laubio (2), Salzmanno (3); nonne veri similius est, calculos esse, qui paulatim ex terreis materiæ illius particulis, aqueis magis magisque absumptis, concreverint, quam ossicula? præsertim quando, si perpaucos exceperis, cæteri qui viderunt, *arenas* et *lapillos* nominarunt, nec modo qui sunt a Salzmanno laudati, sed et alii qui antea scripserant, et in his duo, quos cel. Hallerus (4) indicat, Peclinus, et Brunnerus, et qui postea, ut puta legendi in Actis Cæsareæ N. C. Academiæ (5), et præterea vir cl. Phil. Conradus Fabricius (6), et quoniam singillatim designari cuncti non possunt, is saltem quem novissime legimus, solertissimus Martinettus (7), a quo in Ravennatis Archiepiscopi dissectione tres fuerunt hujusmodi *calculi* deprehensi. At enim is qui, cum meas horum extra glandulam occurrentium peculiares observationes attendo, longe primus omnium videtur eorum mentionem fecisse, si a te inspiciatur; veteres medici, inquies, pro osseis, aut cartilagineis corpusculis habuere. Scilicet Ga-

(1) Neurogr. l. 1, c. 11.
(2) Eph. N. C. Cent. 9, Obs. 63.
(3) Diss. cit. Thes. 13.
(4) Ad Prælect. Boerh. § 296, not. p.
(5) T. 5, Obs. 68, et T. 6, Obs. 14.
(6) Idea Anat. Pract., sect. 4.
(7) Lettera della Separaz. degli umori.

lenus in eo de anatomicis administrationibus libro (1) cujus argumentum nihil ejusmodi pollicetur (quo factum, puto, ut ejus verba ab nemine fuerint, quod sciam, in hanc rem producta; nisi forte, ita, uti Vesalius (2), ob id reprehensus ab Riolano (3), plerique intellexerint) Galenus igitur suis temporibus quæsitum esse scribit, *num cartilaginosum quippiam penes cerebri glandem, quæ a turbinis seu pineæ nucis similitudine Græcis κωνάριον appellatur, vel osseum inhæreat? pari modo etiam; in quolibetne corde, cartilagineam vel osseam, quamdam particulam sit invenire, an in magnis duntaxat?* Nec te illud moveat quod utramque hanc quæstionem ibi inter *frivolas* reponat Galenus. Ipse enim secundam tum eodem opere (4), tum eo quod inscripsit de Usu Partium (5), utilem esse ostendit; cum verbis non ita paucis tractavit, ex quibus *frivolam* qua mente dixerit, præclare intelliges. Primam autem cur redarguerit, ex Riolano (6) cognosces. Nos autem utrumque os, non ut secundum naturam creatum, sed ut præter naturam factum, hos tempore spectamus: imo quod apud

(1) 4, c. 1.
(2) De corp. hum. fabr. l. 1, c. 6.
(3) In l. Galen. de Ossib. post. c. 32.
(4) L. 7, c. 10.
(5) L. 6, c. 19.
(6) C. cit.

glandulam nos quidem hactenus offendimus, non secus ac quod in glandula, multo minus os, quam concretionem calculi similem, visum esse ut plurimum nobis, fatemur ob eas quæ indicatæ sunt, causas: quibus et hanc addes, ex materia viridi concretiones virides (hoc enim quoque colore hic lapillos reperit Vestius (1) existere facilius posse, quam viridia usquam ossa pronasci. Verumtamen siquando crassiuscula aliqua sub manum redeant; non duritiem modo, aut combustorum, ut aliquando, nidorem attendere, sed per alia insuper experimenta inquirere eorum naturam constitui, intereaque rem, ut alias feci, in medio relinquere.

13. Quod mihi vel magis de vera saniei illius scaturigine faciendum est, quam in proposita sartoris observatione descripsi. Ex pulmonibus intra calvariam fuisse translatam, suspicarer, si illos, ut graviores inveni, ita usquam læsos deprehendissem quemadmodum ex calvaria ad urinæ vias transvectam esse aliquando, cum ex aliis, tum ex eo videtur quod vir clarus Hippol. Franc. Albertinus a se in tonsore animadversum narrabat. Quem ex longa sub sole mora cum dolor capitis, sensusque ponderis in vertice, febris, delirium, nervorum distentiones, lethargus, resolutio denique prehendissent, repentina urina-

---

(1) Apud Salzmann. Thes. cit. 13.

rum copia liberavit, in quibus pus subsidebat: et annos quidem aliquot capite male habuit; sed tamen, cum hæc mihi narrabantur, sanus vivebat. Quid? quod ex ipsis pulmonibus in cerebrum (ut in sartore me dixi fuisse conjecturum) aut ex pleura quoque pus traduci, nec Duretus dubitavit, et Paræus, ut videtur, invenit, sicuti habes in Sepulchreto (1).

14. Sed præter pus in cerebro genitum, aut ad ipsum translatum, posse interdum alias causas, minus adhuc animadversas, apoplexiam facere, aut ad ipsam faciendam convenire, non levis mihi suspicio est ex iis quas tibi protinus subjiciam, dissectionibus. Quarum primam, quamvis non præsente me habitam, non secus tamen proponam, ac si ipse habuissem. Namque aderat Nicolaus Mediavia Prosector publicus, et ex sacro hoc philosophorum ac medicorum Collegio doctor meritissimus, cui, non minus quam mihi, credo, ob spectatam duodequadragintajam annos ex quo ipsum in re anatomica exercere cœpi, fidem, ac diligentiam, pari cum assiduitate conjunctam; ut quotquot hoc omni, quod dixi, tempore Patavii habui dissectiones, non modo cunctis ferme interfuerit, sed etiam sæpe administrando, plerumque consecando, laudabilem operam, ac perutile auxilium præbuerit. Hic igi-

(1) L. 1, sect. 1, Obs. 40.

tur quemdam, cui in Patavino nosocomio ægrotanti ipse ex officio medicus fuerat, cum mortuum incidi, se inspectante, jussisset, eodem die, qui dies fuit IX. kal. apriles anni 1740 rem mihi in hunc modum exposuit.

15. Senem, qui ex cruris ulcere laborabat, repente capitis dolor prehendit. Cum cerebro aliquid instare periculi videretur; eo statim mane sanguis est missus. Nihilominus hora vigesima ingruit apoplexia, cum dexterorum artuum resolutione. Huic resolutio accessit inferiorum omnium partium, et intra paucos dies mors.

Calvaria exsecta, arteria illa in quam confluunt vertebrales, et quæ super callosum corpus recta ducuntur, sanguine erant turgidæ; reliqua vasa non item. In ventriculo utroque laterali non pauca aqua, et plexus choroides pallidi. Septum lucidum anterius disruptum. Sed quod maxime in oculos incurrit, omnis medullaris substantia hemisphærii dexteri valde fusca erat; non sinistri.

16. Hæc audienti mihi, confestim in mentem venit sacerdotis Veronensis, in quo apoplexia repente sublato, totam, ut alias ad te scripsi (1), medullarem cerebri substantiam fuscam factam adnotavi. Quidquid illud est; quod sanguinem non videri, tunc monui; unde illa candida sub-

(1) Epist. 4, n. 21.

stantia inficitur, num inter apoplexiæ causas non est reponendum? Nam etsi in hoc sene, cui prima resolutio a dextris fuit, in eodem cerebri latere animadversa est infuscatio, non in opposito; scis tamen, Valsalvæ doctrinam fere in omnibus, non in omnibus, respondere (1). Sed age, ad minus obscura veniamus.

17. Æthiops erat Venetiis annos ad triginta natus, torosus, et bene valens, nisi quod iis ultimis mensibus factus erat obnoxius languori cuidam ventriculi, levi cum sudore conjuncto, qui tamen languor cibo sumpto illico tollebatur. Is cum circa medium quinctilem anni 1708 hilariter cum amicis versaretur, jentaculo, nam matutinum erat tempus, jam usus, in eoque esset, ut stans, tuba, sicuti facere solebat, cum ipsis caneret, sensim, lenteque adeo retrorsum cecidit, ut amici factum id ludendi gratia fuissent facile credituri, nisi inter cadendum, tremores quosdam totius trunci corporis animadvertissent. Homo autem eodem quo cadebat, puncto temporis est mortuus.

Secanti ut adessem, a me, ut solitus erat, petiit cl. Santorinus. Hora erat a morte circiter duodecima. Cadaveris superiores artus subrigidos, collum, tanquam restitante sanguine, nigrius reliquo corpore, oculos quasi viventis animad-

(1) Epist. 2, n. 16.

vertimus. In ventre, si omentum excipias nimis breve, hepatis crepidinem ipsam livescentem, et lienis membranam in convexa facie certo quodam loco quasi tendineam factam, eoque albicantem; omnia secundum naturam apparuerunt. Itaque nihil magis oculos moratum est nostros, quam vasa lactea quamplurima, chylo distenta, et nodosa, hinc multis radicibus tenuia intestina ferme usque ad oppositam ipsi mesenterio partem complectentia, inde vero hujus centrum versus contendentia, in quo prælongæ, magnæque glandulæ spectabantur. Thoracem reclusuri, cartilaginum, quæ costas cum sterno conjungunt, insolitam, ea præsertim ætate duritiem mirati sumus. Pulmones omnino sani, quamvis dexteri latus alicubi, sinistri vero suprema pars tota ad pleuram per membranea vincula annecteretur, intusque ambo paulo plus seri quam soleant, continerent. In pericardio quoque aquæ subturbidæ copia æquo major. Cor tamen naturali firmitudine: in ejusque thalamis sanguis fluidus, qualis in magna etiam arteria, et in pulmonari præcipue inventus est. Per illius externam faciem in thorace toto sanguifera vascula maxime conspicua. Cerebro denique retecto, sub tenui meninge aqua apparuit: quin etiam in lateralibus ventriculis, et in sinistro præsertim, aquæ fuit plus quam secundum naturam solet: choroides tamen plexus suo colore, et sine hydatidibus conspiciebatur: cerebrumque ipsum justa erat firmi-

tudine. Vasa autem ipsius, et sinus inania potius, quam plena, quidquid habebant sanguinis, sine ulla vel minima concretione habebant, ut in toto hoc cadavere nusquam sanguinem nisi fluidum offenderimus. Sed nusquam, nisi intra cranium, id vidimus, cujus potissimum causa hanc tibi historiam describendam suscepi. Scilicet sanguifera vasa quæ et in superiore dissectione memorata sunt, supra callosum corpus traducta, aere cum pauco sero intermisto distenta erant. Sic illa quoque arteria, quæ per basim ducitur medullæ oblongatæ ex confluentibus vertebralibus orta, et alia præterea per superiorem cerebri superficiem vasa ab incluso aere distenta pellucebant.

18. Etsi hujus tam repentinæ mortis causæ aliæ minime intra cranium videntur defuisse, si ea placeant quæ proxima epistola proposita sunt; tamen sive illas non omnino credas hic satisfacere; sive hanc præcipue postremam putes, quandocumque occurrit, esse attendendam; quid de ipsa censeam, vel potius conjiciam, iis spectatis quæ jam circa hujus initium sæculi proposita, et disputata ab Italis fuerant, non reticebo. Idque eo libentius faciam, quod non hujus tantum, sed et aliorum quorumdam sanguinem animadverti spumosum, et aeris bullis distinctum. Igitur vel secundum naturam aerem in humoribus inesse, et nominatim in sanguine, certum est; siquidem ambiguis cæteris probationibus omissis, si seg-

mentum vasis, puta venosi, viventis bestiæ arctissimis utrinque vinculis constrictum, abscissumque in Boyleana machina ponatur; ut circumjectus aër subducetur, ita is qui cum sanguine inclusus est, vas illud distendet. Et sane nisi se res sic haberet, hujus in quo nostra sunt corpora, aeris circum undique prementis vis, urgendo vasa, motum sanguinis sufflaminaret; quem nunc admistus aër tuetur non impari conatu; nam cum æque atque hic exterior, *præter naturam coactus sit*, ut Platonis (1) verbis utar, æque *secundum naturam renititur*, *seque revocare in contrarium* conatur: itaque dum neuter prævalet, salva res est. Verum ut hanc, atque alias, quas nunc memorare necesse non est, sanguini præbeat utilitates, noxam autem nullam; sit in minimas partes dispertitus oportet, quæ inter minimas sanguinis lateant probe interjectæ, et quasi dissolutæ. Nam si ex harum complexu se extricent, aliæque aliis occurrant, non secus ac perminuti hydrargyri globuli, in grandiores prompte coalescunt, et ex viscidulo sanguinis sero sibi quasi tunicam conficientes, bullas conspicuas efformant, sive ut Platonis (2) vocibus iterum loquar, *vento incluso humiditate protinus circumfusa fiunt ampullæ, quæ sigillatim propter parvitatem videri non possunt; junctæ*

(1) In Timæo.
(2) Ibid.

vero simul et in grandiorem tumefactæ molem, conspiciuntur. Eæ autem ampullæ, sive, iis disruptis, aer ipse solutus, ac liber, si aliqua copia sit inter sanguinis portiones interjectus, harum motui se opponit; neque enim sinit, quæ posteriores sunt, eas quæ procedunt, contingere, cum iisque impulsum, a corde, et majoribus arteriis acceptum, communicare: quin tandem ut minus ipse idoneus est ad eum impetum concipiendum, in paulo tenuiores arterias ægre compulsus, multo ægrius potest ulteriores angustias superare, quod anatomici in liquorum injectionibus, si forte aer interclusus obstet, experiuntur. Ille interea dum tenuiora distendit vasa, cum attigua alia coarctat, tum eorum quæ nimis distendit, vim se contrahendi vehementer infirmat. Quæ cum ita sint, apparet, si pleraque certæ cujusdam partis tenuiora vasa aer obsederit, in ea motum sanguinis, et quæ ab hoc pendent, interrumpi. Fac igitur, eam partem cerebrum esse, et continuo intelliges, cur inde oriatur apoplexia: laudabisque Hollerium (1) diserte scribentem, *fieri* apoplexias *etiam ubi arteriæ carotides intercipiuntur in plexu retiformi, flatu, aut alia quapiam re:* magisque Hippocratem ipsum (2), cujus hæc sunt: *si quidem plurimi flatus per universum corpus discurrant, totus homo syderatur: si per partem; pars illa percu-*

(1) Comment. in Hippocr. s. 3, Aph. 23.
(2) De Flatib. n. 19 et 21.

titur : et paulo inferius, ubi a flatibus sacrum etiam morbum deducit, scilicet *quum plurimus spiritus per omne corpus universo sanguini fuerit permixtus :* tum *enim,* inquit, *multæ oppilationes fiunt multifariam per omnes venas : quumque in crassiores, et pleniores sanguine venas aer prodierit, progressusque diutius maneat, prohibet sanguinis cursum, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius.* Hic quæres fortasse, qua ratione aer ex sanguinis particulis quibus est intermistus, se extricet, ut has turbas det. Hac etiam de re quid conjiciam, proferam, si prius ultimam historiam subjecero, atque explicavero, in qua aer non in vasis duntaxat quæ intra cranium sunt, sed in omnibus, et magna quidem copia, repertus est.

19. Piscator Venetus annum superans quadragesimum, procerus, herniosus, ventris affectionibus flatulentis obnoxius, cum repente hisce sua in navicula correptus esset, illico ibi mortuus est. Secuimus postridie, qui dies fuit paulo ante Idus octobres anni 1707 cum eodem, quem supra laudavimus, amico claro Santorino.

Venter tumebat a distentis aere ventriculo, et intestinis. Ille subrubens, venas quæ in gastroepiploicam influunt, valde turgidas habebat. Ipse vero gastroepiploicæ, quæ una in cadavere hoc erat, truncus adeo tumidus fuit, ut ubique meum digitum indicem æquaret. Sed vix incisus, detumuit; multum enim aerem cum perpauco sanguine

spumoso, et nigro continebat: intestinorum tenuium extremus tractus ad spithamam, rubebat, nisi quod ad tres circiter transversos digitos qua exigui arcus in modum se immittebat in herniæ sacculum, gangrænoso colore fœdabatur, substantia tamen adhuc, ut cætera intestina, satis firma. Eodem colore, sed paulo minus, infectus erat sacculus, qui laxe intestinum, cum ipso minime cohærens, complectebatur, factus ex laxato peritonæo propius quidem, sed tamen extra vaginam, qualis eacumque est spermaticorum vasorum. Haud procul supra medium ferme ossium pubis, alter erat sacculus non major, quem pariter alias subire intestinum consueverat, tunc inanis. Cava hepatis facies passim livebat, sed ad exiguam altitudinem. In ejus vesicula, bilis ex nigro flava, et in hac calculus, qui nigredine, granosa superficie, et magnitudine morum referebat: is ardenti cereo statim admotus, flammam non concepit. Magnus lien, nec tamen laxus. Pancreas duriusculum. Serum cruentum jam antequam viscera attingeremus in ventris cavo conspexeramus, ea copia, ut spongiis fuerit exhauriendum. In thoracis autem cavo nihil ejusmodi. Sed pericardium cordi undique sic adhærebat, ut illud avellendo, hoc alicubi laceraretur. Cor flaccidum, et magnum. Niger in utroque ejus ventriculo, et spumosus sanguis, vix aliqua parte nonnihil concretus: qualis in auricula dextera, sed non sine aliqua magis compacta, exigua tamen, concretione:

neque ulla fuit toto corpore vena, ubicumque inspeximus, quæ nigro, spumosoque sanguine distenta non esset. Cujus et in magna arteria, et in carotidibus, per collum ascendentibus, pauxillum fuit. Truncus autem pulmonaris arteriæ non eo tantum, sed aere quoque valde turgebat. Sani pulmones, quamvis asperæ arteriæ interiorem faciem fœdus humor inficiebat, ex cinereo colorem *tabacci* referens. Eadem arteria in collo, sed larynx magis, erat intus ex nigro livida, et gangrænosa: sic et vicinia. Dum hæc inspiciebamus, pus tenue, ceu ex rupto abscessu, e posterioribus nasi foraminibus in pharyngem defluxit mediocri copia. In calvariæ cavo cum sinus, tum cætera præsertim vasa quæ per crassam meningem feruntur, nigro, spumosoque sanguine turgida, eodemque vasa omnia, quæcumque per tenuem sive in basi, sive in ambitu reliquo cerebri, et cerebelli, sive per ventriculos ducuntur, etiam exiliora, longe turgidissima. Quin etiam ex dissecta cerebri, et cerebelli substantia latiores quam unquam viderim, sanguinis guttæ ultro, omnique ex parte emanabant. Inter utramque meningem parum, sub tenui paulo plus seri fuit; quamobrem tracta, nullo negotio sequebatur. Ejusdem seri mediocris copia in lateralibus ventriculis fuit. Plexus tamen choroides, quamvis plurimas vesiculas aqua maxime distentas in posteriore habebant sede, rubicundi erant: cerebri autem substantia non modo non laxa, sed firmissima. Cæte-

21. Videtur ad idem mortis genus mors illa quoque referenda, quæ immisso in quadrupedum venas aere, contingit, experimento ut Brunnerus (1) vocabat, Wepferiano. Et sane laudatus Verdriesius (2) a Wepfero *institutum* id *experimentum* memoravit, *qui*, *ore solum inflata jugulari vena*, *vastæ molis bovem aliquando prosternebat atque enecabat*: Rudolphus autem Jac. Camerarius (3) excitatum fatetur se ab eodem Wepfero ad ejusmodi facienda pericula exemplo sic ab illo occisorum vervecis, et vaccæ. At si Wepferus ejus experimenti auctor fuit, multo antea instituerit quam illi scripserunt, oportet : nec memini tamen in ullo ex illius scriptis hujus rei mentionem reperisse, quæ ante annum 1667, evulgavit : quo quidem anno Redius (4) ad Stenonium scribens, commemorat, se utrumque ipsorum eodem experimento instituto, duos canes, et leporem statim, ovem autem intra sextam decimam horæ partem, vulpesque item duas interfecisse : itaque se ex eo tempore affirmare consuevisse, causam intermissionis pulsus plerumque esse in aliquam majorem aeris bullam, per cor transeuntem, rejiciendam : quam sententiam

(1) Eph. N. C. dec. 3, A. 4, obs. 73.

(2) Dissert. cit.

(3) Eph. cit. dec. 2, A. 5, obs. 53.

(4) Opere, tom. 5.

in consilio quodam (1) pro laborante pulsus intermissione declaravit. Sed quicumque primus vel ante Redium instituerit; Antonius Heydius in iis observationibus quas edidit anno 1683 (2) cum aliquoties in canibus per cruralem venam aerem injecisset, animadvertit, *strependo per abdomen, momento fere temporis cor petere: canem convulsionibus corripi, respirationem, et cordis motum, quantum est percipere, subsistere adeo, ut canis pro mortuo dissecetur.* Tunc *e vasis intercostalibus nihil sanguinis effluere. Aperto pectore, motum in cordis dextra auricula observari, diu perseverantem. Cor una cum dextra auricula esse valde expansum, e cujus ventriculis detruncato cono, prorumpere primo purum putum aerem, deinceps spumosum sanguinem, et tandem cruorem fluidum.* Heydium non satis aeris immisisse, aut certe non tamdiu sectionem distulisse, quamdiu ad prorsus occidendum canem requirebatur, ex Brunneri, et Camerarii experimentis facile intelligitur. Nam Brunnerus (3) experimento ad eumdem modum inchoato, et stridore in præcordiis audito, cum paulo post canem ceu tetano correptum, concitatissime respirantem, prostratumque instar certo morituri vidisset, et tamenpost aliquod tempus surrexisse,

---

(1) Consulti Medici.
(2) Cent. Obs. Medic. Obs. 90.
(3) Comm. in Panct. Secund. c. 9.

tum post horæ spatium repetito experimento, mox convulsum ὀπισθότονον, ejectis fæcibus, reapse mori coegit, vasis plerisque sanguine turgentibus; et cum in arteriis nulli essent flatus, horum copia in vena cava, et cordis auriculis collecta. Camerarius autem (1) in jugulares venas injiciens aerem primum quidem pauciorem, et lenius, deinde, post intervallum aliquod, vehementius; etsi nunquam membrorum ullum rigorem, nullam unquam concussionem, sed laxitatem potius, et quasi resolutionem semper animadvertit; primum quidem obmutescentem adnotavit, et quietum canem et post octavam horæ partem sibi sensim restitutum; at posteaquam est vehementius aer immissus, ejulantem, et post frequentissimam hianti ore respirationem, morientem. Altero autem, nam sic in duobus expertus fuerat, eorum canum dissecto, cordis ventriculos, et vasa aere adeo distenta invenit, ut a corde pericardium prorsus impleretur, et cordis vasa coronaria plus aeris, quam sanguinis, continerent. Auricula autem præcipue dextera, quæ magis expandi nulla arte potuisset, nihil sanguinis continebat: at e vulneratis ventriculis cum aere sanguis omnino fluidus, et spumosus profluebat. In universo denique corporis ambitu arteriæ pariter ac venæ bullas in minimis quoque

---

(1) Obs. cit. 53.

ramulis manifestas exhibebant. Harderus (1) etiam in jugularem canis venam, aerem, sed validius, conjecit: qui postquam tantisper ejulasset, respirare confestim desiit, sectusque, cor prorsus distentum exhibuit, cujus tamen parietes, vulnere inflicto, illico conciderunt *flaccidi et enervati*, tantillum spumosi sanguinis continentes. Bullulæ quoque spumosæ ubique conspectæ sunt. Denique experiens vir Sproegelius (2), ut hæc relegens cognovi, cum in eamdem catuli venam immisisset modicam aeris copiam, mors autem brevi, post leves quasdam convulsiones, secuta esset; dexteram cordis auriculam, annexumque ventriculum aere distentissima deprehendit, ut ventris quoque omnes venas: cumque, iterato sæpius in canibus experimento, hos inde continuo mortuos incidisset, videri confirmavit ab aere cor ita distendi, ut se contrahere non possit, statimque propterea cessare sanguinis motum, tunc fluidi semper, imo fluidioris æquo ab se inventi, non, ut quidam affirmarunt, et aliquis in pulmone se vidisse, ait, coagulati: nam quod ad Bohnium (3) attinet; non quam aer injectus mutationem in sanguine efficiat; sed celeritatem qua occidit, de hac enim loquebatur, mihi quidem videtur significare voluisse, cum

(1) Apiar. Obs. 25, in Schol.

(2) Experim. circa venena, § 42.

(3) Circ. Anat. Prog. 4.

instar potentissimi coagulatoris, aut alterius veneni, dixit *animal enecare*. Neque illud tamen prætermittam, Vallisnerium nostrum (1), cum Redii experimenta iterasset, animadvertisse, non modo canes citius, et a pauciore aere injecto mori, quam oves, verveces et arietes; sed etiam mori oves, si paucus aer inditus esset.

22. Atque hæc memorare omnia volui ut quid commune sit, intelligi facilius possit: quæ item in effectibus discrimina pro varia vena in quam aer intruditur, aut varia hujus copia, et impulsu, et varia denique animantium natura, seu varia eorum sanguinis, hujusque viarum dispositione. Imo quædam sunt in quorum sanguine multæ passim aeris bullæ secundum naturam conspiciuntur, velut testudines, in quarum illis quæ marinæ sunt, etiam tum viventibus cum primum Redius (2) vasa sanguifera deprehendit sanguine reapse frigido plena, hunc autem aereis bullis plenissimum, vehementer miratus, idem in terrestribus quoque et fluviatilibus sibi quærendum esse, constituit. Quod postea, cum, ipso hortante, ut opinor, Caldesius (3) fecisset, videtur in omnibus per pellucidas, ob tenuitatem, venarum cunctarum tunicas, bullas illas ingenti numero intra earum sanguinem fluctuantes vi-

(1) Suppl. al Giorn. de' Letter. t. 3, art. 2.
(2) Cit. tom. 5.
(3) Osserv. Anat. int. alle Tartarughe.

disse, qui revera semper frigidus est, nec secus quam cæterorum animalium sanguis, concrescit. Nos certe ut in marina, sic in terrestri eas bullas conspeximus: præterea et in viperis multas, et in variolo pisce, et in carpionibus ex Benaco, ut in erinaceo terrestri Lancisius (1), quæ animalium genera, et sanguinem habent frigidum, et motum cordis ferme omnia pertinaciorem. Eodemque fortasse spectat quod paulo ante (2) adnotatum est, ovinum genus, ut canino frigidius est, ita minus ab injecto in venas aere affici. Verumtamen ne æquo citius ad pronunciata universalia decurramus, a quibus persæpe non satis cavent haud pauci naturæ indagatores; scire licet, in serpente, viperæ simili, frustra a nobis bullas in sanguine quæsitas esse.

23. Jam vero ad calida, eoque etiam nobis similiora, animalia revertentibus, manifestum est, quæcumque ex illis post immissum aerem mortuis, dissecta sunt, hunc in corde, aut in cordis auriculis magna copia ostendisse collectum, eorumque parietes distendentem adeo, ut qui viderunt, Brunnerus (3), Camerarius (4), Harde-

(1) De mot. Cord. Postul. 15 in Schol. et l. 1, s. 1, c. 2, Digr. 1.
(2) N. 21.
(3) Eph. N. C, Dec. 3, A. 2, Obs. 223.
(4) In Schol. ad Obs. 53, cit. supra ad n. 21.

rus (1), Sprœgelius (2) in eamdem sententiam convenerint, immani, et pertinaci distentione sua non secus eos parietes a contractione prohibuisse, quam lotium ultra modum in vesicam congestum solet: quin eorum parietum fibras inde pariter enervari, Harderus censuit: neque in alia ac ipsi, opinione, si probe attendimus, Heydius fuerat (3). Quæ si ad eas, ut par est, transferas quas supra (4) in medium attulimus, Valsalvæ, Pechlini, Grætzii et Ruyschii observationes, humani videlicet cordis aere pariter distenti; facere non poteris quin, ut illarum bestiarum, sic et eorum hominum mortem ad prohibitum cordis officium referas (*).

---

(1) Schol. ibid. cit.

(2) § 42 cit.

(3) Obs. ibid. cit. 90.

(4) N. 20.

(*) Nostra quoque ætate, Dr Nysten experimenta rursus tentavit Wepferi, Camerarii, Redii, Heydi, Harderi, Sprœgelii et aliorum qui aërem in animalium venas injecerunt; ac experientia didicit falsam esse eorum opinionem, qui putant bullulam aeris vel minimam lethalem fore, si per sanguinis vias introducta fuerit. Contra vero, aliqua aeris pars paulula innocue introducetur. Item de aere diffusili, vel maxime pernicioso, quem GAZ recentiores physici vocarunt. Quando aer iste (aliter GAZ) perniciosus non ita a natura conflatus est ut partes eas quibus constat sanguis, sejungere ac dissolvere, et nervorum genus pessumdare valeat, mors non subsequitur, nisi tamen cum tantum aeris injectum est ut cor animalis quasi mechanice distendat, ac illius parietes perrumpat.

24. Quod si in piscatore, cujus tibi historiam descripsi(1), cor, aut ejus auriculas aere distentas offendissem; eodem plane mortis genere sublatum censerem. Nunc vero, quamvis ob arteriam pulmonarem quam aere adeo turgentem conspexi, circumitionem sanguinis etiam in præcordiis impeditam agnoscam; tamen quia nulla alia in parte æque vasa omnia spumoso sanguine tumida inveni, atque in cerebro, et cerebello; non præter rationem me facturum existimo, si

---

Ex illo doctoris *Nysten* experimento colligere debemus mortem a læso corde primo proficisci. Quiquidem medicus ultra progressus est. Etenim in vivi animalis venas diversa tredecim aerum (*gaz*) genera injecit, [aerem scilicet atmosphæricum, deinde GAZ oxygenium dictum; azotum; GAZ azoti-oxydulum; GAZ acidum-carbonicum; GAZ carbonii-oxydum; hydrogenium; GAZ hydrogenium-carbonatum et phosphoratum; GAZ nitrosum; hydrogenium sulphuratum; acidum-muriaticum oxygenatum; postremo ammoniacam]; et hoc periculum fecit ut dignosceret quinam inter illos aeres vim habeant in asphyxiis vere ac directe lethalem. Ex eis tantummodo quatuor agnovit in quibus illa vis pestilens inesse constet, scilicet in GAZ nitroso, aliter azoti oxydo, quo statim sanguis venarum funditus vitiatur; in GAZ hydrogenio-sulphurato, quo omnia extemplo corporis organa franguntur; demum in GAZ ammoniaco et in acido-muriatico-oxigenato, quibus si tangitur, subito vellicata irritatur superficies quælibet. Cæteri aeres asphyxiam non important, nisi obliquam et indirectam. Imo, per sanguinis vias diffusi, mortem non afferunt, nisi cum cor ita distenderunt ut solitis ejus contractionibus ac venarum pulsui vehementer obstent. (*Adnot. Editorum.*)

(1) Supra, n. 19.

ab ejusdem sanguinis motu ob aereas bullas impedito, quæ tenuissimarum in ea parte arteriolarum angustias obsidebant, earumque tunicas distendendo enervabant, simulque initia nervorum premebant, apoplexiam, subitamque illam mortem repetiero. Nec desunt aliæ apoplecticorum dissectiones, in quorum cerebri vasis aer sit animadversus. Binas infra (1) ex Brunnero producam. Ipsi quoque Joanni Wilhelmo Albrechto, anatomes professori Gottingensi (2) cum quidam repente ingruens sopor statim sensum, et vocem, intra biduum autem vitam abstulisset, ut medici essent qui apoplexiæ nomine comprehendendum censerent, in cerebri vasis evidentissime aer fuit. Attamen in his tribus aliæ erant in cerebro causæ unde vel sine illo aere esse posset apoplexia, quarum vim causarum auctam quidem eo adjuncto, sed non exortam putes. In propositis vero a me Æthiope (3), et piscatore non erant in cerebro, præter aerem, causæ cum illis comparandæ. Sed multo minus fuere in femina, quæ, ut Æthiops, ad sensum sana, subito mortua conciderat. Ejus enim cadaver accurate, ut solet, persecans anatomicus clarissimus Philippus Conradus Fabricius (4) cum istiusmodi apoplexiæ

---

(1) N. 30.
(2) Commerc. Litter. an. 1736. Hebd. 12, n. 1.
(3) Supr. n. 17.
(4) Propemptic. ad Dissert. Jo. Barth. Hoffmanni.

causam quæreret, non modo firmam, ut nos in illis duobus, cerebri substantiam offendit; sed ne guttam quidem seri, nedum sanguinis, effusam invenit; ut diserte confirmaverit, non omnem apoplexiam veram, et celeri eventu funestam ab effuso sanguine, aut sero, aut ab illius in vasis cerebri congestione esse repetendam; quippe in ea femina arteriis, venisque cerebri, et crassæ meningis sinibus repertis sanguine quidem carentibus, *sed aere distentis.*

25. Nunc illud unum reliquum est, ut interrogationi tuæ (1) satisfacere conemur, si forte conjecturis assequi liceat, qua ratione aer e sanguinis particulis, quibus exacte est intermistus, se extricet, atque in tot bullas repente coeat. Et Littrius quidem posuit (2), aerem cum omnibus nostri corporis humoribus intime commistum perstare, quamdiu suum hi naturalem motum, et fluiditatem conservant: si hæc duo imminuantur, continuo aerem sese ab illis expedire. Itaque cum in eorum cadaveribus qui paulo post magnas sanguinis effusiones decesserant, quamplurimos venarum ramusculos invenisset aere plenos (3), et duas hujus rei causas proferret; hanc primam attulit, ob lentiorem, fractis videlicet viribus, sanguinis motum, et ejusdem quam reapse vide-

(1) Supra, n. 18 in fin.
(2) Hist. de l'Acad. R. des Sc.; an. 1714.
(3) Mém. de la même année.

bat, crassitudinem et densitatem, aerem se in libertatem restituisse, adjuvantibus sanguinis particulis, quæ ut inter se propius accederent, et densarentur, interjectum aerem exprimere debuissent. Verum ad illa quæ ponebat vir experientissimus, nisi alia adderemus, quæ ejus sententiam, ut puto, illustrarent; sequeretur facile, ut multo sæpius in cadaverum vasis evolutum aerem conspiceremus. Hic autem non addo, quia in Æthiope nullam, in piscatore autem vix portionem aliquam exiguam invenimus concreti sanguinis; ut alia nobis quærenda sit explicatio. Haud inutile tamen fuerit Littrii explicationem produxisse. Cum enim idem effectus alias in aliis corporibus ab aliis causis esse queat, hic autem *sæpius*, ut Ruyschius (1) docet, *in subito morientibus* occurrat; juvabit profecto plures causas novisse, ut alias aliam seligas, quæ videlicet, spectatis omnibus, magis in rem propositam convenire videatur.

26. Qua mente alteram quoque considerabimus causam (quæ tametsi ad aeris evolutionem non attineat, ad ejus tamen nimiam, quam demum Ruyschius, et nos spectamus, in sanguine copiam attinet) causam, inquam, alteram considerabimus de duabus quas Littrius excogitaverat, vel potius, si de hac altera duntaxat loquamur,

(1) Resp. ad Epist. Probl. 16.

a Meryo quadantenus acceperat. Hic enim (1) cum venam cavam viventis canis supra emulgentes punxisset, eamque, ut sanguinem emittebat, ita aeris bullis ingredientibus simul cum sanguine ab venæ radicibus, impleri, animadvertisset, eo majoribus, quo minus sanguinis supererat; non dubitavit quin hæ bullæ ab aere essent qui ope respirationis in pulmonarem venam trajectus, illinc per sinistrum cordis ventriculum, magnamque arteriam tandem in venæ cavæ radices una cum sanguine conveheretur. Hæc autem Meryo tanto facilior, atque adeo commodior erat explicatio, quod aerem vel secundum naturam per venam pulmonarem in sanguinem admissum, intime cum hoc misceri, pernegabat, quippe jam aeris satis pleno, ut cum potionibus, et cibis, ita cum sanguine, qui ex iis conficitur, intime permisti : itaque hunc quidem intime permistum aerem censebat, non secus ac sal aqua dissolutum, cum secretis a sanguine humoribus exire per emunctoria quælibet : illum autem alterum aerem per pulmonarem venam immissum, æque ac sal quod addas aquæ antea sale saturatæ, semper impermistum perstare, proptereaque e sanguinis alveis non nisi cum ad arteriam pulmonarem una cum sanguine pervenerit, egredi posse, eadem videlicet usum qua advene-

(1) Mémoir. de l'Acad. Roy. des Sc., an. 1707.

rat, asperæ arteriæ via. Cæterum Meryus ipse (1) in alia olim sententia fuerat, censens, immissum per pulmone● aerem in horum venis cum sanguine *exquisite* misceri, et nequando nimis auctus contractionem cordis impediat, *per insensibilem perspirationem difflari:* quæ quoniam tardius fit in testudine; ideo aerem in hujus vasis abundare. Quæ cum ita essent; Littrius sicuti antiquiorem hanc Meryi sententiam in eo rerum statu qui secundum naturam est, sequebatur, ita imminuto per largas hæmorrhagias sanguine, et densiore facto, hactenus recentiorem illius sententiam probabat, ut tunc misceri intime aerem cum ejusmodi sanguine, ipse quoque negaret, illiusque bullas eodem quo Meryus itinere in radices venarum perduceret.

27. Neque est opus, nec licet omnia quæ ad aeris in sanguinem, aut e sanguine vias attinent, hic diligenter perpendere, *cum hæc,* quod alia de re Celsus (2) ait, *per multa volumina, perque magnæ contentionis disputationes a medicis sæpe tractata sint, atque tractentur.* Et olim fuerunt, et nunc sunt, qui aerem vel per cutis poros ut admitti, sic etiam emitti, contendant, idque spectasse Asclepiadem aiant, cum frictionibus tantum tribueret, scilicet, ut diutius retento, eoque

(1) Vid. Du Hamel R. Sc. Acad. Hist. l. 4, s. 2, c. 3, n. 12 et 13.

(2) De Medicina in Præf.

corrupto, aeri egressum, novo autem, et salubri aditum aperiret. Ex iisdemque sunt qui per asperæ arteriæ viam educant, atque inducant præsertim ea ratione quam præmonstravit Jo. Alphonsus Borellus (1), humori videlicet aquoso admistum, et quodammodo dissolutum, qua ratione facile in venas, et lymphæ ductus ingredi posse, existimant. Quorum aliquos mirari subit, qui cum ita et per pulmones, et per cutem admittant, non pariter cum chylo, in quo ostendi potest eodem modo, ac in sanguine dixi (2), mistum intime, subire agnoscant: sed viam hanc aut sileant, aut diserte etiam negent. Nec me fugit vicissim esse qui ab his pene omnibus aperte dissentiant. Et quod ad ipsos pulmones attinet, probe memini celeberrimum doctorem audire, cum de loco superiore negaret, si pulmones vel recentissimos, sectis ad basim cordis eorum vasis, in aquam mediocriter calentem demissos, multo etiam magis, quam frequentior inspiratio soleat, inflemus, vel minimam aeris bullam in aqua apparere, indicio manifestissimo, nulla ipsum aerem ratione in pulmonarem venam transmitti. Verum tamen ex quo olim cum amicis Venetis multa, et varia in bestiarum, atque hominum partibus tentans experimenta, inflato pulmone, repetitis præsertim, et diutius in eum productis, nec tamen violentis,

(1) De Mot. Animal. P. 2, Propos. 113.
(2) Supra, n. 18.

inspirationibus, pulmonaris venæ truncum vidi spumoso humore compleri; et post alios, Bergerum (1) legi, qui injectam per bronchia aquam, nulla vi adhibita, in eamdem venam cum spuma transire, injectam vero per arteriæ pulmonaris ramum, per bronchia quoque redire, testatur; non ita amplius alienus ab eorum sententia fui, qui illac aerem eo saltem modo quem Borellus docuit, non modo sanguinem per innumera, et disjecta foraminula quo melius admisceatur, subire; verum etiam ex eo prodire existimarunt, non ita alienus, inquam, fui; neque enim, ut ad aliqua respondere possim eorum quæ objiciuntur, ad reliqua pariter respondere posse videor. Quod si tu potes, non solum jam satis habes unde cum Littrio intelligas, qua ratione aere sanguis abundet post magnas hæmorrhagias; sed et fortasse unde conjicias, cur interdum, his etiam non præcedentibus, idem contingat.

28. Si enim tenues illi meatus per quos aeri e sanguine exeundum est, quacumque de causa constringantur, aut occæcentur, perviis cæteris perstantibus qui aerem in sanguinem admittunt, quippe non ut illi, in arteriam, sed in venam pulmonarem pertinentibus; vides profecto, nimiam aeris in sanguine copiam cumulatum iri, et quam prope ad hanc conjecturam accesserit Thomas Bartholinus (2), cum per illam arteriam, scripsit, *in sa-*

(1) Physiolog. Med. l. 1, c. 4.

(2) Diatr. de Pulm. subst. S. 2.

nis fuligines excerni in exspiratione, quæ nihil sunt aliud quam aereæ particulæ in sanguine cordis, et reliqui corporis excitatæ (sive, ut antea dixerat, quam *aer, flatusque superfluus in crudo sanguine*) *unde flatus in venis quoque, ex Hippocrate, et Galeno, molesti, qui nisi cum fuliginibus evacuentur per commune corporis ventilabrum, non varia tantum symptomata inducunt doloris plena, sed vel venas rumpere, vel universum corpus in tumorem elevare possunt, si restagnent.* Sed et Plato (1) non solum totam hanc conjecturam, verum etiam quam postea subjiciemus, attigisse videri potest: cujus me non piget hic verba describere. *Cum spiritus ipsius custos,* inquit, *et quasi penuarius pulmo, distillatione occlusus, libera et expedita spiracula nobis non exhibet, et hinc quidem nullus mittitur spiritus, illinc vero plusquam oportet, accipitur, tunc quæ respiratione et refrigerio carent, marcescunt. Quod vero accipitur nimium, per venas traductum, eas contorquet, liquefacitque corpus.* Et paulo post: *Sæpe etiam intra corpus discreta et rarefacta carne innascitur spiritus: qui cum foras egredi nequeat, iisdem quibus et ingressi aliunde spiritus, doloribus afficit. Sed ingentibus tunc affligit doloribus, quando nervis proximisque venulis circumfusus, hæc inflat, et ligamenta a tergo detorquet.*

---

(1) In Timæo.

29. Verum ut hæ omnes fortasse, cæteræque his similes explicationes aliæ alias possunt locum habere, sic vereor ut in propositis a me historiis habeant, in quibus nec densior sanguis, nec lente promotus, nec imminutus antea fuerat, neque ullum occlusorum, constrictorumve in pulmonibus aeris meatuum indicium præcesserat. Præcesserant autem signa vitiatæ coctionis, sive mavis solutionis illius quæ fit in ventriculo, et intestinis; nam languori ventriculi Æthiops, piscator vero flatulentis ventris affectionibus obnoxius fuerat. Num igitur ex male subactis cibis æquo plures, ob indicatam a Brunnero (1), aliamve rationem, prodeuntes aereæ bullæ, chyloque immistæ, lactearum venarum oscillum sensim antea dilataverant, ut tandem plurimæ, quasi agmine facto, simul in sanguinem cum chylo irruperint? An quoniam, ut in sanguiferis vasis diximus (2) sic liberæ, et explicatæ, sibi poterant venas illas obstruere, atque aditum per glandularum mesenterii angustias intercludere, credemus potius intime quidem permistas chylo, sed tanto plures, quanto diutius ob languorem ventriculi, et intestinorum, materia chyli in his subsistebat, in vias sanguinis pervenisse, in iisque demum expedire se, atque extricare cœpisse, insolita causa aliqua præter naturam adjuvante? Quod enim

(1) Gland. Duoden. c. 10.

(2) Supra, n. 18.

videmus extra corpus, eumdem humorem, alio affuso nullas; alio autem multo plurimas bullas emittere, id quoque intra venas cur aliquando non contingat? Videmus pariter de aliis extra corpus succis, dum corrumpuntur et putrescunt, non minus propemodum bullarum, quam fætoris exire. Quam gravis autem odor ex piscatoris corpore existeret, quot subitæ corruptionis, atque adeo putredinis manifesta signa apparerent, satis superque ipsa per se docet historia. Certe sub manibus, et oculis nostris se passim aliæ atque aliæ particulæ aereæ evolvere pergebant, solutis quibusdam quasi vinculis, quæ donec suam sanguis naturam retinet, illas videntur coercere: possunt autem fortasse ante mortem aliqua aliquando, aut alicubi, si non solvi penitus, at sic satis solvi incipere.

30. Sed in Æthiope ut obscuriora putredinis indicia erant, sic et bullæ pauciores, nullisque in vasis, nisi quæ ad cerebrum attinerent, conspicuæ. Cur autem in his duntaxat vasis? Num quod per ipsorum parietes, quippe ex tenuissimis inter sanguifera omnia tunicis constructos, magis quam per cæterorum, transpici possent? an potius ex peculiari quadam in iisdem causa, ut puta ex summa angustia quæ bullulas vel perexiguas retinendo, cogeret; ut cum aliis se conjungendo, majores, et conspicuæ fierent, et proximas vasorum partes distenderent? an denique casu aliquo id acciderit, non facile affirmabo. Quod si ex me id olim quærere potuisses, cum vulgo doctrina

de vaporibus in honore erat, caputque cum *alembico* solebat comparari: proclive mihi fuisset rem expedire, et cum iis quæ in Æthiope videram, conferendo, saniorem fortasse in modum Avicennæ(1) dogma interpretari, censentis dolorem capitis *plurimum fieri propterea quod arteriæ afferrent capiti vapores fraudulentos*. Nunc autem video, quod tu quoque poteris ex Sepulchreto(2) cognoscere, virum doctissimum, qui ante me in rem eamdem ex parte incidit, Brannerum inexplicatam reliquisse. Cum enim in duorum, et apoplecticorum quidem, cadaveribus ad cerebri alterius latera *arterias peramplas, pene inanes, venas quoque insignes, et in his flatus* invenisset, in alterius autem *venis ad sinum longitudinalem spectantibus flatum* pariter deprehendisset, *et hinc inde pepulisset digiti apice;* in iis scholiis quæ utrique dissectioni subjecit, cum de aliis quæ in illis viderat, plura verba faceret, de eo flatu ne unum quidem fecit, sive quod aliæ non deerant in cerebro evidentiores apoplexiæ causæ, sive quod ex his ipsis facilius videbatur posse explicari, cur in proximis vasis aer esset, sive etiam quod in re ab aliis ad id tempus non agitata nihil temere audendum putabatur. Nolo igitur audaciorem me credas. Vale(*).

---

(1) Canon. l. 3, Fen. 1, tr. 2, c. 1.

(2) L. 1, s. 2, in Additam. Obs. 11 et 12.

(*) Continuo minuitur et attenuatur sanguis apud homines

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA VI.

Agitur de reliquis Affectibus soporosis.

Quod scribis, missas ad te novissime litteras eo magis placuisse, quo longior in ea disquisitione fui, quæ ad copiam aeris attinebat in sanguine deprehensam; me quidem gaudeo obsecutum esse in ea re voluntati tuæ. Sed velim simul animadvertas, si porro sic pergam conjecturis, et explicationibus immorari: non facile spatium habitu-

---

hæmorragia laborantes, vel alio aliquo morbo, qui impedit ne sanguis reparetur. Quorum cum dissecatur cadaver, multus aliquoties deprehenditur aer in corde et cerebri loculis. Unde hicce aer? Utrum a sanguine ipso, an a respiratione? A sanguine illum oriri credimus; etenim in dextro præsertim cordis ventriculo plurimus abundat, et solis in venis continetur. Apud istos homines pulsus, primo magnus et amplus sed mollis, mox exilis ac filiformis evanescit. Simul in cadavere, vasa nigricantia, fusca apparent, quorum interna facies videnda præbet quædam inflammationis signa, quæ ex immundo sanguinis vitiati colore nascitur.

Operæ pretium erit animadvertere rubicundum illum colorem in interna cordis et vasorum facie spectabilem, sanguinis vitium naturaliter consequi. Et quidem non nisi appropinquante morte, imo in cadavere, ad videndum patet, sedulo ab illo secernendus colore qui oritur e phlegmasi a vera ac dum viveret æger, sæviente. (*Adnot. Editorum.*)

rum tot, quæ reliquæ sunt in cæteris morbis, Valsalvæ et meas observationes communicandi, quod præcipuum, et te meque dignius, initio scribendi propositum fuit. Parcius igitur in posterum conjecturis, quarum veritatem præstare non possim, indulgeamus; in historiis autem, quarum utique possim, si tu non abnuis, potissimum inhæreamus: quanquam ad eam quæ in Sepulchreto proxima sequitur *de reliquis Affectibus soporosis* sectionem (1) paucas quæ attineant, observationes habemus; ad duas autem sectiones insequentes (2), videlicet *de Catalepsi*, et *de Insomniis, et Incubo*, de quibus vel in Sepulchreto perpaucæ sunt, nullas. Scilicet Incubus, et ea, quæ cum ipso conjungi solent, horrenda insomnia et perraro contingunt, et non ante necant, quam in alios degenerent morbos. Catalepsis autem multo rarior affectio est, et denique cæteri, præter apoplexiam, soporosi affectus, sæpe hi quidem, sed non soli, contingunt, utpote qui fere cum morbis aliis, et nominatim cum febribus copulantur. Itaque plura de soporosis affectibus fortasse alibi: imo hic quoque eas proferemus historias, in quibus ut peculiari quodam modo ipsi fuerint adnotati; tamen cum aliis fere conjuncti ægros de medio sustulerunt. Primo autem loco quinque habebis ex Valsalva; nam qua-

(1) L. 1. 3.
(2) 4 et 5.

tuor in ejus scriptis invenio, reliquam olim de ipso accepi, a qua protinus initium capiam.

2. Aloysius Ratta, Bononiensis senatoris frater, provecta vir ætate, a longo jam tempore hypochondriacæ affectioni et vertigini obnoxius, æstate anni 1705 sitire nimium cœperat, cum mense, ut meminisse videor, novembri morbo quem paucis describam, repente correptus est. Pulsui enim bono juncta erant deliria, et quod præcipuum symptoma fuit, maxima somnolentia. Hæc intra biduum circiter virum nobilissimum confecere.

Ventre, et thorace reclusis, sana omnia inventa sunt: et quamvis odor quasi ejusmodi ac in verminosis solet, existeret, qui aliis lacrymas, aliis sternutationem movebat, nusquam tamen apparuerunt vermes. Cranio exsecto, in cerebri anfractibus aqua *gelatinosa*: in ventriculis quoque, et qua oblongata medulla in spinæ tubum descendit, aqua fuit; sed pauca utrobique.

3. Videtur cum affectione *comatosa* febris pessimi moris fuisse conjuncta: quanquam et cerebrum, diuturnis incommodis obnoxium, cum propterea minus resistere valeret causæ morbi, in se decumbenti, fortasse interitum acceleravit. Si ut vermium odor, sic usquam vermes apparuissent; haberes in Sepulchreto historiam (1), quacum hanc conferres; nam vel citius soporosa

(1) Sect. hac 3, obs. 42.

a vermibus affectio puellam sustulit undecennem. Ab eadem autem causa vel viros gravibus interdum soporibus premi. Ballonium ibidem (1) indicantem reperies. Sed age: febri pariter maligni generis supervenientem affectionem, quæ ad carum referri poterat videamus.

4. Mulierem annos natam ad viginti quinque maligna febris prehenderat, cum surditate in principio. Die decimo septimo soporosus accessit affectus: qui adeo gravis factus est, ut interrogata ægra neque oculos aperiret, neque ulli responderet.

Mortuæ cerebrum inventum est omnino sanum, parvam duntaxat seri copiam, dum eximeretur, per infundibulum emiserat. In tympani autem cavea, et proximis sinuositatibus saniosa inerat materia.

5. Surditates in acutis morbis supervenientes, sæpe invenisse Valsalvam cum aqua in tympano redundante conjunctas, a me alibi (2) indicatum est. Hæc autem et una cum febre inceperat, et a sanie erat. Porro in lethargicorum capitibus aliquando pus inesse, et veterum illorum (3) doctrina indicat, qui lethargum in cerebri inflammatione, atque apostemate ponebant, et propo-

(1) In Schol.
(2) Epist. Anat. 7, n. 6.
(3) Vid. apud Sennert. Medic. Pract. l. 1, p. 2, c. 20.

sitæ in Sepulchreto (1) observationes confirmant. Quarum cum eam relegerem quæ puerum describit ex soporifero capitis dolore mortuum, in cujus cadavere pus e cranii cavo per nares exierat, in mentem alterius historiæ venit, quam mihi narraverat medicus, quem merito laudare soleo, Hippol. Franc. Albertinus. Parochus a longa sub sole mora, rure enim degebat, vehementi febre duplici tertiana continua, et ad hanc deinceps accedentibus delirio, convulsionibus, lethargo adeo vexatus, ut a medicis pro desperato relictus, quarto decimo die moriturus crederetur, eo ipso die multo et lotio, et sudore emisso, febre quidem pene omnino solutus est. Verum cum lethargus nihilominus perstaret, videns Albertinus, totius corporis victum esse communem morbum, non partis peculiarem, in qua videlicet latere apostema suspicabatur, et quidem anterius, propterea quia morbum a dolore ad frontem sciebat incæpisse, ausus est, ut ipsis narrantis verbis utar, apostematis disruptionem tentare, subjiciendo ægri naribus pulverem nicotianæ, inclamandoque, ut sursum attraheret. Quo facto commota sternutatio est, pusque e naribus sanguinolentum, nec paucum, erupit. Hac igitur via expurgatus æger, jam die vigesimo primo bene se habebat, nisi quod vertigini, auris sibilis, aliisque

---

(1) Sect. 3, cit. Obs. 31, 33, 34.

ejusdemmodi erat obnoxius, et aliquot annos fuit. Sed hæc eo narrante, sanus vivebat. Optandum esset, ut in quibus ejusmodi observationes habere contingit, eorum capita, quandocumque morerentur, sub manus caderent diligentis sectoris, et qui ea quæ olim præcessissent, non ignoraret; quemadmodum in II ad te epistola (1) interdum factum esse, ostendimus; ut oculorum quoque judicio plane constaret, pus ex cranii cavo, non ex pituitariis sinibus, prodiisse. Sed hoc voto, cujus raro compotes fieri accidit, nunc seposito, paucæ omnino, si vulneratorum exempla, ut hic facimus, excipias; tot inter quæ in Sepulchreto collectæ sunt, observatíones occurrent puris in calvaria post soporosas affectiones inventi. Aqua plerumque reperta legitur: quod etiam in his Valsalvæ, meisque observationibus animadvertes, sive pauca, ut in superioribus vidisti, sive multa, ut in ea quæ sequitur proxima, videbis.

6. Adolescentulus annorum quindecin, vertigini obnoxius, ex improviso in terram cadit, suppressis omnium sensuum functionibus. Post horam ad se redit, linguæ motu nonnihil læso. Paucis post diebus in febrem incidit acutam, cui soporosa affectio supervenit cum levibus motibus convulsivis. Facies rubet. Tandem moritur. Multum seri in cerebro stagnantis invenitur.

(1) N. 16.

7. Ad tot illas quas paulo ante in Sepulchreto esse diximus, a pluribus auctoribus habitas aquæ intra cranium post soporosos affectus observationes, extant aliæ quæ addi possint. Nos duas ex duobus, haud amplius, altero vetere, altero recentiore anatomico indicabimus. Jacobus Sylvius (1) *in aliquibus spectavisse* se, scripsit, *qui caro, aut catoche mortui erant, repletos omnino humore seroso* cerebri *ventriculos*. Gulielmus autem Cheseldenus (2) se in lethargicis semper cerebrum aqua plenum reperisse testatur.

8. Vir ebriosus, qui ad annum accedebat sexagesimum, febre acuta laborans, in nosocomium ultimo duntaxat morbi tempore illatus, hebes jacebat, ut interrogantibus vix responderet. Stragula sæpius abjiciebat, quasi ingenti ureretur calore, qui, si tangeres, vix tepidus, imo ad extrema corporis frigidus percipiebatur. Pulsus interdum omnino latebat: interdum prodibat; sed durus, parvus, intermittens. Respiratio tamen erat naturalis. Per hæc novissimis transactis diebus, prope quartum decimum est mortuus.

Ventre, et thorace apertis, ventriculus, et intestina levi rubore suffusa inveniuntur, quasi inciperent inflammari: in cordis autem ventriculis sanguis crassior; sed tamen fluidus. Cranio recluso, dum crassa meninx inciditur, et dum ce-

---

(1) Calumn. Depuls. 28.

(2) The Anat. of the hum. body boock 3, ch. 14.

rebrum eximitur, limpidum, sed non multum, prodit serum. Sub tenui quoque meninge, quæ leve inflammationis præbebat indicium, sulci qui inter cerebri anfractus descendunt, eodem manabant sero. Denique in lateralibus ventriculis aliquantum seri, colore sanguineo infecti, repertum est.

9. Febris hæc fuit λειπυρίας, sicut in vivente adnotata, et in mortuo reperta significant. Porro si eam quæ ad ipsam attinet, in ventriculo, intestinis, et tenui meninge animadversam inflammationem seponas, leviorem visam propterea quod ἐρυσιπελατώδη erat, ut opinor; aqua videlicet restabit, ad quam hebetudinem istam referas tantam, ut semisopiti instar, homo interrogantibus vix responderet. Frequens autem ebrietas tum inflammationis materiam suffecerat, tum cerebrum infirmando, ad aquæ illius secretionem disposuerat: ad quam adolescentulum quoque de quo paulo ante dictum est, prægressæ vertigines crebræ, et denique apoplecticus insultus paraverant.

10. Vir sexagenarius dolore corripitur in sinistra thoracis parte: in dorsum cubat. Circa diem decimum accedit soporosa affectio, qua omnes interiores sensus omnino obscurantur: vix se movet, et quando id facit, tarde et pigre facit. Acriter vellicantur pedes; nec tamen ullum ostendit sensum. Moritur denique. In Thorace sinister pulmo induratus: in ventriculo cordis dextero polyposa concretio. Intra cranium, circa vasa cras-

sam meningem perreptantia *gelatinosæ* concretionis initium : in cerebri ventriculis paululum seri invenitur.

11. Thoracis dolor, et induratus pulmo hujus inflammationem designant. Cætera veternum gravissimum, in imperfectam apoplexiam desinentem, et hanc in mortem. Quam facile autem veternus, et pulmonum inflammatio conjungantur, ex Hippocrate, Ballonio, aliisque colliges, quos ad hujuscemodi observationes (1) laudatos videbis in Sepulchreto (2). Eodemque spectant, præter aliquam, alias (3) ad te scribendam, nostræ observationes duæ, quas hisce quinque, jam ex Valsalva descriptis, subjiciemus.

12. Senex annos natus undeseptuaginta, pallidus, ab aliquo jam tempore de levi dolore cervicis conquestus, hoc aucto, in Bononiense S. Mariæ de morte nosocomium receptus est. Vires erant debiles, pulsus quoque exilis, et frequens : homo qui cæteroquin bene videret atque audiret, tardus erat ad intelligendum, et agendum, instar semisopiti. Quod unum toto morbi tempore perstitit, imo auctum est, cum cætera, et in his cervicis dolor, sic satis mox remisissent. Post aliquot autem dies questus est de pectoris dolore, qui noctu accesserat : cujus sedem, manu

---

(1) Sect. hac. 3, obs. 39, 48, in Addit. obs. 4.
(2) In Schol. ad cit. obs. 39.
(3) Epist. 21, n. 33.

sternum tangens, indicabat. Quocirca sanguinis paucæ unciæ contino e manu detractæ sunt, eaque præterea quæ incipiente pectoris inflammatione solent, et data, et exterius adhibita. Dolor post hæc intra unum diem recessit sic ut nunquam postea de illo aut de ullo thoracis incommodo conquestus sit. Quoniam tamen abeunti dolori stertor successit, strepente in aspera arteria humore, isque biduum duravit, vibratique interea facti sunt pulsus, sæpe, et diligenter interrogatus, numquid, et ubi molestum esset, non alia tandem respondit, nisi unde colligeres, grave ipsi caput videri, pungi præterea interius ad tempus dexterum. Interea etsi stertor desierat, liberumque erat in utrum vellet latus decumbere; decumbebat autem sæpius in dexterum; et denique etiam pulsus vibratio remiserat; nobis tamen is rerum status non placebat: neque id immerito. Nam quarto aut quinto ex quo dolor abierat, die, qui dies fuit circa medium januarium anni 1706 mane vel magis hebes, et semisopito similior inventus est, pulsuque, et viribus infirmioribus: nocte autem proxima cum cœnulam, ut solebat, sumpsisset, paulo post alto suspirio edito, continuo agere animam cœpit, atque intra horam mortuus est.

Ventre aperto, jecur albidum, et duriusculum animadvertimus, ejusque vesiculam bile multum distentam: ventriculum autem inferius quam par esset, locatum; sanum tamen.

Thoracis cavea dextera serum habuit non paucum, turbidum, et in parte quasi saniosum : sinistra autem paucum, idque cruentum. Hujus caveæ pulmo erat a latere per membranas alicubi ad pleuram annexus, et superius habebat in superficie particulam duram, vitium, ut videbatur, antiquum, cætera aere mediocriter distentus, et si secares, multum effundens spumosi humoris, an illuc ex dextero per bronchia expressi? quippe cujus substantia sic facta erat dura, et compacta, ut continuo intelliges. Namque hic pulmo superius quidem, qua parte cum pleura nexus erat, corruptus videbatur; tota autem reliqua, quæ multo maxima erat, parte prædurus, et valde tumefactus, manum, si attolleres, prægravabat. Colore exterius erat carneo. Interius quoque, quacumque secares, ex constipatis carneis particulis, quasi ex tot globulis, constare videbatur, vasculis hic illic distinctus ab incluso sanguine nigricantibus : itaque superioris lobi suprema pars ob confertissima vasa, tota erat nigra. Multus autem humor putridus ex dissecto pulmone hoc dextero prodibat. A quatuor cordis orificiis totidem incipiebant concretiones polyposæ, inde in respondentium vasorum truncos productæ, et in truncorum quoque ramos, ut certe in pulmonaribus vena, arteriaque conspeximus. Majores illæ erant duæ quæ in venas juxta singulas auriculas ferebantur : quin et in auriculas se expandebant, præsertim autem in dexteram. Erant

omnes maximam partem ex alba tenaci, et quasi fibrosa substantia.

Cranio exsecto, concretio polyposa exilis, sed illius ejusdem substantiæ, in falcis sinu conspecta est. Inter utramque meningem aquæ copia non modica. Multa quoque sub tenui ad cerebri sulcos; imo, ut attentius inspiciens cognovi, intra membraneam ejusdem meningis substantiam in quasdam quasi mucosas cellulas diductam; quamobrem aquam his cellulis interceptam mentiri quidem *gelatinam*, sed revera esse fluidam, animadverti. In lateralibus ventriculis pauca aqua, eaque cruenta: nec pallebant vasa, per eorum superficiem ducta, nec quæ choroides plexus efficiunt, quorum in plexuum posteriore parte hydatides erant. Pinealis glandula, minime laxa, intra se corpusculum habuit inæquale, magnitudine minoris grani piperis, substantia duriuscula, sed neque ossea, neque cartilaginea, neque manifeste lapidea. Cerebrum, et nervi non valde flaccidi, cerebellum pallidiusculum est visum. E spinæ tubo vix paucæ aquæ guttæ defluebant.

13. Si ex verbis Hippocratis, tanquam ex oraculis, quædam excerpere, et ad rem nostram accommodare fas esset; profecto ex iis quæ de lethargicis scripsit (1), in propositam historiam

(1) In Coac. Prænot. interpr. l. 1, n. 145.

convenirent hæc : *soporati, decolores,... cum pulsu sepulto,..... cervicis dolore angi queruntur.... Quicumque servantur, fere purulenti redduntur;* id est, ut Duretus interpretatur, *ex pulmonum vomica: nisi ante ad exitium præcipitentur a peripneumonia, nata ex prolapsu materiæ corruptæ, et fractis jam viribus a lethargo.* Verum utcumque de his, et præsertim de isto materiæ prolapsu sentiendum est; certe is de quo retulimus, senex simul peripneumonia, et fractis a soporosa affectione viribus periit. Sic enim, ut copiose alibi (1) ostendam, tumidus et densatus, et durus, et gravis pulmo a peripneumonia est quæ solvi non possit; quapropter et in novissima Valsalvæ historia ex indurato post thoracis dolores invento pulmone, hujus inflammationem intellexi (2). Solvi autem in sene infirmo, et semisopito non potuit, quippe qui mobilem adhuc, strepentemque in bronchiis materiam expectorare nec valebat, nec conabatur. Itaque dolorem primum, mox et stertorem desiisse non placebat nobis conjicientibus, quantum mali sub ea quietis specie facile delitesceret. Quod eo magis auctum est, quia multa erat in effœto sanguine materia ad concrescendum, ubi quiesceret, prona, sicuti polyposæ post mortem concretiones tot tantæque docuerunt. Nec tamen a concretione

---

(1) Epist. 20 et 21.

(2) Supra, n. 11.

sub tenui meninge illud repetendum erat quasi mucosum; namque in speciem erat *gelatina*, revera aqua fluida : et quidquid mucosi apparebat, ad divulsas, distractasve meningis particulas, fibrasque spectabat. Quam speciem et mihi, et aliis imposuisse interdum non dubito : quanquam suspicionem injicere debuisset Wepferus, qui cum *gelatinam* ibidem conspexisset non semel (1), adnotavit, *hac cultello sauciata, aquam exstillasse.* Non adnotavit quidem, unde illa existeret species. Sed neque ego cum unde existeret, animadverti; de vera illius sede sollicitus fui: quod diserte hic tibi significandum esse, censui, ut quandocumque in his epistolis aquam sub tenui meninge offendisse me, scribam, aut eamdem meningem in iis quidem locis nominabo, in quibus natura ab ea non disjunxit arachnoidem, uno eodemque nomine, veterum more, utramque comprehensam intelligas, et memor tot *nexuum fibrosorum* per quos Ruyschius (2) docuit ambas inter se connasci, possis cum recentibus anatomicis in laxatorum eorum nexuum interstitiis aquam congestam existimare. Aqua autem ea copia fuit intra cranium propositi senis tum quia illiusmodi sanguis lente meabat, tum quia in ea ætate sero abundat, et caput, ut vires ostendunt languidæ, infirmius est. Quod igitur in

---

(1) Sepulchr. l. 1, s. 2. ob. 47 et s. 15, et 16 Ob. 3.
(2) Respons. ad Epist. Problem. 9.

eo legitur libro qui inter Hippocraticos circumfertur, inscriptus *de hominis structura* (1), *cum cerebrum frigidis humoribus repletum fuerit, hinc passionem quæ lethargus appellatur, hominem occupare*, id, si latius aliquanto accipias, hac, cæterisque, ut diximus, in hac epistola dissectionibus confirmatum vides, duabusque præterea aliis ad soporosas quoque affectiones pertinentibus, quæ dissectiones in I. (2), et II. (3) ad te epistolas conjectæ sunt, et fortasse aliis etiam videbis, ut certe ea ad quam tibi describendam transeo, quando in superioribus litteris (4) quod habebam dicere de corpusculis duris in pineali glandula non ita raro occurrentibus, dictum est.

14. Vir exterus, isque, ut videbatur, quinquagenarius in nosocomio Patavino ex pulmonum inflammatione cum soporoso per quatuor dies affectu, mortuus erat mense martio anni 1717. A cadavere amputatum caput, et detracta genitalia, ad me, tum forte quædam de utrorumque structura recognoscere cupientem, afferenda, ut solebant, curarunt viri clarissimi, qui tum mihi in plerisque sectionibus adjutrices præbebant manus, in publicorum professorum numerum postea meritissime adlecti, Julius Pontedera, et

---

(1) N. 3.
(2) N. 2.
(3) N. 20.
(4) N. 12.

Jo. Baptista Vulpius. De thoracis visceribus, quoniam manifestissima pulmonum inflammatio fuerat, nec ego tunc eram sollicitus, nec ipsi fuerunt. Ex genitalibus, quemadmodum ex iis quæ peculiaria habebant, alibi a me descripta, aliasque proferenda, cognosces, proclive erat intelligere, nullam ei viro notam veneris voluptatem fuisse.

In cerebro autem, etsi aliud agebam, hæc quæ ad rem præsentem attinent, adnotavi, videlicet in ventriculis aquam, et sub tenui meninge passim et multam, et flavam : in vasis autem, sanguine distentis, polyposas hic illic concretiones.

15. In hujus quoque cranio, ut ante indicavimus, fuisse aquam, vides. Sed erat hæc flava, ut in comatosa etiam puella, in sartore quem profundus somnus subinde prehendebat, et in puero lethargico, quorum sectiones habes in Sepulchreto (1). Eo tamen noli statim decurrere, ut illud improbes quod ex Carolo Pisone ibidem (2) profertur, serum sanguinis *soporosum* esse, *si excremento cerebri mucoso, vel aliis humoribus (præter bilem) commisceatur.* Nam in illa puella epilepticus insultus, in eo puero ingens capitis dolor præcesserant, sartorem autem non hic modo, sed subinde vigiliæ, subinde somnus male habebant : nec fortasse aliquid ejusmodi, si quis diligentius quæsivisset, in viro deerat, cujus

(1) Sect. hac. 3, obs. 12 et 43, et in Addit. obs. 1.
(2) Sect. ead. obs. 8 in Schol.

modo historiam proposui. Nec me tamen fugit quod in idem quoque volumen (1) relatum est, a Francisco Sylvio in ipsa bile, quippe non secus ac opium, impense amara, *vehementiorem narcosin* positam esse, et præter aquam, alia in veternosorum capitibus, præsertim vero sanguine distenta vasa non raro inveniri: imo in quibusdam (2) *cerebrum* satis exsuccum, *ac hydrope, aut colluvie serosa, quibus lethargici plerumque afficiuntur, prorsus immune deprehendi.* Quorum ego nihil inficior: quin ultro addo, audivisse me, somnolentos a deglutito opio canes arteriosa omnia cerebri vasa ostendisse sanguine vehementer turgida. Sed illud aio, utile quidem esse scire, soporosas affectiones in aliis aliter fieri ab alia causa; illud vero utilius, nosce quid *plerumque* ex aliorum quoque confessione post affectiones illas soleat inveniri.

16. Nunc tamen quoniam de sero, quod ut plurimum reperitur, satis dictum est; de vasorum quoque distentione (quam et ipse in eo soporoso affectu esse, censui, in quo magna cum utilitate occipitales venas incidi jussi (3), et non raro, fateor, simul cum aqua inventam esse, velut Acta quoque cæsareæ Academiæ (4), et nos-

(1) Sect. in Schol. ad obs. 13.

(2) Obs. 30.

(3) Advers. 6, Anim, 83.

(4) Volum. 1, obs. 152, et IV, obs. 39.

træ aliæ observationes (1) confirmant) de illa, inquam, aliquid dicamus, præsertim cum in viro de quo loquimur, non defuerit. Huic quanto plus sanguinis inerat, et quanto minus per inflammatos pulmones trajici poterat, tanto plus crediderim in venis quæ intra cranium sunt, restitasse. Hæ enim venæ cum circumjectorum musculorum carent adjumento, tum sanguinem ab iis arteriis accipiunt, quæ ut tenuioribus tunicis sunt, ita non magnopere illum compellere, nec a tergo valde urgere possunt. Quanto autem magis restitat sanguis, tanto plus seri, si nihil prohibeat, ab eo secedit, tantoque magis ab utroque premitur cerebrum : porro quanto major hæc pressio est, tanto gravior est sopor; ut illa vel magis aucta, in apoplexiam hic degeneret. Itaque Sennertus (2) si adeo carus ingravescat, ut respiratio quoque lædatur, *tum apoplexiam in propinquo esse*, monet. Quin Boerhaavius (3) diserte, *carum esse apoplexiam levem*, scribit, *lethargum autem leviorem apoplexiæ speciem*. Quæ commemoro, ne mireris, si quas inter apoplexiæ causas posui, easdemnunc esse agnoscam soporosorum affectuum causas. Cur autem eædem in quorumdam capitibus, qui ex his affectibus periere, majores interdum esse videantur, quam

(1) Epist. 10, n. 17.
(2) Medic. Pract. l. 1, p. 2, c. 32.
(3) Aphor. de cognosc. morbis §. 1045 et 1049.

in aliorum quos interemit apoplexia, satis ex iis quæ in IV epistola (1) indicata sunt, per te conjicies; ego, ut initio dixi, nolo in hac quoque prolixius conjecturis indulgere. Id optimam in partem accipies: et valebis.

---

(1) N. 31.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA VII.

Sermo est de Phrenitide, Paraphrenitide, et Delirio.

Cur duæ quæ *soporosos Affectus* in Sepulchreto consequuntur, sectiones sint a nobis prætereundæ, facile ex iis intelligis causis, quas sub initium attigimus epistolæ superioris. Eædem autem ferme sunt causæ, quare et sectionem quæ duas illas proxime excipit, *de Vigiliis præter naturam* inscriptam, prætereamus. Nam hæ quoque non solæ sunt, cum interimunt, sed cum gravioribus morbis conjunctæ. Itaque nullum invenies exemplum, in quo vigiliæ duntaxat proponantur, ex iis omnibus quæ ibi proferuntur: quæ tamen octo, haud amplius sunt; imo ne octo quidem. Observatio enim VII eadem ac IV est: quod unum magis miror intra tam paucas lineas animadversum non fuisse, quam plures in longiore insequente sectione VII iterationes; siquidem observatio XXXV non alia est ac XXIII, nec XXXIV alia ac XXIX. Atque utinam in superioribus tribus sectionibus eadem non obvia esset incuria. Certe in I facile animadverti potuisset, observationem XXXII non differre a XVI, nec XXXIV a XIX; nec LXIII a XXXV; nec LXXXV a XLIV; nec

CIII a XCV; neque in II sectione obs. XXVIII a XXIV, aut XXII ab ea quæ in additamentis est II. Neque in III sectione obs. XXIII a XX, aut XXXVIII a XLIV. Quod si hæc nobis occurrerunt aliud agentibus; credibile est, plura deprehensuros esse qui diligenter quærent. Sed hæc, et cætera hujuscemodi, viderint qui eos libros tertium vulgabunt. Nos, ut ad propositum revertamur, vigiliarum exempla cum aliis morbis relaturi, jam ad istam VII quam insequi diximus, sectionem transimus. Ea est *de Phrenitide, Paraphrenitide, et Delirio.* Historias autem quæ huc attineant, præcipue has quatuor in Valsalvæ scriptis invenimus.

2. Adolescens annos circiter viginti natus, in Bononiensi S. Mariæ de Morte nosocomio decumbebat. Lenta erat febris cum siti quidem, sed urina, et pulsibus quadantenus sanorum similibus; ut levis videretur morbus. At circa octavum diem delirium ingens accessit, quod septem dies perduravit. Hoc cessante, æger tamen quasi amens jacebat, nisi quod nonnunquam paulisper sapere videbatur. Tandem moritur. Cadaver exterius ad lividum aliquantum vergebat, præsertim sub manuum unguibus: et musculosa etiam caro ad subfuscum potius, quam ad nativum rubicundum colorem. Sanguis quoque nigricans erat, et crassior, fluidus tamen.

In ventre et thorace sana omnia, nisi quod aquæ in pericardio vestigium nullum. Cranio sub-

lato, *gelatinosa* quædam concretio animadversa est, quæ vasa sanguifera, per tenuem meningem reptantia, a lateribus comitabatur. Ea meninge ad basim cerebri lacerata, copia aquæ exivit, colore et crassitie vaccinum serum referentis. Cæterum totum cerebrum erat sanum.

3. Malignam, ut vocant, hanc febrem, delirium autem quod ad ipsam accessit, Phrenitidem fuisse, manifestum est. Sed cur in meningibus nulla inflammatio? nulla vasorum distentio? Num hanc credes, cum phrenitis in amentiam mutata est, solutam fuisse; antea autem non defuisse, eoque tempore ob lentum in distentis vasis sanguinis motum, eam aquæ copiam secretam esse? At neque in duabus proximis observationibus quidquam leges de vasorum in meningibus distentione.

4. Vir annorum circiter triginta quinque, dolore corripitur in thorace, cum febre. Dolore abeunte, accedit ad febrem delirium: quod, febre magis semper augescente, ad mortem usque perdurat, quæ circa diem undecimum accidit.

Thorace recluso, pulmonum posteriora dura aliquantum, et rubra inveniuntur. In utroque cordis ventriculo polyposa concretio, in sinistro autem propemodum major, mirante Valsalva, ut qui ad id tempus majorem semper in dextero animadvertisset. Dum e cranio cerebrum eximebatur, paululum seri ex meningibus emanavit. In duræ matris singulis majoribus sinibus singulæ

erant concretiones polyposæ. Molle fuit cerebrum totum : in sinistro autem ejus ventriculo plexus choroides multum , varicum instar, turgebat.

5. De polyposarum concretionum causis, illarumque discriminibus non est hic locus verba faciendi. Sed quæ causa peripneumoniam facere inceperat, ea videbatur in hoc viro ad caput translata, ibique perstans ad mortem usque, conspicuam meningum inflammationem fecisse. Nec fecerat tamen : istæque in altero duntaxat plexu choroide quasi varices antiquum facile vitium erant.

6. Bajulus febre ardenti laborans, ingenti capitis dolore, cui delirium successit, vexabatur. Mortuus, inter utramque meningem paucum serum ostendit, cujus pars inter sanguifera vasa in *gelatinæ* modum concreverat : in sinu autem falcis tenuem, longamque concretionem. Cæterum totum cerebrum secundum naturam se habebat.

7. Vir autem annos natus triginta quinque, in magnam incidit febrem : delirat : oculi lucent : pulsus est vehemens. Denique moritur. Cerebrum est bene constitutum ; nisi quod valde turgent sanguine ejus vasa, ventriculi autem seri habent aliquantum.

Præter nonnullas in corde polyposas concretiones, omnis in hoc cadavere sanguis est fluidus.

8. Ne mireris, uno hoc excepto, in reliquis de quibus dictum est, delirantibus Valsalvam dis-

tenta cerebri vasa non vidisse; relege omnia delirantium exempla quæ ex ipso retuli in epistolis superioribus (1); nam et delirium ex iis affectionibus est, quæ tametsi interdum, vel a gravioribus aliis sejunctæ, possint occidere, sæpius tamen cum aliis copulantur; nullum reperies, in quo distentionem vasorum cerebri animadverterit; plura, in quibus aquam. Illud verum est, haud talia plerumque fuisse ea deliria, qualia creduntur conjunctam meningum inflammationem habere. Sed tamen etiam in Sepulchreto quædam extant observationes (2) in quibus cum vel maxime credibilis esset, nulla fuit vera inflammatio, et, si vasa distenta erant, *aquoso et pituitoso sanguine turgebant.* Quin Willisii dissectiones et sententia (3) proferuntur, censentis a meningum inflammatione soporosos potius affectus induci, quam phrenitidem, cerebro videlicet a restitante sanguine compresso, aut si illa post phrenitidem inveniatur, tunc inveniri, cum phrenitis denique in carum, aut lethargum mutata est. Contra in plerisque earum observationum quæ de phreniticis, aut delirantibus in hanc Sepulchreti sectionem relatæ sunt, videbis meningum inflammationem, aut saltem earum vasorum distentionem commemorari, quamvis

(1) I, n. 2 et 4; V, n. 2 et 4; VI, n. 2.

(2) Ex. gr. 13, 14, 16 hujus septimæ Sect.

(3) Ibid. Obs. 1 cum Schol.

ante mortem sopore occupati non fuissent. Sunt vero docti viri qui hactenus Willisium sequuntur, ut a meningum inflammatione phrenitidem non semper fieri, agnoscant; ipsi autem negari non posse credunt, cerebrum aut saltem cerebri corticem semper in phrenitide esse inflammatum. Quod tamen diserte negabat Henricus Meibomius anatomicus præstantissimus, cum hanc thesim proposuit (1) : *In phrenitide ipsa cerebri substantia non inflammatur.* Ego vero non modo aliquando inflammari, non nego; sed ad eas quæ in Sepulchreto sunt, observationes addere alias possum, ut Lanzoni (2), qui in adolescente ex maligna febri delirante *cerebrum maculis nigris undequaque conspersum, cum membranis lividis* invenit, prægressæ inflammationis haud ita obscuris indiciis, et Moglingi (3), qui phrenitici cerebrum *secundum membranas undique inflammatum*, et parte aliqua *sphacelatum*, vidit cum *ventriculis multo sero repletis.* Sed cum has, aliasque addidero, tot illas dissimulare non potero, in quibus nulla usquam in cerebro reperta est inflammatio, quæ, ne ab Sepulchreto discedam, eæ fere omnes sunt, quas proferri video ad ostendendum, sine meningum inflammatione fuisse phrenitidem. Quas inter, eam potissimum atten-

(1) Coroll. 4 in calce. Exerc. de Obser. rariorib.
(2) Eph. N. C. Dec. 3, A. 9, obs. 113.
(3) Earumd. Cent. 6, Obs. 22.

das velim, in qua egregius anatomicus Coiterus (1) *nullam*, inquit, *nec in membranis, nec in cerebri substantia deprehendere quivi inflammationem*: huc autem adjungas quæ solers alter prosector observavit, potius quam in Sepulchreto apud Rhodium ipsum (2) legenda. Rhodius enim cum repertam in uno phrenitico meningum, et cerebri inflammationem proposuisset, *at Fabricius Bartoletus vir diligens ac ingenuus mihi fassus est*, inquit, *se in plurimis phreniticorum cadaveribus invenisse piam matrem sine omni cerebri noxa inflammatam.* Quod si haud facile credis, tunc corticem saltem cerebri noxæ aliquid a contigua meninge non contraxisse; cave tamen putes, cum cerebri cortex est inflammatus, semper tunc esse phrenitidem. Nam Willisius idem qui sæpius hanc abesse vidit cum essent meninges inflammatæ, docuit ibidem (3), tunc etiam abfuisse *nonnunquam*, cum *cerebri exteriorem ambitum* offendit *tumore phlegmonode obsessum.* Nec aliæ desunt quæ id confirment, observationes, in hisque ea quæ extat Sepulchreti libro IV (4). *Tenuis* enim *meninx erat et ipsa rubicunda, ac sub ipsa pus crassiusculum et subrufum : nequaquam tamen æger deliravit.* Quid ergo est ? Cum

(1) Sect. hac. 7, Sepulchr. obs. 16.
(2) Cent. 1, Obs. Med. 40.
(3) Obs. 1 cit.
(4) Sect. 3, Obs. 10, § 7.

omnia quæ dicta sunt, attenderis; huc redeas, necesse est, ut aliæ alias causæ esse horum deliriorum videantur, eæque pro varia sanguinis, humorumque natura, aut cerebri affecta parte, aut hujus a primordiis, morbisve prægressis constitutione, aut ejusmodi aliis, aut diversa modo plurium, modo horum omnium conjunctione, aliter in aliis ingentes, ut alias hunc, alias alium efficiant morbum. Erit igitur in nonnullis cerebri, in pluribus meningum inflammatio, aut certe vasorum illa distentio, sed non tanta, ut magis comprimat, quam irritet: in aliis effusa aqua, sed irritans hæc quoque; probo enim Bonetum (1) aut quemcumque alium scribentem, *purum putum serum, acrimoniæ expers, delirium excitare non valere*: in multis denique, ut alias omittam causas, utraque simul earum quæ modo dictæ sunt. Quo spectant et observationes quædam in Sepulchreto (2) legendæ, et complures meæ, quarum alias in aliis litteris ad te scripsi (3), aut scripturus sum, quinque autem in his continuo subjiciam.

9. Senex annum agens octogesimum, ob varia, sed levia, valetudinis incommoda admissus in Bononiense S. Mariæ de Morte nosocomium, cum ibi esset, pulsu factus est non modo crebriore,

---

(1) Sect. hac 7, l. 1, in Schol. ad Obs. 27.

(2) Sect. ead. Obs. 16 et in Addit. Obs. 1.

(3) L. 1, n. 14.

et celeriore, verum etiam turgidiore, quam ejus ætati videretur convenire. Ad hæc, delirare cœpit, sæpe item, quasi ex convulsione, maxilla inferiore, et artubus tremere. Tunc interrogatus quas in capite molestias perciperet, pondus diserte dixit, cætera negavit. Porro cum delirare pergeret, ac tremere ita, uti dictum est, ad quindecim, aut sexdecim dies; tandem pulsus, qui nonnunquam humilis animadversus fuerat, humilior est factus: indeque intra biduum, stertore superveniente, simul delirandi, et vivendi finem fecit.

Ventre, ac thorace quarta decima ab obitu hora apertis, viscera sunt animadversa etiam tum calentia, quamvis toto illo temporis spatio cadaver sub dio aeri frigido, quippe sub initium anni 1706 expositum fuisset. Intestina qua inter se contingebant, et inferiore quoque facie rubebant nonnihil; limbus autem hepatis livebat: lienis denique multum flaccidi membrana qua convexam faciem vestiebat, valde crassa facta erat, et quasi cartilaginea. Hæc in ventre. In thorace autem dexter pulmo inferiore latere cum pleura cohærebat, in summo parvam quamdam portionem duram habebat, in qua dissecta, vasa omnia pulmonis obstructa, et sicca videbantur; ut vitii antiqui vestigium crediderim. Pulmonis vero utriusque inferiores, et præsertim posteriores, partes non modo nigræ erant, ut solent, verum etiam subduræ. Pericardium vix aliquid aquæ:

cor autem concretiones duas habuit polyposas, alteram in ventriculo dextero subflavam, et viscidam, quæ in auricula, et prope pulmonaris arteriæ orificium, quod tamen non subibat, alba fiebat, duriorque; alteram albam, et duram in sinistro ventriculo, et initio arteriæ magnæ. Hujus valvulæ, et mitrales hic illic duræ; necdum tamen osseæ. Ipsius autem arteriæ truncus, si exterius inspiceres qua secundum vertebras descendit; sanguifera quibus ornatur, vascula ostendebat multum distenta: si vero interius; squamulas passim duriores, multisque in locis jam osseas, hasque etiam qua is truncus in ventrem pertinebat, et in superiore aliquo ejus ramo; sed prope cor minus duras: præterea inter squamulas, quibusdam in locis, interior tunica desiderabatur, ibique exulcerata, et corrosa videbatur tunica proxima, et in rubræ, putridæque substantiæ frustula, quæ prodibant, conversa. Cranium exsecturi, dum temporales musculos amovemus, valde strigosos animadvertimus, credo, quia jam diu minus valide se contenderant, utpote in sene propemodum omnino edentulo. Dum vero caput a summa spina amputabatur, ex hujus tubo non multum, ex majori autem ossis occipitis foramine magna vis aquæ prodiit. Quamobrem crassa meninx mox valde corrugata deprehensa est. Sub tenui tamen in cerebri anfractibus aqua supererat ejus similis in qua caro recens lota sit: cujusmodi aquæ portio aliqua et in lateralibus

ventriculis fuit, quorum tamen vasa non pallebant. Quin plura videram per tenuem meningem vasa, nigro, concretoque sanguine pleniora: in sinu autem falcis polyposam concretionem exilem, et longam. Cæterum etsi cranium, et cerebrum hoc nescio quid ingrati olebant; cerebri et cerebelli substantiam invenimus sanam; nisi quod in illo non adeo, in hoc vero multum laxa erat.

10. Vel in sene id ætatis, ut passim magna arteria ossea fieret, in delirio autem perpetuo quidem, sed minime feroci, vides tamen, cum aqua, vasorum distentionem in meninge tenui fuisse. Jam vero ab hoc, unde consulto incepimus, ad senem alterum, sed non ita grandem natu, et ad delirium minus quietum transeamus, quando cætera quæ in prioris corpore inventa sunt, habebimus alias commodiorem attendendi locum.

11. Figulus, annos natus septuaginta, natura hilaris, potor strenuus, post animi curas, laboremque in arte sua majorem, quam soleret, eaque ætate ferre posset, simul in febrem incidit, et dolorem sinistri lateris vehementem. Quare circiter nonas apriles, anno eodem 1706, tum in idem nosocomium statim exceptus est, tum sanguis statim de sinistro cubito emissus. Quarto die febris se valde intendit. Sexto autem delirium accessit tantum, ut vincire necesse fuerit, ne lecto desiliret. Pulsus erat frequens, sed æqualis: respiratio difficilis: nulla expectoratio. Ita-

que etsi eo die missus est sanguis e talo, omnibus tamen in pejus ruentibus, postridie stertens, supinus, totoque corpore sudore madens, est mortuus.

Cadaveris facies, humeri, et brachia non secus atque in ictericis, flavebant : cætera quoque, sed minus : ilia autem erant sublivida. Ventre aperto, animadvertimus omentum brevissimum, sursumque retractum : lienis tunicam, qua imum gibbæ faciei vestiebat, præduram : hepar vero cum diaphragmate tota convexa facie connatum, si limbum, ejusque viciniam excipias. Hic ad aliquem tractum, faciei autem cavæ magna pars livore inficiebatur cum substantia proxima ad lineas duas ; reliqua pallida, et marmoris instar variegata, tota autem duriuscula. Bilis in vesicula erat pauca, eaque corrupti sanguinis similis, aut aquæ turbidæ in qua caro lota sit. Nihil obstabat quominus in duodenum intestinum descenderet ; descendisse autem color ostendebat eorum quæ intestinis continebantur. Hæc aere turgebant, iisque adhærens pinguedo flava erat ; ut perpauca etiam aqua, quæ in ima ventris pelvi fuit. Quæ autem pars tenuium intestinorum in pelvi erat, illa ex fusco subrubebat, ut vicina quoque ureterum portio. At vesica, et lotium quo distentam invenimus, utrumque flavebat : sanguifera autem vascula cervicem versus in posteriori interiorique illius parte turgebant. In hujus vesicæ parietibus illas cellulas, et quasi her-

nias, vidi, quæ quoniam in Adversariis (1), nec sine conjectura de earum causa descriptæ sunt, hic iterum describantur non oportet, præsertim postquam apud amicum quoque optimum, virumque experientissimum Heisterum (2) multo plures videre potes delineatas. Hic unum addam: cum ex hujus figuli domesticis, atque intimis familiaribus quærendum curassem, numquid scirent, de ullo unquam vesicæ incommodo questum esse, diserte negasse, sicut etiam de hernia varicosa: quam ad hunc modum se habentem conspexi. Multiplices venæ, dilatatæ, et crassæ factæ, totum undique testiculum amplectebantur, cujus substantia ita erat compacta, ut in canaliculos, quemadmodum alias proclive est facere, dissolvi non posset. Erat præterea infra testem corpusculum exiguum osseum. Hæc omnia vaginalis tunica comprehendebat, undique adnata, nisi desuper, ubi vesiculæ erant duæ aqua flava plenæ. Alteri quoque testiculo vaginalis tunica erat adnata, nisi qua epididymidis corpus intercedebat; ibi enim erat spatium, ejusdemmodi aqua plenum. Tunc deflexis ad penem oculis, neque in glande, neque in præputio quidquam de frænulo animadverti: lævia ibi omnia; vix albidum quasi vestigium, ubi frænum esse debuerat, aut olim fuerat. Aperta ab initio ad finem urethra, nihil

(1) III Anim. 36.
(2) Instit. Chirurg. Tab. 32, fig. 1 et 2.

dignum vidi quod hic adnotetur, nisi minuta quædam quasi *tabacci* granula, quæ utrinque erant ad latera carunculæ seminalis, et carunculæ quoque ipsi agglutinata esse videbantur. Tunc prostata glandula dissecta, intra hanc eadem granula cum in parte sinistra, tum præsertim in dextera fere tota, quoquoversus secarem, deprehendi. Thoracem jam aggredientibus occurrerunt primum cartilagines, per quas legitimæ costæ inferiores cum sterno committuntur, extrorsum a dextro latere protuberantes, quasi aliquid interius subesset quod impulisset ad exteriora. Nihil autem ejusmodi suberat: itaque conjeci, acceptum id esse referendum nimiis in puerili ætate musculi pectoralis dexteri contentionibus, et conatibus quos rudimenta fortasse illius artis exigerent. In reclusi thoracis cavo dextero sana omnia. At in sinistro multa aqua subflava: qua exhausta, apparuerunt per faciem pulmonis strata quasi frusta crassæ cujusdam, ut videbatur, membranæ flavæ, et facillime lacerabilis; ut quamvis reticulare quoddam opus in se intextum repræsentaret, concretionem esse censuerim crassiorum particularum in ea flava aqua natantium. Erant ejusmodi ampla frusta per faciem præsertim inferiorem lobi pulmonis inferioris, itemque inter lobum, et lobum. Lobus autem is inferior durus erat ferme totus, et gravis: dissectusque ex densa inventus est substantia compactus, non pulmonaris, sed hepaticæ simili; ut vel me ta-

cente, ex iis quæ superiore epistola (1) tradidi, peripneumonia affectum intelligas. Videbatur autem inflammatio transire in suppurationem cœpisse. Albida enim erat ea substantia, non rubra : et crassa alba materia passim ex quibusdam orificiis, bronchiorum, opinor, sectionibus, exprimebatur. Lobus autem superior in suprema quidem parte sero turgidus spumoso, ibidemque niger, et durus erat; sed ita durus, ut vetus potius vitium, quam recens, existimares : parte autem reliqua ferme exsuccus, nec multum dissimilis sani. Cæterum ad pleuram a latere, atque anterius nectebatur per plures inter se divisos quasi lacertos rubros, et crassos, sed membraneos. Nusquam autem arctius pleuræ adhærebat, quam ad supremam illam partem : eratque ibi pleura crassior, et facile a costis avellenda : id quod proclive erat facere etiam qua lobo inferiori suberat, ubi erat crassiuscula, et rubicundior. Pericardii facies exterior, sinistra tantum, a vasculis minimis sanguine turgidulis rubebat. Intus pauca erat aqua, eaque flava. In auricula dextera, crassa concretio polyposa : in pulmonari arteria, ejusque ramis teres altera : teres quoque in arteria magna : nec talia in sinistris auricula, et ventriculo prorsus deerant. Harum omnium concretionum substantia secundum lon-

(1) N. 12 et 13.

gitudinem spectata, partim erat sinuosa et flava, partim fibrosa et subrubra. Supra magnæ arteriæ valvulas, sub ipsa tunica intima, lamellæ erant osseæ : quin etiam primorum bronchiorum, non modo trunci asperæ arteriæ, semiannulos animadverti anterius, id est in media cujusque parte, osseos factos; ut parum essent flexiles, et, si disrumperes, aliquid ostenderent in media illa parte quod medullæ inchoamentum videri posset. Ad cerebri denique sectionem progressus, in sinibus laterali sinistro, et quarto, itemque in primo, et in venis aliquot, cum hoc communicantibus polyposam concretionem albidam, firmam, exilem conspexi. Vasa autem reliqua, per omnem tenuem meningem repentia, etiam qua cerebellum convestit, adeo sanguine distenta, ut trunculi turgerent, minimi autem ramuli essent luculenter conspicui. Hæc vero in sinistra duntaxat parte ad hunc modum se habebant. Sed nec vascula per medullarem cerebri substantiam traducta, nec ea quæ parietes lateralium ventriculorum perreptant, turgere videbantur. Plexus tamen choroides non decolores, quamvis in ipsis hydatides, et in ventriculis omnino serum non deesset. Multum autem exterius fuerat in cerebri anfractibus, unde per tenuem meningem translucens, *gelatinam* mentiebatur; sed hæc revera nusquam; fluxile duntaxat serum fuit.

12. Noli expectare, ut tam longæ historiæ longa

quoque respondeat explicatio. Alia nimirum alio attinent, quæ suo quoque loco in aliis litteris non negligemus; hic autem omitti non debuerant, ne mutila esset historia. Peripneumoniæ, atque adeo pleuropneumoniæ accessisse delirium, vides: quod et in aliis sæpe (1) contigit, quorum casus in alias rejicio epistolas. Hunc vero producere malui in præsenti, quoniam vehementius fuit delirium, et quod phrenitidem continuo appelles, *malam*, ut Hippocrates (2) docuit, *a pulmonis inflammatione*. Quin certior factus sum, hic in quibusdam quasi epidemicis pulmonum inflammationibus, et speciatim hyeme anni 1754 quibuscumque ad has delirium accessit, pluribus autem accessit, eorum neminem evasisse. Quo dignior fuit quæ litteris mandaretur feminæ, utroque morbo implicitæ, felix sanatio (3), non quod alii non serventur aliquando, sed quod cum vehemens uterque esset, pessimisque signis comitatus, solutus est tamen per multa quæ ultra quatriduum alvus effudit gravissime olentia, et ex atro rubescentia. Porro, ut ad figulum redeam, sicut pulmo, et pleura, et pericardium inflammata erant à sinistris, ita et meninx tenuis inflammata erat ab eodem latere, exemplo haud scio an ab aliis adnotato, sed tamen fortasse non

(1) Vid. et Jacoti Comment. in Coac. Sect. 2, l. 1, Aph. 21.
(2) Sect. 7, Aph. 12.
(3) Act. Nat. Cur. tom. 8, obs. 63.

dissimili ratione explicando, ac majŏr in ea mala rubor quæ vitiato ab eodem latere pulmoni respondet, aliaque ejusmodi quæ κατ' ἴξιν fiunt, ut Hippocratis loquuntur interpretes, et in his Duretus (1), ubi illius exponit locum : *quibus peripneumonicis tota lingua fit alba et aspera; pulmonis ambæ partes inflammantur : quibus autem dimidia; tantum illa pars quæ spectatur.* Illa autem explicandi ratio, etsi tam difficilis, et retrusa, aut certe, si ad nervos etiam confugias, ambigua sit, quam ex eorum scriptis qui eam cum antea, tum ætate hac nostra excogitare conati sunt, proclive est existimare; nonnunquam tamen aliquanto minus difficultatis habere potest, velut hic, si illam pulmonis sinistri supremam partem non solum duritie sua antiqua, sed nova addita tum a spumoso sero turgentia, tum a pleura, ibi crassiore facta, compressione, nonnihil urgere potuisse, opinemur, sinistram subclaviam venam, et quod consequitur, réditum sanguinis a parte capitis sinistra, quæ præterea infirmior, quam dextera, creditur, remorari. Utcumque id est (nam quæ possint objici, non ignoro; sed quantulumcumque concedas, in re hujusmodi satis habeo) illud certe quod proposueram de vasorum meningis tenuis distentione, cum sero effuso conjuncta, verum in hoc quoque phrenitico fuisse,

(1) In Coac. l. 2, c. 16, n 31.

vides. Nunc in Paraphrenitico illam distentionem vel magis, nec sine aqua, fuisse, ostendam.

13. Vir procerus, et macilentus, ex cannabis carminatione, quæ ars ejus erat, thoracis inflammationibus obnoxius, a quibus sexies antea, aut septies vexatum se fuisse, narrabat, cum biliosæ et viridis materiæ vomitu in una, cum delirio in altera; non ita pridem a pulvere inter carminandum excepto cum vocis organa læsisset, ut clangere potius, quam loqui videretur; propterea minus pulverulentam cannabim seligens, eamque seorsum a sociis depectens, pristinam jam propemodum vocem recuperaverat, quando ab onere ferendo lassus, febrili frigore, et pungente ad lævam mamillam dolore correptus est. Quamobrem, eodem quo duo priores anno, circa medium februarium, in idem est nosocomium illatus. Cum domi oleum sumpsisset ex dulcium amygdalarum nucleis recens expressum, et sanguis e sinistro brachio detractus esset, iterum ex brachio altero emissus est. Difficile enim respirabat, nihil expectorabat. In latus affectum sæpius decumbebat. Biliosa et viridia vomuerat. Quinto die phrenitis ingruit læta, seria, interdum ferox, hactenus tamen ut accedentium ora consputaret. Medicus ex crure juxta talum mitti sanguinem jussit, et raso capiti quoddam cataplasma imponi, quod quale esset, commodius cum de maniacis scribam (1),

(1) Epist. 8, n. 8.

docebo. Interea convulsivi motus cœpti sunt adnotari leves primum, ut in tendinum carpi subsultibus, deinde majores. Novissime nec difficilis respiratio erat, et, si quæreres, ullum se usquam dolorem, aut molestiam percipere, negabat. Sed clamabat interim, atque inscius culcitam permingebat. Tandem pulsu debiliore facto, sed nunquam inæquali, obiit paulo post finem diei septimi.

In cadavere latus colli dexterum livebat. Sic, ventre aperto, jecinoris etiam limbus ad aliquem tractum, sed ad exiguam altitudinem. Vesicula contracta, pauca intus bile; quæ dilutum *tabacci* colorem referebat. Ventriculus sanus. Pancreas crassius, et subdurum. In thorace nihil erat seri effusi. Pulmo dexter pleuræ undique per interjectas membranas arctissime alligabatur tum ad costas, tum ad septum transversum: sinister contra paucis in locis, idque ad anteriora. Sed vicissim dexter quidem secundum naturam se habuit: sinistri autem pars multo major morbida erat. Nam primum superior lobus, alioquin sic satis sanus, tum strigosus erat, tum in summo, quasi intra tuberculum, pus album continebat: quæ tamen, ut et illæ tot tamque arctæ pulmonis dexteri alligationes, præteritis inflammationibus videbantur imputanda. Verum lobus inferior rubens, durus, gravis, ejusque densata substantia, et in superiore parte pus, aut puri similis materia per bronchiorum sectiones effluens, præsen-

tem, quæ suppurare inciperet, commonstrabant inflammationem. Pleura quoque ab eodem sinistro latere ferme tota inflammata videbatur, cum sanguifera sua vascula nimis conspicua haberet, ac tota facillime a costis una tractione avelleretur. Diaphragma autem in ea duntaxat sui tendinei centri, ut vocitant, parte quæ sinistro pulmoni subjiciebatur, vasa habebat, etiam minima, adeo distenta, ut ibi inflammatum esse, non dubitares. In pericardio aliquantum seri subrubri, et turbidi. Per omnia cordis orificia concretiones polyposæ trajiciebantur, in ventriculis ortæ, in vasa productæ, ex solidiore substantia omnes, si initium excipias illius quæ pulmonarem peragrabat arteriam, crassissimum quidem in ventriculo dextero, sed ex subflava, et quasi mucosa substantia. Dum caput abscindebatur, longæ portiones concreti sanguinis eductæ sunt e venis jugularibus, velut enses e vaginis. Meningum vasa fuerunt sanguine quam maxime distenta. Et concretio quidem polyposa, albida, compactæque structuræ, non modo sinum falcis tenebat, sed et in plerasque pergebat venas, cum eo sinu communicantes. In tribus reliquis majoribus sinibus crassæ meningis erat sanguis concretus. Tenuis autem meninx omnia vel minima vascula adeo sanguine habebat turgida, ut valderuberet universa. Serum in cerebri anfractibus suberat. In lateralibus quoque ventriculis serum fuit, subrubrum, sed paucum. Plures, nec parvæ, hydatides

in posteriore sede plexuum choroidum. Cæterum sanguine erant distenta, eoque multo quam soleant, manifestiora non tantum vasa quæ per lateralium ventriculorum superficiem ducuntur; sed si corpora striata, si thalamos opticorum nervorum leviter abraderes, aut si profundius tum ipsa, tum quamcumque velles medullaris cerebri substantiæ partem secares; vasa proportione ad eumdem modum ubique plena, et manifesta occurrebant. In cerebri autem et cerebelli dissecto cortice vix ulla internoscere licebat.

14. Quam noxius sit pulvis, qui ex cannabe inter carminandum elatus, in arteriam asperam, et pulmones attrahitur, Ramazzinus noster (1) docuit, tussim inde assiduam sæpe, et asthmaticam passionem operarum deducens. Sed et acutis indidem pulmonum morbis pro sanguinis conditione occasionem præberi, qui chronicos alios post se relinquant, aut tandem ipsi vitam adimant, ex proposita historia manifestum est. Nam postquam homo ex prima evasit pulmonis inflammatione, non sivit ejus opificium id viscus omnino convalescere: itaque in alias deinceps, atque alias incidit, donec aliqua non bene expurgata, quasi initium phthisis relinqueret, ut macies, clangor, et illa præsertim puris collectio, velut intra tuberculum, ostenderunt. Cui novis-

(1) Diatrib. de Marb. Artif. c. 26.

sima denique pleuropneumonia accessit, et huic phrenitis, atque adeo paraphrenitis quæ hominem enecarunt. Paraphrenitidem autem dico, non ita accipiens, ut fortasse est a gravissima diaphragmatis inflammatione, symptomatibus, quæ Boerhaavius (1) describit, illis atrocibus stipata: quamobrem neque iis controversiis me implico, quæ erudite sunt in Commercio Litterario (2) agitatæ. Satis mihi est, hoc vocabulo nunc a te accipi affectionem, quam possis ad paraphrenitidem quadantenus referre. Sive enim paraphrenitidis nomine (3) delirium intelligas, quod, capite non primario affecto, contingit; certe hic præcesserat pleuræ et pulmonis inflammatio: sive delirium ex inflammatione septi transversi; hoc quoque inflammatum deprehendimus. Noli tamen credere me cum septi ejusdem vitio, et inflammatione delirium necessario conjungere. Novi enim Fernelii (4) adversantem observationem, vetustiorem istis quæ in Sepulchreto (5) proponuntur, Willisii. Quin etiam cum eorum neuter inflammationem diserte memoret ejus præsertim septi partis quam unam maxime attendunt qui

(1) Aphor. de cognosc. morb. § 909,

(2) An. 1736, Hebd. 22, n. 2; Hebd. 41, n. 1; Hebd. 52, n. 2, et an. 1737, Hebd. 16, n. 1.

(3) Vid. Sennert. Med. Pract., l. 1, p. 2, c. 6.

(4) Pathol. l. 5, c. 11.

(5) Sect. hac 7, Obs. 1.

delirium ab diaphragmatis inflammatione repetunt, tendinei videlicet ejus centri, sed uterque carnosæ partis vitia proferat; conspexi ego tendineam quoque ejus partem inflammatam, cum vix confusa, et subdelira morbi extremo tempore mens fuisset, quemadmodum de peripneumonia scribens(1) indicabo. Verumtamen in Sepulchreto observationes duæ sunt (2), altera Blasii, Lælii a fonte altera, quorum hic diaphragma suppuratum vidit post delirium, ille vero graviter inflammatum post phrenitidem. Quorum utrumque cum motus etiam convulsivos, a me pariter adnotatos, commemorare viderem, meminissem autem, a Galeno (3) scribi, *quibus inflammatum est septum transversum, hos convulsionibus esse opportunos,* tum vero a Blasio animadverterem, non modo inferioris partis hepatis inflammationem, sed et concretionem polyposam in eodem atque a me, crassioris meningis sinu, et in easdem propagatam venas fuisse conspectam; non prorsus inutile fore, credidi, si in ipsis utriusque libris eas perlegerem observationes. Sed quærendi labor propter ambiguam notam qua Blasii pars 6 designatur, et fallacem Consult. Lælii numerum, 132 pro 130 indicantem sane major, quam utilitas fuit: quanquam in descripta alterius observatione

(1) Epist. 21, n. 35.
(2) Sect. cit. Obs. 15 et 37, l. 2, que fusius s. 4, Obs. 19.
(3) De Puls. ad Tyr. c. 11.

aliquid emendandum, alterius addendum inveni. Certior tamen factus sum, Blasium, qui caput aperuit, nam Lælius non attigit, tenuis meningis inflammationem revera non memorasse; ut paraphrenitidis exemplum habeas in ejus observatione luculentius, quam in nostra, in qua videlicet, si non primum, at certe postea adeo inflammata ea meninx fuit, ut nunquam magis vidisse meminerimus. Verum utcumque hæc sunt; cum crassioris quoque meningis inflammatione, aut certe affectu ad inflammationem accedente conjunctum delirium ostendamus.

15. Mulier ex ictu capitis jam pridem in Patavino nosocomio decubuerat, et sana facta, discesserat. Postea in febrem incidit; deliravit; mortua est. Capite tantummodo, sub finem publicæ anatomes, quam anno habebam 1736, in gymnasium illato, cerebrum a me sua in sede diligenter consectum est. Nullum usquam peculiare illius ictus indicium. Crassa meninx sublata interiorem faciem ostendit crebris coccineis maculis, quasi guttis sanguinis distinctam. Tenuis autem vasa sanguine turgida: sub eaque alicubi serum: quod in ventriculis non fuit. In plexuum choroidum posteriore parte vesiculæ. Ante glandulam pinealem subflavæ materiæ pauxillum. Cætera sana; nisi quod cerebellum fuit laxissimum. Nullo in vase quidquam polyposæ concretionis deprehendi.

16. In gravibus deliriis, crassæ quoque meningis non vasa modo *admodum turgentia* ut Sle-

vogtius (1) ait, sed ejus substantiam inflammatam haud raro inveniri, constat: quo istas ejusdem poteris coccineas maculas referre. Cæterum ne in hac quidem muliere præter vasorum plenitudinem, sub tenui meninge aqua defuit. Ubi nec in viro defuit, de quo Valentinus (2) febrim et deliria gravia perpesso; siquidem cum venis in toto cerebro valde turgentibus, *statim sub pia matre multum pituitæ, et aquæ flavescentis, gelatinæ instar condensatæ,* repertum fuit. Sed et ventriculos multo sero plenos supra (3) ex Moglingio retuli; ut alia aquæ in delirantium cerebro exempla omittam. Ea nunc in memoriam redigunt conjecturam quamdam meam, de qua ut judicare facilius possis, paulo altius ordiar, necesse est. Anno 1711, februario mense ineunte, cœperunt moris pessimi febres in mea patria vagari. Pulsus in omnibus, etiam robustissimis adolescentibus, quam exiles, et quam imbecilli, obscuri, et confusi: in plerisque ad carpos plurimi subsultus convulsivi et soporosa affectio: in quibusdam singultus denique, et extrema dejectio virium cum faciei, et digitorum livore, aliisque ejusdemmodi. Primus omnium has febres animadverti, et vel post ea omnia quæ dixi, superis bene juvantibus, ægros pro deploratis jam habitos felicissime servavi, ex

(1) Dissert. de Dura Matre, § 29.
(2) Eph. N. C. Cent. 10, Obs. 94.
(3) N. 8.

quibus, annis superioribus vivebant adhuc Cornelius Dentius, vir patricius, qui multa, et diu emissa urina, et Ignatius Garavinius, ingeniosus opifex, qui alvo etiam soluta, convaluerunt. Circiter februarii finem subsultus quidem convulsivi, et singultus, et livor ab iis febribus aberant; sed accedere deliria inceperant, non tamen vehementia, et tunc solum cum febris augesceret. Sic etiam affecti evaserunt tamen, in his patrici ordinis sacerdos Tullius Castellinus, quem memini cum ab iis evacuationum generibus, a quibus illi, et præterea a longo cutis madore nihil esset adjutus, minus male habere tandem cœpisse postquam ore lumbricum ejecisset rubicundum, teretem, longiorem spithama, et calamo quo scribimus, crassiorem. Sed martio demum mense, etsi febres erant cum minus atrocibus in speciem malis conjunctæ, quin pulsus, et lingua contra atque in illis prioribus, spem afferre videbantur; gravioribus tamen atque aliter ac antea deliriis post dolorem capitis ingruentibus, jam minus feliciter res cedebat. Atque, ut Hippocraticam simplicitatem in utramque partem imitemur, a senioribus Medicis in media curatione advocati, ægros duos minime servare potuimus, Vincentium Mengazzinium honestum juvenem, et Hieronymum Gnocchium patricium virum et sacerdotem. Priori autem vehementem phrenitidem instare præsensimus ex iis notis quas majores docuere, inter quas illam præsertim adnotavimus quod sibi æger

pneumatica organa, quorum usus est in sacris ædibus, jugiter audire videbatur, cujusdam similis, qui ultimis lethalis febris diebus *melodiam, seu concentum quemdam suavissimum, cui tandem successit delirium, perpetuo se audire*, collectoribus dicebat Bibliothecæ Anatomicæ (1). In Gnocchio id visum est adnotatione dignum, quod deliria tunc solum, et quidem illico adveniebant, cum toto corpore sudaverat. Quæ res tametsi inde quoque possit repeti, quod per sudorem multo sero sanguini adempto, quæ hujus restabant partes, ut minus dilutæ, ita acres magis, et ad irritandum idoneæ fierent; nihil tamen fortasse impedit quominus ex eo deducamus unde videmur divertisse, ex aqua nimirum acri, in illis prioribus ut tunc præfrigida tempestas ferebat, copiose adeo per renes, in hoc vero sub meninge tenui eodem tempore quo sudor, eamdemque ob causam a sanguine secreta. Sed quoniam per dissectionem haud licuit utra conjectura videri posset verior, inquirere; eo potius transibo, ut simul leve delirium ubi vix aquæ vestigia inveni, sive ratione, sive casu id factum est, fuisse, ostendam, simul levioris delirii, id est paraphoræ, ut hanc vocem medici nonnunquam accipiunt, postquam phrenitidis, paraphrenitidis, et graviorum deliriorum protuli, exemplum afferam.

---

(1) Tom. 2 in Adnot ad Du Verney. Tract. de Audit. Org., p. 3.

17. Anus leviore febri correpta, quam peruviano cortice medicus pervincere se posse, sperabat, hac non modo non cedente, sed in acutam cum vaniloquio degenerante, confecta est.

Ventris et thoracis nonnulla viscera, præter caput, in theatrum illata, non multis antequam superioris mulieris cerebrum, diebus consecuimus. Quædam præter solitum quidem, sed non omnino præter naturam in rene dextero, et in ipso corde se obtulerunt, quæ ut tunc non indigna visa sunt quæ omnibus ostenderentur, ita nunc non videntur quæ apud te sileantur. Nam ex eo rene ureteres bini existebant, superior ex simpliciore pelvi, et tenuior; inferior autem aliquanto crassior, quippe ex pelvi quam multiplices tubuli in eam confluentes, majorem efficiebant, et magis extantem. Singulorum ureterum ut ortus, sic progressus, et finis divisus, transversi digiti intervallo inter utriusque orificia interjecto, oblonga ambo, et in eadem obliqua linea qua debebant, in vesicam patentia sic ut alterum altero superius esset. In corde autem, pro venæ coronariæ valvula, reticulum deprehendi haud aliter factum ac inter ejus valvulæ varietates penultimo loco in epistolis anatomicis (1) a me descriptum videbis. Verum hæc, ut dixi, non omnino præter naturam, ut quæ in magna arteria,

(1) Epist. 15, n. 20.

præsertim vero in matrice conspexi. In illa enim tum paulo supra valvulas semilunares, tum ad lumborum vertebras alba intus vidi ossium inchoamenta. Sed utero aperto, reperi in posteriore, eademque superiore fundi parte *excrescentiam*, circuli ambitu, colore exterius cruento, a dextris sinistrorsum porrectam, cujus oræ pars quasi tertia, inferior, et sinistrior, ab utero sejuncta erat, ut specillo subjecto attolli posset, reliquum cum uteri substantia arctissime annexum, atque adeo ex eadem factum, nisi quod secando, magis alba, compacta, et dura in excrescentia tota deprehendebatur. Nempe scirrhus, seu mavis cancri erat initium, occulti etiam tum, humillimi, plani, lævis, nec majoris, quam ut extensi pollicis apice obtegeres. Si proxime cervicis superficiei structuram, et hymenis annulum, exiguæ quidem altitudinis, sed nusquam dilaceratum, spectares; vix ullam, aut nullam viri notitiam mulierem hanc habuisse, intelligeres. Cranio tandem exsecto, et cerebro diligenter lustrato, nihil uspiam se mihi obtulit adnotatione dignum, nisi vasa tenuis meningis sanguine distenta, et ipsa facillime, undecumque velles, trahentis digitos sequens; ut tametsi aquam vix ullam viderim, non prorsus tamen defuisse, vel ex hoc indicio conjecerim.

18. Si forte expectas, ut priusquam finem scribendi faciam, indicare aggrediar, qua in cerebri ipsius parte, et qua ratione, et qui motus fiant,

cum deliria excitantur; me non satis adhuc videris novisse. Vix quædam generalia possem, eoque tibi, et cæteris perquam nota, atque illa ipsa timide, ac pedetentim, dicere. Cætera ei tempori condonanda censeo quo medici laude dignum putabant omnia non modo abstrusa, sed vel supra captum nostrum posita sic inquirere, ut cum invenire non possent, comminisci non dubitarent. Quibus utinam in Sepulchreti scholiis tantum loci datum non esset, quantum ipsæ historiæ morborum capitis, vel multæ simul, sæpe non occupant, multoque minus in uno interdum eodemque scholio (1) fuissent eadem iterata, talia præsertim, ut a veri similitudine abhorrere, ex pene omnibus dissectionibus intelligi possit, quas proximis litteris perscribam. Vale.

---

(1) Ad Obs. 1, sect. 6, l. 1.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA VIII.

De Mania, Melancholia, et Hydrophobia verba fiunt.

SEQUUNTUR in Sepulchreto Sectiones duæ, quarum altera *de Mania et Rabie, seu Hydrophobia*, altera *de Melancholia, et Affectione Hypochondriaca* inscripta est. De hac postrema seorsum agere non est animus cogitanti, hanc ad interitum non perducere, nisi aliis gravioribus adscitis morbis, ut vel ea docent quæ in Sepulchreto producuntur, exempla: itaque simul cum iis morbis quod ad ipsam attinet, pertractabitur. Melancholiæ autem Mania, ut Willisii utar verbis in volumine eodem (1) prolatis, *in tantum affinis est, ut hi affectus sæpe vices commutent, et alteruter in alterum transeat :* quin sæpius dubitantes medicos videas, hinc taciturnitate, et metu, hinc loquacitate et audacia in eodem ægro subinde alternatis, melancholicum, an maniacum pronuncient. Quo facilius tuli cum stultorum capita dissecarem, atque utro laborassent delirio, quærerem, responsiones persæpe ambiguas, nonnunquam inter se pugnantes, veras tamen for-

(1) In Schol. ad Obs. 1, sect. 8, ejusd. l.

tasse in longo delirii cursu. Quamobrem etsi in dissectionibus ad te scribendis cum utram in partem magis inclinaverit æger, sciam; id indicabo: tamen quia plerumque id facere non potero; malui his unis litteris quæ ad utrumque attinent delirium comprehendere, et postremo quæ ad Hydrophobiam spectant, adjicere, præsertim cum de his cunctis deliriorum generibus vix unam Valsalvæ historiam habeam, a qua, ut soleo, initium ducam.

2. Virgini annorum amplius viginti, inter sacras virgines se recipere maximopere cupienti, cum id negatum esset, illico ab audito repulsæ nuncio labare mens cœpit, statimque incongrua ratiocinari, idque in dies etiam magis, ut cibum quoque sæpius respueret. Sic aliquot exactis mensibus; quo tempore, præter febrem quæ erratico recursu multoties invasit, violentior sine febre insania accessit, ut assidentes impetere conaretur; labentibus sensim viribus, mortua est.

Cranio exsecto, ad latera sinus falcis exterius in dura meninge exigua quædam corpora albida conspecta sunt, quorum nonnulla rotunda, alia oblonga, quædam abnormi figura erant, mollia tamen omnia: quæ ex concreto humore orta Valsalva existimavit propterea quia in mortuis ex capitis vulneribus similes ex stagnante circa eamdem meningem pure concretiones viderat. In illo autem sinu tenuis polyposa concretio per totam longitudinem se extendebat. Cerebrum erat hu-

midum: et in ventriculis ejus majoribus serum inerat, sed paucum. In plexu autem choroide glandulæ quatuor majores extuberabant, quæ in corpus induruerant solidum, luteum, et forma ad sphæricam accedens.

3. Præter hanc virginem, cujus delirium ex melancholico in maniacum degeneraverat, si stultos alios, ut sæpe viventes curandi habuit, sic et mortuos dissecandi Valsalva occasionem habuisset; non dubito, quin facile ipse quoque in eorum cerebro eam quam ego hactenus in omnibus, duritiem fuisset adnotaturus. Quod vero ad corpora illa tumentia in plexu choroide, et ad ista attinet quæ in dura meninge ad latera sinus falcis descripsit, corpuscula; extuberantiam in eo plexu, opinor, majorem, neque tamen in stulto, alias (1) tibi commemoravi: hæc autem e dura meninge se attollentia corpuscula de eorum fortasse genere fuisse, suspicor, quæ postea a Pacchiono glandulæ sunt appellata, iis ipsis in locis interdum minus, nonnunquam maxime conspicua. Sed quanquam hæc neque præter naturam sunt, ut sæpe insculptæ in cranio foveæ ad eorum massulas excipiendas ostendunt, nec vel ante duo sæcula anatomicis, post Vesalium (2) has *tubercula* vocitantem, fuerunt incognita, imo

(1) Epist. 4, n. 32.
(2) De hum. corp. fabr. l. 7, c. 2, et Explic. fig. 1 ejusd. libri 7 ad K.

pro novis paulo ante quam Valsalva nasceretur, iterum proposita sunt; eo tamen quo istam observationem scripsisse videtur, tempore rursus quadantenus obsoleverant. Verum hæc alias omnia fusius demonstrabo, nec mea circa eorum corpusculorum naturam tentamina reticebo. Nunc eam præstat quam mihi in maniacorum, et melancholicorum cerebro semper obviam fuisse dixi singularem duritiem sex septemve prolatis dissectionibus confirmare.

4. Juvenem procerum, et robustum mania prehenderat, anno 1729. Huic medici sub finem junii sanguinem ex temporali arteria educi jusserant ad libram unam. Horula vix erat ex quo id chirurgus præstiterat, cum juvenis inventus est mortuus, exerta lingua. Ne in auxilii genus, veteribus, et recentioribus usitatum, et M. Aurelii Severini (1) (pro quo Hildanum perperam a pluribus laudari video) aliorumque (2) felicibus, et nonnunquam, ut in robusta virgine, extemporaneis curationibus comprobatum, neve in immerentes medicos, ut vulgus solet, aut in chirurgum culpam conferas, tum ut de quibusdam eorum quæ in cadavere adnotata sunt, aptius ferre judicium queas; illud celandus non es, quod satis occulere is qui admiserat, non potuit, cum æger, impellente insania, quæ modò vulneratæ

(1) De effic. Medic. l. 1, p. 2 ubi de Arteriot.

(2) Eph. N. C. Cent. 3, Obs. 60,

arteriæ imposita fuerant, dimovisset, eaque statim, perpauco effuso sanguine, reposita essent, indignatum nescio quem, cujus erat custodiæ commissus, cum in ventrem, et ad imam frontem pugnos misero impegisse, tum insano ipso insaniorem arctissimo cervicibus injecto vinculo, discessisse.

Cadaver postridie inspiciens, minime ob ea quæ dixi, miratus sum, faciem ex atro purpureo livere, et ad nasalium ossium sedem, quæ digito tentans, fracta esse, cognovi, ferme nigricare, aut ventrem turgidum, alicubi ex viridi livescentem. Quin thorace hactenus lustrato, ut pulmones modice tumidos, in aspera arteria spumam, nec tamen multam, multum autem sanguinem, eumque fluidum, in pulmonari vena, et valvulas denique pulmonaris arteriæ æquo duriores animadverterim, cum cætera secundum naturam constituta viderentur; confestim ad cerebrum diligentius contemplandum transivi. Utriusque meningis vasa ater et fluidus sanguis distendebat, ut illa pariter quæ per septi lucidi latera, cæterosque ventriculi dexteri, et sinistri parietes repebant. Quos ventriculos multa aqua turbida occupabat. Plexus tamen choroides rubebant, eorumque posteriore parte plures insidebant vesiculæ, aqua plenæ, interque has aliqua mediocrem æquans uvæ acinum, per cujus vesiculæ tunicam vascula æque crassa, et ad eumdem modum ferebantur ac per vicinam plexus membra-

nam. Cæterum nihil magis adnotatione dignum occurrit, quam cerebri durities. Sive enim medullarem hujus substantiam, sive corticalem incideres, non modice duras percipiebas, quando cerebelli substantia saltem corticalis vel magis quam solet, mollis erat.

5. *In continendis* audacioribus insanis *plagas quoque adhiberi,* Celsus (1) admonuit; non modo *eos qui violentius se gerunt, vinciri, ne vel sibi, vel alteri noceant* : sed hæc omnia intra modum, atque instar parentis qui coerceat liberos, non lictoris qui in damnatos desæviat. Valsalvam memini, cum phreneticos, aut maniacos curaret, quorum brachiis vincula injicere conveniret, sollicite inculcare domesticis et custodibus solitum, viderent ne quid illi hinc detrimenti caperent : firma quidem vincula esse oportere, sed neque arctiora, neque dura; ut loris subsui molliorem pannum aut linteum vellet (2). Quoniam maniacos a Valsalva curatos semel atque iterum memoravi; quæres fortasse, ecquid in eorum curatione peculiare haberet? Ille vero quæ plerique solent auxilia in usum trahebat; sed, ut optimum medicum decet, in aliis alia; in omnibus autem quanto pauciora poterat, et faciliora. Sic quosdam memoria teneo ne sanguine quidem misso, per solas ex melonum seminibus emulsiones res-

(1) De Medic. l. 3, c. 18.
(2) Vid. Epist. 61, n. 13.

tituisse, quibus nec papaveris semina addiderat, nec quem adversus vigilias illis efficaciorem ipse quoque expertus erat, syrupum de papavere: adeo interdum id levia præstant quod vehementia non possunt! Spectatæ fidei medicus mihi non semel affirmavit, cum forte in phrenitide insuperabili quinque, aut sex opii grana dissolvi imperasset in iis aquis quæ, linteo exceptæ, fronti erant adhibendæ, hæ autem aquæ per assidentium errorem ægro essent potui datæ; nihil inde effectum vidisse. Quam in rem singularis erat opinio Francisci Spoleti, primarii olim in hoc Gymnasio rei medicæ professoris; qui Byzantio redux, ubi feliciter vel in regio illo Gynæceo medicinam aliquando fecerat, cum ea nobis confirmaret quæ de opio legimus multo illic quam apud nos, puriore atque efficaciore, quippe colore ad cinnamomi colorem vergente, odore autem maxime, ut nostri loquuntur, narcotico, ibique tamen a pluribus, ei rei assuetis, non ut dormiant, sed ut læti vigilent, sumpto, eoque ad drachmam unam, aut saltem, quod chymicus qui cum eo fuerat, amicus noster viderat, ad scrupulum unum; subjecit, hujus tanti inter nos atque illos discriminis causam se in eo positam suspicari, quod medicamentorum quorumdam pondus multo majus contrarios effectus præstare debeat, ac minimum, non secus atque, aiebat, si fibræ circumjectum filum modice adstringas; fibram premes: at si vi multo majore, fibram disrumpes,

non premes : quasi vero antequam disrumpas, non maxime premas! Sed hoc volebat potius quod inverso ostendam exemplo, si levior ventulus agitet; flammulam augeri : si vehemens, extingui; quanquam ne sic quidem intelligitur, cur id ibi assueti possint; inassueti, ut hic, non possint, id est vegeti a sumpto opii scrupulo vigilare. Neque enim quæro, cur ibi non dormiant, aut cur non vigilent hebetes, et ebriorum instar; sed cur vegeti plerique vigilent? Non ignarus, et alibi, et apud nos fuisse nonnullos quibus paulatim assuescentibus opii scrupulus, aut plus eo non modo esset innoxium, sed etiam utile adversus dolores; et esse inter Turcas qui multo plus opii quam dicebat Spoletus, devorent quidem, sed inde temulenti fiant, ut qui maxime: Verum hæc longius nos ab historiis nostris abducunt, ad quas censeo redeamus.

6. Lanio quartum decimum jam mensem stultus a poculo, ut aiebant, amatorio, denique ineunte anno 1719, vi, ut credebatur, frigidissimæ tempestatis, a qua sibi minime caverat, mortuus est. Ventrem et thoracem perlustrans, nihil adnotatione dignum animadverti, si in hoc cor excipias undique pericardio annexum; sub illo autem levia præputii ulcuscula, urethræ cicatrices, canaliculos nostros perpaucos. Quod ad caput attinet, quamvis aquam sub tenui meninge effusam invenerim; tamen ea firmitudine cerebrum fuit, ut durius ad id tempus a me dissectum esse,

non meminissem. Porro in superiore eademque posteriore callosi corporis facie non illos extantes duos, ut Lancisius (1) vocabat, *nervulos longitudinales*, sed eorum loco sulcos duos reperi non parum profundos. Fornice autem, qui et ipse durus erat, haud procul ab ejus, quam appellant, basi inciso, et cum plexibus choroidibus retrorsum revoluto, per singulas ejusdem basis radices singulos repere pellucentes quasi lymphæ ductus conspexi, qui utrinque pergebant per tractus illos medullares, quibus ornantur summæ oræ ventriculi tertii (*processus* Lancisius (2) *seu nervulos* a pinealis glandulæ *basi prodeuntes* appellitabat) per eosque tractus rependo, paulo manifestius et lympham continere, et nodulis distingui videbantur, et denique illam versus glandulam se inflectere; cui ab anteriore parte annexa erat parva congeries materiæ flavæ, in minuta grana conformatæ. Vehementer autem mihi displicuit, et ei qui aderat, claro Vulpio illam quæ, ut tibi descripsi, ita nobis apparuit, speciem vasculorum pellucentium, variis, ut ibi ab imparatis potuit, tentatam modis, ante evanuisse, quam pro certo quid rei esset, constituere possemus: quanquam illam molestiam minuit inusitata cerebri firmitudo, qua allectus, plura intra ejus, et medullæ oblongatæ substantiam facilius quæ-

(1) Dissert. Var. VII, fig. 1, litt. dd.
(2) Ibid. fig. 4, litt. gg.

sivi, et dilucidius cognovi; ut istiusmodi insanorum cerebrum aptissimum censeam ad persequendum interius nervorum origines, et tractuum ductum, et alia ejusdemmodi, quorum in molliori, ut sæpius est, cerebro multo difficilior, et obscurior est indagatio: modo tamen postea in minus molli aliquo sani hominis cerebro sic satis eadem confirmentur.

7. Maniam a philtro quoque induci, certum est (1). Sed an maniacus is homo fuerit, incertum, præsertim si frigoris vi periit, cujus solent ejusmodi ægri esse impune patientissimi. Quo indicio adducor, ut suspicer, nec mulieres duas, quarum mox historias subjiciam, mania detentas fuisse tunc saltem, cum rigente hyeme altera anginam, altera thoracis inflammationem contraxit. Quoniam tamen illud plerumque, non semper, neque in omnibus verum est (2); rem in medio relinquemus. Sed quale idcumque delirium fuerit, illud videri potuisset confirmare Lancisii sententiam de sede animæ cogitantis (3) quod a nobis in calloso corpore hujus stulti conspectum est, si in cæteris quoque aliquid ejusmodi vidissemus (4). Verum quid raro, quid sæpe, quid semper invenerimus, cum ad harum dissectionum postre-

(1) Vid. P. Borell. Hist. Cent. 1, obs. 65.
(2) Vid. Ettmüller. Prax. l. 2, s. 3, c. 4, art. 2, m. 3.
(3) Dissert. VII paulo ante cit.
(4) Vid. Epist. 61, n. 6.

mam (1) ventum erit, cognosces. Interea quæ de pervulgatis quibusdam internis maniæ, et phrenitidis remediis ad superiorem historiam attigi, in memoriam mihi redegerunt quod tibi de externo quodam adversus utrumque morbum auxilio superioribus litteris (2) me sum pollicitus esse scripturum. Noli expectare ut hic memorem quod Valsalvæ amicus quidam medicus, me audiente, confirmabat, se notum utrique eorum maniacum non antea persanare potuisse, quam caput toties radendum curasset, quoties capilli ad digiti altitudinem crescerent, quod dum primum fieret, multo plus sordium cuti adhærentium, et male olentium animadversum esse, quam quis putasset: neque ut proferam peregrinum aliquod remedium extrinsecus adhibitum ad somnum opportune conciliandum; quanquam Ramazzinus noster mihi testabatur, opium quoque ipsum in vino dissolutum, quo in pertinacibus vigiliis aut tempora madefieri, aut penicillos in nares immittendos intingi jusserat, vix levem soporem fecisse. Parabile erat auxilium, et Samonici versibus dignum, quo adversus phrenitidem, et maniam uti consueverat medicus, quem, si nihil aliud, longa certe ætas, atque exercitatio commendare videbantur. Is igitur caseum secundarium recentem cum oleo violarum miscebat, rasoque vertici imponebat, ter quotidie

(1) N. 13.
(2) N. 13.

mutandum. Quæres, num utiliter? Dicam quod vidi. Robustus vir, ferrarius faber, a puero, ex terrore, tum incubo, tum vertigini obnoxius, hyberno tempore cecidit repente, et confusis verbis de interno thoracis malo questus est. Continuo in nosocomium illatus, nil ferme interrogantibus respondebat: clausis oculis, lodice caput operiebat, amentis instar: calebat simul, tremebatque: neque ebrietas, neque ulla alia ejuscemodi causa suberat, et febris aberat. Postridie de lecto prosilire, clamare, minari, ferire etiam; ut manifestus maniæ, vinculis coerceri debuerit. Continenter, et vehementius clamabat: simulque totum corpus convulsivis motibus agitabatur. Tum medicus, vena juxta talum incisa, sanguinem ad libram detrahi, et id quod dixi, raso vertici imponi, jussit. Quid quæris? Sic intra horas duodecim omnino sanus factus est, constantique jugiter mente, post aliquot dies domum rediit, casune, an ob missum sanguinem, an exterius quoque adhibito auxilio opis aliquid conferente? Qui insanientium caput lacte fovent, non difficile postremum hoc credent. Tu sive nihil in re medica negligendum censes, sive in iis quæ ad te scripsi, nihil obscurum relinqui cupis; a me tibi satis esse factum, intelliges. Sed nihilne, inquies, de tuo? Sine me, quæso, duarum, de quibus paulo ante indicatum est, mulierum dissectiones proferre. Tum, ut tibi obsequar, ineptire fortasse pergam; sed sive levia, sive gravia, tamen non nisi certa, proponere.

8. Mulierem stultam, annos natam ad quadraginta, angina sustulerat. Cadaver in Gymnasium illatum est ante medium februarium anni 1719 cum publice anatomen docerem. Cum ad ea quæ vellem, minime esset idoneum propterea quia non ita multis a morte horis abdominis musculi, jam virebant, neque intestina, quæ distenta erant, inflammatione omnino carebant; vix utero inspecto, cujus parvitas indicio fuit, nunquam mulierem peperisse, idem confirmantibus mammis, quæ, etsi lactei seri aliquid habebant, tamen ipsæquoque perparvæ erant; nihil in iis angustiis temporis, nisi cerebrum, dissecandum suscepi. Quod non secus ac paulo ante in lanio, prædurum inventum est.

9. Femina altera, quam anno superiore peperisse constabat, neque eo saniorem esse factam, per vias, ut antea, nisi quis prohiberet, discurrere pergebat, nemini, quod scire potuerim, nocens. Ante novem ferme annos insanire cœperat ob occisum pridie quam nuberet, quem amabat, virum. Tandem a thoracis inflammatione confecta est, ineunte decembri anni 1725. Caput duntaxat dissecui. Sub tenui meninge aqua erat non sine aeris hic illic bullis: quas et alicubi in quibusdam vasculis confertissimas vidi, ut hæc replerent. Nulla vero aqua in ventriculis lateralibus: in quibus vasa, et plexus rubebant. Basi pinealis glandulæ anterius adhærebat pauca materia ex albo subflava, quæ aggeries calculorum videbatur; sed tactu explorata, neque calculosa inventa est, et vix

subdura. Cerebrum assulatim secando, medullarem substantiam non adeo candidam animadverti; subfusca enim erat, idque hic fortasse ob sanguifera vascula pleniora; nam quo longius a corticali substantia descendebam, eo minus fuscam medullam conspiciebam. Illud certissimum hanc eamdem substantiam in toto cerebro, in ejusque particulis, quæ intra ventriculos spectantur, insolita fuisse duritie, nervosque ipsos intra cranium firmiores, minusque humidos inter secandum apparuisse. Cum autem in cerebro corticalis quoque substantia satis firma esset; in cerebello fuit mollissima, quamvis *pedunculi*, et his vicina cerebelli interior medulla essent utique firmiores.

10. Nunc quid ego in ejusmodi feminis, virisve sine febre delirantibus non inutile sim expertus, si dicam; actum agere videbor. Nam quod inter prima morbi initia, præsertim cum melancholia esset hypochondriaca, aut locus, objectumve certum ineunti morbo occasionem præberet, nil melius invenerim, quam ut continuo ingrederentur longum iter, comitantibus amicis gratis, atque prudentibus: aut quod cum minime id liceret, saccharum, ut vocant, saturni quibusdam caute datum nonnihil opis afferre viderim, balneum aliis, non paucis autem longe plus quam auxilia omnia, ipsam temporis diuturnitatem; hæc, inquam, et similia cum dixero, nihil quod non sæpe legeris, dixero. Præstat quam paucioribus verbis possim in re longa, et varia; perspicue tamen et dili-

genter, peculiarem describere successionem morborum, quorum postremus mania fuit, eaque brevi percurata. Cum anno 1711 Ludovico Albertino, Foroliviensis Ecclesiæ Archidiacono meritissimo, in difficillimo casu, propitiis Superis, felicissime mederer, erat ei inter cæteros servus a pedibus viginti tres annos natus, gracilis, non bono colore, quem laboribus fessum corripuerat febris, ineunte septembri, assidua, et quæ, licet ad duplicem tertianam accedere videretur; abnormis tamen erat, et varia, nec minus variantibus stipata incommodis. Nam modo lumborum, dorsi, capitis dolor, calorque, modo vigiliæ, alias hebetudo, vix ut interroganti responderet, interdum caloris interni sensus, et anxietas inexplicabilis, nonnunquam sitis, vaniloquium, pedum frigus ingruebant; sed alias alia, nulloque ordine. Illud plerumque perstabat, parvitas et imbecillitas pulsuum. Sanguis, intra octo primos dies bis de brachio emissus, sero fuit croceo, parte reliqua dura cum primum, tum magis postea, tuncque insuper crusta insidebat non tenuis, eaque lividula. Urinæ crassæ primum, et rufæ, deinde tenues, et quamvis copia respondebant, potui, ac sæpe etiam superabant, et denique innatantia quædam ostendebant; nunquam tamen hæc ad imum demittebant. Alvus semel reddidit liquida multa, alias fere qualia sani solent, sed flava interdum, semel duobus cum vermibus. Sudor bis toto corpore prorupit, sæpius non nisi ex

fronte, hincque interdum frigidus. Sanguis e naribus semel fluxit, non multus. Quin etiam dolor circa aurem, et manuum digitos obortus, visus aliquando est naturæ conatum indicare aliquid ad eas partes deponendi. Per hæc ventum erat ad quartum decimum diem, cum motus apparuerunt convulsivi tum eo, tum diebus aliquot proximis. Iisdemque tamen diebus æger alacrior, et meliore aspectu; nam facie paulo ante fuerat subtumida, atque sublivida, iisque desinentibus motibus, cutis paulo post humerorum, et pectoris leviter rubra, ac subaspera facta est: atque ut intelligeres, non inutilem quidem hunc esse naturæ conatum, sed tamen non satis utilem; jam neque vigiliæ, neque sitis, neque aliud ejuscemodi incommodum amplius restabat: quin etiam pulsus ad naturæ normam valde accedebat. Verum neque stomachus vigebat, et facile e naribus vix emunctis sanguis distillabat, et mox post ventris dolores fluida dejecta sunt colore *tabacci*, et diebus post paucis non sine frigore aucta est febris. Itaque etsi totum propemodum septembrem naturam adjuvare conatus sum, ut res poscere videbantur, nihil magis cavens quam ne aut ejus motus impedirem, aut ægri vires attererem; non modo hic non convalescebat, sed morbus ex morbo oriebatur. Nam postridie quam febris, uti dictum est, nonnihil se intenderat, assiduæ de siti querelæ, et facies ac pedes tumentes, et venter supra umbilicum æquali tumore se attollens,

simul instare hydropem, simul adesse, ostenderunt. Qui porro adeo confestim increvit, ut quanquam urinæ, me quoque leniter adjuvante, non paucæ erant, et mox vel magis profluebant; tamen non modo siti semper vehementiore facta, et aquoso tumore sub universam cutem se se extendente, sed et sicca tussi, eoque infestiore, quod decolor sanguis vel per se de naribus sæpe prodibat, et difficili respiratione cum stertore, viriumque, ac pulsus infirmitate ægrum urgente, eo res intra quinque, haud amplius, dies deducta esset, ut loquendi etiam facultate amissa, pro deposito, et jam jam morituro ab omnibus haberetur. Mihi vero quantulumcumque in præcipiti casu liceret neque antea, neque tunc omittenti, urinarum quæ fluere pergebant, copia aliquid spiculæ relinquebat: quam mox nonnihil auxere animadversæ perminutæ quasi arenulæ, quæ confertissimæ universa vitrearum matularum interna latera propemodum operiebant; hoc enim mihi in ægris pluribus adnotatum felicis morborum solutionis indicium, ut fusius alias (1) ad te scribam, nunquam fallax ad id tempus deprehenderam. Et sane æger paulo minus male habere, et jam loqui, moxque universi corporis tumor, et sitis decrescere, nec sanguis amplius de naribus prodire. Stertor tum etiam perstabat tamen. Sed

(1) Epist. 49, n. 21.

triduo vix elapso ex quo mors instare visa fuerat, nulla jam ferme supererat ducendi spiritus difficultas, duobusque additis diebus, nullum usquam hydropis vestigium; ut quot intra dies increverat, intra totidem evanuerit. Vix tussis recurrebat aliquando, quæ semel nonnihil sanguinis, sed bene colorati, e naribus excussit, et nonnunquam jam faciles somnos turbavit. Cui non difficile fuit accurrere, ut alvum quoque tunc nimis adstrictam solvere, simulque detergere. Itaque post longum fastidium cupiditas cibi oborta est, pulsusque, jam antea haud amplius imbecilli, sed frequentes, nunc minus crebri esse cœperunt, et alvus quotidie per se respondere, et vires paulatim restitui, ut jam in lecto sedere diu sine detrimento æger posset. Jam res in vado esse videbatur, nisi quod urinæ quarum copia, vel post hydropis solutionem, aliquot perstiterat dies, cum sensim ad justum modum redirent; nunquam tamen ea, quæ descendere ad imum solent, inspectanti mihi, qualia optabam ostenderunt. Itaque cum huc aliquis, ut postea novi, in cibo, et potione error accessisset, urinæque non modo pauciores, sed crassæ, rufæque apparerent, continuo biliosa multa, nec sine torminibus, dejici cœpta sunt decimo ex quo hydrops omnino solutus fuerat die. Ego vero non inscius (1), *in mor-*

(1) Hippocr. l. de Affection. n. 23.

bis cum alter alteri succedit, plerumque occidere, etsi verebar, ne crebra et copiosa, et cum doloribus conjuncta dejectio hominem, tot et tam gravia quam descripsi, incommoda quinquaginta jam dies perpessum, affligeret adeo, ut rursus erigere non possem; principio tamen paulisper expectare constitui, et hactenus mederi, ne torminibus acrius discruciaretur. Non totum biduum expectaveram, cum ecce noctu hominem invadit quartus morbus, tertio adhuc perstante, mania videlicet, cujus gratia hanc ad te longiorem quam initio putaveram, descriptionem institui. Et primum quidem existimabam, esse phrenitidem; nam simul cum febre visa est semel atque iterum invalescere. Sed postea quam, vel febri absente, animadverti furorem non abire, ut assidentibus non tutum esset ad ægrum, vinculis solutum, accedere; quin mania esset, non dubitavi: didicique, hoc insaniæ genus post autumnalem diuturnam febrem posse excitari; tametsi hæc non fuerit de genere intermittentium, quas interdum excipi a peculiari quadam mania; Sydenhamius (1) admonuerat, et qui hunc in eo sequitur, confirmavit Boerhaavius (2). Sed et aliis nonnunquam febribus hoc delirii genus succedere, observatio docet apud Borellum (3), item-

(1) Obs Med. circa Morb. Acut. s. 1, c. 5.

(2) Aphor. de cogn. morb. § 1125.

(3) Cent. 4, Obs. 42.

que altera ab Etmullero (1) laudata. Hæc autem mea maniam exhibet, quæ febri quidem, sed hydropi magis successit, a quo alioquin maniam solvi, aut saltem imminui solitam esse, Hippocratis aphorismus (2), dubitante tamen Cl. Pasta (3), indicat: *a furore difficultas intestinorum, aut hydrops, aut exstasis, bonum.* Qua cum sententia Jacotius (4) alteram Hippocratis conferens: *in affectionibus hydropicorum comitiales morbi incidentes lethales*, hæc adscripsit: *quamobrem si quæ juvare debent, non modo non juvant, sed etiam in contrariam naturam transeunt, ut videlicet hydropi superveniat gravis aliquis capitis affectus;.... id pessimum esse multis de causis constat.* Verum hæc de affectu superveniente, non æque de succedente accipienda sunt. Itaque non sine spe aliqua, mei insani curationem aggressus sum, tametsi ob ea quæ ante pertulerat, neque illam imitari licebat, quæ est apud laudatum Borellum, ut balneo aquæ dulcis, aut venæ sectionibus uterer, præsertim cum oculi, et facies hic non ruberent, nec arteriæ valde essent concitatæ, neque alteram a Sydenhamio propositam, ut calidioribus auxiliis pugnarem, alvumque adstrictam servarem; biliosa enim, quamvis non ita

---

(1) Membr. 3, cit. supra ad n. 7.
(2) 5, S. VII.
(3) Not. ad eum Aphor.
(4) Comment. l. 6, in Coac. S. 2, A. 30.

crebro, neque amplius cum torminibus, dejiciebantur, quæ nec obesse videbam et secundum, illum ipsum quem supra memoravi, aphorismum profutura sperabam. Igitur pro venæ sectione cucurbitulas, sine ferro, in artubus inferioribus defigi, avellique jussi, et deraso capiti quæ sedare, somnumque promoveri dicuntur, imponi, et quæ idem faciunt, interdum sub noctem dari, intra eum tamen modum, ut et virium, et dejectionum, quas servandas esse statueram, rationem haberem. Per hæc cum vigilias interrumpi, et nonnunquam mitescere delirium viderem, illud unum insequentibus diebus displicuit, alvum conquievisse. Aut enim hac via spes erat, posse tandem aliquando id prorsus ejici quod morbum adeo diuturnum, ac multiformem servaverat: aut quando viæ cæteræ incassum antea tentatæ fuerant, reliquum erat, ut novam aliquam, excitato ulcere, pararem, si forte per hanc demum expelli posset quod per cæteras non potuisset, ut puta *nescio quæ vis maligna*, *et virus quoddam*; id enim, si Ballonio (1) credimus, *declarat subita mutatio*, *et transitus morbi in alium.* Itaque cum ducta alvus non ultra unum diem flueret, posteaque non alia redderet quam quæ in sanis solet, urina autem non pauca, et crassa nihil proficeret; viam illam novam in altero brachio aperui

---

(1) Epidem. l. 2, ad Ver. an 1578.

medicamento adurente imposito, qua via cito frequens humor ferri cœpit; processitque aliquot dies, quibus æger quietior fuit, ut surgere, et per ædes ambulare sine sui aut alterius noxa jam posset. Minus tamen resipuerat quam ipsi opus esset; nam quod diutius servandum ulcus fuerat, nullo pacto a chirurgo amplius attingi voluit. Cum propterea ulcus sanesceret, neque mens adhuc satis constaret, auxilium quod antea optaveram, natura tulit. Biliosis enim pluribus per alvum fluentibus, simul insania reliqua, simul novi morbi periculo solutus est post primos novembris dies. Nam quamvis paulo post sui juris facto, eoque plus quam oporteret, edenti, atque ambulanti crura iterum intumuissent; facile evanuit tumor statim ac sibi in re utraque temperavit. Habes quantum junior animadvertere, agere, et autumare tunc potui in singulari exemplo ad morborum successiones spectante, ad argumentum videlicet medicis perutile, eoque a Baglivo (1) primis quasi lineis adumbratum, nec minus tamen ab ipso, ab Reusnero (2), ab aliis desideratum, putantibus ad suum usque tempus fuisse neminem qui illud tractare aggressus esset. Aggressum tamen fuisse Prosperum nostrum Alpinum, hæc Boerhaavii verba indicant (3): *Utinam possidere-*

(1) Specim. trium reliquor. libror. de Fibra Motr. c. 1.
(2) Eph. N. C. Cent. 5, Obs. 8.
(3) Prælect. in Instit. § 942.

mus ejusdem Alpini *librum « de variis permutationibus morborum.* » Stephanum autem Rodericum Castrensem de hoc argumento opusculum edidisse inscriptum. *Quæ ex quibus*, admonuit Clariss. Gianella noster (1) qui non propterea sibi prætermittendum censuit, quin eamdem materiam docte ac partite tractaret, præsertim cum illud castrensis opusculum (ut in Lindenio Renovato videbis, in quatuor libros divisum, et quater superiore sæculo typis descriptum) difficile ipsi adeo inventu fuerit, ut omni diligentia frustra quæsiverit. In illud ego his diebus forte incidi. Sed ne hic tibi quidquam de eo addam, prolixior narratio facit de juvene, qui post tot morbos maniacus tandem redditus, brevi pristinam sanitatem recuperavit; ut jam tempus sit ad eorum qui insani obierunt, dissectiones redeundi.

11. Viri a longo tempore jam stulti, et febre non brevi in nosocomio Patavino sublati, collum duntaxat et caput diligenter persecui sub finem anni 1723. Qua ex dissectione ea tantummodo quæ huc attinent, in præsentia memorabo. In collo arterias carotides, et venas jugulares internas latiores offendi. Cranii fornice ablato, etsi aqua sub meningibus fuit, nec in lateralibus ventriculis, atque adeo inter duas septi quo dirimuntur, lamellas defuit; cerebrum tamen durum inveni

---

(1) De Successione Morbor. l. 1, c. 1.

quinto jam, aut sexto ab interitu die. Cerebellum contra molle erat, et flaccidum.

12. Stulti alterius viri easdem partes habuimus in publico dissecandas anno 1734. In collo res animadversa est, quæ tametsi ad præsens institutum non spectat; tamen ob raritatem digna est quæ minime prætereatur. Musculus uterque sternothyroidæus omnino defuit : quamobrem Hyothyroidæi non interiore tantum latere, sed etiam exteriore ad basim usque scutiformis cartilaginis se extendebant, illud videlicet spatium occupantes quod ab suprema, contractaque sternothyroidæorum parte in ejus quam dixi cartilaginis facie, ut alias (1) exposui ac pinxi, obtineri solet. Quam ego faciem cum, sublatis musculis, attente spectarem, et cum aliis quæ ibi non deerant, laryngibus conferrem, multo minus quam has prominere vidi quo loco memorati quatuor musculi desinere consueverunt. Præter hæc discrimina, aliud ullum in musculis, et cartilaginibus reliquis ad laryngem, adjunctumque asperæ arteriæ truncum attinentibus, videre non potui. Nam etsi cricothyroidæos, et sternohyoidæos musculos, quibus, hæc quæ dixi in theatro ostendens, supplendi munus quadantenus attribui, validi, et magni erant; non tamen proportione validiores, majoresve visi sunt. Num vero in laryngis moti-

(1) Advers. l. 1, n. 6, et Tab. 1 ad litt. *q* dexteram.

bus aliquid, dum is homo viveret, animadversum fuerit peculiari adnotatione dignum, scire non potui, ut neque quo tandem morbo confectus esset. In cerebro quod ad novissimum etiam morbum facile attineret, distenta vasa conspexi. Quod vero ad insaniam, cerebri ipsius substantiam duram, cum interiores particulæ quædam, et in his fornix, ac pinealis glandula, essent laxissimæ. Erat præterea hæc glandula valde strigosa, et ex fusco leviter subflava. Cæterum quod aquam sub tenui meninge non defuisse indicabat, nullo ipsa negotio a cerebro, cerebello et oblongata medulla detrahi potuit.

13. Has sex nostras insanorum dissectiones si cum ea conjunxeris quam tibi descripsimus epistola I (1), omnesque cum illis quæ aut in Sepulchreto, aut aliis in libris habentur, comparaveris; continuo intelliges, ex iis quæ cæteri adnotarunt, nonnulla nunquam, aliqua raro, quædam sæpe, alia semper a nobis quidem inventa esse. Nam quod tenuem meningem, exempli causa, ne in eo quidem homine qui a philtro pariter factus esse credebatur insanus, *intra cerebri anfractus*, ut solet, *non se insinuantem* (2) deprehenderim, meum hac de re silentium ostendit in lanionis historia (3). Quod autem vermes non modo in

(1) N. 10.
(2) Sepulchr. l. 1, s. 9, in Addit. Obs. 1.
(3) Supra, n. 6.

cerebro non viderim, sed nec me visurum speraverim, satis I ostendit Epistola (1): quo gravius fero id quod Riolano(2), exciderat relatum fuisse in Sepulchretum (3) videlicet, *vermis qui generatur in cerebro, et maniam inducit equo, an a putredine humoris? An ab apophysi* cerebelli! *vermiformi in vermem degenerante?* Sed nec alia vidi, certe digniora quæ Sepulchreto addantur. Baglivus (4) se *maniacos duos secuisse Neapoli*, affirmat, *duramque matrem ad instar tabulæ duram, ac pene exsiccatam detexisse.* Etsi ibi non oportebat Willisium arguere his verbis: *debuerat investigare, et examinare in* stultis *illis statum meningum, nam differentiam invenisset;* in iis enim quos ego secui, certo scio, non fuisse; neque enim quod epistola I (5) descripsi in dura meninge, huc, opinor, attinebat, et certo modicoque spatio continebatur; tamen utramque meningem postea viri duo experientissimi Littrius (6), et Geoffroyus (7) singuli in singulis maniacis alter duriorem, magisque compactam, alter crassiorem et firmiorem invenere, ne de falce di-

(1) N. 8 et 9.
(2) Anthropogr. l. 4, c. 2.
(3) L. 1, s. 8, Obs. 5, § 3.
(4) Specim. l. 1 de Fibra Motr. c. 5, coroll. 10.
(5) N. cit. 10.
(6) Mém. de l'Acad. R. des Sc., an 1705 et 1706.
(7) Loc. cit.

cam, quem processum Geoffroyus simul conspexit pene ubique osseis laminis obductum. Hanc firmitudinem, crassitudinemve alterius, aut utriusque maniacorum meningis, ab aliis præterea, ut apud Alexandrum Camerarium (1), et cel. Swietenium (2) leges, inventam, post violentiora, aut longiora illorum deliria accedere, fortasse crederem, nisi a Wepfero (3) conspectam esse scirem, etiam post melancholica deliria, a Kingio (4), post fatuitatem, ab aliis autem (5), atque adeo a me ipso (6) in iis repertam, quorum sana utique mens fuerat. In mania tamen minus raram esse, video, quam grandiores illas glandulas in cerebri adytis ex Valsalvæ observatione descriptas (7): quanquam in melancholicis duabus (8) similia quadantenus iisdem in locis reperta scio. Neque illa mihi se obtulerunt quæ Santorino (9) in senibus duobus, sed altero fatuo, altero leviter stulto, nimirum foveolæ lympha refertæ, aut subluteum corpusculum in cerebri meditullio, mul-

(1) Disp. de Apospasm. Piæ Matr.
(2) Comm. in Boerh. Aphor. § 1121.
(3) Auct. Hist. Apopl. Hist. 15.
(4) Act. Lips. an 1688, M. Maj.
(5) Vid. Sepulchr. l. 1, s. 1, Obs. 1.
(6) Epist. V, n. 6, et Epist. XLIX, n. 16.
(7) Supra, n. 2.
(8) Wepfer. Hist. cit. 15, et Histoir. de l'Acad. R. des Sc. an. 1700.
(9) Obs. Anat. c. 3, § 6.

toque minus quod in fatuis aliis Willisius (1), Kerckringius (2), et Kingius (3) conspexere, æquo minor cerebri moles.

14. Raro autem, atque adeo semel in stultis vidi profundos illos sulcos in corpore calloso, aereas bullulas in sanguiferis cerebri vasis, et fuscam hujus medullarem substantiam (4): quæ fortuito in ejusmodi morbis fuisse pleraque, existimo, et certe in aliis tibi descripsi, præter insanos, neque in his a cæteris adnotata fuisse, video: quin Lancisius (5) in fatuo, ut quædam aliter in calloso corpore observavit, sic *albidiorem* fuisse cerebri substantiam, animadvertit. Contra, sæpe vasa cerebri distenta sanguine, sæpius aquam sub meningibus, aut in ventriculis conspexi, nec raro fortasse in lienem magnum, aut skirrhosum incidissem, si quorum insanorum cerebrum, eorum quoque reliqua viscera semper tempus habuissem spectandi. Quæ simul omnia in maniaco vidit Cl. Hoyerus (6): distenta autem vasa, et *piceo* quidem *nigerrimo sanguine*, præcl. Swietenius (7) in melancholica; ut plexum

(1) Sepulch. l. 1, s. 10, Obs. 3, 9, 10.
(2) Ibid. Obs. 5.
(3) Act. Lips. A. et M. cit.
(4) Supra, n. 6 et 8.
(5) Diss. Var. VII.
(6) Act. N. C. vol. 4, Obs. 39.
(7) Comm. cit. ad § 1010, 2 vers. fin.

choroidem *turgidum et inflatum sæpe* reperit in maniacis solertissimus anatomicus Phil. Conr. Fabricius (1): aquæ effusæ copiam, non modo in fatuo Kingius (2), aliique, sed et in melancholica Wepferus (3), in maniacis autem etiam ii qui apud Swietenium (4) laudantur, hinc aphorismum quem supra (5) memoravimus, exponentem, si maniæ hydrops superveniat, bonum; resorpta videlicet ex cerebro aqua, alioque transvecta: et lienes denique skirrhosos cum laudatus Hoyerus (6) in quibusdam post febres intermittentes ab se inventos scribit, *talia subjecta*, inquit, *plerumque antea gravia deliria melancholica...... experta erant.* Non sum tamen nescius, in tribus, adeo ex melancholia delirantibus, ut se occiderint, neque durum, neque magnum, imo in uno multo minorem quam æquum esset, lienem fuisse (7), et præstantissimum Heisterum (8), qui duo ex illis secuit, pancreatis potius, et bilis vitia animadvertisse. Quæ observationes, etsi dignæ sunt omnes quæ in Sepulchretum referantur, velim tamen ani-

(1) Idea Anat. Pract. Sect. 4.
(2) Loc. cit.
(3) Id. ibid.
(4) Comm. cit. ad § 1124.
(5) N. 10.
(6) Act. N. C. vol. 5, Obs. 68.
(7) Eph. N. C. Cent. 7, Obs. 60.
(8) Earumd. Cent. 6, Obs. 28.

madvertas, quod fere contineant aliis quoque morbis communia. Quo magis mirari subit, in iis maniacorum, et melancholicorum historiis quæ in Sepulchreto (1) proponuntur, cum sæpe vitia ex his pleraque, atque alia vel communiora recenseantur, vix semel commemorari illa duo, quorum alterum persæpe, alterum semper nobis quidem in stultorum cerebro obvium fuit. Nam quater hactenus (2) pinealis glandulæ vitia; septies autem, id est semper duritiem cerebri deprehendimus. Quod ne casu quodam accidisse, suspiceris; protinus aliam adjiciemus historiam, nobiscum a Mediavia nostro, anno 1729, postridie kal. januarii communicatam. Quo die aliis occupationibus distenti cum ipsi adesse non possemus, sectionem totam spectatæ ejus diligentiæ commendavimus.

15. Vir sine febre delirans, noctu, imprudentibus iis qui plurimos jam dies attente custodierant, ita e cubili desilivit, ut capite ad pavimentum, an ad parietem vehementer alliso, continuo ibi mortuus sit. Cranium, et cerebrum nullum peculiare ostenderunt ictus indicium. Aqua inter meninges pauca; in ventriculis dextero, sinistroque non pauca sic, ut semipleni essent. Quæ in his erat, ea ex flavo rubescebat. Plexus choroides rubicundi: quin et vasa cætera ple-

---

(1) Cit. Sect. 8 et 9.

(2) Vid. etiam Epist. I, n. 10.

niora sanguine, arteriosa autem firmioribus tunicis fuerunt. Dura meninx revera crassior, quam soleat. Ad anteriorem pinealis glandulæ basim corpuscula illa subdura. Sed quod maxime visum est dignum adnotatione, cum cerebelli corticalis substantia mirum in modum laxa esset, cerebri autem ipsius paulo quam soleat, mollior, et dura quidem, sed non adeo, medullaris portio quæ in cerebello conditur, ut etiam protuberantia annularis; durius fuit spinalis medullæ initium, tota autem cerebri medullaris substantia, ipsa vero durissima inventa est.

16. Auctam duræ meningis crassitudinem ad aliorum paulo ante (1) memoratas observationes adjicito; pinealis autem glandulæ vitium, et cerebri duritiem ad nostras, imo et ad quorumdam doctorum virorum. Et de pineali quidem glandula in præsentia perpauci occurrunt. Quin Diemerbroeckius (2) cum plurimas indicet arenularum, et calculorum in ea glandula ab aliis habitas observationes, ab his tamen pariter observatum legisse se, negat, in quibus illa reperta sunt, iis *quidquam incommodi circa animales actiones contigisse*: nec vero eos in quibus ipse conspexi, fuisse omnes stultos contra ac superiores docent epistolæ (3), contendo. Sed hæc aio

(1) N. 13.

(2) Anat. l. 3, c. 6.

(3) V, n. 11, et VI, n. 12.

primum etsi *hujusmodi concretiones nusquam non inveniri*, ut Santorinus (1) dicebat, *apud anatomicos jam est manifestum;* in nulla tamen alia cerebri particula; id quod ipsi fuerat animadvertendum; sæpe adeo inveniri: deinde, cum sæpe in hac inveniantur, sæpius nobis quidem accidisse, ut in stultis, quam in conflictatis uno alio aliquo morbi genere, conspiceremus; et fatuus certe erat is in quo Edmundus Kingius (2), et ex mira oblivione stupidus in quo Berlingerius Gipseus (3) lapideam factam invenere: novissime, præter id, alia esse vitia hujus glandulæ, et ea quoque in quibusdam stultis deprehensa, alterum, quod in eodem fatuo, de quo supra (4) indicatum est, animadvertit Lancisius, tantam videlicet exilitatem, ut in viro trigesimum sextum annum agente, *cannabinum semen vix æquaret*, cujus dissimilis non erat illa, quam tibi antea (5) in stulto viro valde strigosam, at simul laxissimam descripsi: alterum autem vitium, quod ab hoc diversum, atque adeo, si illam summam laxitatem spectes, plane oppositum, in maniaco a Theodoro Zwingero adnotatum, ut *prorsus ru-*

(1) Obs. Anat. c. 3, n. 8.

(2) Loc. cit. supra, ad n. 13.

(3) Apud Contulum de Lapid. Podagr., etc.

(4) N. 14.

(5) N. 12.

beret ea glandula, *et solidior esset solito*, habes etiam in Sepulchreto (1).

17. In quo tametsi, ut pariter supra indicavi, una, haud amplius, ejus quoque rei quæ mihi semper in stultis deprehensa est, observatio extat (2), Henrici ab Heer, a quo videlicet in eo qui maniacus fuerat, cerebrum inventum est *durum;* non aliæ tamen desunt quæ merito adjiciantur. Nam primum laudati ex regia Scientiarum Parisiensi academia viri (3) Littrius, et Geoffroyus in duobus iisdem maniacis de quibus supra dictum est, cerebri quoque substantiam multo firmiorem quam soleat, cum cerebellum sua ferme naturali mollitie esset, compererunt. Tum in illo ipso fatuo, quem semel, atque iterum memoravimus (4), Lancisius *universam cerebri substantiam solito compactiorem*, ipsumque callosum corpus *similiter duriusculum* animadvertit. Addendus his Santorinus (5), qui in sene fatuo tum alia, tum cerebrum *multo firmius* invenit, *atque pars hæc esse consuevit;* ut in eo quod et nos propterea antea (6) feceramus, et alias fecimus, *nonnulla perspicue magis, ac commode et disquirere,*

---

(1) Obs. 1, sect. cit. 9 in Addit.
(2) 1 in sect. 8, quæ 5 est in sect. 4.
(3) Loc. cit. supra, ad. n. 13.
(4) N. 14 et 16.
(5) C. cit. n. 6.
(6) Supra, n. 6.

et dignoscere præ majore ejusdem firmitate potuerit. Et Boerhaavius (1) fortasse alias sibi notas attendebat historias, cum *anatomica sectione constitisse*, scripsit, maniacorum *cerebrum siccum, durum, friabile, in suo cortice flavum* fuisse. Sed quanquam etiam Geoffroyus (2) magnam cerebri siccitatem describit; tamen ista universa illa duntaxat ex mihi cognitis observatio complectitur, quam ut unam de cerebri duritie in Sepulchreto esse, dixi; ita unam ex omnibus quas legisse meminerim, animadverto, non inutiliter, docere, illud tamen ipsum cerebrum *circa ventriculos, et basim mollius, et humidius* fuisse. Neque enim in omnibus stultis omnes cerebri partes æquali duritie inveniri, imo nonnullas interdum magis quam deberent, esse molles, inter se collatæ, quas tibi descripsimus, sectiones ostendunt.

18. Cæterum etsi minus verisimile est, casu factum esse, ut in iis stultis quos laudati viri secuerunt, in iisque omnibus qui incisi a me sunt, ista esset cerebri durities aut universi, aut certe, ut à me semper compertum est, medullaris saltem ejus hemisphæriorum substantiæ; tamen ut rem minime negligendam, sic non tanti demum faciendam arbitror, ut ex ea duntaxat, stultitiæ causam speciosis, quæ minime deessent, expli-

(1) Aphor. de cognosc. morb. § 1121.
(2) Loc. cit.

cationibus repetamus, primum videlicet inquirentes an eam duritiem efficiat siccitas, id est minor copia humoris, intime substantiam illam irrigantis, an austerus aliquis, et adstringens succus, deinde vero utrum quacumque ex causa inducta, ista durities sapientiæ obsit, vias quasdam tenuissimas arctando, an fibras ita contendendo, ut ad leviorem quemque motum multo magis quam æquum sit, contremiscant, an minus flexiles efficiendo, ut non nisi ad certos quosdam motus, et tum semper ad eumdem modum, agitentur: in quos, aliosque ejusdemmodi inextricabiles disputationum quasi laqueos ne me induerem; ideo quæcumque alia potius quam conjecturas, ad propositas historias adnotavi. Atque ut intelligas, cur eam duritiem tanti non faciam; scias velim, in quibusdam pariter qui minime stulti erant, cerebrum me non minus durum invenisse. Sic in mortuo ex thoracis inflammatione. Sic in altero qui ex femoris fractura obierat. Sic in quodam grandi natu, quem ipsa ætas magis ferme quam morbus, ad mortem sensim perduxerat. Sed quoniam anatomicus eximius Hallerus (1) *cerebra senum vel cultro judice, duriora esse*, indeque *mentis, et memoriæ debilitatem* repetendam esse, tradidit; grandævo isto seposito, ipse recordari potes, cum ad te apoplec-

(1) Ad Prælect. Boerh. § 475, not. *g*.

ticorum sectiones scriberem, in ea femina quæ tredecim utrinque costas habebat, mira cerebrum duritie esse memoratum (1), itemque duritie valde notabili in stabulario (2), in quo tanta profecto fuit, ut cum ejus cerebrum diebus non ita multis inciderem postquam cerebrum dissecueram illius alterius insanæ feminæ, quæ supra (3) descripta est; facile animadverterim id quod diserte in Adversariis tunc adnotavi, duritia eadem ac hujus fuerat, stabularii quoque cerebrum fuisse. Eorum tamen apoplecticorum neuter decrepitus erat. Sed et aliis interdum in multo minori ætate non dissimilia se obtulerunt. Satis sit duos, tresve nominasse, Phil. Conr. Fabricium, Littrium, et Fantonum patrem. Fabricius (4) in femina mediæ ætatis, cum bene valere videretur, repente mortua, *substantiam cerebri tam firmam et siccam* reperit, ut id adnotatione dignum censuerit. Littrius (5) cerebri, cerebelli, et medullæ oblongatæ substantiam visus et tactus judicio densiorem et compactiorem quam soleat, in damnato juvene invenit, qui ut se supplicio subtraheret, capite ad parietem, in quem valentissime incurrit, alliso, continuo se haud se-

(1) Epist. 5, n. 6.
(2) Epist. 4, n. 19.
(3) N. 9.
(4) Propemptic. ad Diss. J. R. Hoffman.
(5) Hist. de l'Acad. R. des Sc., an. 1704.

cus occiderat ac is insanus de quo in novissima historia retulimus (1) : cujus mortis internam causam non multo magis quam in damnato illo aspectui occurrentem, ex ea posses, quam Littrius proponit, conjicere, si eadem utrobique animadversa essent, nec ille ex densitate ista, tanquam ab ictu producta, repeteret. Fantonus autem vel in tenero infante (2) quem convulsiones interemerant, cerebri *substantiam medullarem, et oblongatam medullam durissimam* deprehendit : de cujus rei causis quas conjecturas, et quam caute modesteque protulerit clariss. filius, non erit omnino ab re præsenti, si ex Scholio addiscas, quod cum primum, tum secundis etiam curis expolitum paternæ observationi subjecit. Satis igitur intelligis, cerebrum durum esse posse sine stultitia. Adde nunc, et stultitiam esse posse sine cerebri duritie. Neque enim in fatuis solum, a Tulpio (3), Kerckringio (4) Kingio (5), Scheidio (6) dissectis, flaccidum laxumque cerebrum fuit; sed hic postremus id *mente captis ut plurimum*, inquit, *familiare esse solet, sicut haud raro in maniacis deprehendimus*. Quod etsi ab

(1) Supra, n. 15.
(2) Observ. Anat. Med. 20.
(3) Sepulchret. l. 1, s. 10, Obs. 16.
(4) Ibid. Obs. 5.
(5) Ubi supra ad n. 13.
(6) De duob. Ossicul. et c. qu. 4.

nostris discrepat observationibus, secundum quas duritiem cerebri in hoc morbi genere negligendam non putamus; facit tamen ut nos minime pœniteat, non ipsam unice, aut præcipue spectandam esse, censuisse (1).

19. Jam vero quæ ad hydrophobiam attinent, ut initio polliciti sumus, adjiciamus. Etsi postquam Salius (2), Cæsalpinus (3), Codronchius (4), Aromatarius (5) confirmarunt, multos sine delirio esse hydrophobos, plures passim historiæ, præter eas quas ipse proferam (6) extiterunt quæ observationes comprobarunt medicorum illorum longe præstantium, atque adeo Theodorus Zwingerus (7) hydrophobiam a rabie sic distinxit, ut non modo illam sine hac esse posse, quod verum est, sed hanc sine illa, quod haud pariter est verum, esse non posse, docuerit; tamen quia Bonetus, qui cæteroquin aliquam hydrophobiæ *salvo judicio* exhibet observationem (8), sequi eos maluit, qui morbum hunc olim inter maniæ species reposuerant, et maniacorum dissectionibus

---

(1) Vid. etiam Epist. 61, n. 8.

(2) De Affect. Particularib. c. 19.

(3) Art. Med. l. 3, c. 34.

(4) De Rabie l. 1, c. 1.

(5) Disp. de Rab., p. 2, partic. 1.

(6) Infra, n. 22, 23.

(7) Eph. N. C. Dec. 3, A. 2, Obs. 104, in Schol. addita postea extra ord. Sepulchr. l. 1, s. 13 in fin.

(8) 8 in s. 8, l. ejusd. 1.

dissectiones addidit hydrophoborum; nolo ab ejus ordine hic recedere, præsertim cum hydrophobiæ fatear delirium sæpenumero adjungi aut melancholicum, aut ex hoc, et maniaco mistum, aut maniacum adeo, ut quod medicus illustris Meadius (1) confirmat, *musculorum vires ad prodigium usque magnæ sint*, videritque ipse, *virum in lecto fortibus funibus deligatum rumpere uno omnes nisu*. Sed et alii (2) retulerunt, adolescentulum ab hoc morbo per vices ita furentem *ut a quatuor viris coerceri vix posset*: alii (3) quinquennem puerum, cujus *furori coercendo ne fortior* quidem *vir par erat*. Hæc autem attigi, ut intelligeres, posse, imo debere inter hydrophoborum dissectiones magna discrimina intercedere pro eorum quibus vexati fuerint morborum varietate, siquidem ne febris quidem ulla, ut ex laudatorum virorum fere omnium, aliorumque observationibus constat, est in hydrophobis non paucis, nedum ullum delirium. Noli enim existimare, hoc ipsum quod aquam sitientes horreant, delirium esse; neque enim horrent omnes: imo aliqui ad se afferri jubent, et bibere conantur. Non bibunt tamen plerique omnes, idque non sine magna ratione. Nam conati quidam vel exiguam humoris portionem, et sensim deglutire,

(1) Tract. de Venen. Tent. 2.
(2) Apud Swieten. Comm. in Boerh. Aph. § 1137.
(3) Eph. N. C. Cent. 7, Obs. 54.

non levi cum incommodo, et dolore fecerunt, ut puer de quo ad regiam Londinensem Societatem retulit Meadius (1); alii vero aut cum jam pejus haberent, aut cum plus bibissent, hinc aut obortis vehementissimis convulsionibus, aut suffocatione ingruente, mortui sunt. Quorum illud accidit virgini Mutinensi de qua infra (2) commemorabimus; hoc iis de quibus Avicenna indicavit, hæc de hydrophobo, et aqua scribens (3), *et quandoque sorbet ex ea, quare strangulatur per eam, et moritur.* Cæteri autem, qui cum rationis essent compotes, sunt, cur non biberent, interrogati, responderunt ob faucium gulæve *magnam angustiam et constrictionem*, ut Salius (4) testatur, et Aromatarius (5) confirmat. Et sane iis in partibus reapse habere videntur aliquid a quo potionis deglutitio prohibeatur, ut Cæsalpinus (6) comparaverit cum *quibusdam anginosis*, *quibus potus per nares effluit*, putaveritque, *iis convelli gulam.* Quæ cum legisset Aromatarius (7) per ipsi mirum visum est, neque Salium, neque Cæsalpinum inde id quod sibi statuendum omnino

(1) Saggio delle Transaz. Filos. p. 2, c. 8, n. 3.
(2) N. 29.
(3) Canon. l. 4, f. 6, tr. 4, c. 7.
(4) C. 19. cit.
(5) P. cit. partic. 7.
(6) C. cit.
(7) Partic. ead. 7.

censuit, minime deduxisse, hunc morbum *nihil aliud, quam anginam quamdam esse.*

20. Ab illo ad hoc tempus multo plures morbi, quam cadaverum, observationes editæ sunt. In his quædam videntur favere Aromatarii sententiæ, ut quam habuit Th. Zwingerus (1) qui *interstitia membranosa cartilagineorum asperæ arteriæ circulorum* vidit *intensissime rubentia*, et magis illa quam chirurgus Meadio (2) retulit, faucium valde inflammatarum, et quam Tauvryus in Regia Scient. Parisiensi Academia (3) narravit, gulæ inflammatæ, et nonnihil etiam asperæ arteriæ: quanquam duo priores pulmonem quoque memorarunt, in parte, aut omnino effusi in vesiculas sanguinis plenum: quem Zwingerus sanguinem in corde quoque, vasisque magnis huic proximis concretum fuisse, et præterea intestina, et magis ventriculum rubicundis maculis distincta scripsit: Tauvryus autem ut nihil horum, sic cætera illa fere omnia adnotavit, quæ cum horum parte apud Boerhaavium (4) recensita videre poteris. Contra, adversus Aromatarium dissectio est quam in puero de quo supra (5) dixi, habuit Meadius; nam gula, cerebro, thorace, et ventriculo examinatis, nihil

(1) Obs. cit. 104.
(2) N. 3 cit.
(3) Hist. an. 1699.
(4) Aphor. de cogn. morb. § 1140.
(5) N. 19.

usquam præter solitum invenit, nisi magnam in hoc bilis copiam viscidæ ac virentis. Eæ quoque adversari videri possunt, quas invenies in Sepulchreto (1) indicatas, et diserte *magni nominis medico* (Aromatario videlicet, ut puto) oppositas, qui hunc morbum *referebat ad inflammationem faucium, et conjunctam anginæ speciem. Sed aperta cadavera*, quod Rolfinckius, iis fretus observationibus, continuo subjicit, *nulla inflammationis vestigia ostendere.* Attamen Aromatarius (2) ut erat in veterum medicorum lectione non mediocriter versatus, complura ex iis quæ sibi objici possent, eorum auctoritate declinare studuerat, anginam contendens eam quoque esse quæ fit in quacumque parte aut gulæ, aut trunci asperæ arteriæ, et quæ interdum acuta non est, imo sine febre, quippe cum in viarum illarum aliqua angustia, vel obstructione consistat, ut quæ fit a convulsione duntaxat, atque, ut alia sciens omittam, a phlegmate, vias tantum occupante, nulla existente inflammatione: et quanquam, sicut in eodem Sepulchreto (3) vides, aut hanc ultimam anginæ speciem, aut eam quæ laryngem occupat, videtur in hydrophobis constituere; tamen vel re ita accepta, satis Rolfinckii observationes declinat. Quod si rem ita non con-

(1) L. 1, s. 8, obs. 10.

(2) Disp. cit. p. 3, partic. 1 et 4.

(3) Addit. ad S. cit. 8, obs. 1.

trahas; favere quoque credes quam in Sepulchreto (1) mox habes, observationem Brechtfeldii, qui *totum æsophagum angustum valde, et quasi constrictum* invenit.

21. Sed quanquam illud in Aromatario (2) a primo videri potest non esse improbandum quod ex uno inter hydrophobiæ signa maxime obvio naturam ipsius, et sedem sibi indagandam proposuit; noli tamen credere, me facile in ejus sententiam ire. Neque id eo dico, quod hac posita, non intelligatur, cur cibum plerique hydrophobi levi cum difficultate, non pauci quoque, ut Cæsalpinus (3), aliique viderunt, *bene sumant*, sive, ut laudatus Brechtfeldius loquitur, *solida quæcumque prompte per gulam demittant*: namque huic dubitationi, quæ et extra hunc morbum, in quibusdam deglutiendi difficultatibus locum habet, plures occurrerunt, præter Salium ipsum (4) et Aromatarium (5). Ob alia igitur potius dico, quæ hic quoque vidit, sed non satis dissolvit, in primisque ob admirabilem illam vim quæ cum hydrophobia conjuncta est, se per contagionem, longo etiam intermisso tempore, propagandi. Constat enim id quod Salius (6), cum

(1) Addit. ad S. cit. 8, obs. 2.
(2) Disp. cit. p. 2, partic. 6.
(3) C. cit.
(4) C. cit.
(5) Disp. cit. p. 4, partic. 2.
(6) C. cit.

eoque alii non credebant, vel sine morsu sævissimam esse ortam hydrophobiam a saliva tantummodo in nudam cutem decidente (1). Constat quoque hoc certæ corporis parti virus inditum, sæpe diu, nonnunquam ipsos fortasse viginti annos (2), ne dicam quadraginta (3), latere sine ulla noxa donec ab aliqua, quæcumque ea sit, causa excitetur, erumpensque ex illa ipsa fortasse parte in alias, atque alias ad perniciem feratur: in ea enim ipsa parte latere, signum illud indicare videtur mox se prodituri morbi, quod *omnibus ignotum* Salius (4) olim *præcipuum et infallibile* animadvertit, *dolor* videlicet *quidam in loco jam commorso* et sanato obortus, qui inde incipiens *per partem post partem* brevi ad cerebrum, ut ipse adnotavit, aut certe sursum, puta a manu axillam, et thoracem versus, ut Zwingerus (5) et Scaramuccius (6), se extendit. Quis vero unquam ab *anginosi* saliva in cutem assidentium decidua anginam ullam vidit communicatam, nedum ejus fomitem, si forte communicatus esset, diu certa in parte latentem, atque ex hac demum se exe-

(1) Eph. N. C. dec. 1, A. 6 et 7, obs. 142. Vid. et Epist. 61, n. 13.

(2) Dec. ead. A. 9 et 10, obs. 43.

(3) Vid. Gasp. a Reies Elys. jucund. Quæst. Camp. qu. 61, n. 11.

(4) C. cit.

(5) Schol. cit.

(6) Eph. N. C. dec. 3, A. 9 et 10 in Append. n. 6.

rentem? Impotentia enim deglutiendæ potionis nequaquam proprium hydrophobiæ indicium est, nisi cum aliis, et præsertim cum vi conjuncta se propagandi. At enim hydrophobia peculiaris quædam angina est; et a certo quodam, et peculiari veneno orta. Hujus igitur veneni naturam is inveniat oportet qui hydrophobiæ naturam se comperisse profiteatur. Sed neque hujus morbi sedem comprobatam esse, video. Nam etsi Aromatarius (1) ait, quam ipse proposuit, *per sectionem facillime patere posse;* nullum tamen prorsus ejus rei anatomicum exemplum producit suum; aliorum vero non poterat, quando ad ejus usque ætatem nulla extabat, quod sciam, hydrophobi dissectio præter eam quam ex Caprivaccio nostro in Sepulchretum (2) relatam vides. Postea autem quæ habitæ fuerunt, eæ nempe sunt quas supra indicavimus, quæ num ipsi faveant et quatenus vides, si anginæ acceptionem contrahas: sin autem quam latissime patere sinas; vereor ne tam generalis doctrinæ minor utilitas sit, quam ut proposito satis faciat.

22. Quid ergo est? Ego quidem pro tam retrusa atrocissimi alioquin morbi natura, fortasse pauciores adhuc habitas esse dissectiones, addubito (3), atque ægre fero, nondum licuisse mihi,

---

(1) Disp. cit. p. 4, partic. 2.
(2) S. cit. 8, obs. 7.
(3) Vid. tamen alias infra, n. 31, et Epist. 61, n. 9.

hydrophobum, nedum plures, ut opus fuisset, hydrophobos persecare, vel quod ejus rei copia non fieret, vel quod, si fieret, tum vero quasi fato quodam gravissimis occupationibus, aut valetudine minus commoda distinerer. Nam primum Bononiæ puerum vidi duodecim circiter annos natum, qui post dies amplius quadraginta, ex quo ejus partem illam, unde aliis longe celerius pernicies orta est, faciem videlicet, eamque in bucca momorderat canis; miserrimo hoc morbo occupatus, anxius, clamans, facie rubens, stare loco nesciens, furentique prorsus similis, sed mente constans; eoque tremulentem lædens, patrem frustra manu retinentem secum per urbem circumducebat: quod si quis aquam offerret, omni conatu renuebat, se inde suffocatum iri, ut aiebat, pro certo habens. Is postquam morbus se prodidit, ultra viginti quatuor horas non vixit: cadaveris autem incidendi facultas non est data: ut neque hic alterius pueri, quem ne horas quidem viginti superstitem fuisse, accepi ex quo potum cœperat aversari. Huic ante quinque menses crus a cane morsum fuerat, incertum an rabioso, quo minor in curatione vulneris, egregii alioquin coloris, cautio fuit: itaque ad cicatricem perductum est. Cumque, non brevi interjecto tempore, in illa ipsa cruris parte ulcus iterum apparuisset; ratio iterum non defuit cur aliam ad causam referretur, quippe cum puer scabie et tinea fœdus, pravis humori-

bus abundaret, atque etiam propterea multo citius, si Palmario (1), imo Aetio (2) fides habenda erat, prehendi hydrophobia debuisset. Interim ex improviso inquietudo, et mox aquæ metus ad vesperam. Mane labra nigra pulsusque jam fere nulli. Ad meridiem mors. Vicissim totidem hydrophobos secandi copia facta est. Quod cum mihi, ut dictum est, non liceret; petii a Mediavia nostro, ut ipse incideret, et quæ animadvertisset, referret. Utramque historiam subjiciam: tertiamque addam, Roma ex nosocomio S. Joannis in Laterano ab eo qui ægrum pro officio sæpe inviserat, et mortuum dissecuerat, ad me missam, Jacobo de Machy parisiensi; attento, et cordato viro, qui postquam hic meus annos aliquot auditor fuerat, eo digressus, nec secus absentem amans, quam præsentem observaverat, ibi ante diem tabe consumptus, triste mihi sui desiderium reliquit.

23. Viro, quem ante aliquot menses rabiosus canis momorderat, manifesta denique hydrophobia correpto, datis antidotis, aqua in caput conjecta est. Hinc cum melius aliquanto se habere videretur, in balneum ire jussus, homo qui non deliraret, et quæcumque fierent, auxiliandi causa fieri, agnosceret, continuo illuc ire cœpit, hoc unum petens, ne sponte ingressurum, vi merge-

(1) L. de mors. canis rab. c. 2.
(2) Tetrabibl. 2, Serm. 2, c. 24.

rent. Sed ubi eo ventum est, cunctari, et se minime id posse, dicere. Itaque in aquam miserunt deprimentes s c, ut biberet. Flagitantem deinde ut se extraherent, extraxerunt, in lectoque collocarunt quietiorem. Non multo post tamen frigidus fieri cœpit, proximaque nocte est mortuus. Cadaver etsi decima sexta a morte hora, non tardius, incisum est, et tempestas magis ad frigus vergeret, quam eo tempore hic soleat (erat enim medius september anni 1723); jam tamen adeo male olebat, ut festinare secantem cogeret, et animadversa in sua vesicula bile nigerrima, amputatum caput, et detracta thoracis viscera in apertum locum asportare, ubi diligentius inspicerentur. Pulmones et ipsi grave olebant, nigrique erant. Cordis auricula dextera valde erat, quamvis non ab iis quæ contineret, dilatata: sinistra arctissima: in ventriculis polyposæ tenues concretiones. Cerebri dura meninx suis in sinibus concretiones habuit ejusdem generis, sed facile dissolvendas, et quasi adiposas. Sub ea meninge bullæ aereæ. Vasa omnia cerebri sanguine plena, ut choroides plexus nigricarent. Nihil seri effusum. Cerebri, et cerebelli substantia sicca potius, quam humida. Aliæ præter has, partes ob eam causam quæ dicta est, inspectæ non fuerunt. Illud universe adnotatum est, sanguinem fuisse ejusmodi, ut ad concretionem potius, quam ad solutionem, inclinaret.

24. Quod medici caput hydrophobi multa aqua

perfundi jusserunt, quasdam fortasse curationes non infelices spectarunt, quæ ferme ad eumdem modum in regia Scientiarum academia Parisiensi (1) fuerant commemoratæ. Quod hydrophobus ad balneum accesserit sciens volensque, minus mirum est, quam illum Meadii (2) puerum, in aquam demersum, negasse aquam se timere, in eaque paulisper acquievisse. Quod denique cordis auricula dextera valde inventa sit dilatata, nec ab iis tamen quæ contineret, facile sic accipio, ut ab aere, qui nimirum conspici non potest, distenta, sicuti in aliis (3) interdum accidit, servaretur, cum aer in tanta humorum corruptione, quantam gravissimus ille odor et pulmonum nigredo ostendebant, se ab illis evolvere non difficile posset (4), quod bullæ aereæ, sub crassa cerebri meninge animadversæ, confirmant. Ad eumdemque fortasse modum illa intelligenda sunt, quæ in sectione hydrophobi a Brechtfeldio (5) scripta legeris : cordis *dextra auricula insigniter tumebat, dexter ventriculus sanguine grumoso plenus, in sinistro sanguis plane fluidus;* cur enim ea quæ ventriculi non tumidi continebant, diceret; quæ adeo distenta au-

(1) Hist. an 1699.
(2) Supra, n. 19 et 20.
(3) Epist. 5, n. 20.
(4) Ibid. n. 29.
(5) Supra, n. 20.

ricula, non diceret? De cæteris quæ in eo cadavere conspecta descripsit, post (1) videbo.

25. Virum ante mensem a rabido cane demorsum evidens hydrophobia jam tenebat. Hic vero delirabat, jugiter clamabat, febricitabat. Semel in aquam, serius fortasse, et jam debilior, immersus, vix inde exemptus fuerat, cum miserrimam alioquin amisit vitam. Cadaver hominis, gravius adeo morbo vexati, vel post horas amplius viginti quatuor, et tempore anni ferventissimo, id est ante quintilis finem anni 1739, non valde fœtebat. Et facies quidem videbatur hominis quasi tabe consumpti; at corpus reliquum erat omne satis carnosum et nutritum. Collum eo livore infectum, ut vel postquam inter dissecandum multum sanguinis effluxerat, liveret tamen. Tumidus venter, nempe ab intestinis, et ventriculo aere turgidis: quæ viscera etsi cæteroquin secundum naturam se habere videbantur; vasa tamen quæ per ventriculum repunt, non secus atque ab injecto liquore aliquo videmus, sanguine distenta erant. In ipso ventriculo præter aerem, aqua ex flavo virens. Magna jecinoris pars livida: ejus autem vesicula plenissima bilis, non nigricantis quidem, sed fuscæ. Septum transversum non prorsus carebat inflammatione. Pulmones tota posteriore parte non modo nigricabant, sed tumebant etiam, a restitante, ut vide-

(1) N. 30.

batur, sanguine; duri certe non erant. Sanguis ater in hoc cadavere, non polyposus quidem, sed nec solutus. Gula in thorace, infimoque collo erat sana. At suprema pars gulæ quæ jam pharyngi vicina est, et pharynx universa, et larynx, et aspera arteria interiore facie ex rubro nigricabant, ut non inflammatæ modo, sed gangrenæ esse proximæ viderentur. Nec tumidæ erant tamen; quin uvula perpusilla spectabatur, etsi lingua erat crassior. Pharynx autem usque ad nasi posteriora foramina, suumque ipsum fornicem plena erat spumæ ex flavo virentis. Denique in meningibus vasa sanguine valde distenta, et substantia interior cerebri punctis ubique, et quasi filamentis sanguineis distincta. In lateralibus ventriculis serum non multum, idque rubellum.

26. Quod adversus hunc atrocissimum morbum *unicum* esse *remedium*, a Celso (1) olim scriptum est, ægrum *in piscinam projicere*, non tam crebro medicis respondit, quam forsan crederes, tot eorum videns in hanc rem laudari apud Ettmullerum (2). Nam Foresti et Tulpii, ad quorum *experientiam* provocatur, si productas observationes legeris, non ad curationem attinere, ad quam ista spectat a Celso proposita in piscinam projectio, sed tantummodo ad præservationem, deprehendes. Eodemque redire agnoscas; si

(1) De Medic. l. 5, c. 27, n. 2.

(2) Prax. l. 2, s. 3, c. 4, art. 4, m. 1.

unum de utcumque rabido mulo excipias; *plura illa exempla* sic *curatarum rabierum*, quæ apud Schenckium extare dicuntur: quia ab hoc illud (1) Andreæ Baccii proferri, unde non curatum, ne dicam auctum, ea ratione morbum intelligas. In eo demum, quod indicatur, Paræi capite (2), tantum abest ut felix successus comprobetur, ut remedii inutilitas confirmetur: et quanquam capite superiore (3) narrare Aetius dicitur de philosopho, qui cum *se in balneum demersisset, et de aqua intrepide hausisset*, sanus evaserit; tamen si Aetium (4) inspexeris, bibisse quidem invenies; se autem in balneum mersisse, non invenies. Unus igitur de tot qui laudantur auctoribus, restat Helmontius (5) qui senem *jam hydrophobum*, per ternam in mare demersionem, rabie videret liberatum; cui exemplo et puellæ illius curationem addes, quam in historia legeris regiæ Scientiarum academiæ Parisiensis (6). Pluribus tamen male cesserit necesse est, quando præter Baccium, et eum quem Paræus (7) indicavit, Cardinalem Ponzettum, non tantum Salius (8) se quoque *aliquan-*

(1) Vid. Schenc. l. 7, Obs. Med. 22.
(2) 14, l. 20.
(3) 13.
(4) C. 24 cit supra, ad n. 22.
(5) Demens Idea n. 47.
(6) A cit. 1699.
(7) Cit. c. 14.
(8) De Affect. particularib. c. 19.

do expertum, *nullam in eo* auxilio *utilitatem invenisse*, scripsit; sed et Cælius Aurelianus (1) diserte, ut noxium improbaverat. Julius autem Palmarius (2) admonuit, *istam curationem infeliciter cessisse, multorum experientia compertum esse.* et ne forte credas id propterea accidisse, quod non *piscina*, sed mari, ut Palmarius indicat, usi essent, certe Aromatarius (3) de mari non loquebatur, cum hoc Celsi *periculosissimum*, ait, *esse remedium; veluti quod facillime strangulare solet.* Quid ergo est? num minus feliciter res successit, quod *ne infirmum corpus, in aqua frigida vexatum, nervorum distentio absumeret*, cavere ita, uti Celsus docuit, neglexerunt, videlicet *a piscina protinus in oleum calidum demittendo*, quod, hyeme præsertim, necessarium censent nonnulli? quanquam illum Meadii (4) puerum video in ipsa aqua calida cito convulsionibus fuisse prehensum. An quod alterum Celsi præceptum non servarunt, *nec opinantem in piscinam non ante ei provisam projicientes?* quod Ettmullerus (5) inculcat, tum Ridleyi observatio (6) videtur significare. An quod serius, id est *siti et aquæ metu* jam *oppressos* demerserunt?

(1) Acutar. Pass. l. 3, c. 16.
(2) C. 3, l. cit. supra, n. 22.
(3) Disp. de Rabie Part. 5, partic. 3.
(4) Supra, n. 24.
(5) Art. et m. cit.
(6) Act. Erud. Lips. an 1705, M. Mart.

quanquam his ipsis id remedium Celsus proposuit. An quod illa neglexerunt quæ Boerhaavius (1) ante facienda esse, censuit? quæ si non omnibus, et omnino, at pluribus certe, et quadantenus, valde convenire posse, credo. An, quando in sene illo, in illaque puella nihil horum magnopere observatum videtur; quin certe ille in mare, hæc in salsam aquam, nec inscii, et oppressi jam morbo demersi sunt, neque postmodum in oleum calidum demissi; an veri, inquam, forte similius est, ut alii hydrophobi aliter affecti et viventes, et mortui conspiciuntur, ita non idem omnibus æque posse auxilium prodesse? Quo magis præservationi opera danda est: quanquam non dubito, quin alia quoque ejus ratio in aliis servanda sit. Atque utinam in omnibus signum illud quod primum a Salio adnotatum fuisse dixi (2), se offerret, neque in eo quod inde videtur consequi, dubitationis quidquam superesset; non adeo difficilis, nisi partis conditio interdum obstarèt, esset præservatio vel ab imminente jam morbo, si cum primulum dolores, aut pruritus, ut aliquando etiam contigit, aliæve mutationes in sanata carne oborirentur, confestim paulo plus de hac abscinderetur, quam olim fuerat demorsum, aut alte eadem inureretur, aut saltem id fieret quod ex Gilberto Anglico, huc spectante,

---

(1) Aphor. de cogn. morb. § 1144.

(2) Supra, n. 21.

Forestus (1) retulit: *Primum consilium est, ut non claudatur vulnus, et si clausum fuerit, statim aperiatur, ut putredo et sanies effluat: quia solet latere venenum per multa tempora, etc.* Sed de præservatione aliquid rursus infra (2) attingetur. Nunc vero, ut id quod paulo ante dixi, magis pateat hydrophobos alios aliter constitutos tum in morbo, tum in dissectione inveniri, tertiam, quam pollicitus sum, historiam sic habe.

27. Senex annorum sexaginta, robustus ac nervosus, temperamento cholerico sanguineo, a rabioso cane morsus fuerat in sinistro metacarpo ante menses tres. Cum vulnus esset ad cicatricem perductum, ne hoc quidem persanato, nullum senex hydrophobiæ indicium præbebat, nisi vigesimo ante mortem die, atrocibus minis, gravibusque verberibus a quodam exceptus, ex eo tempore cœpisset miro atque insolenti præter rationem timore agitari, et non modo, quidquid increparet, semper contremisceret, sed et quicumque ignotus occurreret, proditorem continuo putaret, et, si quo posset, aufugeret, ac latebras quæreret. Ad hæc, luminis et aquæ horror accesserat, cum in nosocomium importatus est, in quo biduum vixit. Ibi aquam jussus bibere, tarde, et coacti instar se contorquens, bibere tamen conabatur, et sane cum difficultate, et molestia de-

---

(1) L. 10, Obs. Medic. 27.

(2) N. 29.

glutire incipiebat; sed prima potionis parte hausta, reliquam haud difficile deglutiebat. Nunquam spuma ad os animadversa est: spuebat quidem; sed liquida erat saliva. Ad mortem usque tum incredibilis ille pavor, tum ea aquæ aversatio, et ejus deglutiendi initio molestia, ac difficultas perstiterunt.

Ventre aperto, intestina omnia conspecta sunt aere maxime distenta, præter quem nihil ferme aliud continebant. In ventriculo humor crassiusculus, non multus, viscidus, colore cinereo. Pauca in sua vesicula bilis, omnino crocea, croceoque colore duodenum intestinum inficiens, et proximam vesiculæ jecinoris partem. Iliacæ venæ sanguine erant adeo turgidæ, ut naturalem gracilis intestini diametrum æquarent; at sociæ arteriæ prorsus inanes. In thorace, pulmones, ut Boerhaavii (1) verbis utamur, *coacervato omni fere cruore incredibiliter pleni*: posteriore autem parte vel gangræna affecti dici poterant. In pericardio subflava aqua ad uncias fortasse tres: in corde sanguis non multus, isque nigræ picis similis semiliquatæ. Vena sine pari exiguam continebat sanguinis copiam: omnino autem inanes erant per collum tam carotides arteriæ, quam venæ internæ jugulares. Deglutiendi organa sine ullo inflammationis indicio, nisi quod ad pharyngis summum

---

(1) Aphor. cit. § 1140.

levis quidam cernebatur rubor: membrana autem epiglottidem cartilaginem vestiens, crispata. Meningum vasa tum venosa, tum arteriosa, præter modum sanguine plena, eoque, ut ubique, pernigro. Nervi optici solito crassiores, sed laxiores, et flaccidiores. Nec vero cerebrum, cerebellum, spinalis medulla sicciora fuerunt, quam solent, ut neque ventris, thoracisque viscera, et musculi. In cerebri ventriculis subflava aqua ad uncias tres. Habita hæc sectio est XII kal. junii, anni 1727.

28. Etsi mortis metus, minis et verberibus incussus, simul videtur latens hydrophobiæ virus excitasse, simul ejus temperasse effectus; negari tamen haud potest, affectionem hanc ad hydrophobiam attinuisse, quippe cum et rabiosi canis morsus præcesserit, et aquæ horror sit consecutus: nisi forte, cum Andreæ sectatoribus, fuisse malles Pantophobiam. Illi enim, ut est apud Cælium Aurelianum (1), memorabant, *esse pantophobos, quos nos omnipanos dicere poterimus, siquidem omnia timere dicantur:* quem morbum, *si vere tamen esse posset*, hinc discerni Cælius voluisset, *quod non solius potus, sed omnium rerum timorem faceret.* Verum si illam qualemcumque deglutiendi potus, quæ in proposito sene erat, difficultatem, multoque magis si præceden-

(1) Acut. Pass. l. 3, c. 12.

tem rabiosi canis morsum spectabimus; nihil esse causæ intelligemus, cur propter alios fortuito adjunctos timores, ejus morbum alium ab hydrophobia statuamus. Nam si forte non omnia, sed aliqua duntaxat, ut lucem, exempli gratia, præter aquam timuisset; num propterea alium morbum esse diceremus? eos imitantes, de quibus pariter Cælius (1) meminit, qui *Aerophobiam* vocavissent, aeris videlicet timorem, nisi hic *generaliter phreniticis adscriberetur;* nam horum *quidam aerem lucidum* extimescunt, *quidam obscurum.* Verum communia, et per varios morbos vagantia a propriis sunt secernenda : quanquam sæpe accidit hydrophobis, ut aerem timeant. Neque id eo dico, quod imminente morbo, soleat in ipsis animadverti, ut Cælius quidem (2) tradidit, *insueta querela aeris, tanquam austrini, quamvis serena fuerit quies.* Sed eo dico, quod, præsente jam hydrophobia, plures agitatum aerem metuant. Sic ille de quo Zwingerus (3), *non secus liberum aerem atque liquida horrebat*, et sane *si fenestræ, si fores aperiebantur, symptomata statim vehementiora reddebantur.* Quas alius, ut in Sepulchreto (4) leges, *diligentissime claudi curabat, sono*, quem sibi videbatur audire, *fulminei venti*

(1) Acut. Pass. l. 3, c. 12.
(2) L. cit. c. 11.
(3) Vid. Obs. cit. supra, ad n. 19.
(4) L. 1, sect. 8, Append. § 2.

perterrefactus. Is vero, de quo Prymius(1) retulit ad regiam Anglicam Societatem, vel ab levissimo vento sibi videbatur suffocari. In suffocationis autem periculum ab eadem causa incidebat mulier, cujus historiam scripsit Platerus(2): quanquam hæc non ab rabido animali hydrophobiam contraxerat, ut alii præterea, quorum non pauca prostant exempla; nisi forte cum quibusdam suspiceris, quoniam aliquando (3) et facillime ex contagione id virus contrahitur, et contractum latet longissimo tempore, a contagione aut minime animadversa, aut e memoria prorsus elàpsa, hos omnes aquam metuisse: tametsi vicissim suspicari quis potest, in spumam ejectam, aut in vulnus olim inflictum a non rabida fortasse bestia immerito, si non semper, at nonnunquam conferri quod veneno ejusdemmodi intus genito acceptum potius sit referendum. Sed ne harum suspicionum discussio nunc longius nos ab instituto sermone abducat; de hoc postea (4) videbimus.

29. Hic vero ad quatuor exempla hydrophobiæ, cum aeris timore conjunctæ, quintum addemus, promissam (5) Mutinensis virginis histo-

(1) Saggio delle Transaz. p. 2, c. 8, n. 4.

(2) Obs. l. 1.

(3) Vid. supra, n. 21.

(4) N. 31.

(5) Supra, n. 19.

riam subjicientes, ne forte pereat cum illa italica, in qua olim Bononiæ legimus, manu exarata (1) responsione, quam Ramazzinus noster ante hos propemodum octoginta annos scripserat, sed vulgare prohibitus est, adversus quartam Jo. Andr. Moniglia Censuram. Quinquagesimus erat dies ex quo ei virgini labrum catulus momorderat suus, cum illa egregie valens, et nihil minus suspicans, quam se mox hydrophobam fore, dum amniculum quemdam forte transiret, hydrophobam manifesto se ostendit. Inter cætera quibus vexabatur incommoda, sensus erat venti tenuissimi, caput ferientis, quamobrem etiam atque etiam orabat, ut fenestræ, atque ostia accurate clauderentur: et ad quemvis motum vel minimum qui in cubiculo accideret, clamabat: si quis autem stragula excuteret, aut flabellum offerret, tum vero horrescebat, et atrocissimis convulsionibus prehendebatur. Fuit qui cogeret aquam tantopere invisam potare, eamque multam. Quo facto, amissa loquendi facultate, et sævissimis convulsionibus cruciata, post paulo vivere desiit. Dum animam jam jam ageret, cum forte crustulum quispiam altera parte vino madefactum illi ad os admovisset, abnuit: tunc idem qua parte erat siccum, oblatum est; ipsa vero accepit, nec mandere recusavit. Hæc ferme

---

(1) Nuper interea, cum tota illa Controversia, typis Mutinensibus, ut audio, edita.

sunt quæ memini legere in ea Ramazzini observatione : ex qua, aliisque ipse quoque colligebat, neque acutam febrem, neque delirium semper hydrophobiam comitari : cogere autem eo morbo affectos ut bibant, aut in aquam demergere, exitium ipsis accelerare : neque enim præter rationem aquam horrere, quippe qua non mentis, sed deglutitionis vitio correpti, facile suffocationis periculum vereantur. Ego vero hanc observationem retuli non ad id modo quod proposueram, metum videlicet agitati aeris crebro cum hydrophobia copulari, sed ad alia quoque confirmanda. Scilicet faciet hæc observatio cum ea conjuncta quæ ex Foresto mox producetur, et vel magis cum ea quæ de Baldo J. C. legitur apud Matthiolum (1), faciet, inquam, ut id comprobatum habeas quod supra (2) in puero a me visum esse dixi, quamvis a rabioso cane ibi admorsa fuerit facies, ubi venenum facile potest cum saliva communicari; non celerrime tamen, ut in aliis ab earumdem partium morsu, sed post quadraginta dies ortam esse hydrophobiam. Faciet præterea, ne illorum prorsus obliviscamur quæ Palmarius (3) addidit postquam admonuit, etsi balneum præcautionis gratia plerisque profuit demorsis; non huic tamen remedio omnino fiden-

(1) Comm. in Dioscor. l. 6, c. 36.
(2) N. 22.
(3) L. de Mors can. rab. c. 3.

multo verisimilius est spectantibus quid plerumque iis accidat qui post morsum nulla præservante curatione utuntur, multo, inquam, verisimilius ex innumeris qui curatione alterutra usi hydrophobiam effugerunt, plerosque hac corripiendos fuisse, ni per curationem avertissent. Cæterum illis etiam quæ commemoratæ sunt, in morsu varietatibus, non modò variis duntaxat id mordente cane morsoque homine fluidarum, firmarumque partium dispositionibus ego quidem libenter tot illa tribuerim quibus hydrophobi differunt inter se, ut citius alii, alii serius erumpente morbo opprimantur, et ex utrisque alii aliter. Sunt enim qui vehementer delirent, et sunt qui ad extremum usque mentis sint compotes. Sunt qui lucida et candida, aut qui vel levissimum aeris motum ferre non possint, et sunt qui possint. Ac ne omnia quæ supra narravi, aut retuli, hic repetam, nedum alia addam; sunt qui potiones cujusquemodi usque adeo horrent, ut non modo si viderint, sed si nominari duntaxat audiant, exclament, tremant, convellantur, animoque deficiant. Quæ tametsi in pluribus fiant, tamen tantum abest ut fiant in omnibus, quemadmodum illi videntur credere, qui id esse contendunt hydrophobiæ signum *pathognomonicum*, ut minime desint hydrophobi qui vinum bibant, nec qui ad aquæ mentionem non solum non cohorreant, sed in balneum ire jussi, continuo illuc ire incipiant vel morbo jam multum pro-

vecto (1), nec demum qui aquam, prima deglutitionis difficultate superata, haud difficulter potent (2).

30. Sed ut multa sint in quibus hydrophobi, dum vivunt, differunt inter se, non minus multa sunt, atque adeo plura sunt in quibus cadavera eorum differunt. Quod statim intelliges, si octo antea vulgatas horum observationes partim in Sepulchreto, partim apud suum quamque auctorem, quem supra (3) indicavimus, plenius legendas, tresque insuper quas nunc primum addidimus, inter se conferas. Namque ut ab exterioribus ad interiora procedas; in tribus livorem, huncque ipsum aut in digitis, aut in humero et dorso, aut in collo adnotatum comperies: semel corpus omne, quasi ut in hectico, vehementer extenuatum; semel faciem solam: semel omnes musculos sicciores multo quam par sit; id quod alias non memoratum, imo semel diserte negatum: ventre autem, et thorace reclusis, semel quod de musculis modo dicebam, tum memoratum, tum negatum: semel omentum penitus absumptum, et mesenterii glandulas, et pancreas prorsus extenuata: semel ventriculum aere turgidum, et sanguine distenta ejus vasa: semel internam ejus tunicam corruptam, cæterasque ru-

(1) Supra, n. 23.
(2) N. 27.
(3) N. 20.

bris maculis distinctas: quinquies humorem quidem in eo animadversum: at semel multum, ter paucum, semel subflavum, semel viridem, semel ex flavo virentem, semel valde fuscum, semel cinereum, bis viscidum, semel non viscidum: intestina ter aere distenta, semel nequaquam, sed rubris disjectis maculis infecta: hepar semel flavum et durum, semel magna ex parte inflammatum, et gangrænæ proximum, semel jam lividum: ejus autem vesiculam semel plenam, bis plenissimam bile, quæ ter aut nigerrima fuit, aut ad nigrum accessit, semel viridiuscula, semel crocea, et tunc pauca. Hæc in ventre. In thorace vero hujus tota reliqua interna facies ex rubro livida, at diaphragmatis duntaxat ad ambitum uno in cadavere; in altero diaphragma quoque non omnino expers fuit inflammationis: pulmones in uno atque altero, aridi et exsucci, in uno cum vesicis hic illic in superficie; in quinque nigri ex toto, aut magna ex parte; in quatuor magna item ex parte sanguine pleni: pericardium in uno parte aliqua ferme friabile; in duobus sine ullo humore: in uno paucissimum habens; in uno autem subflavam aquam ad uncias tres: cordis auricula dextera in duobus aere dilatata: ipsum autem cor in totidem siccum; in uno flaccidum, et extenuatum: ventriculis in uno prorsus sanguine carentibus; in uno polyposas tenues concretiones habentibus; in tribus autem sanguinem; sed in uno haud multum, et picis

similem nigræ, ac semiliquatæ; in altero concretum sine ullo propemodum sero; in tertio autem sic, ut dexter quidem sanguine plenus esset grumoso, cum sinister plane fluidum contineret. Quod ad collum, et fauces attinet, unius gula, ut in thorace, ita ibi quoque angusta, et quasi constricta erat; unius intus inflammata: pharynx autem in tribus, et aspera arteria in totidem aut levi, aut magna, aut in gangrænam jam vergente inflammatione, correptæ; unius vero sana gula; quorumdam fauces sine ullo inflammationis vestigio fuerunt, unius membrana epiglottidis crispata; unius larynx ex rubro livida, in quo et lingua crassior inventa est, et pharynx spuma ex flavo viridi omnino repleta.

Porro cerebrum unius, et cerebellum ad siccitatem inclinabant; unius cum initio spinalis medullæ multo sicciora; unius vero nihil horum magis siccum quam soleat; quin optici nervi laxiores; unius denique aut alterius cerebrum nihil habuit adnotandum. Et rursus in duorum ventriculis aqua effusa; sed in eorum altero subflava, nec pauca; in altero pauca, et rubella; in alio autem de ea nihil usquam. In uno aereæ bullæ sub dura meninge; in ejusdemque sinibus laxæ concretiones polyposæ. In tribus vasa omnia cerebri valde sanguine distenta. Et quod ad sanguinem universæ attinet, unius arteriæ sanguine plenissimæ, venæ propemodum inanes; alterius autem vena quidem sine pari ferme vacua, sed

iliacæ maxime distentæ, arteriæ autem sociæ inanes, æque autem inanes per collum et jugulares internæ venæ, et carotides arteriæ, ut æque plenæ intra cranium cum arteriæ, tum venæ, quod et in aliis duobus, ut modo indicavi, adnotatum est. In uno pariter nihil usquam sanguinis concreti, sed omnis sanguis maxime liquidus, et minime ad frigidum aerem concrescens. Verum in altero concretus potius quam solutus; in altero non polyposus, sed nec solutus. Quin vasa ad cor magna in uno prorsus concretum habuerunt, in ipso autem corde qualis inventus sit, supra dictum est. Denique in duobus, aut tribus ater fuit adnotatus. Et ne omittamus quidquam ex iis quæ universe spectantur; duo male oluisse cadavera, adnotatum est; sed id minus quod pejus debuisse videri poterat.

31. Nec minorem sane varietatem in aliis hydrophoborum dissectionibus inveni, quas antequam hæc relegerem, a viris doctis esse editas, aut memoratas novi, Richardo Meadio (1), de quo jam supra, Jano Planco (2), Laurentio Cajetano Fabbri (3), Dominico Brogiani (4), aliisque præ-

(1) Tract. de Venen. Tentam. 2.

(2) Apud Simon. Cosmopolit. Epist. Apolog. pro Planco, et Alibi.

(3) Dissert. 3 intorno ad alcune malattie n. 62.

(4) Tract. de Venen. Animal. p. 2.

terea nonnullis (1), quorum ad me libri non sunt allati. Quas observationes ut cum iis conferam quæ modo productæ sunt, eodem ordine conservato; ab alia quadam incipiam oportet cl. Phil. Eberh. Dillenii (2) qui, cadaver incidere prohibitus, externos livores, et quasi sugillationes hic illic, et potissimum circa pectus adnotavit. Ex cæteris est qui semel abdominis musculos inflammatos memoret, semel autem musculos universe tumidos ac robustos. Est qui, tredecim inspectis cadaveribus, scribat, pinguedinem ut plurimum ferme nullam, quin et omentum quasi consumptum fuisse : inter frequentiora autem plurimam in primis viis inflammationem, lacerationem, gangrænam. Alius in aliquo leviter, in aliquo multum inflammata omnia ventris viscera. Singillatim vero in quibusdam ventriculi cavum fœtida, nigraque bile sordidum, aliquando sanguineis veluti punctis hic illic distinctum. Intestina in quopiam cuncta cum mesenterio levi inflammatione; in alio tumida aliquantum, et inflammata; in quibusdam autem ileum præsertim. Jecur non raro tensum, turgidum, subfuscum : ejusque vesiculam alias ferme inanem, alias atræ bilis glutine distentam. Urinariam vesicam in tribus, simulque penem inflammatione correpta : cujusmodi observationibus suspectum

(1) Apud Swieten. in Comm. in Boerh. Aphor. § 1140.
(2) Eph. N. C. Cent. 7, obs. 54.

reddi cantharidum usum, intelligis, remedii alioquin adversus hunc morbum non modo ab Arabibus olim commendati, aut in arcanis quibusdam contra eumdem pulveribus ab Scaramuccio (1), ab aliisque latere crediti, sed diserte, quantum video, ætate hac nostra non unam apud gentem laudati, imo apud Ungaricam (2) pro *specifico infallibili* habiti in summa etiam hydrophobia curanda, quanquam ne ad præcavendam quidem facile inter nostrates exhibebit is cui minus ignota sint tot alia ad hanc rem dilaudata remedia ex eorum numero, quæ non adeo acria sunt, et urinam cient. Ut ad thoracem transeamus; inflammatum in nonnullis septum transversum inventum est: inflammatorum autem pulmonum frequentissima indicia: faciles hic illic, ut in ventre quoque, viscerum adhæsiones: sine humore in aliquibus pericardium: cordis ventriculus sinister in uno prorsus vacuus, cum dexter nigerrimum sanguinem contineret; sed in altero coccinei, et fluidi sanguinis uterque plenus, non secus ac arteria pulmonaris, et vena cava. Ex iis vero partibus quæ thoracem inter et cerebrum sunt, larynx quidem rarius, minusque inflammata; in aliquo tamen inflammati ejus omnes musculi, et ossis hyoidis, et linguæ cujus papillæ aliquando tumentes, et in uno exigua quæ-

(1) In Append. cit. supra, ad n. 21.

(2) Commerc. Litt. an. 1735, Hebd. 11, n. 3.

dam ad illius radicem tubercula, quorum aliqua suppurata apparebant. Sed pharyngis inflammatio ut sæpe nulla, ita ut plurimum conspecta est magna, præcipue linguam versus. Quod, et ea quæ de pulmonibus, intestinis, et ventriculo dicta sunt, si conferas cum iis quæ in iisdem partibus deprehendit clarus Kochlerus (1) cum generosi viri cadaver incideret, quem, nullo prævio rabidi animalis morsu, hydrophobia sustulerat; quam inter se conveniant, miraberis. Ejusdemmodi hydrophobiam in milite quoque, et ab eadem externa causa observaverat (2), nempe a frigidissimo potu, cum uterque æstuaret; sed militem, aliis distentus occupationibus, dissecare non potuerat. Ab eadem tamen causa hydrophobiam ortam viderat cl. Genselius (3), qui rubentes quidem pharyngis musculos, et glandulas, sed ventriculum totum quasi exsiccatum, reliqua autem viscera, et in his pulmones, offendit recte se habentia. Hic autem hydrophobus etsi ad lucis, alborumque linteorum conspectum tremebat, et humores quoslibet ne aspicere quidem poterat; non tamen, ut priores illi duo, a potionibus vel procul oblatis, aut ab harum mentione vehementissime angebatur, aut animo deficiebat. Quæ idcirco memoro, ut qui in iis *pathognomonicum*

---

(1) Commerc. Litt. an 1743, Hebd. 5, n. 2.
(2) In eod. Commerc. an. 1740, Hedb. 36, n. 1.
(3) Eph. N. C. Cent. 3, Obs. 50.

hydrophobiæ signum ponunt, nec eadem facile videntur credere sine rabiosi animalis morsu posse existere, his duabus historiis ad tot alias quæ alibi, et præsertim apud Schenckium (2) prostant, adjunctis, veram illam suam hydrophobiam etiam sine contagione fieri posse, agnoscant : quanquam ut agnoscerent, satis esse debebant ex antiquis illis eæ duntaxat quas memoriæ prodidit Marcellus Donatus (2) : quis enim credat, de quinque ægris quos unus idemque medicus intra paucos annos vidit istiusmodi hydrophobia correptos, neminem fuisse qui se ab rabido animali infectum aut animadvertisset, aut meminisset; sed omnes pariter, cunctosque eorum domesticos sic fuisse aut stupidos, aut obliviosos, ut ne minima quidem contractæ labis suspicio in eorum animis remaneret ? Verum ad reliqua susceptæ comparationis capita redeamus. Fuerunt in quibus crassa, et in quibus utraque meninx magis, minusve inflammata, et turgidis nigro sanguine vasis reperta est, nec sine parva quadam in uno ad verticem suppuratione; imo in cane rabido non sine ulceribus. Cerebrum ipsum aliquando inflammatum, aut ejus cortex, sed hic leviter, et magis fuscus, aut ejus medulla sanguineis punctis conspersa : ventriculi autem in uno, aut altero minime humidi appa-

(1) Obs. Med. l. 7 ubi de Venen. ex Quadrup. Obs. 17.
(2) De Med. Hist. Mirabili l. 6, c. 1.

ruere. Spinalis medulla solito siccior. Sed et corpus omne in uno aridum, et inflammatum; in altero superficie tenus ab inflammatione violaceum. Quin fuit ab alio inter frequentiores observationes adnotata singularis solidarum partium, membranearum præcipue ferme omnium, ariditas, et tensio. De sanguine autem, quo plenissimas fuisse arterias, alii scribunt, eoque fluidissimo, et vix in aperto aere coituro, non desunt qui in uno doceant, arterias quidem eo plenas, sed et venam cavam fuisse; in altero autem sanguinem omnem fuisse in venis, eumque sero caruisse. Imo est qui confirmet, in tredecim cadaveribus sanguine, non raro alioquin fluidiore, venas semper ab se visas esse refertas; arterias autem inanes. Quocum in hoc quidem faciat, sed in aliis, ut puta in solidarum partium ariditate, discrepet necesse est, qui in cadaveribus quatuor se quidquam eorum vidisse, negat, quæ ex aliorum dissectionibus plerumque esse, posuit Boerhaavius (1). Denique hydrophobæ corpus legi intra quindecim a morte horas totum vel media hyeme computruisse.

32. Cum igitur huc ferme redeat eorum summa quæ ex comparatis omnibus, mihi quidem notis hydrophoborum dissectionibus colligi possunt; præclare intelligis, multo magis differre in-

(1) Aphor. de cognosc. morb. § 1140.

ter se mortuos, quam viventes. Dum enim vivunt, certe in eo conveniunt omnes, ut aquam sine difficultate, et plerique sine magno etiam horrore, et detrimento potare nequeant. Qua autem peculiari in re omnia cadavera eorum conveniant, non video. Nam quod olim, et nunc quoque a pluribus evidens siccitas in iis reperiri dicebatur; profecto neque reperitur in omnibus; nec in quibus reperitur, fortasse adeo attendenda est, cum remediis potius sit, aliisve causis haud raro accepta referenda, quæ magnas evacuationes aut sub sensum cadentes, aut hunc, ut sæpius, effugientes, fecerunt: quo multa spectant alexipharmaca, et acutæ haud raro febres, et assidui sæpe clamores, et violentæ corporis agitationes, præsertim cum aut nihil, aut minimum bibatur; quamobrem videre potuisti in sene illo (1) qui et bibebat, nec maniaco agitabatur furore, sed melancholico potius pavore detinebatur, non modo siccitatem nullam fuisse, sed et pericardium, et cerebri ventriculos non parum aquæ continuisse. Nec vero magis quam ariditas illa, commune est hydrophobis cunctis quidquam eorum, quæ secando diximus esse deprehensa. Ita enim in aliis alia sunt, ut si spectes singulos, veras esse credas non modo singulas quas de hujus morbi sede, et natura Celius (2) recensuit, Antiquorum sententias, sed et

(1) Supra, n. 27.
(2) Acut. Morb. l. 3, c. 14.

plerasque alias quæ postea prodiere : at si spectes universos; nullam certam, unam esse verisimiliorem, intelligas. *Præpati* quidem *eam partem, quæ morsu fuerit vexata*, ex eaque in alias morbum progredi, nemo negat, ut Celius ait: et ex quo Salius (1) illud evidens aliquando ejus progressionis diutius dilatæ signum indicavit, ne tum quidem inde progredi, saltem ex parte, negandum est. Ex doloris autem sursum versus progressione, ex iisque in quas Salius hanc desinere animadvertit, confusione quasi quadam mentis, et vertigine, et titubatione, non per venas, sed per nervos id virus progredi videtur ad horum origines. Quibus in partibus, aut in motibus qui in iis fiunt, certa quadam, sed inexplicabili mutatione inducta, quæ pro alia in aliis dispositione, major, aut minor, magisque, aut minus diffusa sit, nihil jam hydrophobis accidet quod inde potissimum non liceat deducere. Quosdam, ut in congenitis antipathiis alios alia, sed hos magis, illos minus aversari videmus, aquæ capiet aversatio tanta, ut ejus vel nomen, non modo aspectum, de improviso horrere incipiant; alii non nisi periculo facto, et ejus deglutiendæ difficultate percepta, illam bibere se posse, negabunt. Delirabunt alii; quidam sapient. Hos inflammationes corripient magnæ; istos nullæ. Sed ut his in re-

(1) Supra, n. 31.

bus, in aliisque varient inter se, tamen convulsio interior, exteriorve facile erit in omnibus, et pro hujus potissimum, et dispositionis varietate, tanta illa varietas in viventibus, mortuisque animadvertetur. Intelligis, nobis eorum conjecturam verisimiliorem videri, qui cum Democrito, et Gajo, Herophili sectatore (1), *nervos, et cerebrum* principem hujus morbi sedem esse rebantur, a quorum opinione haud abfuisse præcipuos hujus ævi medicos, nosti. Et huc quoque illud spectare, vir gravis censebat, quod narrabat mihi adolescenti, cum Bononiæ studiis medicinæ operam darem, de Alberto Fabbri, medicorum in ea doctissima civitate paulo ante meam memoriam facile principe. Hic enim cum hydrophobi arteriam tangeret, ab eo manu altera arreptus, et valide retentus, mox in tristitiam inciderat tantam, ut sui jam pene impotem mentem interdum se ipsum interficiendi subiret cogitatio. Cum propterea septem jam dies frequentiam fugeret; accidit ut in sua perpetua mœstitia defixus, maximo antea imbre perfunderetur, quam imminere sentiret. Locus erat solus, et a tectis longe remotus, ut ad hæc non nisi totus aqua madidus pervenire potuerit. Sed omni prorsus tristitia abstersa, pervenit. Quid ipse crediderit, nescio. Plures quidem initium fuisse illud hydrophobiæ,

(1) Apud Cœlium ibidem.

quo cerebrum primum tentaretur, arbitrabantur. Veri autem simílius est, doctum medicum, memorem fortasse eorum quæ in Dioscoride (1) legisset, ne idem sibi quod Themisoni, amicum hydrophobum curanti, accideret, non mediocriter pertimuisse, præsertim si eorum veniret in mentem quæ de morbo hoc, vel sine morsibus contracto, non pauci tradiderunt scriptores, atque, ut solent multi in suo periculo, omnia pro veris haberet (nam et Stalpartium (2) qui nihil eorum crederet, videmus tamen, postquam illorum qui se hydrophobos fore suspicabantur, artërias tetigerat, lavisse manus) ob vehementiorem autem metum in melancholicum quasi delirium incidisse, quod repentina aquæ perfusio, quippe recentissimum, tanto facilius sustulerit, si ejus generis auxilii adversus hydrophobiam recordatio imaginationem, quæ morbum fecerat, ad tollendum adjuvit. Sed hæc ut volueris, ita accipies. Quod vero de convulsione dixi facile in hydrophobis omnibus conjicienda, vel una aquæ deglutiendæ difficultas videtur satis probabiliter indicare. Sive enim est nulla faucium, gulæve inflammatio; jam supra (3) vidisti, ut ad illam explicandam difficultatem Cæsalpinus olim, et Aromatarius earum partium convulsionem posue-

(1) De Med. Mat. l. 6, c. 36.
(2) Schol. cit. supra, ad n. 29.
(3) N. 19 et 20.

rint, Ridleyo (1) atque aliis inter recentiores sequentibus. Sive eæ partes sunt inflammatæ; videre potes, ut cel. Swietenius (2) hanc inflammationem a crebra convulsione, ut effectum a causa, deducat, indeque etiam verisimilem rationem eliciat, cur citius ab hydrophobia confectus puer sine illa fuerit inflammatione; serius autem mortuus juvenis sine illa non fuerit. Sic aliæ etiam partes, et viscera cur in aliis hydrophobis valde inflammata, in aliis minime reperiantur, a magis quoque, minusve crebra, aut violenta eorum nervorum qui ad illa pertinent, convulsione deduces. Quin etiam *nimiam* illam *tensionem et siccitatem nervosarum membranarum*, ex qua Meadius (3) scite illud repetebat, ut *acutius quam natura sua*, in hydrophobis *sentiant*, sicque *solitæ objectorum impressiones non gratum amplius sensum, sed dolorem et molestiam faciant*, illam, inquam, tensionem; si a siccitate tota non est, ut primis diebus morbi esse non videtur; a convulsionibus deducas, quarum hic effectus si non in omnibus, in pluribus certe cadaveribus superstes reipsa est ab solertissimo Brogiano (4) deprehensus. Mitto cætera quæ a pluribus sunt in medium adducta, ut hydrophobiam convulsivum

(1) Vid. Act. Lips. cit supra, ad n. 26.
(2) Comm. in Boerh. Aphor. § 1140.
(3) Tentam. cit. supra ad n. 31.
(4) P. 2, ibid. cit.

esse affectum, probarent. Si igitur hoc in morbo tantum est convulsionibus tribuendum, neque earum causa, quippe invisibilis in cerebro, nervisque mutatio, sed earum duntaxat effectus, iique pro varia ipsorum vehementia, varioque tempore discrepantes, in demortuis sub sensum cadunt; præclare intelligis, ad hæc ipsa quæ diximus, et nunc dicimus, aut comprobanda, aut infirmanda, pauciores adhuc esse habitas dissectiones. Paucæ enim in tanto numero sunt quas historia præcedat satis accurata non ætatis solum, et constitutionis illius hominis, sed et modi, et temporis tum quo virus, et unde, contractum fuerit, tum quo perstiterit, et qua symptomatum omnium, et quo die ingruentium, majori, minorive assiduitate, et sævitia, tum deinde omnium, quoad fieri potest, quæ in universis, et singulis cadaveris ejusdem hominis partibus præter naturam reperta sint: ne si qua forte prætermittatur; certa quædam alia non tam abfuisse, quam non satis quæsita fuisse existimentur.

33. In his tamen ne facile putes, vermes fuisse quibus cerebrum scateret; tametsi in Sepulchreto (1) leges, conspectos esse in rabiosi canis cerebro, et Aromatarius (2) scripserit, *observatum fuisse generari quandoque vermem in anteriore parte capitis, tam in cane rabido, quam in homine.*

---

(1) L. 1, s. 8 in Addit. obs. 3.
(2) Disp. de Rabie p. 4, partic. 7.

Hoc enim accipiendum credo, non de cranii cavea, sed de nasi, aut sinus alicujus, cum hoc communicantis, recessibus, ut alias (1) tibi significavi. Neque alia ratione intelligo quæ paulo superius in Sepulchreto (2) ex epistolis; non ex *Observ.* Bartolini producuntur de vermibus quos in *equis*, *bobus*, *et ovibus capiti inesse*, rustici dicuntur observasse, in *phrenitide* tamen, *et vertigine;* non in ea, de qua agitur rabie : quo uno vocabulo quam variæ affectiones designentur, laudatus docet Aromatarius (3). Per hæc illis quoque occurres quæ in scholio adduntur ad observationem, primo loco a me in Sepulchreto nunc indicatam (4). Ea vermiculos quidem proponit in rabidi, ut dicitur, canis cerebro, vel potius *in majoribus bullis, e viscoso putrique cerebri liquore elevatis, vel ex motu interiori* animadversos. Sed num cranium satis examinatum fuerit, ne qua via forte ex morbo alio pateret per quam vermiculi subiissent; num satis quæsitum, verine illi essent vermiculi, numve in eo gramine antea non essent, in quod prolapsum cerebrum longe diffluxerat, ipsa per se observatio indicabit. Equidem vereor, ne si *Reysius*, ut Auctor optabat, adstitisset, non ita facile expuncturus fuisset quod

(1) Epist. 1, n. 8 et 9.
(2) S. cit. 8, obs. 11.
(3) Disp. cit. p. 1, partic. 2.
(4) Obs. 3 cit.

scripserat (1) *famam*, a Jacobo de Partibus commemoratam, quasi *canina rabies a verme in canis cerebro nato prodiret, esse merum figmentum, a nemine, quod sciret, confirmatum.* Noli tamen credere, si illa eadem observatio accuratius habita fuisset, me nihilominus assensum fuisse cohibiturum, quasi nullo modo fieri unquam posse, existimarem, ut vermiculi rabiem de qua loquimur, in cane cierent; quando Zwingerus (2) de cane refert adeo rabido, ut puer quem momorderat, ante diem quadragesimum, hydrophobia atrocissima correptus, perierit; qui tamen canis a rabie prorsus curatus est postquam herus levem ei in pede tumorem, quem jugiter sibi mordebat, inde, quasi in iram et rabiem actus, circumcurrens, aperuit, vermemque vivum, album, crassiusculum eduxit. Canem quidem rabidum fuisse, Zwingerus sciebat, qui puero illi hydrophobo medicus fuerat. Canem quoque ea ratione curatum esse, quippe vicinus, haud ignorabat. Maluissem tamen, illum ipse vermem examinasset, ut certius sciremus, verum ex eo tumore vermem, non vermiforme aliquid exiisse.

34. Sæpe enim vermes facile creduntur qui non sunt. *De cane rabido, vulgo affirmatur*, inquit Ettmullerus (3), *sub lingua ejus latere ver-*

(1) Elys. jucund. Quæst. Camp. qu. 61, n. 1.
(2) Eph. N. C. Dec. 3, A. 2, Obs. 105.
(3) Art. et m. cit. supra ad n. 19.

mem quemdam oblongum, quem alii a se ipsis visum testantur, quo mature dempto, nullus canis rabidus fiat; eodem vero increscente, rabiem necessario supervenire; unde quidam ad præcautionem solent extrahere hunc vermiculum: quidam existimant non esse vermiculum, sed pro sanguinis congrumati particula in venis raninis sub lingua collecti et stagnantis habent. Rem hanc ceu nondum sufficienter exploratam in medio relinquo. Viri hujus prudentiam laudo: quam si alii imitarentur, pauciores fabulas haberemus. Hanc inde ortam esse, non dubito, quod Plinius (1) scripserat: *Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur a Græcis lytta* (al. *lyssa*), *quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt.* Plinio autem, ut cæteros nunc omittam, quadantenus adstipulatum esse Sextum Philosophum, Aromatarius (2) censet, quem *in suo de medicina Animalium cap.* 9 testatum ait, *sub lingua canis rabidi reperiri vermes.* Quod ego de Constantinopolitano Demetrio (3) non ausim dicere, si in ejus linguæ inferiore parte non vermiculum, sed *vermiculi effigiem*, et *nervi albi similitudinem* esse, scripsit: nec de Fracastorio (4), quanquam aliam ob causam; *vulnificum* enim

(1) Natur. Hist. l. 29, c. 5.

(2) Disp. de Rabie, p. 2, partic. 5.

(3) L. de Cura, et Medic. Canum, Gillio interpr.

(4) In Alcon. extremo.

vermem revera ponit, sed quantum intelligo, non sub lingua: ibique ut poeta, opinor, loquitur; namque ubi (1) ut medicus, rabientium canum signa proponit, de verme in lingua, aut ad linguam ne verbum quidem. Haud equidem inficias iverim, veros ibi aliquando vermes reperiri; sed eum quem Plinius in cunctis, ut videtur, canibus quasi secundum naturam posuit, et quem eximebant, vermem esse, diserte nego. Quod et Codronchius (2) præ cæteris olim negaverat. *Sciendum est*, inquit, *illam partem, quam eximunt, non esse vermiculum, sed nervum, vermis teretis figura.* Eodem autem anno quo id Codronchius scribebat 1609, editum est Casserii nostri Pentæstheseion, in quo (3) inferiorem caninæ linguæ faciem pingens, vermiforme in ea corpusculum ostendit, quod et seorsum delineat, posteriore extremo in longissimam caudam recta productum, quæ sensim in tenuitatem incredibilem sese contrahit. Aitque, *musculum* esse, *quo* canes *lingunt*, sive ad *lingendum factum*, eumque *in medio apicis linguæ occultari*, qui se *inventorem* habeat, quippe *aliis* ad id usque tempus *ignotum*.

35. Fugit autem Casserium locus ille Plinii, ut me ejus, et Codronchii fugerant, cum idem corpusculum in canum lingua olim animadverti, et

(1) De Contag. etc. l. 2, c. 10.
(2) De Rabie l. 2, c. 10.
(3) L. 2, tab. 5, fig. 4 et 5.

sæpius deinde ad examen revocavi, quod an alii Anatomici intra hos centum et quinquaginta annos descripserint, aut delineaverint, nescio. Ego vero non ob hanc potissimum causam plura de eo corpusculo verba faciam; sed potius ne cui docto homini, quod hac ipsa ætate accidisse, suspicor, pro verme amplius imponat. Credo autem hic a vulgo nonnullis canibus adhuc eximi; cum enim in quindecim cujuscumque promiscue et generis, et magnitudinis, et ætatis quæsiverim; in quatuordecim inveni; unus modo ex iis quibus laniones utuntur, maximus omnium, ut multo majus habere debuisset, omnino non habuit: quod si tunc Plinii verba memoriæ occurrissent, diligenter cicatricis vestigium quæsivissem, quæ tamen luculenta non fuerit, necesse est; nam per se in oculos incurrisset. Et in altero quidem cane, qui magnus erat, parvum id corpus pro canis magnitudine fuisse, memini; non sic tamen in aliis vel æque grandibus. Imo in magno quodam inveni tres digitos transversos longum, cum in mediocribus raro superaverit duos, sæpius æquaverit. Itemque in alio potius magno, quam parvo, cum lingua esset longitudine digitorum octo, trium ipsum, aut eo amplius fuit vel sine tenuissima caudæ parte. Cum enim hoc teres corpus nihil magis, si figuram tantummodo spectes, quam fusum referat, sic utrinque extenuatur, ut anterius extremum quod ad ipsam ultimam apicis linguæ oram sæpius, nonnunquam

proxime ipsam extenditur, sit minus et acutum, et longum; posterius non modo sensim magis, magisque se contrahit, sed ubi non ita breve spatium emensum est, repente in filum abit quasi tendineum, pertenue, et albicans, quod corporis unde prodiit, longitudinem sæpe æquans, raro ea minus, non raro majus, et semel, si non triplum, at certe plus quam duplum a me deprehensum, per medium illud musculorum qui hinc et hinc sub lingua prominent, interstitium pergit ad posteriora, alte inter illos se condens. In eodem autem interstitio ad anteriora producto et posterius extremum, et corpus reliquum locatum est, sed hoc tanto exterius, ut linguæ membranam ipsam contingat protuberans, per eamque transpiciatur. Que ubi leviter incisa, et simul cum iis duobus musculis sic satis diducta est, tum vero illud cujusdam lumbrici instar apparet; nam ad figuram albedo, et lævitas accedunt. At si cultri, aut digitorum ope ab lingua dividas; id quod nullo negotio fit; læve quidem ea quoque facie conspicis quæ latebat, sed rubellum. Itaque hujus pars corporis quæ crassior est, ex duabus constat substantiis inter se arctissime nexis, altera candida, subrubra altera, et quam facile carneam credas, ut illam alteram, quæ ad extrema etiam pertinet, tendineam. Verum nec rubella ex manifestis efficitur fibris, et candida durior est quam tendinea; ut media inter ligamentum et tendinem esse videatur: quin digitis tractata, hic illic

non semel mihi visa est quasi ad cartilagineam naturam propius accedere, nec raro, non perpetua, sed quasi divisa in frustula, easque inæqualiter distributa. Quotiescumque autem medium hoc corpus, in transversum dissecui, ipsa quidem sectio circuli ferme aream semper retulit; sed alba substantia fere semper, rarissime subrubra majus illius areæ segmentum occupavit. Nec totius areæ diametros usquam magna est; imo vel ubi ab extremis maxime distat, perparva. Nec anterius extremum fissuram habet, aut aliud quod os referat; nec corpus quidquam intus mollis, aut cavi. Etsi vero proximorum musculorum fibræ huic corpori adhærent; non tamen in ipsum abeunt, neque continuantur: quin ab iis musculis est per tenuem interjectam membranam divisum; ut facile propterea, uti dixi, et lævi undique servata superficie, evolvatur: quod si in mortuis succedit, quanto facilius succedere credemus in vivis? Quæ cum ita sint; ut proclive est intelligere, hoc illud esse quod, licet vermis non sit, pro verme tamen e canum lingua demebatur; sic pariter intelligitur, neque esse nervum, ut Codronchio, et aliis visum, neque ullius vicini musculi partem. Num vero ipsum musculus sit, quod Casserius credebat, et ad lingendum datus, an potius mistum ex multiplici substantiæ genere peculiare corpus, quo pro longitudine tenuior canum lingua firmetur, suisque in motibus adjuvetur, nunc quidem in medio relinquo, præsertim cum igno-

rem hactenus, num aliis pariter certis animantibus tributum sit, et quid discriminis in linguæ motibus inter eos canes quibus est exemptum, et cæteros intercedat.

36. Etsi vero in calce sectionis hujus (1) quæ *de Mania*, et Rabie est, adduntur in Sepulchreto observationes duæ *de Furore uterino*, et post sectionem de qua simul egimus; proximam *de Melancholia* inscriptam, sectio altera *de Imaginatione, Ratiocinatione, et Memoria depravatis, et abolitis;* tu noli tamen expectare, ut huic ego longissimæ epistolæ alia adjiciam. Nam neque Valsalvæ, neque mihi accidit, ut furore uterino absumptas incideremus, et alia fortasse præter miram ovarii magnitudinem, quam in pluribus vidi eo morbo non laborantibus, intus vitiosa deprehenderemus; quando in Cæsareæ Academiæ observationibus præter illam quæ fere semper (2), et clitoridis (3) quæ nonnunquam inventa est, magnitudinem, alia interdum, et in his uteri inflammationem, reperta legimus (4). Quas observationes versantibus, ut exempla occurrerunt (5) aliquot juvencularum quæ sibi ipsæ

(1) 8, l. 1.

(2) Cent. 4, obs. 142, et cent. 8, obs. 3, et Act. tom. 7, obs. 30.

(3) Ibid.

(4) Ibid. et Dec. 3, A. 5, obs. 124.

(5) Cit 3, obs. Cent. 8.

mortem consciscentes, funestam memoriam Milesiarum virginum, et Lugdunensium mulierum (1) renovarunt, ita se obtulerunt alia, unde communis illius feminei furoris causa cum pestilentiæ quasi cujusdam causa comparari posse videatur. In non magno enim comitatus unius tractu (2) æstate anni 1698, tot simul feminæ uterino furore laborarunt, ut medicus ægras quas inviseret unus haberet duodeviginti, quæ res morbum esse epidemicum ostendebat : in iisdem autem ædibus sæpe duæ, tres, pluresque mulieres eodem correptæ morbo comperiebantur, quæ res, aliæque, contagiosum esse indicabant. De illarum autem mentis facultatum quæ paulo ante nominatæ sunt, vitiis quæ poteramus, in has ipsas litteras, aliasque (3) contulimus : quæ repetere non placet, quemadmodum in Sepulchreto factum videbis: ubi de viginti observationibus, ad memoratas facultates spectantibus, quas sectio decima proponit, primum tredecim videbis diserte indicare in aliis sectionibus fusius descriptas fuisse : deinde si paulo diligentius consideres, facile deprehendes, in illa ipsa sectione decima quasdam semel atque iterum poni. Sic. X observatio eadem videtur ac III; XIII vero eamdem esse prorsus ac

(1) Apud Schenckium Obs. Med. l. 1, ubi de Mania, et ex ea mortuis obs. 1.

(2) Decur. 3, Nat. Cur. A. 7 in Append. ad n. 8.

(3) Epist. I, n. 10, et II, n. 13.

VII; XV ac I; XVII ac VIII demonstrabit observatio XLIV sect. I libri quarti; et XVI, sect. XVI libri I, et V sect. IV libri ejusdem; ne in alias modo inquiram, nec dicam, IX quod et in scholio sic satis agnoscitur, nihil ad rem attinere. Sed hæc hactenus. Vale.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA IX.

De Epilepsia sermo habetur.

Vertigo, de qua in Sepulchreto, proxima sectione XI agitur, haud raro in apoplexiam, et soporosas affectiones degenerat, ex quibus plures denique intereunt vertiginosi. Quod cum productæ in ea sectione observationes, diserteque I et XI ostendunt, tum propositæ in epistolis superioribus(1) aliæ confirmant. Quæ cum ita sint; præstare arbitramur, ut iis hic minime repetitis, transeamus protinus ad sectionem XII, quæ de morbo est, in quem etiam sæpe vertigo abit, Epilepsia. Vertigines enim, ut recte Galenus (2) docuit, *proximæ sunt morbis comitialibus, et iis quos apoplexias nominant*, sic ut *præcedant epilepsiam, et apoplexiam.* Epilepsiæ autem per se, ut visa est, mortiferæ unam, haud amplius, Valsalva reliquit observationem eamque perbrevem, quæ ad hunc modum se habet.

2. Vir sexagenarius, epilepsiæ obnoxius, febre corripitur. Huic ex improviso supervenit epilepsia, ex qua moritur. Inter crassam tenuemque

(1) II, n. 9, 22; III, n. 16; IV, n. 11; VI, 2, 6.
(2) In Aphor. Comment. 3, 17.

meningem, præter seri ubique copiam, portio etiam effusi sanguinis ad latus invenitur : item ventriculi sero oppleti, in iisque turgidæ glandulæ plexus choroidis.

3. Si istam sanguinis effusi portionem, novissimis, ut veri similius est, epilepticis convulsionibus tribuis, quæ a febre turgentia vasa constringendo, horum, ubi laxiora erant, disruptionem aliquam effecerint, quam statim sint, ut credibile est, et apoplexia, et mors consecutæ; serum videlicet restabit, cui comitiales insultus, aut saltem postremum hunc possis fortasse tribuere. Habes sane vel in ista ipsa circa quam versamur, sectione, in ejusque additamentis, non absimiles intra epilepticorum calvarias, redundantis seri historias : quarum antiquissima est XVI illa, Hippocratis, ab ovibus, ac *præsertim a capris, quæ frequentissime hoc morbo prehenduntur*, ad homines ipsos traducta, quæ historiæ etsi multæ sunt (quamquam eamdem esse V, cognosces ac illam quæ versa pagina profertur sub num. X) tamen fore tibi haud ingratum existimo, si alias addam unam ad sæculum XVI, reliquas ad hoc nostrum attinentes. Illa est Michaelis Gavassetii Novellariensis, medici quidem, sed non *professoris*, ut quidam, scriptores vocant, *Patavini*. *Memini*, inquit, (1), *me vidisse illust.*

(1) De Indic. Curat. c. 39.

Card. Commendonum sexaginta motus epilepticos spatio viginti quatuor horarum sustinuisse, atque tandem natura debilitata succubuisse : quo mortuo statim detracta calvaria, hydrocephalica passione laborasse comperi. De tribus autem quas vir clarus Balthas. Walthierius ad me postremo die martii anni 1727 Venetiis misit, duas potissimum commemorabo, quæ ad propositam ex Valsalva magis accedunt. Eadem enim, vel eo majori ætate vetulæ duæ, altera epilepsiæ jam diu obnoxia, altera cum anasarca laboraret, tribus eodem quo obiit die horrendis epilepticis paroxismis correpta; ambæ quidem inter meningem tenuem et cerebrum, itemque in ventriculis aquam habuerunt, ambæ quoque plurimas in plexibus choroidibus vesiculas aqua tumentes; sed prima hæc omnia multo magis quam secunda; ut cum hujus laterales ventriculi eo sero essent ferme pleni; in illa eodem omnes *ad crepaturam usque* distenderentur; itaque vix attacti ingentem ejus copiam profuderunt. Longe minori tamen copia sæpe in epilepticorum cranio aqua deprehenditur vel ipsorum quoque infantum, in quibus plurimam alias inveniri, hæc eadem Sepulchreti sectio (1) docet. Observatione enim, exempli causa, VII, in annicula puella fuisse vides ad libras quinque; cum in puero, aliquanto majori, vix fuerit

(1) Obs. 5; § 2, obs. 7 et in Addit. obs. 7.

ad uncias duas, ut mihi Bononiæ etiam tum studiorum causa degenti in hunc modum narravit diligens observator, idemque celeberrimus medicus Hippolytus Franciscus Albertinus.

4. Puer menses natus XVII, primogenitus nobilissimorum parentum, inter animi perturbationes conceptus, patre etiam a nervis minus valente, capite erat æquo grandiore, eoque graviore, oculis tristibus, altera thoracis parte depressa, cruribus non satis firmis, carnibus flaccidis. Hic jam antea cum vix annum complevisset, iis correptus incommodis, ut unciæ duæ sanguinis mittendæ fuerint, mox, ab his liber, epileptici aliquid ob dentitionem passus, novissime dum alter e caninis dentibus superioribus prodire inciperet, verum esse ostendit Hippocratis aphorismum (1), *febres* pueris et *convulsiones* minantur *maxime cum caninos edunt dentes*. Nam febre primum, tum repentina gravissima epilepsia prehensus, jam stertens, et sine ullo propremodum pulsus indicio ab accersitis medicis inventus est. Qui cum in ejusmodi angustiis succini oleo *nucham*, tempora, nares inunxissent, his salis ammoniaci non spiritum quidem, sed levem spiritus odorem subjecissent, ad pedes columbas dissectas applicuissent, paulum remittente se morbo, arteriisque micantibus, sanguinem detrahere ad tres uncias non dubitarunt. Unde respiratio qui-

(1) 25, S. 3.

rum in medendo magistrum sectarer Hippol. Franc. Albertinum, memini generosissimum inter Bononienses adolescentulum, nunc Senatorem amplissimum, ex terrore epilepsia prehensum, quæ sæpissime revertebatur, ob eamque aqua utentem in qua herbæ, betonica, primulaveris, melissa, et carduus benedictus coctæ fuerant, adjectis guttulis spiritus sanguinis humani admodum paucis, urinam non solum supra potionum modum, sed ad uncias nonaginta quotidie reddere cœpisse. Cum vero neque tanta urinæ vis, neque alvus sæpius per se fusior, insultuum numerum, aut vehementiam minuerent; conversus ad me Albertinus, huic, inquit, si vel omne serum ars exhauriret, frustra foret, quando sic nihil proficit ipsa natura.

Igitur hic intelligis, serum neque a primo, neque postea hunc morbum fecisse. Quod et curatio confirmavit. Neque enim aquam educendo, quod ne initio quidem spectatum fuerat, sed tumultuarios motus sedando, intra diem quadragesimum absoluta est. Bis quidem singulis diebus per alvum oleum infundebatur, sed simplex, ut nihil nisi distentos nervos remittere, laxosque servare posset. Nam per eas accessiones multo magis quam cerebrum, interni vexabantur nervi, atque externi, compertumque fuerat, juvari ægrum, dum morbo concutiebatur, si spina universa fricaretur molli palma, oleoque uncta ex dulcibus amygdalis recens expresso, in quo ter-

restres lumbrici incocti, adjectumque esset succini oleum. Ad ea autem quæ æger sumebat remedia, opium utiliter additum est. Erant illa ex iis quæ propria adversus nervorum morbos censentur, in vulgus notis : neque enim arcanis multum tribuebat Albertinus : quorum utinam pauciora, sed certiora, circumferrentur. In quibus vel nuper extolli audivi lapillum qui in eo innascitur animalculo, cui nomen est apud Italos *lumacone ignudo*, sic quidem, ut non omnes epilepticos liberet : quin eos insultus qui a terrore, velut ii de quibus nunc sermo est, originem habuerant, multo rariores factos accepi ex quo calida sorberi cœpta est verbasci floribus, Gallo homine monstrante, theæ instar, medicata; persæpe tamen quæ sympathicam aliquam epilepsiam sustulerunt, ad idiopathicam quoque tollendam non minus frustra, quam temere et inscite prædicantur, hincque inutiliter arcanorum excrescit numerus. Sed Albertini remedia in proposito casu, illo quod lotium nimis ciebat, intermisso, ad humanum cranium non vetustum redibant, cujus radi particulas, in mortario teri, aqua cerasorum nigrorum humectari, denique siccari in umbra jubebat, idque toties donec in pollinem abirent; magisteria enim quæ vocant, merito improbabat : ex eo autem polline tabellæ conficiebantur, opio ea cura addito, ac distributo, ut vix amplius grano uno inesset universis quæ per intervalla unum intra diem capiendæ forent.

Quæres fortasse, an sanguinem miserit? Ille vero jam miserat statim ac primus insultus finitus est, missurus vel si gravem illum terrorem nulla esset epilepsia consecuta. Sic enim solebat, credo quia post Malpighium suum (1) idem quod nos quoque aliquando, animadverterat, ab ejusmodi animi affectu sanguinem pronum fieri ad concrescendum, qua ex re varii et multiplices pronascuntur morbi, tum etiam quia si qua forte, ut sæpe fit, conceptæ inde in cerebro pravæ dispositionis restent vestigia, quæ timoribus præter rationem, terrificisque insomniis produntur, ut illi sanguinis concretioni, ita his quasi convulsivis cerebri incommodis venæ sectio adversatur. Mirabatur autem, si quando audiebat, esse qui contra Cælii (2) monita, epilepticis sternutationem moverent ambigua spe aut spirituum motus in meliorem mutandi, aut restitantis in cerebri vasis sanguinis promovendi. Illum enim motum, quem sedari præstaret, quis spondeat sic pejorem non fieri? Sanguinem vero quem in ejuscemodi morbo a convulsis fibris retardari verisimile est, num his magis irritatis expediri credemus? Itaque ad apoplexias potius illas, in quibus ob resolutas fibras sanguis subsistit, aptius id auxilium existimabat; quanquam hoc ejusmodi esse in universum censebat, ut raro ad ipsum a peritis

(1) Dissert. de Polypo cord.

(2) Morbor. Chron. l. 1, c. 4.

quidem medicis sit decurrendum. Nec facile ipse, præter oleum succini, quidquam epilepticorum naribus subjiciebat: spiritus autem qui appellantur, ad illius generis cujus modo dicebam, apoplexias, aliasque ejuscemodi affectiones rejiciebat, ob inde animadversas noxas in calidis quæ Veteres dicebant, corporibus, et ex causa calida laborantibus, hystericarum præsertim, quibus epilepsia prehensis ejusmodi odoramenta, si non aliud, capitis plenitudinem relinquere, expertus erat. Ægri autem caput, ingruente hoc morbo, sublimius quoad ejus fieri posset, locari, ac servari malebat; sic enim in illo minus acervari humores, et spiritum facilius duci, reponebat iis qui forte objicerent, ita ex ore difficilius spumam excidere; quippe quæ, minus gravato capite, et pulmone, parcius proveniret, nec semper, ut Pechlino (1) refragante plerique putant, e pulmonibus existeret, sed ex agitata potius in ore saliva fieret; nam hujus minime spumosæ quosdam quasi rivulos animadverterat ex ore epilepticorum nonnunquam defluere, capite in alterum latus forte inclinato. Sed nimirum dum meo erga præceptorem grato animo, et tuo, mihi perspecto, desiderio obsequor, ejus in medendo consuetudines, rationesque persequendo, longius a proposito abductus sum.

---

(1) De aeris, et alim. def. c. 7.

7. Ad quod ut redeam; perstringam paucis quantum potero, quæ multa ac diu in cive meo Anastasio Poggio, gravi, proboque sacerdote animadverti. Agebat is annum duodeseptuagesimum, subpingui habitu, et florido colore præditus, cum primum comitiali morbo correptus est, qui summam pulsuum raritatem, itemque corporis perfrigerationem post se reliquit. Sed hæc intra horas septem victa est, nec sæpius redeunte morbo amplius rediit: illa usque perstitit. Prima epilepsia dolori successerat hypochondrii dexteri, per biliosas dejectiones soluto: cæteræ, quæ leviores erant, fere succedebant sensui cujusdam quasi fumi ad caput ascendentis ex hypochondriis, quorum turgentia assidue ægro molesta erat, et facile ab assumptis, liquidis præsertim, augebatur. Cum hæc ita essent, dolor autem capitis omnesque hujus per se affecti notæ abessent; seniores medici, qui me sibi socium in refractarii morbi curatione haud minus quam æger, optaverant, quin ex hypocondriorum esset irritatione, minime dubitabant. Et sane ut in hac quoque habes Sepulchreti sectione (1), extat apud Galenum historia illa grammatici, *qui cum diutius a cibo abstineret, epilepticus fiebat, non aliam ob causam quam bilem:* et pervulgata exempla sunt adultorum (2), non puero-

(1) Sect. 12 in Schol. ad obs. 19.
(2) Ibid. Schol. ad obs. 41.

rum modo (1), epilepsia vexatorum a lumbricis intestina obsidentibus : eodemque observatio Spigelii attinet (2) in catello a lumbricis sic interempto, cujus nostra haud ita dissimilis est, ad Vallisnerium olim scripta, ab eodemque (3) vulgata. Sed et ab aliis male affectis ventris visceribus hunc morbum oriri, nosti, quod et laudata sectio (4) confirmat. Verum etsi Poggio nostro ea curatio, me astipulante, adhibebatur quæ reserandis, emundandis, leniendis hypochondriis conveniret; tamen accessiones nihilominus frequentes redibant; ut jam vereri inciperemus, ne caput quoque ipsum noxam contraheret, præsertim cum ad hujus celeriorem conversionem illæ nunc reverterentur, et sensum in capite ponderis cum hebetudine relinquerent, nec raro cum mucis aliquid sanguinis emungeretur. Itaque cum jam inde ab initio ad minuendam plenitudinem sanguinem a brachio semel atque iterum eduxissent, nec ea quæ capiti auxiliari solent, dare omisissent; auctor fui, ut sanguis ex iis quoque venis quæ sunt ad anum, detraheretur, et alia atque alia quæ adversus id morbi ut maxime propria ab nobilissimis laudantur medicis, exhiberentur: quorum hæc nulli usui fue-

---

(1) Obs. ead. § 2 et Schol. ad obs. 15 in Additam.

(2) Ibid. obs. 41, § 1.

(3) Consideraz. int. alla gener. de' Vermi.

(4) Obs. 39 cum Schol.

runt; illa autem sanguinis detractio seu caput, sive ea potius viscera levarit quibus vena portarum inservit, hactenus profuit, ut breve ad tempus insultus quieverint. Cum iterum frequentius recurrerent, sæpe ex usu fuit ægrum ad sedendum erigere, artusque inferiores modo fricare, modo alterne vinculis injectis adstringere, modo cucurbitulis sine ferro affixis, et mox detractis vexare; sic enim illi diutius intermittere videbantur. Certior quoque factus sum, cum aliquando vel multo sæpius ingruerent, arcuisse ipsos, imo jam quasi inchoatos suppressisse spiritum salis ammoniaci ad nares admotum, etsi æger carebat olfaciendi facultate. Erant ii plerumque perbreves, sed minime leves. Oculorum enim distorsiones, et artuum agitationes semper, et interceptio sensuum omnium, sæpe strangulatio, eaque interdum cum stertore, nonnunquam urinæ effluxio comitabatur. Pessime autem habuit, eo die in quem solstitium incidit, eoque pariter in quem defectus solis. Sed ut casu id factum credas; non tamen credes fortuito accidisse, ut accessiones non modo non leviores, sed graviores sæpius ingruerent, quando urina sive naturæ, sive artis ope aucta erat (1). Nam et hoc curare aliquando debuimus, cum ægrum dormire incipientem subita difficultas spirandi excitaret, ac

---

(1) Vid. infra, n. 11.

sedere cogeret: quæ res nimirum hydropis thoracis suspicionem eo magis ingerebat quod æger narrabat, jamdiu crus dexterum sibi plerumque humore subtumidum esse consuevisse, nunc vero, id quod admoniti conspiciebamus, tumorem jam per femur ascendere. Facile autem fuit obviis, innoxiisque remediis urinas augere, eoque hunc tumorem, illamque suspicionem, quæ et postea omnino sublata est, minuere, non sic insultuum vim, quæ urinis fluentibus, hisque per se opacis nonnunquam et nigricantibus, adeo non minuebatur, ut contra etiam, quemadmodum dicebam, invalesceret. Cum hæc atque alia, quæ promissæ brevitatis gratia prætereo, adversus comitialis morbi incursus nihil valerent, neque ea quæ ad hos retardandos, supprimendosque profuisse aliquando, dixi, præstare id pergerent; unum fuit quod constanter prodesset, opium, datum sub noctis initium pondere dimidiati grani. Insultuum enim frequentia, et vis et ad has adjectæ vigiliæ ita ægrum alioquin debilitabant, ut induciæ nobis quovis pacto quærendæ fuerint. Sic autem nocturna quies et somnus conciliabantur, tantumque aberat, ut inde caput grave, aut hebes fieret: gravitas atque hebetudo, quas diurni insultus reliquerant, tollebantur: quæ cæteroquin, cum opii usus intermittebatur, perstabant et pristinæ inquietæ vigiliæ urgebant. Quin post noctem quamdam ejusmodi, longe præ cæteris molestiorem; cum ad eam de qua initio

dictum est, summam pulsuum raritatem inæqualitas repente accessisset, sic ut persæpe vel multo rariores, deinde non magis quam solerent, mox rariores multo perciperentur, eaque res nos magis sollicitos haberet propterea quod tunc morbus solebat pulsus primum omnino obscurare, et deinde continuo invadere, cumque frustra quæ ad solvendum sanguinem promovendumque laudantur, experti essemus; opio iterum dato, iterum quieta nox rediit, eamque pulsuum inæqualitatem minuit; quam continuatus quotidie sub noctem opii usus omnino sustulit, et priorem raritatem etiam imminuit. Pulsuum autem raritas an ab epilepsia in hypochondriacis non rarissime relinquatur, suspiceris fortasse cum hanc nostram et clari Gerbezii (1) observationem contuleris, pulsum describentis in robusto viro hydrochondriaco *subinde leviter insultibus epilepticis obnoxio*, cum sanus esset, *adeo tardum*, *ut priusquam subsequens pulsus consequeretur antecedentem*, *facile*, *apud alium sanum tres pulsationes præterirent*. Sed ad nostrum ut redeam; postquam, nulla jam accessione per dies tredecim redeunte, opii intermissus est usus, nocte quidem prima non mala, sed insequentibus, ob vigilias, eamque tandem, de qua supra dictum est, spirandi difficultatem, valde molestis,

(1) Eph. N. C. Cent. 7 in Append.

nihil nisi opium quietas noctes restituebat. Atque ut multa in pauca contraham; quod morbi aggressiones de frequentissimis, ut erant quotidie mense junio, eo redierint, ut una quintili, una aut altera sextili, nec plures septembri fuerint, nullæ deinde proximis saltem duobus mensibus, et quod excurrit, donec ad medicinam publice profitendam discessi, opio tribuendum censuimus, opportune dato modo singulis noctibus, interdum alternis, denique pluribus intermissis. Eo enim tumultuarios motus qui ab hypochondriis, manifesto haud raro sensu, ad thoracem, caputque pergebant, compescere, et inducias naturæ, atque arti conciliare potuimus ad hypochondriorum viscera, ut initio statutum fuerat, sed incassum inter primas illas assiduas turbas tentatum, satis emundanda et confirmanda, a quibus duntaxat, non a cerebro aqua redundante, ipsas fuisse repetendas historia hæc, aut ego quidem fallor, præclare ostendit.

8. Quod si alia præterea exempla cupis epilepsiæ aut ab animi affectibus in homine sano repente exortæ, aut aliunde quam a cerebro, initium capientis; complura inter ea invenies quæ a Schenckio (1) collecta sunt: quanquam antiqua adeo est observatio incipientis *aut a latere, aut a manu, aut pede*, ut ipsius tanquam facilius tunc

(1) Obs. Medic. l. 1 ubi de Epilepsia.

curandæ, mentio diserte fiat libro II Prædictionum (1), qui si Hippocratis non est, at tam veteris, tantoque in pretio habiti Scriptoris certe est, ut ille hujus locus a Celso (2) fuerit in sua scripta ad hunc modum translatus : *in quo ab una parte corporis venientis accessionis* (morbi comitialis) *sensus incipit, optimum est a manibus pedibusque initium fieri: deinde a lateribus, pessimum inter hæc a capite.* Cujus vetustissimæ prædictionis vim non satis fortasse attendit Willisius, qui illas ipsas quæ aliunde quam a capite videntur incipere, epilepsias *non raro* a cerebro oriri contendit, ut habes in Sepulchreto (3). Quod ut aliquando fiat, multo tamen rarius quam ipse existimat, fieri, cum memorata, et a medicis confirmata prædictio docet, tum frequentissimæ comprobant, si recte attendantur, observationes. Quas ne aliunde quam a Sepulchreto, accipiamus; vide, quæso, Tulpianam illam (4) comitialis morbi qui excitabatur *pressa vel solo digito regione lienis*, tum alteram (5), et tertiam quoque (6) ejusdem morbi sic incipientis a pedis aut planta, aut pollice; ut si tempestive arctum cruri vinculum injiceretur, morbus non

(1) N. 16.
(2) De Medic. l. 2, c. 8.
(3) Sect. hac 12, in Schol. ad obs. 44.
(4) Ibidem. in Schol. ad obs. 39.
(5) Obs. 44 in Append.
(6) In Addit. obs. 5 in fin.

pergeret: sin minus, suum inde ad superiora, et per universum corpus absolveret cursum. Sed et vetusta, quæ apud Galenum est, in Sepulchreto pariter (1) memoratur historia; quanquam non ille *a pollice pedis*, ut ibi et apud Saxoniam (2) leges, *sed ex tibia* initium morbi fuisse tradidit, subjecitque id quod huc facit, in Sepulchreto autem omittitur, accessionem quæ invadere quotidie consueverat reverti, prohibitam post alia a medicis imperata, *ligato in medio membro, supra eam videlicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta.* Alias prætereo: quas ne forte paucas esse credas, sic habeto, vel unum medicum Ramazzinum quondam nostrum, ut de superiore loco, cum forte ipse quoque adessem, docebat epilepticos plures vidisse, quorum insultus a pede ascendens, fascia tibiæ injecta, cohibebatur. In his omnibus, in aliisque ejusmodi exemplis num Willisii explicationi locum *non raro* fuisse, credes, cum videas inter certam illam partem et cerebrum commercio tempestive intercepto, prohibitum esse exorientem morbum; illo autem non intercepto, neque hunc fuisse prohibitum? Si enim a cerebro exoriebatur; cur semper illam partem primum adibat? aut si hanc ob injectum vinculum adire non poterat; cur aliam aliquam non adiisset? Ne vero dubitationis superesse quidquam pos-

(1) In Schol. cit. ad obs. 39.

(2) Prælect. p. 1, c. 16.

sit; cur, ex illa parte si quis morbi causam demat, morbus amplius non revertitur? Prostant ejusmodi curationum exempla in veterum, et recentium medicorum libris. Satis esto ex illis indicare Marcum Gatinariam (1), id non præcipientem modo, sed et sua producta observatione confirmantem: ex his autem medicum, de quo meminit celeberr. Swietenius (2), casus internoscere diserte docens (3), in quibus Willisium sequi liceat, ab iis in quibus non liceat, cum sint certe in quibus epilepsiæ initium neutiquam in cerebro credi potest, nempe tot illi in hoc quidem genere multo frequentiores quos produximus, in quibus, ut ejus utamur verbis, *semper signa incipientis paroxysmi in eadem corporis parte observantur;* non *in variis*, sive in aliis alias. Si igitur non in cerebro initium; nec ab aqua deduci poterit in cerebro stagnante. Verum, ut non modo candide agnovi, sed et multo fusius quam opus esset, nisi ad te scriberem, qui a me hæc speciatim requiris, confirmavi, multos esse casus in quibus comitialis morbus ab aqua intra cranium effusa non fieri, nec fieri videatur posse; ita vicissim mihi dandum esse, arbitror, esse casus in quibus contra vel a pauca aqua fieri queat: id quod post proximam observationem ostendam.

---

(1) De Cura Ægritud. ubi de Epilepsia.

(2) Comm. in Boerh. Aph. § 1084.

(3) Ibid. ad § 1078.

9. Adolescens annos natus duodeviginti, cum viveret in palustribus locis, unde ulvam cædebat qua doliarii utuntur ad rimas explendas, facile in hydropem incidit, huncque universalem. Cum Patavium in nosocomium venisset; sumptis quæ urinam movent, nonnihil detumuerat, cum epilepsia, qua nunquam tentatus fuerat antea, prehendi cœpit, sæpius recurrente novissimis septem diebus, cui desipientia, et proclivitas ad somnum, his autem acuta febris se adjunxit. Tot morbis simul urgentibus par esse non potuit.

Caput duntaxat, cujus facies ab aqua intercute erat prætumida, sectioni subjectum est ibidem XV Kal. apriles anni 1741. Calvaria avulsa, et luci objecta suturarum omnium legitimarum sedem universam ostendit pellucidam ad semidigiti latitudinem. Quæcumque intra cranium sunt, vasa parum sanguinis habuerunt; si laterales sinus excipias, atrum sanguinem continentes. Sub tenui meninge aliquid instar *gelatinæ* cum aereis bullulis esse videbatur. Cerebrum, non ita cerebellum, æquo durius inventum est. Laxus tamen fornix, et plexus choroides, qui pallidi erant, multo laxiores; ut membrana, inter dexterum sinistrumque interjecta, solo attactu laceraretur. Corporis striati sinistri pars anterior qua respicit dexterum, cum ea quæ in hoc ipsi respondebat, comparata, magis protuberans vel primo oculorum obtutu deprehendebatur; neque ullum in re hac erroris periculum suberat, cum cerebrum,

ut solemus sæpius, in sua sede dissecaretur. Sana tamen exterius pars illa, et, quantum judicare potui, etiam interius; quanquam reticere non debeo, Mediaviæ meo visam esse cineream substantiam, quæ albis striis interponitur, quasi nonnihil porosam. Nec septum lucidum, nec pinealis glandula, neque ulla usquam alia pars cerebri, quod diligenter persectum est, quidquam præterea vitii ostendit, nisi quod pauca aqua, eaque subflava, in lateralium ventriculorum cavo deprehensa est.

10. Habes historiam, qualem protinus, sic enim soleo, cum domum redii, chartis commisi. Memoriæ enim meæ ejusmodi in rebus diffido: itaque cave credas me facile ab hac deceptum, si quando aliquam forte mearum observationum a me paulo aliter propositam legas ac ab nonnemine eorum qui interfuerint, relata sit: quod huic cur acciderit, mirari magis possum, quam scire. Cæterum a me causas omnes tot morborum, atque adeo mortis hujus adolescentis te expectare, minime puto, qui animadverteris, nihil mihi, nisi caput, quod secaretur, oblatum esse, etsi totum corpus persectum fuisset; inter eos tamen morbos non minus saltem quam cæteri, exitialis, acutæ videlicet febris, causam anatomicorum oculos persæpe effugere consuevisse. Restat igitur, ut ex iis quæ in capite deprehendi, quæramus, an quidquam sit, quod causa epilepsiæ, cui se desipientia, et proclivitas ad somnum

adjunxit, non ab re fortasse possit existimari. Existimari, inquam, fortasse possit; nam reapse causam fuisse, aut non fuisse, neque meum, neque tuum neque ullius hominis est in istiusmodi casibus pronunciare. Itaque seposita cranii pelluciditate ad sedem suturarum; longe enim aliæ fuerunt harum constitutiones, quæ ab nonnullis (1) epilepsiæ causa creditæ sunt; animadversa autem a nobis minus fortasse in adolescente attendenda est; in cæteris fere omnibus quæ adnotata sunt, si non causam, at vim saltem quæ ad juvandam causam valeret ejus de qua loquimur, epilepsiæ, inquiri, et conjici posse, suspicor; causam autem præcipuam posse in aqua poni quæ in ventriculis inventa est, sive ea multa in vivo, seu pauca fuerit. Fuisse autem multam in hydropico, verisimile est: quod videtur confirmare, Willisii quoque (2) judicio, plexuum choroidum pallor, eorumque et fornicis laxitas, et illa quasi *gelatinæ* species sub tenui meninge. Nec vero illud obstat, quod pauca aqua intra cranium mortui reperta sit. Facile enim potuit cum a cervicibus caput abscinderent, multo maxima aquæ pars per tubum vertebrarum effluere. Quod si multa igitur fuit; tanto magis premebat laxum fornicem, quanto magis reliqua cerebri

---

(1) Sect. hac Sepulchr. 12 in Append. ad obs. 32, et in Additam. obs. 4.

(2) Sect. proxima 13, obs. 7.

substantia, quippe æquo durior, resistebat, quantoque minus in ventriculorum cavo, quod cæteroquin secundum naturam, si non, quod aliqui contendunt, nullum; at certe exiguum revera est, quanto, inquam, minus in eo cavo erat spatii ob majorem alterius striati corporis protuberantiam, sive hæc a primordiis fuerat, sive postea propter illos poros, intus abditos, sic excreverat: ventriculorum autem cerebri in epileptico *nimis angustorum* aliquam potes in Sepulchreto observationem (1) inspicere. Sed si mavis aquæ nihil e cranio defluxisse, et vel in vivente paucam fuisse; hac quoque ratione causa esse præcipua potuit istius epilepsiæ, quæ nempe esset cum proclivitate ad somnum, et cum ea quæ hanc fere consequitur, desipientia, aut specie saltem desipientiæ conjuncta sic ferme, ut in somnolentis videmus. Nam ut pauca aqua fornicem minus premeret; jam laxum tamen magis laxabat, eoque hominem somniculosum facere poterat. Qui? inquies. Nimirum quia cum usus fornicis lateat, nihil suspicari vetat esse ejusmodi, ut si laxior sit, dormitare oporteat. Hic jocari me forte credes. Atqui ita jocor, ut contendam neminem tamen esse qui possit meam reipsa falsam esse suspicionem demonstrare. Sed auferamus hæc; quando et dormitatio repeti fortasse

(1) Sect. hac 12, obs. 28 et 29.

potest ab illa quam fuisse vidimus in vasis cerebri, sanguinis paucitate, et satis hic est, explicata jam alibi a nobis dormitatione, illud ostendere quod unum in nosocomio quoque tunc ostendendum suscepimus, ab ista sive multa, seu pauca aqua epilepsiam potuisse excitari.

11. Cum enim ea quæ supra memorata sunt, multæ quæ præfuisset, aquæ indicia enumerassem, et causa exempli, quomodo secundum Bellini (1) dogmata, ab nimia humoris copia modo hos, modo illos nervos aut contrahente, aut laxante repeti possit epilepsia vel nulla posita vi stimuli, indicassem; illud alterum, prohibentibus temporis angustiis vix attigi, nimirum vi tamen etiam stimuli excitari posse, et in proposito adolescente potuisse, præsertim cum indicium stimuli non deesset, quod et ibi dixi, subflavus videlicet aquæ color. Et sane inter illos etiam medicos qui ante recentiores floruerunt, in eadem hac fuit sententia præ cæteris Saxonia noster (2). Qui cum epilepticam convulsionem ex irritamento deduceret membranæ tenuis, cerebri ventriculos succingentis, illuc processit, ut scriberet, *aquam, dummodo non sit permista cum succo bilioso, et propterea non sit coloris flavi, aut viridis, non facere epilepsiam.* Verum est quidem non raro in epilepticorum capitibus reperiri *stagnantes aquas ci-*

(1) De morb. Capit.

(2) C. 16 cit. supra ad. n. 8.

trinas, serum flavum et acre, lympham subfulvam, salis more ferientem linguam, serum citrinum, ut potes vel ex nostra hac Sepulchreti sectione (1) intelligere. Sed tamen Saxonia scire debuisset, Coiterum anatomicum sane præstantissimum *in epilepticis multoties vidisse* aquam *similem* ejus quam in aliis ex capite laborantibus invenerat, hoc est *limpidam, tenuem, et puram;* hancque *pluries quam flavam, vel bili colore similem*, quod et in eadem sectione (2) habes, ut illis opponas quæ paulo post ex Saxonia sequuntur obs. XIX, et præsertim ejus pronunciato quod paulo ante produximus, et in subjectis illi observationi scholiis pariter leges. Ex colore igitur flavescente, cum aquæ inest, stimulum quidem huic inesse conjicimus; sed non omnes quibus stimulare possit, rationes ad illum unum colorem contrahimus. Nam id *acre*, id *salis more feriens linguam*, quod modo memorabamus, vel in aqua limpida latere posse, quis dubitet? Vides certe in hujus sectionis observatione XV, *morbum comitialem ab humore limpido, calido et salso, aquæ fortis aurificum æmulo nonnunquam ortum:* neque in XIII, observatione Mangoltius, aut in XVI Hippocrates colore infectam aquam memorant quæ fecerit epilepsiam; sed hic quidem pituitam in male olente cerebro *erodentem et colliquantem*, ille

(1) Obs. 10, § 2 et in Addit. obs. 7, 8, 16.
(2) Sect. hac 12, obs. 6.

vero seri *saporem acrem, subacidum, et salsum, et parum exedentem* repertum scribit. Itaque cum Slevogtium (1) leges in cane epileptico aquam *citrinam atque turbidam* ad cerebri ventriculos reperisse, aut in Cæsareæ Academiæ Ephemeridibus (2) in epilepticis puero, et viro *multum seri flavescentis* intra, aut circa cerebrum occurrisse; non magis in his esse potuisse stimulum credito, quam ubi ex iisdem Ephemeridibus (3) scies, intra cerebrum juvenis, itemque puellæ, et infantis plurimum *lymphæ* fuisse inventum, quippe quæ, si non *procul dubio*, ut Gerbetius ibidem censuit; at non sine magna veri similitudine *acris* fuit. Quid, si aqua vel sola copia irritare potest? Sed sive multa sit, sive pauca, modo aut mora, aut stimulantibus cujusquemodi particu s additis subinde pluribus, aut paucioribus proportione ad aquæ copiam quæ tunc est, et ad membranarum magis minusve tensarum sensum, irritans fiat; satis, aut ego quidem plurimum fallor, intelligi licebit, qua ratione tunc possit comitialem morbum excitare, illudque etiam fortassis, qui factum sit, ut proposito adolescenti cum urina mota est, tunc primum acciderit epilepsia non secus ac Poggio (4) simul lotium, simul insultuum vis

(1) Dissert. de Processib. Mammillar. § 33.

(2) Dec. 3, A. 6, obs. 181 et Cent. 10, obs. 94.

(3) Cent 3, obs. 14, n. 2, et Cent. 7 in Append.

(4) Supra, n. 7.

augebatur; subducto videlicet humore quo stimulantia corpuscula, quæcumque, aut ubicumque ea essent, diluebantur, quanto ille magis decrescebat, tanto horum vires magis videbantur increscere. Certe autem causa tanti morbi non ex mole, sed ex vi æstimanda est. Sic Fernelius (1) *alias circa meninges, alias in cerebri substantia putridam quamdam et glutinosam saniem fabæ quantitate* deprehendit, *quæ crudelis hujus et immanis affectus fomes fuerit.* Ad hæc tamen, duo posse dici non ignoro, alterum, esse qui observationibus et experimentis freti, pernegent, a membranarum cerebri irritatione convulsiones oriri; alterum, aquam istam, quam nos harum esse causam conjicimus, effectum fortasse esse posse. Quorum illud erit infra (2) expendendi locus; hoc vero minime necesse est ut ad discutiendum aggrediar, sive quia non ut convulsiones semper, ita semper aqua; quod vel ista Sepulchreti sectio (3) docet, est in epilepticis, sive aliis etiam rationibus; cum satis hic quidem sit illud unum regerere, me aquam interdum epilepsiæ esse causam, non pro certo affirmare, sed suspicari duntaxat, ac conjicere : minime autem æquum esse, suspicionem altera objecta suspicione funditus convelli posse, existimare. Sed ad reliquas in quibus aqua

---

(1) In Addit. ad hanc Sect. obs. 1.

(2) N. 21.

(3) Obs. 34, 36, 38, etc.

interdum fuit, interdum non fuit, nostras, aut amicorum observationes pergamus.

12. Vir qui coquinariam exercebat, morbis urinariarum partium antea obnoxius, ob assiduam, nec levem, qua prehensus fuerat, febrem in Bononiensis S. Mariæ *de Vita* nosocomio decumbebat. Vidi sanguinem, quem miserant, ita in vitreo vase concrevisse, ut hujus undique parietibus adhærens, serum omne supra se extrusisset, quod paucum erat, et cruentum. Pejus habere pergebat, præsertim vespere. Die ab initio febris circiter duodecima epilepticus mortuus est. Hujus ut morbum non multum sane observaveram, ita dissectioni non interfui: quam peregit idem qui mihi postmodum narravit, Sebast. Ant. Trombellius, studiosus tunc juvenis, nobilis postea Bononiæ medicus, et chirurgus. Venter nihil aliud spectabile habuit, quam renes, quorum alter rotundus, et carcinoma quadantenus referens, calculos continebat; alter vero; credo, quod illius quoque suppleret officium; erat pene duplo major quam par esset. Thorax præter pleuram inflammatam, cor, et vasa majora turgida exhibuit nigerrimo, et valde fluido sanguine, et decima a morte hora calente. Caput denique vascula omnia, quæcumque per cerebri superficiem repunt, rubicunda valde, et turgida ostendit; in ventriculis autem cerebri aquam paucam, eamque lymphæ instar limpidam.

13. Si aquam hic accusare non placet; referas

licet epilepsiam ad cerebri vascula universa, quæ sanguine ejusmodi, a febre quoque agitato, et comminuto, adeo tumida, cum tenuem, cui intexta sunt, meningem distraherent, non irritare non poterant. Quod si non omnibus quibus ea turgent vascula, morbus comitialis oboritur; fortasse in ea minus tensa meninge discriminis causa quærenda est. Non paucos profecto distentis iis vasis in eum morbum incidisse, Sepulchreti eadem circa quam versamur, sectio indicat. Namque, ut XX observationem mittamus, quæ et sub num. XXXIII iterum proposita est; in additamentis observatio II quæ ipsa quoque rursus pari inconsiderantia sub num. XI affertur, *inflammatam* exhibet cerebri partem, VI autem ea vasa *tensa et turgida*, et XV *turgidissima*. At enim, inquis, his omnibus non vasorum turgentia solum, sed et effusus intra calvariam sanguis fuit. Fateor; sed in his omnibus non epilepsia tantum, verum insuper apoplexia, si diligenter attendas, gravissima fuit, quæ epilepsim excepit; ut proclive sit conjicere, donec vasa turgida duntaxat, et ruptioni proxima tenuem meningem distrahebant, epilepsiam: cum vero jam rupta sanguinem effuderunt, apoplexiam attulisse. Quod ne forte a me temere dictum putes; hanc etiam quam mecum Nicolaus Mediavia communicavit, perbrevem legito observationem.

14. Bajulus annorum circiter quadraginta, cum per eos dies, videlicet circa medium sextilem anni 1729, multis se vel supra quam solebat, tum

laboribus exercuisset, tum cibis, in primisque fructibus implevisset; in comitialem incidit morbum, quo nunquam antea vexatus fuerat, eoque paucos intra dies in nosocomio confectus est. Caput, quod solum dissectum fuit, nihil quidquam habuit attendendum, si vasorum cerebri turgentiam excipias.

15. Casum Apellæi Larissæi, quem in extremo scholio ad XIX sectionis hujus observationem memorari vides, si in ipso V Epidemiorum libro (1) perlegeris; propositi similem in eo cognosces, quod ille hujusmodi morbo interemptus est, cum esset *valde vorax multi cibi*, et *multum luctatus*. Simul fateberis ad præcavendas hujus præsertim generis epilepsias, sanguinem neque nimis per magnos labores æstate præcipue exagitandum, neque multis cibis, fermentescentibus præsertim, augendum, et si forte auctus sit, opportunis detractionibus esse minuendum, secundum ea medicorum felicia exempla, quæ in scholiis ad observationem XXXV tertio loco invenies commemorata. Unde intelligas licet, tametsi turgentia intra cranium sanguifera vasa non essent ipsa, ut in certa meningum, aut cerebri dispositione conjicimus, causa epilepsiæ; non fore tamen inutile rem novisse, quæ causæ vires fovere saltem, et augere possit. Quod et de aliis quibusdam re-

(1) N. 11.

bus dictum puta, quas in cerebro non epilepticorum duntaxat conspectas esse a nobis, superiores cum his collatæ ostendunt epistolæ. Quidquid enim in quocumque cadavere præter naturam deprehendimus, non reticemus, et an morbi prægressi causa aut per se, aut cum aliis conjunctum, potuerit esse, perquirimus, conjicientes quidem sæpius, raro statuentes. Neque enim præterit, fieri posse, vera ut causa nostros sensus omnino fugiat cum in aliis morbis pluribus, tum in his præsertim qui ad cerebrum attinent : itaque nihil usquam vitii a perspicacissimis viris aliquando post epilepsiam, vel idiopathicam, fuisse repertum, ut observationes docent quædam in Sepulchretum (1) relatæ; quanquam dubitare licet, an omnes habitæ fuerint post epilepsiam idiopathicam, et prudenter fecit Saltzmannus, cum in earum prima conjicit, feminam quæ epileptica dicebatur, et vitiosi nihil in cerebro ostendit, *aut epilepsia non laborasse, aut epilepsiam fuisse per consensum.* Et sane Thomas quoque Bartholinus (2), *epilepsia per inferiorum partium consensum raro*, inquit, *sui in cerebro relinquit vestigium.* Sed nos ad vitia cerebri ipsius peculiaria, et manifesta veniamus.

16. Mulier annos nata ad sexaginta, jam ferme a biennio epilepsiæ obnoxia, ante mensem deni-

---

(1) Sect. hac 12, obs. 36, 38, § præsertim 2.

(2) Cent. 2, Hist. Anat. 92.

que, cum ab ea concidens, caput allisisset, in hoc nosocomium excepta est. Non apparebant a primo externa signa læsi cranii; sed neque interna læsi cerebri. Illud postea intellectum est allisum fuisse ad medium ossis verticis sinistri; quanquam ibi, cum os retexissent, nihil apparuit mali. Ad cerebrum autem nihil omnino attinebat, nisi epilepsia, sed hæc consueta, cujus accessiones sæpe ad hunc modum recurrebant. Leviter primum tremebat, dein, quasi rigida, immobilis, et taciturna jacebat, donec ad se rediret. Tunc semel quidem videri potuit delirasse; nisi quod credita est potius, quippe quæ ab accessione modo emerserat, ob relictam ab hac quamdam quasi stupiditatem, minus apta respondisse. Novissime autem delirium evidens fuit, et cum acuta febre conjunctum, leve tamen, neque ullo præterea alio affecti cerebri indicio stipatum. Quin tres, an quatuor postremos dies, debilitato jam pulsu, mente iterum constitit, donec vivendi finem fecit circa medium decembrem anni 1741.

Cadaveris urinarias, et genitales duntaxat partes, præter caput, dissecuimus. In illis nihil non secundum naturam esse visum est, si fundum excipias uteri cujus interiorem faciem totam invenimus ex colore cruento subnigram, sic tamen ut hic color parum alte in uteri substantiam descenderet. Id ad menstruum sanguinem non attinuisse, cum mulieris indicabat ætas, tum frustra tentata subjectis digitis uteri pressio confirmavit;

nihil enim sanguinis prodiit. Cranium diligenter inspectum a facie quidem interiore, non obtulit quidpiam adnotatione dignum ; quamvis exterius ea ruberet ossis sedes quæ supra indicata est. Quin etiam cum posterior ossis utriusque sincipitis externa facies quasi depressa appareret ; nihil in ea quæ intus respondebat, quod esset præter consuetudinem inventum est. Meninges ubique integræ, ut ne vasa quidem turgida haberent. Sed vix dura detracta fuerat, cum animadversum est, in cerebri hemisphærio sinistro tertiam anteriorem partem multo humiliorem esse sua compari, multoque molliorem, neque in summo tantum, sed ubique penitus, ne basi quidem excepta. Scilicet ob eam mollitiem ita subsederat : quæ mollities cum in corticali substantia erat, tum multo magis in medullari. Hæc enim potissimum in quamdam quasi *gelatinam* magna ex parte mutata erat, ex cinereo subfuscam, et tamen ferme pellucidam : quod vitium priorem quoque lateralis ventriculi portionem comprehenderat, quæ intra propositam hemisphærii illius partem continebatur. Nusquam gravis odor, nusquam pus, aut sanguinolenti aliquid in ea *gelatina ;* ut peculiaris generis esset id vitium. Sana omnia in reliquo cerebro, et cerebello, vix ut aquæ, fortasse a sectione rubescentis, tantum esset in singulis pariter lateralibus ventriculis quantum cochleari uno capi posset. Aquæ etiam aliquid, dum cranium circumsecaretur, effluxerat.

17. Permirum omnibus qui aderant, videbatur, cum tantæ partis cerebri vitio tanto tamdiu mulierem ita vixisse, uti supra expositum est, sive id vitium ante capitis allisionem inceperat, sive post eam denique inchoatum erat. Quorum hoc indicare videtur vitii sedem in eodem latere, in quo caput allisum fuerat. Illud tamen, si quidem epilepsiæ causa erat, morbus qui tanto antea infestaverat, plane requirit: nec alia mihi desunt exempla ejusdemmodi ferme corruptionis cerebri nullo ictu prævio, quorum unum, si epistolam relegas V (1), in altera muliere facile agnoscas; quanquam medullaris illa quasi colliquata, et inodora cerebri substantia habebat aliquid cruenti admistum, et apoplexiam fecerat cum resolutione in opposito corporis latere, non epilepsiam, tametsi multo minus spatii occuparet: quod discrimen sedi illi quam tenebat, maxime attendendæ, ad thalami nervi optici latus, est fortasse tribuendum, quantum tamen sinit exemplum alterum, quod ita se habet.

18. Vir brevi statura, gracili habitu, comitiali, quo prehendi solitus erat, morbo gravius recurrente, intra paucissimos dies sublatus fuerat. Cadaveris plerasque partes cum diligenter scrutarer aprili mense anno 1722, in ventre animadverti renem dexterum majorem sinistro. In thorace exi-

(1) N. 6.

gua hic illic ossis inchoamenta in arcu magnæ arteriæ. In capite præter alterius vertebralis arteriæ, ejusque in quam influit, arteriam basilarem vocitat cel. Winslowius (1), inæquales nonnullis in locis dilatationes, nihil quidem in vasis cæteris adnotandum fuit quæ neque inania erant, neque sanguine præter naturæ modum distenta. Nec aqua fuit usquam effusa. Verum ad extremam partem utriusque thalami nervorum opticorum color ex fulvo nigricans indicium fecit vitii subjectæ medullæ: et sane quantum hujus substantiæ alte eo descendente colore inficiebatur, tantum et æquo mollius fuit, et veluti semicorruptum aspicientibus apparuit.

19. An huc attinet ea *macula*, de qua in Sepulchreto (2) affertur locus Henrici Petræi? *In sectione epilepsia defunctorum nullum obstructionis vestigium apparet, sed modo macula, modo humor ater et spumosus, modo nihil prorsus.* Macula certe in utroque producto exemplo (3) mihi indicio fuit latentis proxime vitii, quod, altius secando, se prodidit. Cæterum ad hoc peculiare corruptionis cerebri genus referendum videtur quod in eximio viro Alexandro Marchetti, post duos epilepticos insultus non multis interjectis diebus forti apoplexia sublato, animadver-

(1) Expos. Anat. tr. des Arter. n. 99. et suiv.
(2) Sect. hac 12, obs. 14.
(3) N. 47 et 18.

sum est (1). *Substantia* enim *corticalis cerebri admodum tenera erat, ut etiam leni attactu in fluidam substantiam converteretur, quasi nunquam cohæsisset.* Eodemque referenda est, nisi quod longe profundior fuit, ea corruptio quam Ernestus Gottl. Schmidtius (2), et Carolus Curtius (3), hic in juvene muliere post apoplexiam, ille in milite post gravissimos dolores, et mala alia capitis, hujus ictum consecuta, viderunt. Primus enim non modo totius hemisphærii dexteri transmutationem deprehendit ita ut ejus substantia *gelatinæ cuidam liquidiori, sive colliquamento potius similis esset, levissimoque contactu difflueret,* sed et eamdem transmutationem ad hemisphærium quoque sinistrum *variis locis itidem progressam.* Alter vero dexterum totum hemisphærium, et ejus meninges quoque offendit in mucosam substantiam mutatas, ut cultri mucronem attollentem sequens, in fili modum duceretur. Sed in apostema evidentius, aut non hujus generis transierat anterius hemisphærii utriusque extremum in ignoto viro, quem mortuum in via publica inventum, secuit Cl. Kaavius (4). Erat enim *in mucum flavum fœtidum versus* cerebri *cortex, ut vascula piæ matris libera in illo fluctuarent.* Fœ-

---

(1) Eph. N. C. Cent. 7 in Append.
(2) Obs. Chir. Tetr. obs. 3.
(3) Discussioni di un raro morbo cutan. etc. in una nota.
(4) Nov. Comm. Acad. Sc. Petropol. t. 1, Obs. Anat. 3.

tor autem in nulla alia est ex propositis observationibus memoratus, imo in aliqua diserte negatus, et defuit certe in quatuor nostris, quarum ultimam in quadam anu, post apoplexiam mortua, habuimus et alias (1) ad te mittemus. Verum, ut ad feminam redeamus, quæ caput alliserat (2); an quod ejus in cerebro vitium invenimus, ita ortum sit, ut in tribus aliis per nos dissectis, itemque in Marchetto, et Curtii muliere, an illam potius allisionem, ut in milite clari Schmidtii sit consecuta, judicium tuum facimus, et vel multo magis in uno atque altero, de quibus jam scribemus.

20. Virum crasso ligno in caput incidente percussum, epilepticæ affectiones, quibus etiam antea obnoxius fuisse dicebatur, multo sæpius per eos quibus postea vixit, menses, et certe ultimis hebdomadis corripiebant. Præterea tremore assiduo quatiebatur tanto, ut per vincula cavere debuerint, ne e lectulo excideret. Amaurosis quoque supervenerat; nihil enim jam cernebat, quamvis nullum in oculis appareret vitium, præter dilatationem pupillarum. Cæterum, quod ad reliquas attinebat actiones, quæ dicuntur animales, neque ipse querebatur, neque aliis læsus videbatur, nisi quod minus promptus erat ad respondendum. Sic affectus, sensim denique mortuus est.

(1) Epist. 57, n. 14. Vid. et Epist. 60, n. 4.
(2) Supra, n. 16.

Caput nobis dissecandum cessit cum in gymnasio anatomen doceremus mense februario anni 1728. Cranii fornix, si loca quædam exciperes, in quibus secundum naturam crassus, introrsum protuberabat, ubique erat usque adeo tenuis, ut credi vix posset. Quin certo in loco qui ad os attinebat sincipitis dexterum, foramen habuit ellipsis propemodum forma, paulo minus quam ut apicem admitteret digiti minimi, membrana occlusum, nullo prorsus aut ad ejus oras, aut usquam in cranio toto vel minimo cariei indicio. Ei tamen ita ut dixi, occluso foramini, in subjecta dura meninge foraminulum respondebat, ex quo serum colore fusco prodibat. Foraminulum communicabat cum cavea, magni ovi capace, plenaque sero ejusmodi fusco, in quo sanguis concretus, non multus, subsidebat. Erat ea cavea abnormi forma, et inæquali intus superficie, cui quæ partes cerebri circum proximæ erant, eæ pravo colore, qui semicorruptam substantiam indicaret, fusco obsoleto inficiebantur, præsertim vero basis cerebri ea pars quæ regioni posteriori imposita est orbitæ dexteræ, et corporis striati item dexteri pars anterior, quæ insuper subsidebat. Sed et nervi optici ejusdem lateris thalamus, quamvis a cavea remotior, strigosus videbatur. Nervus tamen uterque opticus, intra cranium, extraque inspectus, uti etiam utriusque oculi particulæ, diligenter a me dissectæ, nihil usquam vitii quod quidem sub

sensus caderet, ostenderunt, sive colorem sive magnitudinem, firmitudinemque, sive structuram spectarem. Cæterum etsi hemisphærium sinistrum cerebri nihil habuit eorum quæ in dextero adnotata sunt; in laterali tamen sinistro ventriculo multa erat aqua pellucida; choroides autem plexus decolor, cum paucis, parvisque vesiculis: tum cerebrum universum subflavo obsoleto colore, et vasis nigro sanguine valde turgentibus. Pituitaria denique glandula plurimum depressa, et parva; non tamen dura.

21. De amaurosi in utroque oculo oborta, quamvis esset cerebrum ab altera duntaxat parte vitiatum, non est hic scribendi locus (1), ut neque de tremore illo assiduo, seu mavis motibus convulsivis. De abscessu autem epilepsiam in eodem viro saltem multo sæpius ciente, conferas velim indicatam supra (2) Alexandri Marchetti dissectionem; in ejus enim cerebro præter id quod ibi dictum est, abcessus quoque non ita dissimilis fuit. Habes præterea in Sepulchreto (3) observationes Fernelii, et Smettii: quarum illas, etsi etiam alio loco repetitas videbis, malo tamen in primo legas, ubi se, ait, comitialis, qui in cerebro fit morbi *causam interdum deprehendisse cerebri abscessum esse: interdum corruptam me-*

(1) Vid. Epist. 13, n. 6.
(2) N. 10.
(3) Sect. hac 12, obs. 2 et 21, n. 1 et 2.

ningis portionem calvæ adhærentem. In proposita enim a me historia utramque habes causam et cerebri abscessum, et meningis, parvam quantumvis, utriusque tamen, corruptionem a perforante pessimo humore inductam. At enim Willisius, inquies, hanc causam alteram non accipit, quippe qui, ut in Sepulchreto quoque (1) legeris, neque ex abscessu in crassa meninge excitato, neque ex pure inde fœtidissimo alteram quoque meningem exedente, neque ex magna illius, per terebellum imperiti chirurgi, dilaceratione quidquam viderit epileptici accidisse. Ego vero, præter hæc, Ridleyanum illud (2) minime ignoro experimentum, in cane habitum qui ex perforatione duræ meningis, *convulsionis cujusvis expers fuit.* Nihil horum negare ausim. Discriminis potius causam quæram inter hæc, et contrarias aliorum observationes, contrariaque experimenta. Atque ut de multis ad pauca sermonem contraham; legisti certe in historia Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensis (3) deprehensam in adolescente causam diuturnæ, et progressu temporis, vi et accessionum numero crescentis epilepsiæ, minima videlicet ossicula, quæ basim in crassa habebant, acutissimos autem apices sic contra tenuem meningem conversos, ut hanc non com-

(1) Sect. hac 12, in Schol. ad obs. 1.

(2) Act. Erud. Lips. M. Maj.

(3) An 1711, Obs. Anat. 6.

pungere, eoque magis, quo magis crescebant, non possent. Vidisti quoque; ut nunc alia Italorum experimenta prætercam; vidisti, inquam, in Bononiensis Scient. Academiæ Commentariis (1), cum vir clarus Petrus Paulus Molinellus retectam in parte vivo cani *duram matrem iterum et sæpius pungeret, observasse, canem convulsionibus torqueri variis, præsertim cum ea pars duræ matris pungeretur, quæ maxime ad os adhærebat.* An igitur causam ejus, quod apparet, discriminis ab hac ultima experimenti parte repetemus, conjicientes id quod ratio quoque ipsa confirmat, nisi æque tensæ meninges sint, æquales ab earum irritatione effectus non esse expectandos. Quod vero magis sint tensæ, non solum adhæsio ad os, sed et alia, ut vasorum distensio in utraque, et justo major durities cerebri in tenui, quæ proxime ipsum convestit, possunt efficere. Quæ duo fac memineris fuisse a nobis in quibusdam, de quibus supra (2) dictum est, cadaveribus, et in hoc præsertim, de quo loquimur, si non conjunctim, at certe seorsum adnotata. Sic enim facilius conjecturas accipies quas in ægris illis proposuimus de membranarum cerebri irritatione. Ad eumdemque modum intelligere etiam poteris quod alibi in laudatæ Regiæ Academiæ

(1) Tom. I. ubi anatomica.

(2) N. 9, 12, 14.

historia (1) relatum est de parvorum ossiculorum aculeis ex altero latere sinus falcis superioris extantibus, epilepticas accessiones cientibus, nullo levamine, nisi ex magnis sanguinis detractionibus. Contra in illo Ridleyi cane duræ meningis perforationem *hæmorrhagia* præcesserat, quæ, si levior fuisset, non esset ab experimenti auctore memorata. Unde laxitas tanto facilius esse potuit quod ea pars meningis quæ perforata est, ossi amplius non adhærebat. Nihil autem prohibet in una, aut altera a Willisio, inter plurimas fortasse de industria, selecta, exesionis, et perforationis meningum observatione, laxitatis causas, si non ejusdemmodi, at aliquas suspicari: quæ laxitas si in juvene, itemque in duce illo fuisset, de quorum altero habes in hac Sepulchreti sectione observatione IV; de altero autem observatione XXVII, et fusius in sectione prima, observatione LXIX perperam a typographo inscripta XLIX; non illi credo pustulis *erosa* dura meninx epilepsiam attulisset, neque huic *sat magnum os ad instar lapidis stellati acutum, suo acumine membranæ* duræ *inflammationi atque corruptioni* æque facile *dedisset occasionem*, cum *Herculeo morbo* conjunctæ.

22. Illud autem acutum os *in medio cerebro* deprehensum, cum meningem crassam acumine

(1) An 1734, Obs. Anat. 2.

læserit suo, facit, ut inter utrumque hemisphærium ipsum positum fuisse, conjiciam, sicut ad falcem, proximasque meningum partes, non ad cerebri substantiam, attineret, præsertim cum observationis auctor, ut omnem amoveret suspicionem ossis a proximo forte diffracto olim cranio illuc delapsi, nequaquam dixerit id quod inculcare non omisisset, nunquam præfuisse vulneratæ illius substantiæ gravia constantiaque symptomata; sed tantum addiderit, *nullum animadversum* esse *signum quondam disrupti cranii, aut cicatricis relictæ*. Quæ verba me admonent, ut occurram dubitationi tuæ. Quærere enim potes, num in eo de quo agimus, viro animadversum calvariæ foramen ablato inde a chirurgo post ictum, an exeso olim ossi credam esse tribuendum? Neutram ego causam hic posse agnoscere mihi videor, quando nullam, post ictum adhibitæ chirurgiæ factam fuisse mentionem, scio, nullumque cicatricis aut supra, aut infra foramen vestigium conspexi, neque ullum cariei, quæ cranium affecisset, indicium; ut non secus ac Lancisius (1) de non dissimili eodem in osse viri apoplectici reperto foramine, interdum potius cogitaverim, in tenuissimo alioquin cranio imperfectam illam, neque osse expletam particulam a primordiis relictam esse. Verumtamen

(1) De Subit. Mortib. obs. 1 mortuor.

cum vicissim recordor, descripti in cerebro abscessus caveam ei foramini subjectam, ibique utramque meningem foraminulo, cum cavea communicante, pertusam fuisse, non parum sane hærere me, fateor. Itaque observationem huc potius adjungam Nicolai Mediaviæ, quam conferre cum hac possis; simul enim cum certis cranii exesionibus abscessus cerebri, et comitialis morbus conjuncti fuerant.

23. Mulieri in superiore frontis parte tumores duo venerei extabant ex iis qui *gummata* vocitantur. Ob eos dato hydrargyro saliva evocata est. Itaque sinister excidit, dexter mansit. Unde ille exciderat, prominentia apparuit pulsans. Constabat mulierem, antequam hydrargyro uteretur, epilepsiæ obnoxiam fuisse: et sane in media quoque curatione semel, hac autem absoluta, iterum agitata est convulsionibus, spumis ore profluentibus. Denique, nulla parte corporis resoluta, sopore quasi quodam, ut raro loqueretur, jam dies aliquot affecta, interiit circa medium octobrem, anno 1739.

Cranio et cerebro diligenter perlustratis, inventum est, illam quam memoravi, prominentiam membrana quadam obtegi non tenuiore quam crassior charta, ab nostratibus dicta *cartone*; sed flaccida, ut inter digitos contrita, facile disrumperetur. Ea membrana utriusque ibi meningis tenebat locum; suberat enim corticalis cerebri substantia, inde usque ad medullarem

æquo durior, non minus videlicet, quam hepatica est. Sed hemisphærium reliquum sinistrum, si posteriorem partem excipias, contra erat multo mollius quam par sit. In eodemque cavea erat, parvæ nucis juglandis magnitudine, lividis mollissimisque ex medullari substantia parietibus comprehensa, ex qua in summo aperta humor primum nigricans, tum seri habitu, et colore, quo filamenta quasi quædam innatabant, effluxit sine ulla graveolentia. Imminebat hæc cavea anteriori parti lateralis ventriculi, quocum minime communicabat, ut neque cum illa quæ descripta est, prominentia; quin ab hac distabat digitos transversos circiter duos. Cæterum ei prominentiæ respondebat in cranio foramen ellipsis forma, oris undique æqualibus non secus ac si lima essent lævigatæ. Hæc a sinistris. A dextris autem nihil in cerebro adnotatione dignum fuit. Quod ad cranium attinet; tumor ille qui non exciderat, dexter necdum ad interiorem cranii faciem exedendo pervenerat. Alio tamen loco, quo loco os prorsus deerat, crassa quædam membrana suberat; an quod tumor inde alter, dato hydrargyro, alias excidisset?

24. Dissectionem hanc si cum iis paucis compares, quæ ad veneream cranii cariem, et gummata spectant in ea circa quam versamur, Sepulchreti sectione de Epilepsia (1); pluris fortasse

(1) Obs. 3, et in Additam. obs. 3.

facies, quia gummata quid in cranio, et proximo cerebro consecutum sit, docet. Cæterum apostema ad gummata pertinuisse, non protinus, ut opinor, existimabis (1), sicuti ex adverso attinuisse censebis duritiem illam, quæ in subjecta ipsi gummati corticali cerebri portione relicta est. Et illud tamen, et hanc in epilepticis aliquando inveniri, certum est. Quod de apostemate cum vel ex pluribus sectionis ejusdem observationibus (2) pateat; nonnulla de ipsa duritie indicabo. Omissis igitur quæ ad cerebri universi firmitudinem attinent æquo majorem, qualis una est in sectione eadem (3), altera in historia Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensis (4), tertia a me supra (5) descripta est; certæ partis duritiem animadvertisse memineris Antonium Pacchionum (6), qui in epileptico Cardinali cerebri corticem qua insigni hydatidi respondebat, *ad eam resistentem consistentiam devenisse*, invenit, *quæ plane skirrhosa videretur*. Celebrem autem virum Joannem Fantonum (7) in pueri capite quem epilepsia sustulerat, *præduram portionem callosi cor-*

(1) Vid. tamen Epist. 58, n. 9.
(2) Obs. 2, 20, 21, § 2 et in Addit. obs. 5.
(3) In Addit. obs. 8.
(4) An 1705, Obs. Anat. I.
(5) N. 9.
(6) Epist. ad Scrok.
(7) In Pacchion. Animadv. 22.

poris cerebri, et nihil præterea morbosum reperisse. Huc adde claros viros Abr. Kaavium (1), et Balthasarem Walthierium. Ille enim in classiario milite, epilepticis insultibus diu obnoxio, et in horum postremo, qui longe violentissimus fuit, repente mortuo, cum alia, tum cerebri corticem non modo ubique *multum induratum*, sed *multis in locis skirrhosum*, *in aliis quasi cartilagineum* præsertim *quo propior erat vertici*, deprehendit. Walthierius autem ad me cum aliis de quibus antea (2) commemoravi, observationibus hanc quoque misit, cujus summam continuo adscribam.

25. Vir annorum triginta quinque, habitus gracilis, dolore capitis frontem versus cum sensu ponderis correptus, bene multis quæ intra biennium celeberrimi imperaverant medici, frustra peractis, incidit in cursum sanguinis ex naribus, qui postquam magna copia erupit, per se dein fluere desiit. Post id, orbatus olfaciendi facultate, deinde epilepticis prehensus insultibus, his sæpius ad annos duos conflictatus, novissime obierat.

Calvaria reclusa, nihil ab natura alienum inventum est, nisi ad cerebri anteriora, ubi in sinistro quidem latere aliqua sanguinis copia effusa, a dextris autem versus eum processum quem

(1) In Comment. cit. supra ad. n. 19, Obs. Anat. 2.

(2) N. 3.

cristam galli anatomici vocant, cerebrum ipsum durum atque callosum, arctissimeque connexum cum dura meninge deprehensum fuit.

26. Verisimile est spiritus animales in tumultuarios motus reflecti quotiescumque aliqua de causa velocius acti, ad certa quædam loca pervenerint cerebri ob callosam duritiem, aut ob interpositum apostema prorsus impervia : quanquam et apostema videtur posse aliquid ex se in viciniam emittendo, turbas ciere. Ut ut est, si a cerebri duritie, si ab apostemate, si ab sui generis abscessu, si a vasorum distentione, si ab aqua aut multa, aut pauca, aut flava, aut limpida, si ab aliis præterea causis epilepsiam fieri, aut, si harum aliquas pro effectibus habere mavis, at foveri saltem, servari, augeri posse, non negas; vides profecto, quam difficilis sit aliquando ipsius curatio, atque adeo ut vires artis excedat.

Vides simul, cum has non excedit, quam varia curatio esse debeat, tunc quoque cum epilepsiæ causa intra cranium est, non modo cum extra ipsum, cujus etiam epilepsiæ, variæque ejus curationis aliquot supra exempla protulimus. Quamobrem nonnunquam immerito, sæpe merito accusantur medici, iique præsertim qui una omnes epilepsias ratione ac modo aggrediuntur. Verum hæc per alios quoque morbos late patens necessitas variæ ac multiplicis curationis summam facit in recte medendo difficultatem : quam ut anatomici, varias unius morbi causas retegen-

do, magis semper magisque demonstrant; sic utinam medici varia variarum causarum signa adnotando, possent pariter magis magisque extenuare. Quod quidem desperandum usquequaque non est, modo utrique, illi quidem accurate secando, hi vero diligenter observando, unanimes, ut par est, in re tanti momenti suas quique partes agant. Quarum utrasque, aut certe alterutras suscipe, quæso vel potius tuere, ut facis, si me deserere non vides meas. Vale.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA X.

Agitur de Convulsione, et Motibus convulsivis.

Affectiones hæ quæ sectione XIII in Sepulchreto proponuntur, sæpe adeo se aliis adjungunt, ut in plerisque observationibus diserte admoneat Bonetus, ipsas ad sectiones alias sui operis attinere. Nostræ autem consuetudinis cum minime sit non modo in una; id quod subinde illi, atque adeo in sectione hac quoque (1) excidit; sed ne in variis quidem suscepti operis partibus easdem observationes repetere; noli hic plurimas non infrequentis alioquin mali a nobis expectare: sed si plures cupis; in iis quæres epistolis, quas alias, ad vulnera præsertim spectantes, mittemus, aut in plerisque etiam earum quas antea misimus, et præter cæteras, in postrema. Neque enim sine convulsivis agitationibus vera esse potest epilepsia: quamvis illæ possint, ut sæpius videmus, sine hac. Cujus discriminis caussam, cum illæ a cerebro sunt, certam quidem et exploratam ab eo requires qui scire se credat; qua in cerebri parte qui motus fiant, sentimus,

(1) Confer. obs. 7, cum. 22, § 1; obs. 13, cum. 33; obs. 19, § 2, cum. § 4.

aut cum ullo modo cogitamus. Ego qui nihil nisi conjecturas dare possim, historias malo, quam conjecturas proferre, quæ si rem debeant quoquo modo definire; hic quidem prorsus commentitiæ sint, oportet: si veri similitudinem sequi; nimis generatim, universeque excogitatæ. His tamen potius quam illis utor, quandocumque uti necesse est, quippe quæ longe minus esse videntur erroribus obnoxiæ, multoque paucioribus tum verbis egent, tum postulatis, imo his adeo facilibus, atque perspicuis, ut ponantur sæpius, quam exprimantur: velut si dicam, irritationem quæ convulsiones facit, si ejusmodi sit, ut aut vi, aut modo, aut loco, aut ratione alia aliqua intercipere, aut omnino pervertere simul possit ad tempus aliquod eos motus, qui ad sentiendum, cogitandumve in cerebro fiunt, tunc non convulsiones modo, sed epilepsiam ipsam esse facturam. Sed ad historias Valsalvæ primum, tum deinde et nostras veniamus.

2. Juveni viginti sex circiter annorum primum fauces nonnihil intumuerant; appetitus autem dejectus erat. His post aliquot dies accessit convulsio brachii sinistri, ut totum immobile esset, atque inflexibile, deinde autem universo corpori idem accidit repente quod brachio acciderat; ut nullo modo jam æger posset in ullam partem se movere; sed recto, ut jacebat, corpore immobilis, rigidusque perstaret, nisi quod postea manus duntaxat, et pedes movere nonnihil potuit.

Illatus autem fuerat in Bononiense S. Mariæ *de vita* nosocomium, ubi et febris, et convulsio qua tenebatur, agnita est, quam videlicet τιτανον appellant Græci. A primo quo hac toto corpore prehensus est die, ad mortem usque multum sudavit. Mors autem, die quinto ineunte, novam contractionem quæ corpus in latus curvavit, secuta est.

In cadaveris cute multæ rubræ maculæ; in cerebro autem nihil adnotatione dignum occurrit præter perpaucum serum, idque salsum, in sinistro ventriculo. Thorace aperto, in sinistro ejus cavo aquæ unciæ aliquot repertæ sunt: pulmo autem uterque multum rubens; ad dorsum præsertim: pericardium sero omnino plenum. Sanguis parum ab naturali fluore recesserat.

3. Affectioni huic non adeo frequenti illud insuper accessit quod Mercuriali meo (1) visum fuisset longe rarissimum, ut corpus in alterutrum latus per convulsionem flecteretur. *Nunquam*, inquit, *videbitis convulsos in alias partes contrahi, et in alias figuras, quam in tres enumeratas*, videlicet ut aut recti sint, aut antrorsum curvati, aut retrorsum flexi; nunquam autem dextrorsum, aut sinistrorsum. Quod autem hunc tetanum per aliquot dies faucium præcessit incommodum, num sub eo latuit ipsius tetani ini-

(1) Prælect. Patav. l. 1, c. 25.

tium? Sic enim hunc *aliquoties* animadvertit Wepferus, ut in sectione hac (1) Sepulchreti leges, *in principio gulæ* incipientem cum *quadam deglutiendi difficultate*, quam *tertio die* manifestus excipiebat tetanus. Porro multus sudor qui perpetuo profluxit in eo juvene, num id levaminis attulit, ut manus pedesque nonnihil moveri cæperint? Sane Bontius, quod in eadem sectione (2) videas, experientia edoctus apud Indos, quos inter, hujus generis malum æque familiare est ac alibi rarum, inter cætera commendat quæ sudorem moveant. Sed hic fortasse utilior est cum affectio frigori successit, cui temere calefactum corpus expositum fuerit, ut in milite quem memorat (3) *per integram noctem ebrium in solo decubuisse*, in tribusque aliis; quos Patavii scio, cum mero calentes frigidæ se auræ commisissent, pariter rigidos esse factos, pariterque *intra quatuor dies*, ægre uno evadente, periisse, qu madmodum per supervenientem malignam febrem is puer evasit, quem ibidem (4) videbis *ex suppresso sudore in paroxysmo febrili* in tetanum plerarumque partium incidisse. Scilicet Hippocratis prædictionem (5) hi duo non secus

(1) In Addit. obs. 2 et in Schol.
(2) Obs. 15 in Schol.
(3) Obs. ead.
(4) Obs. 32 in Schol.
(5) Sect. 5, Apho. 6.

ac illi, et ferme etiam juvenis de quo loquimur, quanquam alii aliter, comprobarunt; quam Cornelius Celsus (1) ad hunc modum reddidit : *Ea mala sæpe intra quartum diem tollunt : si hunc evaserunt, sine periculo sunt.* Alibi tamen hujus morbi finem longius Hippocratem distulisse animadvertit doctissimus Swietenius (2), qui dilationem hanc nonnunquam accidere, accurate scripta, et in nonnullis cum hac Valsalvæ conferenda, tetani observatione confirmavit.

4. Rubras autem maculas, quæ multæ cadaveris cutem fœdabant, an secundum Boerhaavii (3) placita ex eo deduces quod *musculi nimis rigidi sanguinem excludebant*, isque propterea sub cutem qua minus resistit cellulosa tunica, se se effundebat? nam pulmonum rubor, isque ad dorsum magis, præsertim cum sanguis etiam post mortem suum conservat fluorem, minus habet admirationis. Ob ejus autem, a musculis exclusi, moram hic illic majorem, minoremve, faciliorem aquosæ partis secretionem factam intelliges, unde plurimus ille sudor, et in cava hæc, aut illa seri effusio : nisi hoc mavis ibi collectum credere viis per quas recedere debuisset, convulsione contractis. Quod si haud alias fuisse causas suspicaris, ob quas serum sit in cerebro quoque ani-

(1) De Medic. l. 4, c. 3.

(2) Comm. in Boerh. Aph. §. 712.

(3) Prælect. Acad. in Med. Inst. § 732.

madversum, ideoque pro tetani effectu, non pro causa, habendum videri, præsertim cum perpaucum fuerit, et in altero duntaxat ventriculo deprehensum; fac simul in mentem veniat, hoc tamen fuisse salsum; quæ res de pericardii, et thoracis sero minime a Valsalva adnotata est; et majorem, aut certe extremam hujus convulsionis vim in altero potissimum corporis latere apparuisse.

5. Virgo eadem ferme ætate ac juvenis de quo dictum est, febre acuta laborans, convulsione circa diem septimum corripitur, ut interrogata rideat sardonio risu: motus autem convulsivi sunt adeo vehementes, ut vinculis in lecto debeat retineri. Hos motus comitatur delirium. Omnia hæc tamen una ante mortem hora quieverunt: quæ, aucto semper laborioso respirandi conatu, die nona contigit.

E cadaveris aure dextera paulum seri emanasse animadversum est. Cerebrum autem omnino sanum fuit: neque aliud adnotatum est, nisi dum crassa meninx quibusdam locis, a calvaria avellendo, lacerabatur, nonnullas seri erupisse guttas, et e quibusdam minimis, quæ forte disrumpebantur, vasis sanguinem, multo dilutum sero, effluxisse. In thoracis cavo dextero, cujus pulmo sterno, et costis a latere adhærebat, octo aut novem seri unciæ stagnabant: quin eidem pulmoni qua claviculam spectabat, exterius quædam materia accreverat, mediæ inter pinguedinem, et

gelatinosam concretionem naturæ, qualis interdum in hydropicorum aqua natat, ut suspicio esset, aliqua fortasse, ante hunc morbum, thoracis affectione virginem laborasse. Polyposæ concretiones, quasi muci instar, singulæ singulis cordis ventriculis inerant; major tamen dextero, quam sinistro.

6. Etsi non diffiteor, tam vehementium convulsionum causam prorsus latere potuisse; nec illud tamen negaverim, potuisse nonnullas illas seri guttas ea natura esse, ut duram meningem vehementer irritarent. Neque enim ex mole, sed ex vi irritamenta æstimanda esse, litteris superioribus (1) ostensum est. Nec sane commentitium est, serum in hujus generis ægrotantium cerebro deprehensum, ejusmodi esse, ut queat irritare; quando salsum inventum esse, cum exploratum gustando est, et præcedens docet historia, et illæ confirmant quas habes in Sepulchreto (2) *seri salsi*, indicia proferentes, imo repertum (3) *serum acre et salsugineum* (4), *serum salsum* (5), *humorem serosum*, qui *acriter linguam mordebat*. Huc adde quam Joannes Saltzmannus (6) edidit, juve-

(1) N. 11.
(2) Sect. hac. 13, obs. I.
(3) Obs. III.
(4) Obs. IV.
(5) In additam. obs. III.
(6) Act. N. C. t. 2, obs. 98.

nis, qui *convulsionibus gravissimis* confectus, *notabilem serosi humoris copiam sub dura matre, solito tenuiore*, habuit ea *acredine*, ut illam meningem, subjectamque ipsi interiorem additamenti ossis occipitis laminam exedere, imo inferiorem quoque perforare potuerit, sicque exitum sibi e cranii cavea parare. Acris igitur, irritantisve naturæ eam quoque *lympham* fuisse, cujus *insignem in ventriculis cerebri quantitatem* Michael Bern. Valentinus (1) deprehendit in puello *horrendis convulsionibus tandem denato*, ejusdemque generis illud pariter serum fuisse quod a me tibi in proposita, et subsequentibus observationibus memoratur, satis, ut opinor, verisimile est.

7. Puella quinquemestris febre et alvi fluxu corripitur. Postridie febris duntaxat permanet. Tertio die magna ingruit superiorum artuum *clonica* convulsio: quæ ad thoracis quoque posteriores musculos extendebatur, sed leviter; levissime autem ad gluteos. Ad quinti diei finem remissa convulsio est; per intervalla tantum, nullo autem modo, cum puella dormiebat, se prodens, succedente interim per universum corpus morbo regio. Mortuæ cutis ubique, sed præsertim in dorso, maculis erat distincta ex subatro rubentibus.

In ventre nihil adnotatione dignum præter rectum intestinum, atra nigredine infectum. In tho-

---

(1) Eph. N. C. Cent. 3, obs. 1.

race, pericardium plenum erat aqua, eaque flava: cordis autem ventriculus dexter concretionem habebat polyposam, in pulmonarem arteriam pertinentem, concreti muci instar. Sanguis reliquus erat omnino fluidus: tamen aeri expositus, post aliquod tempus concrescebat. Intra cranium denique omnia conspecta sunt secundum naturam se habentia, nisi quod inter crassam tenuemque meningem serosus inventus est humor, qui circa sanguifera vasa *gelatinæ* in modum concreverat.

8. An convulsio, dormiente puella, ideo quiescebat, quod hæc dormiret? An potius ideo hæc dormiebat quod illa quiesceret, dormientem alioquin excitatura? Hoc certe et veri similius est, et in memoriam redigit quem mecum annis superioribus sermonem habuit medicus doctissimus, idemque humanissimus Franciscus Seraus, cum de *vesicantis*, ut hic vocitant, medicamenti vel in convulsionibus interdum utilitate loqueremur. Narrabat is, quinquennem puerum fuisse Neapoli, qui ante unum aut alterum annum in epilepticas convulsiones inciderat, toties recurrentes, quoties puer dormire incipiebat, unde hebes factus, et cruribus resolutis, ut his insistere amplius non posset, cum frustra innumeris usus esset remediis, illo uno est persanatus, imposito, ut ipse imperaverat, circa posterius extremum sagittalis suturæ. Cito enim insultus, antea innumerabiles, pauciores fieri cœpisse, intra quindecim autem dies prorsus desiisse, redeunte simul insistendi

nis, qui *convulsionibus grav*… iabat-
tabilem serosi humoris c… ; alias
solito tenuiore, habuit … s res-
ningem, subjectam…) cum
menti ossis occipit… *e*, *vel*
riorem quoque p… uoque
sibi e cranii cave… addi-
naturæ eam q… , ut prio-
gnem in ven… *ex mordente*
Bern. Val… *nervosa corpora ro-*
rendis co… , nostris tamen etiam tem-
generi… quibusdam viris ad *repletionem*
in p… que id est, certe cum a repletione,
me… uero, convulsiones fiunt, non nisi ablata
…ateria tolli, quæ aut gravando, aut distra-
…endo, eas facit. Hæc ferme ille. Quod vero ad reliqua attinet quæ in historia proposuimus; morbus regius an ob eam causam se prodidit; quia convulsio bilarios etiam ductus constrinxerat, per quos bilis, salubrem fortasse fluxum factura, prodire jam cœperat? An bilis in sanguine retenta, inter causas fuit quæ hunc fluidum servarunt? nam et alias fuisse causas, indicio est ipsius, aeri expositi, secuta concretio, sive quod aqueæ particulæ, sive quod aliæ, intestinum motum cientes, in auras abierint. An convulsioni atra quoque illa nigredo recti intestini debebatur, sive canales

(1) S. 6, Aph. 39.

(2) Meth. Med. l. 12, in fin.

icti, sanguinem duntaxat morando, am usque retinendo, eam nigre- Nam de rubris in cute maculis, ericardio satis indicatum est d non serum, sed *gela-* nventum est; noli sic isset, eorum memor e cellulosis tenuissimis s ita serum intercipientibus, erjectum, *gelatinæ* speciem men-

uellus, matre genitus valetudinaria, et quæ, præsertim cum ipsum utero gereret, variis, et complicatis obnoxia morbis, crebrius, ut hos sedaret, muliebri consilio, generosi vini potionibus usa fuerat; achoribus primum, dein scabie affectus, cum pustulæ non maderent amplius, febribus correptus est. His, cum iterum pustulæ ichore scaterent, abeuntibus, gravius sævire scabies cæpit, infansque macescere. Denique multis interjectis diebus, siccatis rursus pustulis, alvi fluxu, et convulsivis motibus crebro intra octiduum vexatus, circa mensis octavi finem, cum incisores dentes superiores jam essent erupturi, vivere desiit.

Ventris sana omnia erant viscera, ipsiusque hepatis magnitudo cæteris proportione respon-

---

(1) N. 4.
(2) Epist. 6, n. 12, 13, et Epist. 7, n. 11.

cruribus, ambulandique facultate. Confirmabatque vir cl. non eo duntaxat in casu, sed et alias in aliis *vesicantia sibi* adversus convulsiones respondisse: ut merito fecerit Hippocrates (1) cum docuit, *convulsionem fieri vel ex repletione*, *vel ex inanitione*: quas duas causas Galenus quoque præcipuas posuit, etsi illam nonnunquam addidit (2), quæ plerisque postea ita placuit, ut priores duas abjecerint, nimirum quæ *ex mordente et tenui humore* petitur, *qui nervosa corpora rodat*, videlicet irritatio, nostris tamen etiam temporibus ab doctis quibusdam viris ad *repletionem* relata. Utcumque id est, certe cum a repletione, ut in eo puero, convulsiones fiunt, non nisi ablata illa materia tolli, quæ aut gravando, aut distrahendo, eas facit. Hæc ferme ille. Quod vero ad reliqua attinet quæ in historia proposuimus; morbus regius an ob eam causam se prodidit; quia convulsio bilarios etiam ductus constrinxerat, per quos bilis, salubrem fortasse fluxum factura, prodire jam cœperat? An bilis in sanguine retenta, inter causas fuit quæ hunc fluidum servarunt? nam et alias fuisse causas, indicio est ipsius, aeri expositi, secuta concretio, sive quod aqueæ particulæ, sive quod aliæ, intestinum motum cientes, in auras abierint. An convulsioni atra quoque illa nigredo recti intestini debebatur, sive canales

---

(1) S. 6, Aph. 39.
(2) Meth. Med. l. 12, in fin.

venarum adstricti, sanguinem duntaxat morando, sive ad gangrænam usque retinendo, eam nigredinem effecerint ? Nam de rubris in cute maculis, et de aquæ copia in pericardio satis indicatum est antea (1). Postremo quod non serum, sed *gelatinæ* instar ad meninges inventum est; noli sic accipere quasi ibi serum defuisset, eorum memor quæ alibi (2) scripsimus de cellulosis tenuissimis pellucidisque lamellis ita serum intercipientibus, ut ob earum interjectum, *gelatinæ* speciem mentiatur.

9. Puellus, matre genitus valetudinaria, et quæ, præsertim cum ipsum utero gereret, variis, et complicatis obnoxia morbis, crebrius, ut hos sedaret, muliebri consilio, generosi vini potionibus usa fuerat; achoribus primum, dein scabie affectus, cum pustulæ non maderent amplius, febribus correptus est. His, cum iterum pustulæ ichore scaterent, abeuntibus, gravius sævire scabies cæpit, infansque macescere. Denique multis interjectis diebus, siccatis rursus pustulis, alvi fluxu, et convulsivis motibus crebro intra octiduum vexatus, circa mensis octavi finem, cum incisores dentes superiores jam essent erupturi, vivere desiit.

Ventris sana omnia erant viscera, ipsiusque hepatis magnitudo cæteris proportione respon-

---

(1) N. 4.

(2) Epist. 6, n. 12, 13, et Epist. 7, n. 11.

debat. In thorace, pulmo dexter undique pleuræ tenaciter adhærebat: et dexter tamen et sinister nullis distincti erant maculis, et omnino illæsi. Cor nullam polyposam concretionem habebat. Inter cerebri meninges mediocris seri stagnabat copia. Cerebri autem ipsius posterior pars, non rotundata, ad cubicam potius formam videbatur accedere.

10. Apparet ex hac historia, quanti referat primum, matres, cum uterum ferunt, valere, nec meraciore vino abuti, deinde infantium achores et scabiem intempestive non siccari. Nam dentitio quidem, ut alias scripsi (1), tum nervorum distentiones, tum simul opem laturos, si intra modum sint, alvi fluxus inducit: sed hi minus, illæ plus valent, siquando sanguis irritantium particularum, quæ alia via ejici consuessent, tunc redundet copia, velut hic. Figuram autem externam cerebri, quæ cranii formam sequi solet, posse, cum naturalis non est, indicare aliquid in structura quoque interna quod ab naturæ instituto pariter abhorreat, et pronius illud ad morbos faciat, non videtur omnino negandum.

Hactenus Valsalvæ observationes proposui; nunc ad meas transeo, initio a duabus capto, quas olim cum ipso habui; chartæque, id quod ipse facile non potuit, quippe occupationibus tunc maxime distentus, commisi.

---

(1) Epist. 9, n. 4, et Epist. in Samonic. I.

11. Bartholomæus Manzolius Marchio, et Senator Bononiensis gravissimus, is quem Valsalva (1), et ego (2) ob colores quosdam, mirasque alias species, ejus oculis obversantes, memoravimus, cæteris quæ tum presse, et leviter attigimus, incommodis ad hunc modum est conflictatus. Jam olim, cum ætas vigeret, ea expectoraverat, iisque simul affectibus correptus fuerat, ut medici duo nobilissimi Fabrius, et Malpighius phthisicum crederent. Evasit tamen. Calculis deinde obnoxius erat. Ita senior factus vertiginosis, aliisque id genus capitis affectionibus sexto ante mortem anno tentatus est. Intra novissimum autem, quem vixit, annum leviter quidem, sed frequenter tum convulsivis, tum paralyticis insultibus prehendebatur, torpore præsertim lateris totius modo dexteri, modo sinistri, plerumque autem sinistri : quem torporem, cum majoris aliquando mali incuteret metum, sanguis ex brachio opposito missus, illico levavit. Difficultate quoque spirandi interdum vexabatur. Postea intumescere cœperunt crura, et denique exulcerari, et aquam emittere. Verum uno ferme ante obitum mense detumuerant : quo tempore urina quoque imminuta est. Assidua jam erat spiritus difficultas, in eaque difficultate molestus quidam sensus, cujus sedem ad tres supra umbilicum digitos, sed inte-

(1) Dissert. Anat. 2, n. 9.
(2) Epist. Anat. 18, n. 5.

rius, æger designabat, unde quoque, aiebat, affectionem incipere, et sursum quasi efferri quotiescumque gravioris respirationis accessio jam jam immineret. Nulla tamen sitis, nullus in thorace ponderis, aut rei alterius sensus, unde æger crederet aquam sibi in illius cavo collectam esse; ut medicis, id suspicantibus, se assentiri posse negaret; sed convulsivos mallet incusare ventriculi affectus, quibus etiam interdum obnoxius fuerat. Interea abdomen intumescebat : et convulsiones cum balbutie exercebant, ultimis præsertim diebus. Quin biduum extremum balbutientem, et aliena fere loquentem, et caput subinde, quasi amplius sustinere non posset, demittentem, acriores, quæ cum distortione oris demum ingruerant, convulsiones virum nobilissimum sustulerunt.

Venter, etsi in mortuo quoque tumebat, subjectique coli involucra aquosus tumor distendebat, neque inter inguinum integumenta aqua deerat; nihil tamen ille aut certe perparum effusi habuit humoris. Scilicet aere tumida intestina extuberans abdomen effecerant. Hepar et colore, et firmitudine erat extra naturæ modum; sed leviter. Renis autem utriusque pelvis calculos granosos, et subflavos continebat. Nec plura in ventre adnotavimus. Thorax vero maxima aquæ vi utrinque plenus fuit; et in hac pulmones ex purpureo nigrescentes, nusquam tamen duri, aut cicatricosi, et vix parte aliqua, eaque modica,

pleuræ annexi. In pericardio serum multum, in eoque cor laxius, ac latius, et ad hujus ventriculum dexterum concretio exigua polyposa. Calvaria denique reclusa, multa inter meninges aqua, non pauca in cerebri anfractibus, ubi paulo glutinosior videbatur, nonnulla etiam copia ad basim, nonnulla in ventriculis. Choroides plexus pallliduli, in iisque vesiculæ aliquot tumentes. Cerebrum ipsum laxius.

12. Iis quæ in hoc cadavere adnotata sunt, conspectis, et cum morbi historia collatis, adeo Valsalva non dubitabat, multo antea in capite, quam in thorace, effusam aquam fuisse, ut crederet, tunc demum in hoc effundi cœpisse, cum illud jam plus admittere non posset, videlicet haud multo secus quam capitis vulneribus puris copia redundantibus, hujus pars alio, et interdum ad thoracem ipsum transfertur. Mihi illud saltem minime negandum videtur, tunc potissimum in thorace aquam congestam esse, cum detumescentibus cruribus, et urina imminuta, assidua facta est spirandi difficultas : quamquam ad hanc subinde graviorem efficiendam convulsiones quoque videri possunt convenisse ; indicante illo sensu incipientis ad tres supra umbilicum digitos, sed interius, affectionis, indeque ad thoracem ascendentis, fortasse magno mesenterii nervorum plexui earum quidem convulsionum causam insedisse. Verum ea res aliter a Valsalva explicabatur, nimirum prægravato, atque irritato ab

aqua septo transverso, hujus appendices affici debuisse; sibi enim alias quoque in sacerdote similem eodem in loco molestiæ sensum esse adnotatum, nec tamen quidquam post mortem usquam inventum quod præter naturam esset, nisi aquam in thorace. Ut ut est, certe utraque explicatio, partes respicit, anteriore lumbarium vertebrarum faciei aut proximas, aut incidentes. Quam sedem ne forte credas nimis posteriorem esse, ut ab ægro spina potius debuerit, quam abdomen designari, fac memineris, quantum illa vertebrarum facies ab extremis distet suorum processuum posteriorum, quantumque in anteriora recurvetur atque extuberet intra ventris cavum; ut non ægris modo, sed et medicis, minus anatomes gnaris, viderim, nec semel, imposuisse, duritiem, in macilentis præsertim, insignem mihi in mesenterio, si superis placet, inculcantibus, quam manu admota, nihil esse, nisi eam, de qua loquimur, spinæ faciem deprehendi : qua de re cum celebrem olim medicum, seorsum abductum (sic enim soleo) admonuissem, memini ipsum, anatomes contemptoribus valere jussis, magnas mihi gratias egisse.

13. Viro, annos supra quadraginta nato, qui cannabem carminabat, pallido, sed tamen, ut videbatur, bene valenti, ante biennium attolli cœperat pars ima pectoris prope cartilaginem ensiformem : quæ res etsi nihil ipsi afferebat incommodi, displicebat tamen. Quapropter multa,

alia ab aliis indicata, imponebat remedia; sed incassum; nam magis magisque, quantumvis sensim, tumor crescebat; ut nonnihil jam in ducendo spiritu incommodaret. Accesserat ante quinquaginta dies in thoracis vertebris inferioribus dolor quasi a re gravante simul et pungente, qui dolor interdum hinc ad lumbos, inde ad scapulas extendebatur: cum his erat lassitudo, et totius corporis infirmitas. Ante undecim autem dies totus artus inferior dexter stupore prehenditur, et mox priusquam aliquid afferri possit auxilii, nervorum resolutione, sic tamen ut movendi magis, quam sentiendi, facultas intercipiatur. Triduo post urina reddi non poterat, ut manu emoliri necesse fuerit: quod primis quidem successit diebus, sed postea aut nihil omnino educebatur, aut siquando lotium per argenteam fistulam profluere cum impetu inceperat; protinus quasi re aliqua opposita, subsistebat; et sane extremum fistulæ cavum animadvertebatur mucoso quodam, et ferme purulento humore impeditum. Animadversa quoque fuerant duo, cum primum fistula immissa est, alterum, esse aliquid prope vesicam quod fistulæ nonnihil obstaret; alterum, abdomen universum tumere, incertumque erat quanto antea. Sitiebat æger: et cum jam præ dorsi dolore jacere non posset; si jacere conaretur, multo majore cum difficultate spirabat: crura tamen, et pedes nihil tumebant. Inter hæc torquere cœperunt superiorum artuum, et

trunci ipsius *tonicæ* convulsiones : quæ per intervalla recurrebant, ad quadrantem horæ perstantes, eodemque tempore tum vomitum flavi humoris ciebant, tum menti, quæ alias vigebat, quasi quasdam offundebant tenebras. Jam vero sinister quoque artus inferior non secus ac dexter, resolutione captus fuerat. Denique cum pridie quam obiret, male adeo se haberet, ut pulsus amplius non perciperentur; hi rursus paucis ante mortem horis redierunt, ægerque meliusculus esse videbatur, diutiusque tracturus. Sed (quod cautos facere debet medicos, præsertim ubi convulsiones subinde redeunt) his de improviso mox revertentibus ereptus est.

In ventre multam aquam vidimus, eamque turbidam : intestina autem nonnullis in locis per quasdam flaccidas quasi membranas inter se conjuncta. Lien, sanus alioquin, exterius albicabat. Eodem colore erat jecur, nisi quod in medio faciei convexæ nigra macula apparebat circuli forma, nec major quam ut obolo operiri posset : sub ea erat cavea non ita profunda, quam semiconcretus sanguis implebat. Ren sinister intus, haud procul a pelvis initiis, nonnihil albi puris ostendit. Lotium, non maxima tamen copia, vesica continebat, cujus erant membranæ crassiores factæ, interiorque facies distincta vasis, quæ restitans sanguis valde conspicua reddebat. In urethra quæsitum, inventumque est quid prope vesicam argenteæ fistulæ non-

nihil resisteret, quædam videlicet quasi carneæ fibrillæ, quas alias quoque vidisse memini, hinc et hinc ab lateribus seminalis carunculæ obliquo decursu, et inter se parallelo descendentes, ibique per internam urethræ faciem extantes. Testes, iisque circumjectæ tunicæ, ipsumque adeo scrotum ab inflammatione in gangrænam vergebant. Pectoris tumor priusquam scalpello attingeretur, a me diligenter tractatus, omnino visus est fieri ab imo sterni osse, et ab annexis dexterarum costarum cartilaginibus, extrorsum, quæcumque impulisset causa plus quam deceret, curvatis. Nec me falsum dissectio ostendit, quæ et ejus curvaturæ causam docuit non illi fuisse ossi, iisque cartilaginibus continuo subjectam, sed procul sitam in ipsa thoracis spina, quippe cujus non esse naturalem figuram, conspeximus. Sed prius in thorace hæc duntaxat adnotatione digna deprehendimus, in pericardio turbidam aquam non paucam; ad singula cordis ostia polyposas concretiones, albas, majoresque in auriculis, exiles in arteriis : per aortæ interiorem faciem disjecta hic illic parva, albida, subrotunda, nondum tamen dura, ossis inchoamenta, eo crebriora, quo cordi propior erat arteria : septi transversi vasa vel minima non secus atque ab anatomica injectione, a sanguine in iis remorante conspicua. Cranii fornice, et subjecta crassa meninge ademptis, paucæ effusi sanguinis guttæ supra tenuem meningem sub vertice conspectæ

sunt prope latus sinistrum longitudinalis sinus: vasa autem quæ per eamdem hanc meningem, hemisphærium cerebri dexterum convestientem, reptabant, valde erant sanguine distenta, et nigricantia. In anfractibus cerebri totius stagnabat aqua ferme limpida. In ventriculis aquæ vix aliquid. At multa ad magnum occipitis foramen sic ut pronum esset intelligere, illac in spinæ tubum non defluere non potuisse, ex quo reapse mox effluxit, cum spina ad imam thoracis partem dissecta est. Ibi alba et sana, quantum judicari poterat oculis, medulla erat. Habita hæc sectio est circa medium quintilem anni 1705 in Bononiensi Incurabilium nosocomio, consecante (ut fere in plerisque aliis quas ibidem a nobis habitas memorabimus) amico nostro, et in dissectionibus alumno, viro claro Laurentio Bonazolio, qui tunc adolescens munere ibi assistentis medici fungebatur, postea autem, quoad vixit, eo functus est, et merito quidem, in celeberrimo illo gymnasio, quod Valsalva secando, atque ostendendo sustinuerat.

14. Pertinet historia hæc ad morbos plures. Primum ad gibber, non ita sæpe ea se ætate ostendere incipiens: quæ causa, opinor, fuit, cur illa pectoris intumescentia multis imposuerit, unde orta esset, non agnoscentibus, atque adeo ne suspicantibus quidem. Spinæ autem in latus flexionem, si non tunc ortam, at certe fuisse tunc auctam, ea pectoris curvatura, quæ antea

non erat, satis probat. Num vero ab ictu, a casu, a conatu aliquo potius quam a causa interna repetendum fuerit ejus flexionis initium, aut incrementum, incertum est. Pertinet deinde historia ad dorsi dolorem, in flexionem illam jam nimis auctam rejiciendum, fortasse et in aquam illam, sicuti in simili dolore Wepferus (1) censuit, quæ in spinæ tubo crescebat. Cui aquæ facile artuum inferiorum paralysis; ut paralysi nervos quoque afficienti tum cui carneæ vesicæ membranæ; tum deinde et eos fortasse qui renibus ex parte inserviunt, gemina ischuria accepta referenda est, vesicæ videlicet primum, postea et renum; hi namque si suum plane munus exequi diebus ultimis perrexissent, longæ major urinæ vis in vesica reperta esset. Ad eas igitur ischurias quoque, et ad paralysim hic attinet casus. Sed præterea attinet ad ascitem, cui materiam facile sufficiebat hominis sanguis, non tam fortasse a natura, quam ab sua arte pallentis, quæ quantum obesse possit respirationi, et quod consequitur, sanguini perficiendo, haud difficile est intelligere; et alibi (2) in parte indicatum est. Attinet denique ad convulsiones, quæ cum hominem confecerint; idcirco malui ad has potissimum historiam referre.

15. Erant hæ non externæ modo, sed etiam,

---

(1) Vid. Sepulchr. t. 1, s. 15 in Schol. ad obs. 3.
(2) Epist. 7, n. 14.

id quod conjuncti vomitus ostendebant, internæ. Humor autem qui per hos ejiciebatur, non erat ejusmodi, ut convulsiones inducere posse videretur, velut is *fuscus*, aut *porri succo similis*, quem convulsionum fuisse causam, inde Galenus (1) intellexit, quod, ipso rejecto, illæ protinus conquievere: cujusmodi sane *æruginoso, et atro* humore *plenum totum ventriculi fundum* hic repertum fuisse, scribit Mercurialis (2), in Bergamensi studioso, quem immanissimæ convulsiones intra viginti quatuor horas sustulerant. In proposito autem viro credibile est, excitatas esse ab aqua tum spinalis medullæ, tum cerebri meninges irritante tunc demum cum retineri cœpit in sanguine urinæ portio, unde aqua salsa fieret. Quod si nervi omnes qui musculos artuum inferiorum adeunt, jam penitus resoluti non fuissent; credibile est, si non æque ac artus superiores, ipseque adeo truncus, at convulsione certe aliqua prehendi inferiores quoque potuisse. Habes in Sepulchreto (3) indicatam historiam celebrem ex libro primo Epidemiorum, in qua mulieri quæ *statim inceperat* et ipsa *dolere lumbis*, extenso ad collum et caput dolore, *dextra manus languit, cum convulsione, apoplectico modo*. Agnoscunt enarratores et paralysim, et convulsionem ejus-

(1) De loc. aff. l. 5, c. 6.

(2) Prælect. ad Hippocr. Aphor. 1, lib. 5.

(3) Sect. hac 13, in Schol. ad obs. 8.

dem manus. Sed Vallesius, ut ibidem vides, non eodem tempore; Duretus (1) eodem quidem tempore, sed paralysim in nervo, convulsionem in musculo; Martianus (2), ab utroque discrepans, et eodem tempore, et eodem in nervo. Si post tantos viros licet aliquid subjicere; eodem quidem tempore, et in eadem parte utrumque affectum esse posse, non videtur negandum, præsertim cum Martianus luculentam suam proferat in hanc rem observationem; sed tamen aliis potius nervis, quam iisdem dissimiles adeo affectus esse imputandos. Propterea dixi, si in viro de quo loquimur, non omnes illi nervi fuissent penitus resoluti, id est si aliqui eorum qui inferiores musculos quospiam movent, vel exiliores potius aliquas musculi unius partes, quæ sint movendo membro per se impares, si illi igitur saltem fuissent integri, potuisse, magna ingruente vi convulsionis, aliquo modo aliquam artuum inferiorum partem contrahere. Certe ipsa Coacarum verba, quæ exemplo Duretus explicat illius mulieris, Martiano videntur, non modo, ut Dureto quoque, non absolutam paralysim, sed neque aliam convulsionem significare, quam *motus convulsificos leves*. In artubus autem superioribus hujus viri cum paralytici nihil esset, id est cum paterent nervi omnes vi convellenti; non mirum

(1) In Coac. l. 2, c. 12, n. 9.

(2) In Epidem, l. 1, sect. 3, et in Coac. Sect. vers. 104.

est, si gravissimæ, et ad quadrantem horæ perstantes convulsiones *tonicæ* sæpe ingruebant. Quarum, et *chlonicarum*, videlicet convulsivorum motuum, cum eadem causa sit; hoc uno maxime videtur differre, quod in his post brevissima intervalla, et quasi alterne; in illis continenter agat; quanquam in utrisque continenter agere fortasse, crediderim; sed in *chlonicis*, quippe lævius agentem, alterne ab naturali partium seu vi, seu pondere superari: in *tonicis* autem vehementissime agere, ut ejus effectus, nisi quid aliud interpellet, persistat porro, nec morte ipsa aliquando tolli omnino posse videatur. Neque enim perpetuum est quod ponit Cæsalpinus (1), *cadavera eorum qui ex convulsione perierunt, nequaquam tensa conspici, sed relaxata.* Interdum enim id accidit quod *aliquando meminerat se vidisse* Vesalius (2), alterum latus *etiam post mortem remansisse convulsum in quodam qui in capite fuerat vulneratus*: atque ut alia omittamus exempla; Cel. Heisterus (3) dum hominis in nosocomio Norimbergensi ex convulsionibus mortui cadaver in Altorfino theatro post demonstratas operationes chirurgicas, jam intus esset perscrutaturus, abdominis musculos ita *intror-*

(1) Quæst. Med. l. 2, c. 16.

(2) Chirurg. Magn. l. 3, c. 5.

(3) Eph. N. C. Cent. 2, obs. 98, n. 2.

sum tractos etiam tum reperit, ut linea alba proxime incumberet vertebris lumborum.

16. Quid autem illud sit quod præsentis causæ actionem, ut dicebamus, interpellet, ut non nisi post longa intervalla, membra iterum contrahantur; plerumque adeo obscurum est, ut nullis fere nisi ejusmodi conjecturis locum relinquat a quibus nos diximus alienos esse. Verum si quid in convulsione perdifficiles habet explicatus; nonnulla certe habent longæ difficillimos in historia, quam nisi Valsalva suis in schedis adnotasset, nec facile crederem, neque hic tibi descriptam darem. Puer duodecennis, diu, sed per intervalla, doloribus ventris obnoxius, his novissime redeuntibus cum mercurium, ut vocant, dulcem ab Empirico quidem, sed congrua tamen dosi, præscriptum sumpsisset; paulo post utroque oculo cæcus fit, artusque superior atque inferior, et caput a dextris convelluntur, flexaque permanent. Post aliquot dies videndi facultas restituitur, tempore autem interjecto etiam capitis motus. Postremo dum conatur incedere, artus inferior is qui convulsus erat, vehementer dolet; sed tamen naturalem motum recuperat. Tunc autem continuo artus superior dexter, quem pariter convulsum fuisse, diximus, multo magis, præsertim ad cubiti flexuram, convellitur: sed hæc quoque convulsio illico remittitur, et sola manus extrema convulsa restat. Quod si nunc aliquis universos hujus manus digitos conetur extendere;

tunc continuo sana manus convulsione corripitur; valideque constringitur: at si unum quemlibet digitum; illico in sana manu respondens convellitur digitus, convulsione tamdiu durante, quamdiu violenta alterius illius durat extensio. Cæterum ex quo puer convulsionibus est captus, ventris dolores nunquam rediere.

17. Juvenem ætate unius et viginti annorum, arte lanarium febris corripuerat, cui delirium accessit, ut vincire necesse fuerit. Remisso delirio, in nosocomium hoc tulerunt, ubi statim sunt artuum superiorum convulsivi motus, tendinumque in carpis subsultus animadversi: in sanguine autem misso nulla quidem crusta, sed ipsius densa, compactaque substantia. Soporosa gravis se adjunxit affectio; ut, tres novissimos dies nihil locutus, decesserit. Cadavere hoc cum usurus essem ad quædam non intra cranium duntaxat, sed et intra superiorem spinæ partem discipulis ostendenda, thorace primum aperto, nullaque in eo re adnotatione digna; præter unum prædurum pulmonum lobum, animadversa, hisque, aliisque visceribus et partibus, quæ amovenda erant amotis, dum quinta thoracis vertebra a sexta disjungeretur, multa aqua ex spinæ tubo defluxit. Nonnulla quoque de cranio exiit, cum mox circumsecaretur. Cujus fornice, subjectaque huic crassa meninge demptis, vasa per tenuem reptantia, ad posteriorem partem sinistri cerebri hemisphærii nigro sanguine distenta conspeximus

(qualis multum, cum vasa colli secarentur, defluxerat) ibique sub eadem tenui meninge quibusdam in locis quasi *gelatinæ* speciem, non sine aereis bullulis; quanquam nulla erat usquam graveolentia, neque id anni tempus, nimirum circiter medium martium anni 1745 ut vix triduo a morte putrescere cadaver deberet. Dissectum cerebrum, quod erat prædurum, puncta passim per medullarem substantiam ostendit sanguinea, quæ mox in sanguineas guttas se dilatabant, multi, fluidique sanguinis indicia. Sed et in lateralibus ventriculis, qui aquæ aliquid vix retinebant, choroides plexus ex rubro propemodum nigricabant. Cæterum ii ventriculi æquo erant breviores. Verum id a natura : hoc autem quod dicam, a morbo partim acuto, et novissimo, partim lento, et diuturno. Nam acuti morbi fuit quod pinealis glandula colore erat roseo; diuturni, quod faciebus non esset anteriore, et posteriore, ut videre consuevi, depressis, sed turgentibus, aut si hoc etiam ab acuto, at certe ab lento quod duritie erat ejusmodi, ut ea percepta et suspicatus sim, et reapse intra glandulam incisam plures exiguos quasi calculos deprehenderim : in quibus unum milii grani mole, formaque; ossea autem duritie, fortasse et natura, quantum nidor admotæ flammulæ subindicavit. Denique spinali medulla a cranio ad quintam usque thoracis vertebram diligenter inspecta, vasa sanguifera vidi quæcumque per ejus tenuem meningem dis-

currunt, sanguinis adeo plena, in facie præcipue posteriore, quasi ab injecta rubicunda materia fuissent præter modum distenta. Sed et sanguifera vascula ex iis quæ spinales nervos, præsertim quosdam, stipabant, turgidiora sanguine animadverti. Ventrem non attigi.

18. Quod pulmonum lobus prædurus fuerit, nihil ad novissimum attinet morbum, in quo nulla vitiati ejus visceris indicia sunt animadversa. Scilicet alterius morbi, et quidem gravis, aut reliquiæ illæ erant, aut fundamenta, minime in lanario miranda. Hoc enim opificum genus ex pulmonibus plerumque laborare, atque adeo inde mori sæpenumero videmus; quippe qui oleo sordidi, gravemque hujus halitum inter respirandum excipientes, in hypocaustis vitam fere nudi degunt, ex iisque subinde calentes exeunt, et seminudi in publicum prodeunt. Nec vero magis ad ultimam ægrotationem attinuerunt corpuscula intra glandulam pinealem reperta, sive illa calculi, seu potius, in hac quidem, ossicula fuerunt, secundum alias (1) memoratam Scheidii sententiam. Roseus autem ejusdem glandulæ color ab eadem videtur fuisse causa, a qua in tenui meninge, imo in proximo annexoque plexu choroide novissime sanguis restitit. Quæ causa an convulsio fuit quæ tenui crispata meninge sanguifera vasa

(1) Epist. 5, n. 12.

hic illic arctaverit, ut ibi sanguinis cursu tardato, proximi vasorum rami distenderentur? vides enim idem accidisse circa medullam spinalem qua parte nervis, qui convellebantur, brachialibus certe prospicit: imo vides, in superiore quoque viro (1), eamdem vasorum distentionem circum alterum cerebri hemisphærium fuisse: quod memoro, ne in hoc juvene ad id quod præcesserat, delirium duntaxat referas. Attamen cum minime constet ante delirium fuisse convulsionem, possintque vasa a morientis, et mortui decubitu ac positu in certis quibusdam partibus potius quam in aliis, a fluido sanguine distendi; hic, opinor, præstabit ponere id quod multus sanguis indicat, qui ex colli vasis defluxerat, et rubra illa puncta quæ, ubicumque cerebri albam substantiam secares, apparebant, et mox in sanguineas guttas se dilatabant, videlicet omnia cerebri vasa, quæcumque id causa fecisset, fuisse sanguine distenta. Qui dum sibi per tenuissima illa vascula amplificare hic illic vias incepit, turbato in proximis medullaribus fibris spirituum motu, delirium videtur excitasse; postea vero quam ea copia aggestus est: ut fibras illas premendo gravandove magis magisque constringeret, soporem, et denique mortem attulisse. Fuisse autem simul aquam multam præsertim circa medullam

(1) N. 13.

spinalem, constat, fortasse ob sanguinem sua sibi copia moram injicientem, vel ab initio congestionis effusam, in qua, secundum memorata antea (1) exempla, vim meninges vellicandi, leviorem tamen quam in viro de quo ante dictum est, suspicari nihil vetat, et ea quæ supra (2) indicata est ratione, qui convulsivi fierent motus, conjicere.

19. Bajulus senex, certe canus, in idem nosocomium illatus fuerat Kalendis februariis anno eodem 1745, jam sine loquela, et propemodum sine pulsibus; at non sine motibus convulsivis. Itaque eodem die mortuus est. Nec plura de ejus morbo scire licuit propterea quod nullus eum domi inviserat chirurgus, aut medicus præter unum qui paulo ante ad ipsum adductus, sic invenerat, ut modo dictum est.

Cadaver in gymnasium importarunt, quippe, nisi quod palmas habebat œdemate subtumidas, summum autem pectus minus altum a sinistris quam a dextris, cætera idoneum visum est ad anatomen, quam tum docebam; magnum præsertim, et lacertosum. Hæc tamen quæ dicam, ab naturæ modo plus minusve recedebant. In ventre jecur duriusculum, intus extraque ex subalbo, et obsolete flavo variegatum, vesicula plena bilis ex viridi flavescentis. Lien magnus, turgidusque:

(1) N. 6.
(2) N. 19.

cujus membrana in facie convexa squamas habuit osseas duas, quarum altera non ita parva; at substantia, quamvis solito colore, nimis tamen laxa, et pultis instar. Renum alter meliori jure quam alias a non paucis fieri solet, figura poterat cum folio asari comparari; multo enim erat altero brevior, magisque in se contractus, atque curvatus. Habebat præterea non modo parvam in summo hydatidem, sed etiam sub propria sua membrana ad extremum alterum duas caveas, non parvas, humoris plenas, quales ego in Adversariis (1) descripsi, et Willisius quoque, ut in ista ipsa Sepulchreti sectione(2) vides. Vesica cum inflata esset, figuram quidem ostendit a me(3) animadversam; at parvitatem simul, in tanto corpore admirandam, nisi incidendo, valde crassis parietibus, eoque non ita facile extendendis reperissem; ut, quamvis cætera sana essent, vitio aliquo, ad urinam attinente, laborasse hominem, ex his quæ dicta sunt, intelligerem. Pectore integumentis, et musculis exuto, manifestum fuit, summum sternum a sinistris minus alte produci quam a dextris, sinistramque claviculam inferius propterea, quam dexteram, cum sterno committi; ut sic potius ab utero fuisse crederes, quam ex eo quod puer sinistrum humerum gravioribus sub-

---

(1) III Animad. 33.

(2) 13, obs. 1.

(3) Epist. Anat. 1, n. 61.

jecisset oneribus. Pulmones a tergo, non rubentes modo, quod solent, sed et duriores fuerunt, hactenus tamen, ut præteriti olim morbi indicium, certe non ultimi hujus, facerent. Eos dum a fronte contuebar, rem animadverti quam nunquam antea. Inter dexteros enim lobos superiorem, atque inferiorem, corpus erat interjectum, latum, sesquidigitum, longum tres digitos, quatuorve, album, quasi ex pinguedine constaret, membranis quibusdam intercepta. Sed diligentius perscrutando cum ramos intus perspicerem ex solitis cartilagineis frustis compactos, et dextero bronchio demum annexos, atque adeo continuatos; plane intellexi, fuisse olim tertium illum parvum, sive medium dexteri pulmonis lobum, qui postea, quæcumque fuisset causa, quasi effœtus, atque emortuus, ita substantiam, vasaque sua contraxisset, ut neque colore, neque mollitie, neque structura pulmonem amplius referret. Intra pericardium durius quam soleat, cor erat pinguedine opertum: cujus valvulæ tricuspides, et mitrales oras imas habebant, ut sæpe alias vidi, crassiores, duriores, et leviter hic illic quasi glandulis tuberosas; semilunares autem non solum hic illic erant duræ, sed et quibusdam locis osseæ; ut minus postea mirum fuerit, in facie interna arteriæ magnæ tum proxima, tum longe remota, videlicet in iliacis usque, albidas maculas huc illuc disjectas occurrisse, futuræ olim ossificationis indicia. Septum transversum, utra liberet facie

inspiceres, sive in sua sede, sive ex hac detractum, omnino habebat foramen per quod gula trajicitur, multo quam soleat, brevius, ut nunquam sic vidisse meminerim. Cranium denique cum circumsecarent, aqua, sed non adeo multa, ex ejus cavo defluxerat. Cerebrum inspiciens, *gelatinæ* speciem vidi sub tenui meninge, vasa autem quæ per lateralium ventriculorum parietes reptant, sanguine tumidiora: sed nihil præterea, persecando, adnotatione dignum.

20. Omissis cæteris quæ ad historiam absolvendam scripsi, quamvis alia alio pertineant; postrema hæc pauca restant quæ ad convulsivorum motuum causam videri possint attinere. Quod si in hoc homine aliter rem conjicere forte malueris, non repugnabo. Erat enim maxime debilis, et morti jam proximus, cum in eo sunt illi motus animadversi. *In maxima autem debilitate spasmi*, inquit Boerhaavius (1), *et in animale moribundo solent præcedere convulsiones;* non quod aucta sit vis musculorum se contrahentium, sed quod imminuta sit vis eorum antagonistarum, ut in paralysi. Quo sunt qui referunt illa Hippocratis : *Convulsio ex hæmorrhagia lethalis*, in *aphor. V. n.* 2. *Convulsio ex helleborismo lethalis*, ibid. *n.* 1. Qui etsi memoria ex parte labuntur; tu a vero tamen non adeo fortasse aberrabis

---

(1) Prælect. in Instit. § 401.

si convulsionem quam mox (1) Hippocrates *malam* pronunciat, nimiæ sive hæmorrhagiæ, sive purgationi supervenientem, interdum saltem inopiæ adscripseris sanguinis, et spirituum tantæ, ut cum in omnes æque musculos influere non possint, horum illi cedant in quos minus, illi autem superent in quos plus infertur, quod si persistat, convulsionem *tonicam* repræsentat: sed si illæ vices, sicut in ea summa rerum perturbatione facile est, mox aliter, atque aliter commutentur; subsultus nimirum, et *chlonicæ* convulsionis imago existit. Neque enim revera, et proprie ibi est convulsio, ubi musculi ob resolutionem antagonistarum se contrahunt, contractique possunt facile, et sine dolore, admotis manibus, extendi. In hoc igitur homine si imaginem potius quamdam convulsivorum motuum, quam hos ipsos fuisse volueris, ob ejus summam debilitatem, non pertinaciter refragabor.

21. Veras autem, et proprie dictas convulsiones, nulla interveniente paralysi, ut ex nervorum puncturis, et vellicationibus cum in vulneratis hominibus, tum in bestiis præsertim experiendi causa, excitari, notissimum est, atque inter omnes pervulgatum. Quod et dolor confirmat, cum *tonica* convulsione tunc præcipue conjunctus, cum musculos contractos, ut paulo ante in-

---

(1) Sect. 5, Aph. 3 et 4.

dicabam, manu quis extendere conatur, membrumque in oppositam figuram reducere. Sed et curatio comprobat ejusmodi certe quæ in paralysi noceret. Memini, de Albertino me audire, fuisse nefarium chymicum, qui plus laboris atque artis quam alii ad remedia, insumeret ad ipse venenum parandum præsentissimum, et quod si perficere potuisset, sperabat halitu necaturum. Cum ergo multa, et varia quæ reticere satius est (plura enim de hoc genere imprudenter medici præsertim quidam chartis mandarunt, quæ utinam possent aboleri) scelestus ille in vitreum vas conjecisset, longoque tempore, ac magno multiplicique artificio de malis jam multo pejora reddidisset; meritum sceleris fructum cepit. Cum enim vas, inter transferendum prolapsus, perfregisset, impensarum, temporis, laborum perditorum dolore propemodum insanus, quidquid potuit effusi liquoris, spongia continuo excipere, inque aliud vas exprimere ausus est. Ecce autem convulsionibus prehenditur tam vehementibus, ut raptim in cubile delatus, mox earum vi in humum dejectus sit; ubi, cito interea accersitus, Albertinus interveniens hominem invenit serpentis instar se contorquentem, atque oculis extantibus, exertaque lingua horrendum in modum mugientem. Cum in gravissimo casu pluribus auxiliis usus esset, nihil æque profuit ac demittere totum hominem in tepidum oleum; sic enim convulsiones quievere. Antonius autem Vallisne-

rius narrabat cum vir patricius convulsivis affectionibus jam annum laboraret, nec cætera juvissent; successisse sibi curationem nihil aliud imperanti, nisi ut loco cœnæ uncias duas sumere assuesceret olei ex dulcibus amygdalis recens expressi. Verum in re obvia satis sit duo hæc exempla, a clarissimis duobus viris accepta, alterum acuti, alterum diuturni morbi, commemorasse. Hactenus de convulsione. De Paralysi autem proximis litteris scribemus. Vale.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XI.

Agitur de Paralysi.

Ut ad Epilepsiam Convulsio se habet, de qua superioribus litteris scriptum est; ita ad Apoplexiam Paralysis, de qua protinus scribemus. Nam quod proxime in Sepulchreto succedit sectio de Stupore, Torpore, Tremore, Horrore, Rigore, Anxietate; nimirum intelligis, harum affectionum alias ad Paralysim, alias ad Convulsionem, alias alio attinere : quod et observationes indicant in eam sectionem collatæ, quippe quæ, si de multis præcipuas excipias, aliæ ex aliis, ut videbis, sectionibus depromptæ sunt. Quin sectio ipsa XV quæ inscribitur de Paralysi, non paucas habet aliunde pariter repetitas. Nos vero consuetudinem tuebimur nostram, nullasque huc ex superioribus quæ de apoplexia sunt, epistolis, aut ex aliis, quas olim accipies, ad ictus, et vulnera pertinentibus, Paralysis observationes referemus. Itaque tres, haud amplius, dabimus ex Valsavæ schedis, quatuor ex nostris.

2. Sexagenarius senex alvi fluxu cum torminibus, et assiduis præterea vigiliis vexatus, cydoniorum oleo abdomen inungit. Et quanquam

fluxus ad mortem usque perduravit; insequenti tamen nocte, nullo alio capitis prævio symptomate, ex improviso corripitur hemiplexia, ut totam corporis partem dexteram immobilem habeat. At primo quidem die a venæ sectionis sensu, et ab irritamentis plantarum pedum nonnihil et manum et pedem movere potuit; postridie tamen nihil omnino potuit. Quod ad reliqua attinet; dexter oculus erat semiocclusus, malæ rubebant, vix loquebatur, et loquens balbutiebat; nutibus tamen sic interrogantibus respondebat, ut sensus internos vigere intelligeres. Facilis initio erat respiratio : sed difficilis reddita est uno aut altero ante mortem die, quæ contigit ineunte die quarto.

Dum e cranio cerebrum eximitur, et præsertim dum infundibulum a glandula pituitaria dividitur, limpidum serum, et fluidus sanguis erumpit. A sinistris ad latera sanguiferorum meningum vasorum, paululum materiæ animadversum est *gelatinam* referentis. A sinistris pariter sub tenui meninge, ipsa cerebri substantia duobus in locis erat nonnihil erosa, id quod in ejusdem lateris ventriculo manifestius fuit. Nam striatum corpus ob erosionem, ab sero quod in ventriculis stagnabat, fortasse factam, ab reliquo cerebro omnino separatum inventum est.

3. Quæcumque demum causa fuerit istius separationis corporis striati; quam sæpe soleat ab eorum alterutrius, aut ejus viciniæ læsione fieri

hemiplexia, a nobis est III ad te epistola (1) satis ostensum. Huc adde quod Sepulchretum (2) docet, Willisium quoque inspectis aliquoties cadaveribus *a longa paralysi et gravissima nervorum resolutione defunctorum, deprehendisse semper hæc corpora præ aliis in cerebro minus firma, instar amurcæ discolorata, et striis multum obliteratis.*

4. Senex alter eadem ætate repente cadit, simulque dextera parte corporis sentiendi movendique facultatem amittit : interrogatus, vix respondet, idque balbutiens. Toto, quo superstes fuit, tempore parum minxit, alvum autem nunquam, nisi ope enematum, exoneravit. Denique initio diei vigesimæ primæ, difficili accedente super exspiratione moritur.

Thorace aperto, pulmones, et præsertim dexter, in posteriore parte phlegmone correpti inveniuntur. Singuli ventriculi cordis singulas mediocres polyposas concretiones habebant, in proxima vasa productas. In cranii sectione crassiore meninge læsa, aqua limpida erumpit. Eadem in dextero cerebri ventriculo reperitur : in sinistro autem æruginis colore infecta, quæ in ejus basi ulcerosam cavitatem effecerat.

5. Basim lateralis ventriculi facit, ut nosti, corpus striatum non parva ex parte. Ejus, aut

(1) N. 18.

(2) Sect. hac 15, obs. 1.

viciniæ læsio minor, minusve acuta, quam in priore, sinere potuit hominem diutius vitam trahere. Cæterum aqua æruginosa an ulcus ipsa induxit? an ab ulcere producta est? Cum limpida esset in ventriculo dextero; in sinistro videtur ab ulcere infecta esse eo colore, quem sibi favere fortasse existimasset Willisius, quippe paralysis ejusmodi *semper* esse causam credens, *materiem extraneam, et quasi vitriolicam*, id quod in Sepulchreto quoque (1) commemoratur. Quid autem ulcus istud fuisse putemus, posterius (2) indicabimus.

6. Senex annos septuaginta natus, qui valde edax fuerat, apoplexia multo antea prehensus, et post hanc paralysi tota corporis parte dextera; parte altera sæpius convulsivis motibus agitabatur: mente non constabat: calculos interdum cum lotio reddebat.

Mortui ventre aperto, conspectum est omentum eo retractum, ut totam ventriculi anteriorem partem obtegeret. Hepatis autem sinister lobus, qui ventriculi partem solet obducere, vix hunc tangebat, quippe abductus a diaphragmate, cui firmiter annexus erat. Porro ventriculus, etsi erat corrugatus; tamen, postquam extensus fuit, inventus est amplior quam plerumque solet. Lien autem manifeste erat duplo major quam par es-

(1) Schol. ad hujus sect. obs. 2.
(2) N. 8.

set, colore autem perobscuro. In rene sinistro calculi deprehensi sunt quatuor; unus castaneæ magnitudine; reliqui minores. Thorax reclusus non est. Dum cerebrum e cranio eximitur, serum quod inter crassam et tenuem meningem continebatur, emanat. In ventriculo sinistro plexus choroides habebat corpus phaseoli magnitudine, ex variis constans hydatidibus: sub eodemque ventriculo sinus erat, cujus parietes faciebat substantia cerebri flava ac flaccida, quæ corrupta videbatur.

7. Senex hic tertius, quippe cæteris ætate provectior, ac præterea, quod ventriculi ipsa amplitudo confirmabat, edacior, non hemiplexia tantum, ut illi, correptus fuerat, sed et *renum passionibus*, atque *apoplexia*, quas cæteroquin Hippocrates (1) inter senum morbos connumeravit, ad hæc desipientia, denique et motibus convulsivis in sinistra corporis parte, a sero, ut opinor, salso, quod ut inter meninges erat, sic utrinque irritando, dexteram quoque convulsisset, nisi hæc antea resoluta esset. Resolutionis autem causam hic etiam vides sub laterali ventriculo, hoc est sub corpore striato ejusve vicinia. Quod vero viciniam quoque comprehendimus, tum observationes alias propositæ, tum illa etiam facit qua Christianus Vaterus (2) post alterius brachii

(1) Sect. 3, Aph. 31.
(2) Eph. N. C. Dec. 3, A. 9 et 10, obs. 165.

paralysim, ossiculum, vel *concretum* gypseum durissimum in opposito nervorum thalamo deprehendit.

8. Eamdem autem illam quam hoc in sene, ultimo loco, descripsi cerebri læsionem ut diuturnæ hemiplexiæ, sic antiquæ etiam apoplexiæ causam fuisse, non dubito, eorum memor quæ secundum Brunneri observationem, et judicium ad te alias (1) scripsi. Nimirum quem Valsalva sinum appellavit, cujus parietes corrupta faceret substantia cerebri, mediocrem olim cavernam, repente productam fuisse censeo ea ratione qua alia ad te epistola (2) declaravi, quæ arte deinde, et præsertim natura adjuvante, se contraxerit in sinus modum. Sic eodem spectasse minorem illam cavernam credidi, semisiccato muco plenam, quam cum longe ampliore, sanguine referta, in apoplectica muliere descripsi (3). Nec multum fortasse a recto aberrarem, si ejusdem pene fuisse generis illas quoque duas cavernas dicerem, quas de epilepsia scribens (4) in viro, itemque in muliere memoravi, minorem in hac, et sero plenam, quod ex parte nigricabat, et fila quasi quædam habebat, majorem in illo, et cum sero, sanguinis portionem intra inæquales parietes conti-

(1) Epist. 2, n. 16.

(2) Epist. 3. n. 3, 8, 9.

(3) Ibid. n. 6.

(4) Epist. 9, n. 20, 23.

nentem : quanquam ibi malui apostematis, abscessusve nomine complecti, cum videri possent illa quidem ab ictu, hæc vero ab lue venerea sensim productæ : quæ res, ne de utriusque sede quidquam dicamus, fortasse fecit, ne ad cætera incommoda apoplexia accesserit, aut artuum resolutio : quæ neque ad vertiginem vituli accessisse legimus, cujus in cerebri ipsa substantia tres hydatides, ovi columbini magnitudine, humore limpido plenas deprehendit Brunnerus (1). Tamen quod sensim, et ab sero magis quam ab sanguine, cavernæ quædam producantur, non ideo ex erosis, aut ex disruptis vasculorum cerebri tunicis fieri non possent. Imo possunt, modo levis adeo sit erosio illa, aut disruptio, ut lente exsudet potius quam erumpat sanguinis portio, eaque serosa magis quam crassa : quod facit sanguinis ipsius in quibusdam corporibus natura magis aquosa, copia minor, motus segnior. Quod si hæ cavernæ disrumpantur : non multo secus ac illæ quæ sanguinis plenæ sunt (2), nihil aliud quam ulcera fuisse, in cadaveribus videri possunt : idque in eo, qui supra (3) descriptus est, secundo sene accidit, ut opinor, unde aqua infecta sit æruginis colore. Nam in primo (4) flui-

(1) Sepulchr. l. 1, s. 16 in Addit. Schol. ad obs. 12.
(2) Epist. 3, n. 3.
(3) N. 4.
(4) N. 2.

dus, qui cum sero limpido eruperat, sanguis cavernam indicat, quæ striatum corpus ab reliquo cerebro separaverat, ad eas magis accessisse quæ minus lente fiunt, et III epistola (1) expositæ sunt.

9. Quæ omnia cum bene perpenderis; tum legas velim in Sepulchreto (2) illam Wepferi observationem, in qua anatomen describens hemiplecticæ virginis, duas in dextero cerebri ventriculo proponit cavernas, alteram ovi gallinacei magnitudine nondum apertam, alteram, quam etsi in recludendo ventriculo forte disruperat, tamen ex copia effusæ aquæ turbidæ qualem in prima quoque invenit, *non multo hac minorem fuisse*, in subjectis scholiis existimat, præterea autem ait, *in fundo, et ad latera* ventriculi, *corpora striata, et portionem corporis callosi exulcerata, inæqualia, et quasi lacera apparuisse*. Verum si diligentius omnia attendas, proclive erit intelligere, *superficiem* hanc quæ *inæqualis, et quasi exesa et exulcerata apparuit*, non extra disruptam cavernam, sed intra ipsam fuisse. Si enim caverna hæc fuisset, ut illa integra, *peculiari tunica, crassitie pennæ columbinæ, vestita*, aut certe, si, ut illa, *folliculo inclusa*, ut videtur indicare, cum ambas *folliculos* vocat; profecto, et hujus tunicam, et sedem, ut illius, descripsisset;

---

(1) N. 3, 8, 9.
(2) Sect. hac 15, obs. 4.

neque magnitudinem ex sola aquæ copia *divinare* coactus esset. Igitur nullo folliculo hanc quidem proprie comprehensam crediderim; sed ejus parietes illam ipsam fuisse substantiam, quæ, postquam caverna disrupta est, quasi exesa, et exulcerata apparuit.

10. Cæterum laudatam alias (1) Valsalvæ doctrinam haud secus ac triplex propositorum senum dissectio, hæc quoque Wepferi comprobat observatio. Fuerat enim hemiplexia in latere corporis sinistro, cum læsio, ut videmus, in ventriculo esset cerebri dextero: id quod antequam hanc Sepulchreti sectionem diligentius versarem, nunquam attenderam, ut neque in observatione, quæ ibidem est, altera (2) Joannis Bauhini, in illo eodem sinistro latere paralysim, apostema autem fuisse in cerebri parte dextera. Sed nimirum non tam mirandum est, hæc me fugisse, quam Wepferum, qui rem semel iterumque jam viderat (3), parvi adeo fecisse. *Non equidem nego,* inquit (4), *tumores istos ventriculi dextri ad hemiplegiam sinistri lateris symbolum suum contulisse, nam ipsemet cum plurimis aliis observavi uno latere affecto, oppositum paralysi correptum fuisse: verum so-*

(1) Epist. 3, n. 16, 17.
(2) 18.
(3) Vid. Epist. cit. 3, n. 17.
(4) In Schol. ad cit. obs.

ciam, et forsan primariam causam hemiplegiæ, serum extitisse arbitror, illud videlicet, quo postea cerebri porulos obstructos fuisse, existimabat. Nisi dixisset, id se *cum plurimis aliis* observavisse, suspicari aliquis posset, idem quod Valsalva postea, id est ab interna causa factum in longa dissectionum serie animadvertisse. Nunc idem intelligimus quod *plurimi alii* antea, id est ab ictibus et vulneribus, Wepferum vidisse. Porro non his tumoribus solum, parum tribuit, partem cerebri dexteram in ejusmodi loco tamdiu comprimentibus, et quod consequitur, spirituum influxum in spinalis medullæ sinistram partem longo tempore minuentibus: ne huic quidem medullæ parti, quæ propterea fortasse *dextra minor videbatur,* plus censuit tribuendum. *Neque multum,* inquit, *ad hujus rei demonstrationem confert medulla spinalis sinistra minor dextra; si enim præternaturale quidpiam fuisset, æque pes ac brachium ad motum impotens permansisset;* quasi vero hoc discrimen plerumque in hemiplecticis non occurreret, nec ipse paulo ante discriminis causam indicasset in labe adversus remedia pertinaciori *nervorum axillarium, qui graciliores et teneriores sunt nervis ex osse sacro ad femora et pedes descendentibus.* Nam quod profuisse, ait, *curationem, quæ peragebatur serum discutientibus, absorbentibus et evacuantibus;* scilicet profuit, serum deducendo atque avertendo, quo tumores antea magis, opinor,

distendebantur, natura primum adjuvante per *creberrimam copiosamque mictionem*, tum aliis etiam morbis, ascito videlicet, ac late fuso œdemate, et flavæ aquæ copia intra meninges redundante, in quam illa rejici possunt quæ alioqui tumores illos augeri videbantur indicare. Quæ omnia tamen sic velim accipias, ut dicta intelligas, non ut Wepfero ipse adverser, cujus memoriam et egregia merita quanti faciam, non ignoras; sed ne te quidquam celem de conjecturis, quales eæcumque sint, circa has res meis; quibus non plus tribues quam volueris. Sed historiis Valsalvæ expositis, ad meas veniamus.

11. Agricola annos natus, ut videbatur, ad quadraginta, in Bononiensi S. Mariæ de Morte nosocomio decumbebat. Is primum in thorace correptus fuerăt dolore vago, cum punctionis sensu, tum linguæ deinde, et dexterorum artuum resolutione, ut tamen movere nonnihil posset. Inter hæc notos agnoscere, et intelligere videbatur : mox nihil. Vehemens erat pulsus, et frequens; sed æqualis. Respiratio, si ultimum vitæ tempus excipias, non mala.

Mortui venter maximum eorum quos ad id tempus videram, lienem ostendit, cætera, sensuum judicio, sanum : jecinoris autem limbum inferiorem livescentem, thorax utraque in parte mediocrem sanguinolentæ aquæ copiam habuit; tum pulmones pleuræ adhærentes posteriore facie; cæterum, etsi intus extraque ibi rubebant, non

duros. In pericardio aqua crassa, sed pauca, eique similis in qua caro recens lota est. Cor flaccidum non secus ac cæteri musculi, in ejusque dextera auricula et ventriculo magna polyposa concretio, muci instar subflavi. Hac firmior erat altera quæ pulmonarem venam tenebat, ascendens quasi a quadam basi, ab *excrescentia*, cui annectebatur, coloris cinerei, valvulis mitralibus innata. Dum e cranio cerebrum educebatur, aqua erupit quæ inter crassam fuerat, tenuemque meningem, imo inter hanc quoque, et cerebrum, a quo hæc propterea nullo negotio separabatur. Vasorum trunculi qui per ejusdem meningis superiora feruntur, sanguine erant distenti. Substantia cerebri laxa. Lateralibus apertis ventriculis, natibusque, et testibus cum pineali glandula retectis, hanc pene totam ex flava, et duriuscula, friabili tamen, materia constare inveni; quatuor autem illarum protuberantiarum colorem ad flavum vergere. Dextero, et sinistro ventriculo aliquid aquæ inerat, ejus similis, nisi quod crassa non erat, quæ in pericardio descripta est. Et superficies quidem utriusque ventriculi minus erat lævis, quam solet: sed in sinistro fuit præterea vitium quod magis in oculos incurreret. Nam præterquam quod flavus, et quasi diffluens erat ille medullaris tractus qui interjicitur inter optici nervi thalamum, et corpus striatum, hoc ipsum corpus, si cum dextero comparares, multo strigosius, quasi a tabe quadam factum, subsidebat,

et ex ejus medio tuberculum prominebat maximæ fabæ magnitudine, et figura, colore autem rubro, qualis in cute conspicitur cum recens sugillata est. Quod sectum, nihil peculiare ostendit præter eamdem rubedinem, cum reliquum striatum corpus totum flavesceret, eaque esset laxitate, ut quasi difflueret.

12. Historiæ hujus alias partes considerabimus alio tempore. Nunc illud propter quod hic potissimum scripta est, vides, ut non minus quam quæ supra aut propositæ, aut commemoratæ sunt, Willisii, et Valsalvæ doctrinas confirmet; hujus, quia vitium in latere fuit cerebri opposito ei corporis lateri quod erat resolutum; illius (1), quia in resolutione etiam nec diuturna, nec gravi, vitium fuit non modo in vicinia striati corporis, sed in hoc ipso, et sane ejusmodi, ut decolor esset ac minus firmum. Hæc poteris ad illa addere quæ scripsimus epistòla III (2), de gravissimis ut plurimum inter omnes partes cerebri corporis striati, aut ejus viciniæ læsionibus: et si licet non ejusdem generis vitia conferre inter se, vereri magis poteris, ne casui imputandum sit quod ex illis observationibus pene omnes vitium exhibeant a dextris, quando hactenus in his litteris descriptæ tres ex Valsalvæ schedis, una ex nostris, omnes proponunt a sinistris. Nostræ hujus est,

(1) Vid. supra, n. 3.
(2) N. 18.

nisi quod vicissim vitium proponit a dextris; in eo persimilis observatio Peyronii (1) quod in medio ferme striati corporis durum tuberculum, fabæ multùm depressæ crassitudine, profert ex adolescente, cui latus oppositum cœperat paralysi laborare. Nunc postquam tot a nobis hac, aliisque epistolis tum proposita, tum memorata legisti exempla noxarum gravium, quæ striatorum corporum læsiones sunt consecutæ; jam tanto libentius probabis quod cl. Langhansius (2), spectatis observationibus nostrarum similibus, scripsit, has striatas protuberantias esse partes cerebri nobilissimas; nec mirandum, cum maximam ejus crurum portionem faciant, et quod consequitur, medullæ trunco originem præbeant, si læsis ipsis, et cerebrum, et reliquum corpus magnis, ut ostensum est, morbis, sæpiusque funestis afficiatur.

13. Senex, qui ex apoplexia hemiplecticus tota corporis parte dextera, si caput, quod valebat, excipias, neque sentiendi, neque movendi ullam facultatem retinuerat, in Bononiense Incurabilium nosocomium admissus est. Ibi febre correptus, et spirandi difficultate, quam tamen neque ponderis, neque doloris ullius sensus in thorace comitabatur, imbecillo ultimis diebus pulsu, et penis gangræna accedente, mortuus est anno 1704.

---

(1) Mém. de l'Acad. R. des Sc., an. 1741, 4e obs.
(2) Diss. de consensu part. corp. hum. § 88.

Venter nihil, præter intestina aere turgida, præbuit adnotandum. Thoracis sinistra cavea aquam habuit, sed paucam : dextera superiorem pulmonis lobum ex nigro purpureum, durum, compactaque substantia. Nihil aquæ in pericardio : cor autem adeo flaccidum, ut nunquam antea sic vidissem; in se enim ita conciderat, vix ut digiti crassitudinem æquaret. Sed et musculi alii laxissimi. E cranio, inter secandum, aqua defluxit non pauca : quæ mox et ad cerebri basim, et in vertebrarum tubo conspecta est. In lateralibus etiam ventriculis aliqua ejus portio fuit : major autem fuerat, ut opinor, sub tenui meninge; hæc certe qua sulcis inter anfractus cerebri interjectis respondebat, propemodum albicabat. Præter hæc, nihil in cerebro, aut cerebello adnotatione dignum, nisi quod in plexu choroide, saltem a sinistris, vesiculæ erant aqua turgidæ.

14. Senis hujus, quem pulmonis sustulit inflammatio, hemiplexiæ causam noli credere a me facile in iis statui vesiculis, quæ in parte resolutæ opposita turgebant; sic enim sæpius vel sine ulla paralysi invenire consuevimus. Multo autem minus in aqua statuo intra cranium reperta, quippe quæ non sinistram magis cerebri partem premebat, quam dexteram. Quod miror quosdam, et in his Willisium, ut in sectione ista Sepulchreti XV. (1) vides (nisi quid forte Lugdunensis, nedum

(1) Obs. 9 cum Schol.

Genevensis typographi incuria deest) non attendisse, neque enim ab illuvie serosa et sanguinea anteriorem cerebri cavitatem implente, unius potius, quam alterius corporis striati compressionem, laterisque resolutionem deduxisset. Quid ergo est? Mox postquam aliam subjecero observationem, conjiciam (1). Neque enim tam difficile id puto, quam si ex me quæreres, cum generosissimus senex (2) simul hemiplexia, simul ictero correptus esset, qui fieri potuerit, ut intra idem latus dexterum, quod erat resolutum, se *accurate* adeo contineret aurigo, *ut etiam nasi dextrum latus ictéritium esset, sinistrum vero colorem naturalem retineret*, quando idem flavum sanguinis serum non minus circumibat per sinistrum latus, quam per dexterum; nisi forte credas, per laxiores hujus fibras lentius promotum magis inficere potuisse.

15. Anicula ex apoplexia jam tres annos hemiplectica sic tamen, ut sentiendi facultatem retineret, accedente ob decubitum, an aliam ob causam clunis gangræna, octo ante diebus in idem fuerat in quod senem diximus, nosocomium excepta. Ubi intra paucos dies vehementi dolore correpta est, primum resoluti humeri, mox etiam linguæ: quæ inspectæ partes nihil, quod sub sensum caderet, vitii ostendebant. Dolorem apho-

(1) N. 17.
(2) Eph. N. C. Cent. 3, obs. 64.

nia excepit, hanc mors, quæ sensim tamen, et sine ullo resolutionis incremento accessit.

Caput, et collum duntaxat hujus mulieris dissecta sunt. In collo id glandulæ thyroideæ vitium deprehendi, quod alibi (1) descriptum, hic iterare minus attinet: præterea in quodam arteriæ vicinæ trunculo concretionem inter tunicas ex flava materia media inter mollem, atque friabilem, parvam illam quidem, sed ita introrsum extuberantem, ut trunculi cavum angustius faceret: denique in altera parotide parva frusta ex materia quasi tartarea, quæ mora postea in osseam duritiem transivit. Verum antequam collum, et caput attingerem, dum illud a thorace dividerent, tantam vim aquæ ex vertebrarum canali tum superiore, tum inferiore erupisse testati sunt, quantum vinarium vas, quod *boccale* vocitant, impleri posse existimarent. Itaque pauca circa cerebrum, pauca in ejus ventriculis superfuit: præter quam nihil aliud quod adnotatione dignum esset, invenimus.

16. Ex gangræna quidem, pessimi generis particulas in alveum sanguinis relatas, cum linguæ nervos, tum alios aliquos invasisse eorum potissimum qui ob triennem humeri quietem minus fortasse resistebant, doloresque illos intulisse, non difficile est explicatu. Sed non propterea intelligitur, quo-

(1) Epist. Anat. 9, n. 38.

modo tanta aquæ copia intra cranium, et vertebrarum tubum congesta sit, et cum sit, aphoniam quidem, et mortem, sed non simul reliqua apoplexiæ legitimæ symptomata invexerit. Num quod paulatim ad tantam illam copiam pervenerit? (1) Et credere quidem possumus, jam tum ab hemiplexiæ initio multum aquæ in eo tubo, sive, ut vocant, in sacra fistula fuisse. Sic enim sæpe in paralyticis invenitur, ut Coiterus præmonstravit, cujus habes in Sepulchreto observationes (2), tum deinde Wepferus, qui ad id facile inquirendum, omnibus jam e cranio detractis, tum statuere hoc humilius solebat, ut per sacræ fistulæ ostium declivem ab ea egressum haberet humor : quod a plerisque aliis in certorum quorumdam cadaverum sectionibus neglectum, nos certe aut eadem, aut alia ratione sæpe inquirere non omisimus, ut ex superiore etiam epistola (3) intelligere potuisti. Wepferi autem observationes non in hac modo sectione (4), sed in II quoque (5) videas, præsertim in quibus *multum, aut plurimum* seri ex ostio illo exire, conspexit. Nam in qua *ad unciam* vidit effluere, ea minoris facienda est, si quod ipsi, et Coitero videtur fuisse

(1) Vid. Epist. 4, n. 29.
(2) Sect. hac 15, obs. 6 et 7.
(3) N. 13.
(4) Obs. 3.
(5) Obs. 40 et 47.

incognitum, secundum naturam quidem humoris aliqua copia in ima sacra fistula est agnoscenda; qua de re quid nobis exploratum sit, erit alibi dicendi locus; neque enim difficile est, ut in cadaveris gestatione, aut multiplici, ut sæpius fit, volutatione ejus naturalis humoris portio ab imo ad summum fistulæ transeat. Verum cum aut copia multo majori, aut alia ac debeat, natura est, intelligere quidem licet, quemadmodum aut hac alia natura lædat, aut ea multo majori copia non jam nervos illos infimos caudæ equinæ, sed ipsum longe teneriorem, quem circumfundat, spinalis medullæ truncum aut magis premendo, aut laxando, inferat artuum resolutionem : sed qui fiat, ut cum illum undique circumfundit; tamen a dextero magis latere quam a sinistro, aut a sinistro magis quam a dextero, premat laxetve, ut lateris illius, non hujus; aut hujus, non illius paralysim faciat, intelligere non licet. Igitur quæ nos difficultas circa aquam in cranio tenebat (1), eadem in sacra quoque fistula detinet, nisi aliquid præterea huc adjiciamus.

17. Id autem repetendum videtur a præcedente alterius partis aut cerebri, aut spinalis medullæ dispositione, sive hæc a natura sit, sive a morbo : ut, si minus firmam quam altera, intimam habeat structuram, aut si, velut in ea apo-

(1) N. 14.

plexia quam alias (1) a meningum convulsione fieri, proposuimus, alterum cerebri hemisphærium a vehementiori suæ meningis convulsione magis quam alterum, constrictum fuerit. Jam vero si ad nativam, aut si ad relictam a morbo in altero latere imbecillitatem ejusmodi, quæ per se quidem obesse vix posset, si ad eam, inquam, undique circumjectæ vis aquæ accedat, nimirum intelligis, cui vi firmius latus cerebri resistat, aut medullæ, eidem infirmius non posse resistere.

18. Quod autem de cerebro, ejusque appendice medulla spinali, per suarum meningum convulsiones læsis dicebam, idem quoque de nervis ab illo, aut ab hac proficiscentibus et alias (2) dixi, et nunc etiam tanto libentius dico, quanto facilius est intelligere, non tenuem modo, sed et crassam meningem circum eos quos convestiunt, nervos undique posse contrahi, quam circa alterum cerebri, aut spinalis medullæ latus. Sic in adolescente (3) qui ex vermibus intestina irritantibus, linguæ paralysi corripiebatur, intra aliquot dies solvenda, sed cum ventris torminibus recurrente singulis mensibus, rem ego ex convulsione explicabo per consensum quemdam ad meninges quæ linguæ nervos cingunt, producta, levi quidem, ut facile paralysis solveba-

(1) Advers. 6, Anim. 84, et Epist. Anat. 13, n. 27.
(2) Ibid.
(3) Act. N. C. tom. 2, obs. 160.

tur, sed cum intestinorum convulsiones redibant, ipsa quoque redeunte. Igitur si nervos quoslibet, non ex durioribus tamen, convulsæ aut meninges suæ, aut contiguæ musculosæ fibræ constringant, aut si non valde constrictos, et mox sic satis restitutos circumfusa aqua premat; aut laxet; resolventur partes quibus ii nervi prospiciunt: atque hinc quoque habebis unde intelligas quibusdam in casibus, quare cum eadem aqua omnes interdum circumfundat qui aut ex cerebro, aut ex spinali medulla proveniunt, nervos; non omnes tamen laxentur.

19. Facile autem ad spinales alterius lateris nervos, suarum meningum convulsione certo tempore, nec tamen arctius, circumpressos, attinebat casus non vulgaris, qui Bononiæ, anno 1705, in eodem quod semel atque iterum supra memoravi, nosocomio diebus circiter octo spectatus est. Virgo erat annorum, ut mihi visa est, quadraginta, quæ per post diuturnum dolorem capitis, altero sensim resoluta erat corporis latere, sic ut tandem neque ad motum, neque ad sensum hoc uti posset. Ita affectæ sanum quoque alterum latus similis paralysis quotidie vespertino tempore corripiebat, matutino autem adventante, integram omnino relinquebat. Quod postquam septies, aut octies contigit eadem semper, aut si quando non eadem, una, ut summum, hora citius, aut serius, tum vero thoracis inflammatio continuo accessit, eaque virginem sustulit, cujus

dissectio cadaveris, invitis nobis, omissa est. Sed resolutionum ab ejusdemmodi causa alia quoque exempla a me alibi indicata sunt.

20. Indicata sunt etiam exempla earum quæ a convulsis circa nervos musculosis fibris videntur accidere. Nec vero negaverim, posse interdum ea quoque ratione explicari quæ sic a Boerhaavio (1) proposita est: convulsi musculi *duritas, si nimia fuerit, destruit musculum, et relinquit paralyticum, uti sæpe post convulsiones contingit fieri*: quanquam ubi simul cum motu sensus tollitur, non tam muscularis fabricæ destructionem, quam compressi tunc nervi, modo ex durioribus non sit, constrictionem præstat incusare, a qua una repeti utrumque potest. Quod autem eidem placuit (2), *paralyses membrorum, ubi nullum subest cerebri vitium*, ideoque *auscultantes medicamentis externis*, eas, inquam, *sedem* habere in *tela cellulosa*, qua omnia nervorum vasa cinguntur; hæc quoque explicatio sua laude digna est, si quis apte, nec sine aliquo additamento utatur. Nam cæteroquin haud secus ac aliæ, suis ipsa quoque difficultatibus videtur premi. Vide enim in Sepulchreto (3), vel potius in eo ipso libro (4) qui ibi negligentius descriptus est, quæ

(1) Prælect. in Instit. ad § 401.
(2) Ibid. ad § 282.
(3) Sect. hac 15, Append. ad obs. 5.
(4) Anct. Hist. Apopl. Hist 13 in Schol. n. 2.

Wepferus in hydropicis, motu, et sensu viscerum atque artuum inferiorum pollentibus, animadvertit, scilicet *in abdomine nervos et plexus nervosos, non solum sero copioso inundatos, sed etiam illos ipsos, aqua tenui membrana coercita, veluti gelatina, incrustatos, in pedibus vero a planta ad coxam ipsosque lumbos œdematosis, cutim, pinguedinem, membranas, imo ipsos musculos instar spongiæ aqua turgidissimæ maduisse*; ut dubitandum non videatur, quin cellulosæ illæ telæ quibus nervorum vasa cinguntur, ipsæ etiam aqua distentæ fuerint, et in aliis sint, quos pene quotidie, et sine ulla quidem resolutione, videmus, hydropicis.

21. Sed etsi quod de nervorum affectionibus in libro habemus *de Locis in homine* (1); si tamen de iis nervis ibi sermo est de quibus hic loquimur, *morbum* videlicet qui *in ipsos pervenerit, quiescere in eodem loco; et difficile esse ipsum educere;* etsi, inquam, id ut plurimum verum est; minus tamen est, cum morbi causa in cellulosis consistit eorum telis, ubi externis parere medicamentis, ut paulo ante indicabamus, expertus est Boerhaavius. Quin aliquando vel citius paret, quam ægro opus esset, ut cum recens, resoluta membra, corpore necdum satis præparato, thermarum balneis, aut lutis præpro-

(1) N. 9.

pere committuntur; serum namque morbidum ex ignobilibus sedibus alio abductum, in nobiliores facile irruit, ut in cranii cavum, aut sacram fistulam, cerebrum, aut medullam spinalem, præsertim ubi ad apoplexiam, aut ad paraplegiam dispositio est, male mulctaturum. Quo Willisii (1) observationes ex parte refero, cum ex usu, aliis paralyticis utilissimo, thermarum Bathoniensium, quorumdam *membra plura atque prius affecta, gravius resoluta* animadvertit. Eodemque facile spectat locus T. Livii (2) : *Cn. Cornelius consul ex monte Albano rediens, concidit, et parte membrorum captus, ad aquas Cumanas profectus, ingravescente morbo Cumis decessit.* Quem locum etsi ab iis qui de thermis Cumanis, proximisve Bajanis, earumque usu scripserunt, animadversum esse, non memini; tamen quali de casu in eo sermo fiat, idem Livii significat loquendi modus, alias (3) productus, et explicatus de Attalo inter concionandum obmutescente, et cadente : *concidit....parte membrorum captus.* Verum ad historias nostras redeamus, atque adeo ad ultimam ipsarum veniamus.

22. Mulierem, quam semel prehenderat apoplexia, rursus corripuit, stupidamque, et semiparalyticam reliquit. Uno aut altero interjecto

(1) De Anima Brut., p. 2, c. 9.
(2) Hist. l. 41.
(3) Epist. 3, n. 17.

mense, febris invadit non mediocris, ut pulsus, sitisque commonstrant, eaque in Bononiensi S. Mariæ de vita mulierem conficit. Cerebri vasa nigro sanguine turgidula: ipsum vero laxum adeo, ut crassam, quam detrahebamus, meningem quibusdam in locis cum tenui, corticalis quoque substantia sequeretur. Cæterum aqua pauca in tertio ventriculo. Reliqua autem viscera sana. Quæ dum rimamur, et ex sinistro cordis thalamo concretionem polyposam extrahimus, interveniens forte Valsalva, alteram, inquit, reperietis a dextris. Quam, dextera incisa auricula, mox vidimus inde in venam cavam suis ramis pertinentem. Sinistra tamen, non minus ramosa, firmiorem habuit truncum, substantiam intus compactæ carnis referentem, quam corpus quoddam quasi nerveum cingebat.

23. De polyposis concretionibus erit aptior alibi (1) scribendi locus. Hic satis a laxo adeo cerebro stuporem mulieris, et semiparalysim deducere. Neque enim satis spirituum secernere poterat, et ad membra mittere. Qua de re, ut maxime obvia, non attinet multa verba facere; tametsi ad id comprobandum vides in Sepulchreto (2) unam eamdemque semel, atque iterum observationem proferri tam paucis interjectis,

---

(1) Epist. 24, n. 26 et seq.

(2) Sect. cit. obs. 8 et 13.

ut minus mirum sit, duas ferme ex Willisio (1) paginas in scholiis ad observationem III descriptas, iterum pro scholio ad observationem XXX easdem describi. Cæterum hujusmodi in primis sunt paralyses, in quibus frustra, ad tollendam causam, resolutis partibus adhibentur remedia. Ad tollendam causam, inquam; nam Valsalva ad fibrarum tonum aliqua ratione adversus majorem laxitatem servandum se, dicebat, adhibere: eamdemque ob causam cum ad avertendas apoplexiæ minas, sanguinem e semiresolutis jam diu manibus aliquando mitti, imperaret, imperabat simul, ut aquæ loco vinum calefieret, in eoque manus, ut tum fieri solet, mergeretur. Quæ, cum Valsalvæ consuetudines scire cupias, nolui reticere. Porro aliæ, extra cranium quoque, paralysis causæ sunt, ad quas inutilis usus est externorum remediorum. Harum selecta quædam exempla satis erit ex Cowpero (2), et Saltzmanno (3) commemorare. Uterque partium inferiorum resolutionem accidisse deprehendit, Cowperus ab interno tumore, qui duarum dorsi vertebrarum corpora ita exederat, ut per eorum cariem foramen aditum præberet digito ad medullam ipsam spinalem immittendo; Salzmannus autem ab eadem medulla, non parvo ejusmodi

(1) C. cit.

(2) Act. Lips., an. 1699. M. Feb. ac Tab. 93.

(3) Act. N. C. t. 2, Obs. 102.

tumore læsa, imo plane exsucca in superioribus lumborum vertebris: quod vitii cum in altero, aiat, *in omnibus lumborum vertebris* habuisse: perspicuum est, non medullam modo, intra supremas earum desinentem, sed et equinæ, ut vocitant, caudæ partem non parvam (quæ utinam Salzmannus diligentius, aut certe dilucidius proposuisset) idem vitium occupasse. Signa autem quæ latentes has paralysis sedes quadantenus in vivis indicarent, his perlectis utriusque auctoris observationibus, poteris æstimare.

24. Denique ne mireris, quod febris, quæ secundum alias Hippocraticas prædictiones apoplexiam excipiens solvit, feminam quam proposui, perdiderit; Martianum (1) vide, febrium conditiones distinguentem, illisque prædictionibus hanc ex Coacis opponentem: *Apoplecticæ affectiones de repente exolutorio modo fientes, febre temporis progressu accedente, perniciosæ.* Hæc vero febris, ut alia mittam, sane uno, aut altero post mense, accessit. Satis de Paralysi. Vale.

---

(1) Annot. in Hippocr. l. 2 de Morb., s. 2, v. 67.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA XII.

Sermo est de Hydrocephalo, et de Aqueis Spinæ Tumoribus.

Hydrocephali nomen etsi unum est, plures tamen, ut nosti, et sede et affectibus inter se discrepantes affectiones, significat. Primum quidem, ut rem in paucissima contraham, aquæ congestionem inter cranium, ejusque integumenta, deinde intra cranii cavum, idque aut ossibus, quod fere in fœtibus fit et pueris, diductis amplificatum, aut minime diductis ad eum modum perstans ad quem consistente ætate, videmus: quanquam hoc ultimum genus ne ii quidem, qui hydropem cerebri appellant, hydrocephalum omnes vocant. Primum illud atque exterius hydrocephalum etsi in viventibus conspeximus, et præsertim in nobili infante, quem cum aliis medicis consulti, sine chirurgi ferro, sanavimus; in mortuis tamen examinandi occasionem nec Valsalva, nec ipsi habuimus. Interni autem primum genus, saltem postquam aqua exierat, iis in fœtibus vidisse me, credo, quos cerebro carentes dissecui, velut postea declarabo. Alterius vero generis crebras tum Valsalvæ, tum mihi esse observationes, ex superioribus epistolis non una os-

tendit. Quarum nullas in animo est hic iterare, sed unam potius proferre, cui locum in iis epistolis aptum non fuisse, cognosces. Eam cum protulero, tum commemorabo quæ vidi, ad primum, ut puto, interni hydrocephali genus attinentia: nec alia de spina, ut vocant, bifida, sive de aqueis hujus tumoribus reticebo.

2. Anus, postquam antiqua artuum ulcera, minus jam in dies, minusque manantia, novissime arida apparuerant, sensim quasi a senectute confecta, mortua est.

Cadaver gymnasio huic cessit, cum altera quæ anno 1725, habebatur anatome, jam ad finem spectaret. Igitur viscera pleraque omnia ipse perscrutatus, jecur, et splenem animadverti magnitudine excedere aliquantum naturalem modum, nec substantia ipsa omnino esse secundum naturam. Multo autem erant æquo ampliores tum ureteres, tum renum pelves, indicio non obscuro, fuisse olim mulierem calculis, aut aliis renum vitiis obnoxiam: quo et parvitatem censui attinere renis dexteri, dimidio minoris quam sinister. Tuba sinistra Falloppiana, fimbriis interjectoque his orificio omnino deletis, in unum corpus extremo illo coaluerat cum ovario. Fundo uteri aperto, conspecta est in ipso hujus latere sinistro excrescentia, quæ magnitudine, et forma dimidiatum referebat lupinum, basi duntaxat utero annexa, facie autem utraque soluta, et lævi, nec secus ac fundi universa interior fa-

cies, rubicunda. Cranii, et quod consequitur, cerebri figura erat abnormis, ut epistola I (1) descripsi; hæc enim illa femina est, de qua ibi in extrema quadam, ex parte huic simili, historia mentionem injeci, reliqua alibi pollicitus, quod hic videlicet præsto. Laterales ventriculi plenissimi erant aqua turbida. Choroides plexus albescebant. Corpora striata, quocumque cultrum, assulatim secando, dirigeres; ex cinerea ubique substantia, mirantibus qui aderant, nusquam medullares strias, sed disjecta solummodo medullaria puncta apparere. Cerebellum, ut medulla quoque oblongata, flaccidum fuit. Denique pituitariam glandulam cum valde humilem, ac subsidentem animadvertissem, diligenter extraxi, et primum sine appendice esse vidi, in Adversariis VI (2) descripta, et delineata, tum ejus corpus ex fusco flavere, et in se contractum atque strigosum, præsertim quod ad altitudinem attinebat, multo minus quam soleat, sursum protuberasse.

3. Si antiqua, et novissima hujus feminæ incommoda, accurate aliquis annotasset, ex quo inquirendo cognoscere potuissem; cum plura quæ, dissecando, perspexi, hic perpendere non omitterem, tum certe alio potius quam huc, observationem hanc retulissem. Quod fieri poterat de quibusdam in hanc Sepulchreti XVI sectionem col-

---

(1) N. 14, in fin.

(2) Anim. 25, et Tab. I, fig. 4.

latis, præsertim vero de ea quæ sub num. VI et de prima, atque altera quæ sub num. VII in additamentis proponuntur; neque enim, quod etiam supra indicavi, plerisque placet, ubi caput non tumet, ibi hydrocephalum agnoscere. Non est tamen dubitandum, quin cum multa intra cranium aqua sensim magis magisque congeritur, si huic cedere, ut in tenellis, ossa possent, tumor capitis esset oriturus: et quin aliquæ ex iis causis propter quas in illorum cranio aqua congeritur, eædem sint ob quas congeritur etiam in adultorum, ut puta, præter hydatides, de quibus infra (1) dicemus, in plexu choroide, aut alibi intra cranium disruptas; ut puta, inquam, aut ea glandulæ pituitariæ constitutio quæ nullam aquam transmittat, ut in Anglo illo (2) cujus cerebri ventriculis sero plenis hæc suberat glandula parte altera prædura, altera absumpta. aut ea aquæ natura, quæ ad hanc, aut per hanc glandulam transmitti non possit, quorum illud verisimile est, cum aqua duntaxat limpida; hoc vero, cum turbida ventriculos cerebri distendit, qualis in viro Principe a Brunnero (3) animadversa est, a nobis autem in ea quæ proposita est, femina. In hac enim cum is ichor qui per artuum ulcera amandari consueverat, in eos ventriculos divertisset,

(1) N. 6.
(2) Act. Lips. an. 1688, M. Maj.
(3) Eph. N. C. Cent. 6, obs. 1, in fin.

impedire ipsa sibi, irritando, et corrugando infundibuli extremos tubulos, viam potuit in glandulam pituitariam, quæ propterea, ut eæ partes solent quæ ab officio cessant humores excipiendi, subsederit, ac strigosa facta sit. Quod si crassum, nec irritans serum in eam glandulam se intrudat, exire autem nequeat; illud quod e ventriculis eodem illabi perget, glandulam quidem vehementer, ut Peyronius (1) vidit, tumidam reddet, sed reliquo demum sero illuc aditum præcludet. Cæterum in aliis aliunde esse possunt causæ propter quas vel tenui aquæ iter non pateat per eam glandulam. Esse autem ex naturæ instituto tenuem in ventriculis aquam, et limpidam, sed vix plus quam ut ea ventriculi madeant, negandum non credo. Quod si plus forte in catulis illis invenit Littrius (2), quibus uno ictu absciderat caput; at illi etiam tum lactentes erant; est autem in cavis omnibus fœtuum, et recens natorum animalium aquæ plus quam in adultis; itaque optandum fuerat, ut quod periculum in lactentibus fecit, idem fecisset in adultis. In his enim aquam tum demum abundare credibile est, cum aut plus æquo secernitur, aut cum aliqua causa est quæ illi iter ad pituitariam glandulam intercludat, aut minuat. Quæ autem de glandula hac dico, eadem simul de ceteris quoque latentibus viis dicta volo, per quas aquæ exi-

(1) Mém. de l'Acad. R. des Sc., an. 1741.
(2) Hist. de la même Acad., an. 1711, Obs. Anat. 7.

tum a natura paratum credo secundum ea quæ fusius alias (1) ad te scripta, hic minime necesse est iterare.

4. Illud potius quod tunc me fugit, addendum est, in sectione hac Sepulchreti XVI tres unius hydrocephali proponi historias, singulas a singulis descriptas, sub num. VII a Cummio; sub VIII a Paisenio, denique sub V in additamentis a Pechlino. Hi enim omnes aderant, cum ab Hornio infantis illius cadaver Lugduni Batavorum an. 1666 dissectum est. Cum igitur primi duo in Ephemer. Nat. Cur. dec. I, alter A. I (2), alter A. IV et V (3), suam quisque descriptionem edidissent; Pechlinus tandem in Observat. Phys. Med. (4) suam addidit, non obscure significans, historiam illam non satis accurate ab aliis traditam esse. Eam ego, inquit, *quod rara sit, minusque pro sui pretio descripta curiosius exponam.* Et magna sane vel in aquæ pondere sunt descrimina, cum Pechlinus, a quo in hoc quidem vix discrepat Paisenius, uncias ponat *CLXIII*, quas Commius dixerat *triginta sex*. Cætera ipse conferens intelliges, illudque in primis quod ad rem præsentem facit, cum Paisenius aiat, *glandulam pituitariam flaccidam et satis magnam* fuisse; Cummius autem contra neget,

(1) Epist. 4, n. 36.
(2) Obs. 47.
(3) Obs. 196.
(4) L. 1, obs. 61.

de glandula pituitaria ullum apparuisse vestigium; de hac glandula Pechlinum silere; ut suspicari quis posset, ab singulis singulas hydrocephalorum trium ab Hornio anno eodem sectorum, observationes describi, nisi ejusmodi observationem *raram* esse, ut sane est, admoneret Pechlinus, et tot alia unam eamdemque fuisse, satis ostenderent. Cui potius igitur de tribus credemus? Brunnerus (1) qui singulos legisse poterat, Cummio certe in eo credidit, quod *glandula pituitaria plane defuerit;* neque enim aliam, quam Cummii designare potest descriptionem; tametsi in anno error est vel in exemplari (2) quod in Sepulchreto describitur: neque enim semper hujus typographis, qui alioquin sæpius erravere, imputandus est, ut neque obscuritas illa tanta primæ in sectione hac observationis; siquidem ad eumdem modum legitur in opusculo Bartholini (3), cujus tamen nomen scholiis quoque in eam observationem fuerat subjiciendum. Sed ut illuc redeam; ego singulis in eo credam in quo inter se conveniunt: ubi discrepant, aut hærebo, aut si peritiæ, diligentiæ, temporis quo scripsit, habenda est ratio, credam Pechlino. Verum utinam in Sepulchreto de tribus illis observationibus hæc injecta esset dubitatio. Habes quid modo censeam

(1) Sect. hac 16 in Schol. ad Obs. 12, in Addit. ad fin.
(2) Eph. N. C. Dec. 3, A. 1, obs. 152 in Schol. ad fin.
(3) Consil. Med. de Comet.

de duabus illis observationibus, quas primo loco cum alias de pituitariæ glandulæ officio ad te scriberem (1) in Sepulchreto indicavi.

5. Nunc iis in fœtibus quos ab interno hydrocephalo enectos puto, quid a me sit observatum, commemorabo. Commemorabo, inquam; neque enim hic repetere oportet quæ alias edidi; satis est indicare, et siquid forte illustrationis gratia addendum est, addere. Igitur primum omnium relegas velim quæ de fœtu sine cerebro nato, et a me Forolivii dissecto, in epistolis anatomicis (2) proposita sunt, illudque in primis cerebrum facile a primordiis non defuisse; sed hydrocephalo extenuatum, et in aquam resolutum, per foramen quod in summa erat spina, abscessisse. Quod tunc facere, sicut ibi sum fassus, *non vacabat;* ut *plerasque aliorum hujus generis observationes expenderem, et cum hoc nostro*, sic enim putabam, *cogitato conferrem*, cum post libri editionem, otii aliquid nactus, mox facere cœpissem, gavisus sum incidens primum in cl. Marcotii Commentarium (3), ex quo intellexi, non aliter ipsi fuisse visum, ac mihi. Qui cum postea observationes cæteras, quas Wepferus (4), et Stalpartius (5) olim

(1) Epist. 4, n. 36.
(2) XX, n. 56, 57.
(3) Mém. de l'Acad. R. des Sc. an. 1716.
(4) Eph. N. C. dec. 1, A. 3, obs. 129.
(5) Cent. 1, Rar. obs. 2.

collegerant, et iis recentiores, quas cl. Brinius (1) memoravit, aliasque adnotassem, ut singulas huc magis attinentes seligerem, et quandocumque possem, conferrem; tot alias, interea novis prodeuntibus libris, vidi a doctissimis viris indicari, ut satis otii futurum mihi diffiderem ad cunctas, non dico perpendendas, sed ne apud auctores quidem reperiendas; tanta sæpe operarum incuria plerorumque sunt aut nomina proposita, aut loca designata!

6. Igitur collatione hac aliis relicta, nunc satis mihi est, in non paucis saltem eorum casuum, quos perpendere licuit, intellexisse, cum cerebrum revera defuit, ob eam causam potuisse, ad eumdemque modum deesse, de quibus paulo ante indicatum est. Quod si meum aliud aliquod plenius propositum, aut si amicorum ineditum adhuc exemplum optas; videbis quod suum meumque Vallisnerius (2) memoravit, in Adversariis (3) a me descriptum, ut unum duntaxat hic oporteat addere quod certius memini, videlicet cranii nihil præter hujus basim fuisse, neque hanc totam: nam quidquid de ipsa esse solet post magnum occipitis foramen, desiderabatur. Paucis autem antequam eam puellam secarem, mensibus, hoc est sub finem anni 1711 cum forte Venetias pe-

(1) Inquis. de Spirit. Animal. n. 35 et seq.

(2) Ist. della Generaz. p 2, c. 17, n. 6, ad litt. h.

(3) II Animad. 35.

tiissem, ab amicis acceperam, et nominatim ab eo, quem alias (1) tibi laudavi, Alexandro Bonis, docto medico, et diligenti, affuisse se non ita pridem, cum Santorinus ipse quoque descriptæ a me similem puellam incideret, (sæpius enim, etsi in maribus hæc etiam accidunt. in sequioris sexus fœtibus videor novisse: certe ille quoque, de quo paulo ante dictum est, Foroliviensis feminineus fuit (2)), vidisse igitur corpus optime nutritum, eaque magnitudine quæ conveniret justo, ut hæc quæ statim a partu mortua erat; partus tempore in lucem editæ, summum duntaxat caput valde fuisse depressum: a quo cum sublata esset membrana crassa, capillatæ cuti penitus connata; non cranii fornicem, non cerebrum, quæ nusquam erant, sed quamdam quasi vesicam conspexisse, in qua nihil nisi aqua flava, ab hac autem vesica quæ anteriora tenebat, prorsus sejunctam, in cranii basi, atque adeo in ipsa oblongatæ medullæ sede particulam, nucleo amygdalæ non majorem, quæ cerebelli loco esse posset. Intelligis, hic ab hydrocephalo, cujus aqua necdum universa effluxerat, destructum cerebrum, medullam oblongatam, et cerebelli maximam partem: quod omnino una cum cæteris destructum, simul cum aqua effluxisse videtur in iis fœtibus duobus, quos a me dissectos com-

(1) Epist. 3, n. 17, et Epist. 5, n. 11.
(2) Vid. et Epist. 48, n. 49.

memoravi. Nec sane aliter ejusmodi casus esse explicandos, censuit ipse quoque illustris Hallerus cum alibi, tum in opusculis anatomicis (1), quibus, pro eximia sua erga me humanitate, meum, quale idcumque est, honestare voluit nomen, cum et suam hujus generis in femineo pariter fœtu accuratissimam, ut solet, observationem proposuit, et alienas plurimas qua summa pollet eruditione, in hisque expositarum simillimas memoravit. Cerebrum igitur a primordiis in suo fœtu non defuisse confirmat (2) iis rationibus, quæ non secus ac pleræque a claro Laufero (3) productæ, transferri possunt ad alios fœtus hujusce generis. Accessisse postea causam quæ aperiret vias per quas cerebrum e sua theca effunderetur. Et sane manifestas in pluribus fuisse, vides, ut foramen in Monspeliensi (4), et Foroliviensi nostro, et in nostro altero Patavino (5), in quo necdum effluxerat totum. Hiatus autem in nonnullis fuerunt per quos totum prodierat. Sic in eo de quo Gullmannus (6), *occiput apertum* lego *cum pericranii extensione magna, in qua tota cerebri moles erat inclusa.* Cujusmodi sive

(1) Opusc. IX.
(2) N. 9.
(3) Diss. qua infans sine cerebro, etc., § 3 et seq.
(4) Marcot cit. supra ad n. 6.
(5) Epist. ibid. indic., n. 78.
(6) Eph. N. C. Cent. 7 obs. 92.

pericranii, sive crassæ meningis, sive potius utriusque herniarum, ut sic loquar, cerebrum includentium exempla alia dabit Hallerus (1). Intelligis autem, quam facile possint distentæ distractæque eo pondere membranæ, disrumpi tandem, inclusumque pondus emittere. Quod si cerebrum sit hydrocephali aqua dissolutum; hæc et pondus augebit, et per foramina interdum etiam exigua ut sensim elabatur, efficiet. Qua autem ratione aqua tum accedat, tum cerebrum dissolvat, illud primum supra (2) quomodo propter impeditas pituitariæ glandulæ, aliasque vias contingat, satis dictum est: ob disruptas autem hydatides posse etiam fieri, est indicatum. Has, nec mediocri magnitudine, haud ita raro intra cranium, imo intra cerebrum bestiarum increvisse, observationes, alias (3) a me ex Sepulchreto indicatæ, satis ostendunt: quas si perlegas, idem hominibus quoque nonnunquam accidisse, cognosces. Humanis autem fœtibus aut hydrocephalo laborantibus, aut sine cerebro editis, ut sæpe hydatides in meningibus fuerint, is qui a cl. Jo. Rud. Zwingero (4) descriptus est, et memorati Monspeliensis, Foroliviensis, aliique commonstrant. Quo etiam pertinere facile cre-

(1) Opuscul. cit. not. 3 et 13.
(2) N. 3.
(3) Epist. 1, n. 6.
(4) Act. Helvet. t. 1, c. 1.

des totam illam notissimam ex innumeris compactam vesiculis, limpidissima aqua plenis, Wepferi (1) molem; nisi cum iis facere malis qui ad cerebri ipsius substantiam spectasse existimarunt. Certe autem Hallerus (2), cum observationem indicat clari Spœrlini hydatidum loco cerebri inventarum, tum, alibi *pluscula exempla hujus fabricæ haberi*, admonet. Illæ igitur, aut hæ vesiculæ, si vel a sua ipsæ distentione forte dissiliant, aquam intra cranium pro su magnitudine et numero effundent: hæ autem quæ intra substantiam increverint cerebri, ut in eam alterna arteriarum pulsatione adiguntur, sic prius etiam quam dissiliant, quantum possint ad comminuendam, dissolvendamque mollissimam circumjectam medullam, excogitavit Laufferus (3). Verum quacumque ratione, et quocumque ex fonte intra cerebri thecam aqua præter naturam congeratur; sane poterit, si necdum illud concreverit, ejus concretionem suo interjectu prohibere: aut si jam concreverit, inter ejus particulas se insinuando, has sensim magis magisque disjungere, donec ad minimas ventum sit, facile cum aqua permiscendas, neque ab ea amplius internoscendas. Cujus sensim progredientis, sed necdum perfectæ disjunctionis luculentum habes

(1) Obs. 129, cit. supra ad n. 5.
(2) Not. cit. 3.
(3) Diss. cit. 34.

exemplum, in hydrocephalo recens nato, quem dissecans Christianus Vaterus (1) hemisphæria cerebri conspexit *ab aqua expansa*, *et in modum brassicæ capitatæ excavata*, *ubi nulli ventriculi, nullique anfractus, fibræ vero albicantes, et a copia seri valde turgidæ e basi et trunco medullæ spinalis per totam cerebri compagem, velut vasa lactea per mesenterium, densissime ad corticem distributæ, et in via multis vicibus invicem quoad ramos unitæ, ac complicatæ apparebant.* In altero autem hydrocephalo (ut perfectæ disjunctionis, atque adeo dissolutionis exempla hic omittam ex infra (2) memorandis Kerkringii, Tombini, Laufferi observationibus) in altero, inquam, hydrocephalo, quem pariter recens editum incidit Rombergius (3), non solum disjunctionem propemodum perfectam, sed disjunctarum particularum cum aqua permistionem ipsa indicabit aqua *loturæ carnium similis*, præter quam, et crassam meningem *nihil distincti in diffluente cerebro videre* licuit. Nec mirum; aqua enim quæ jam ad mensuras quatuor hic creverat, quanta vi egisset, ostendit, tum ad primam cultri impressionem *cum impetu prorumpens*, tum ossibus cunctis quæ calvariæ fornicem faciunt, ita diductis, ut *magno* inter se

(1) Eph. N. C. Dec. 3, A. 9, Obs. 166.
(2) N. 13.
(3) Eph. N. C. A. modo cit. obs. 111.

hiatu distarent, et hinc inde facile modo flecti possent, cum in priore infante essent tantummodo, ut fere in hoc morbo solent, divulsa.

Scilicet aquæ in hydrocephalo sensim congestæ, si tener præsertim sit fœtus, vis urgens manifesta est, eoque magis, quo citius agere incipit in minus resistentes cranii partes. Hinc hujus ossium impeditus non accessus modo, sed et ipsum alias pauciorum, alias plerorumque incrementum, ut prorsus deesse videantur. Verum insuper nonnunquam accidit, ut universa tumoris moles non cranium tantummodo, sed et corporis ossa reliqua sic premat, ut fœtus facies, et corpus in transversum magis, quam secundum longitudinem, augeantur. Cujus rei exemplum eo libentius subjiciam, quod perlectis plurimis hydrocephalorum observationibus, nusquam memini legisse. Sceleton est apud me ante annos quadraginta, aut eo plures confectum, ut vix id meminerim, ab eo qui dono dedit, audivisse feminei fœtus esse, a magno interno hydrocephalo in matris utero enecti. Et sane cranii cavum vel nunc habet triplo facile capacius quam fœtus novimestris, et si ubi pleraque toto corpore ossa spectes, minorem septimestri facile agnoscas; ubi vero dempto capite, altitudinem, vix quinquemestri majorem invenias. Nempe oblonga artuum ossa omnia quanto crassiora æquo sunt, tanto sunt etiam breviora, ut quæ causa obstitit ne in longitudinem crescerent, ea ut in transver-

sum magis augerentur, effecisse videatur. Sed et costæ latiores omnes, crassioresque sunt; faciei autem præcipuæ quantum de longitudine demptum est, tantum de latitudine est additum. Namque hydrocephalum cum maximam ademerit longitudinis partem geminum frontis os non modo crescere prohibendo, sed ita in orbitas, interque eas deprimendo, ut de nasalibus ossibus nihil appareat; faciem in transversum valde amplificavit, idque singulari prorsus modo. Sphenoidis enim ossis processum quem præcl. Winslowius vocat temporalem, huicque annexam squamosam temporalis ossis portionem utroque in latere extrorsum antrorsumque impulit, hanc vero simul ita deorsum ut ejus processus zygomaticus, qui secundum horizontem esse deberet, a posterioribus antrorsum ascendat. Addidit huc insignem protuberantiam quæ faciem utrinque in transversum augeret, completa per crassam meningem, ossa quæ diximus modo, cum totidem quæ mox dicemus ita jungentem, ut cavum non modicum, cranii cavo sic adjiciatur jam satis magno tum per se, tum per ossis ethmoidis, tum multo magis per sphenoidis insolitam depressionem; ut nihil dicamus de osseo externo orbitarum pariete in ipsas compulso. Jam vero ut reliqua intelligas, sic habeto, cranium de quo loquimur ex duobus dimidiatis craniis coaluisse, quorum posterius eo de quo hactenus diximus, est multo majus. Postea enim quam anterioris hujus os occipitis ab

suo magno foramine ad transversum pollicem retrorsum ascendit alterum amplius; foramen videre est pariter in media basi, non in vertebrarum tubum, ut prius illud, ducens, sed in parem sibi, sibique continuatum canalem osseum, minimi transversi digiti apice non longiorem, et priusquam desinat, membrana occlusum. Ab hoc foramine suum ascendit os occipitis longius quam in novimestri fœtu, sed angustius. Sincipitis enim ossa partem utrinque occupant debitæ illi sedis, ut quæ sicut ab anterioribus citius incipiunt quam solent, ita a tergo serius finiuntur. Huic tamen latitudini altitudo non respondet; sed mediocris est adeo, ut non modo ad verticem nusquam perveniant, sed ab eo singula distent transversos digitos minimum tres; intervallum namque, utrique interjectum, cum teneat crassa meninx, calvariæ fornicem ob occipitis osse pene ad orbitam usque conficiens; hæc, quamvis resiccata est, latitudinem ibi æquat digitorum circiter septem, ut longitudine superat novem. Ossibus autem sincipitis, quippe utrique cranio communibus, ut a fronte, quemadmodum proposui, sphenoidis ossis processus temporalis, et squamosa temporalis ossis portio anterioris cranii utrinque subjiciuntur, sic quoque a tergo eadem ossa quæ ad posterius attinent cranium, ad eum modum subjecta sunt, ut extrorsum, retrorsumque compulsa, et per haud parvulam crassæ meningis partem utraque inter se junc-

ta, insignem illam exterius convexam, interius cavam protuberantiam utroque in latere efficiant, qua faciei latitudinem, et cranii capacitatem non parum augeri diximus. Denique squamosis singulis temporalis ossis portionibus petrosæ quoque portiones respondent suæ : sed quanquam ossa temporum cranio posteriori majora contigerint; tamen in duobus duntaxat anterioribus membrana tympani cum suo annulo apparet. Habes descriptionem haud vulgaris monstri; sed monstri hydrocephali: ut postquam monstruosæ constitutioni tot assignaveris quot volueris; plura tamen supersint, in cranii ossium aliorum incremento prohibito, aliorum depressione, aliorum in latus impulsione, et diductione, quæ urgenti vi aquæ tribuere debeas.

8. Quod si aqua sensim in hydrocephalo congesta vel in ipsa fœtus ossa tantum potest, quanto plus poterit in mollissimum, et pene diffluens ejusdem cerebrum! Nam si in puero septem, aut octo annorum quem Hunauldius (1) secuit, non modo in trienni, quem, ut habes in Sepulchreto (2), Hildanus, ita cerebrum extenderat, ut *circumvolutiones et gyri non conspicerentur*, qui in ejus alioquin superficie profundi sunt, unde hæc tunc possit, quantum cranii angustiæ permittunt, amplificari; quid non aget in fœtus cerebrum,

---

(1) Mém. de l'Acad. M. des Sc. an. 1740.

(2) Sect. hac 16, obs. 16.

in quo nondum gyri illiusmodi, et circumvolutiones sunt; quæ explicari queant, secus ac Paisenius (1), atque Pelchlinus (2) in eo cujus caput *jam inde a nativitate ex hydrocephalo tumuerat*, videntur existimasse. Et si parietum lateralium ventriculorum crassitudo vi aquæ fuerat in quinquenni illo Tulpii (3), non modo in trienni Hildani (4), aut bienni Vesalii (5), superne, et ad latera usque adeo extenuata, ut prima inspectione nulla esse videretur, cum *instar alicujus crassioris membranæ adhæresceret undique arcuatæ dissolutorum ossium circumferentiæ*; nihil dubii est, quin tanto tenuiores, mollioresque in fœtu parietes sic possit aqua distendere, ut denique aut prorsus, aut propemodum deleat, sæpiusque per eos, et in unum cum ipsis tum conjuncta et cerebri, et cranii extensa laxaque integumenta via sibi qua minus resistunt, aperta aut in utero, aut dum per hujus angustias in partu expellitur fœtus, cum dissoluto, aut semisoluto cerebro erumpat. quod autem diximus de superioribus et lateralibus dexteri sinistrique ventriculi parietibus, idem inferioribus quoque, totique adeo medullæ oblongatæ, et cerebello, et medullæ spinali acci-

(1) Obs. cit. supra ad n. 4.
(2) Idem.
(3) Sect. cit. obs. 14.
(4) Obs. cit. 16.
(5) Ibid. obs. 6.

dere poterit; quanquam aliquanto difficilius. Et sane clarus Pitschelius (1) cum in hydrocephalo qui duodeviginti menses vixerat, quantum cerebri colliquatum esset, oblongatæque etiam medullæ perscribit, nullam hujus trunci, nullam cerebelli dissolutionem memorat. Quin certe Vesalius (2) in sua illa bienni hydrocephala *cerebellum* vidit, *cerebrique* universam basim secundum naturam habere; et Hildanus (3) in suo trienni *cerebellum* in tanta cerebri attenuatione excipit, et *reliqua in cerebri basi.* Pechlinus quoque (4) in septimestri Hornii *cerebellum* conspexit *plane integrum.* Sed in eodem videbis tamen, *radicem cerebri* jam *in fibras diffluxisse;* ut intelligas, in tenerioribus, et multo magis in fœtibus ea quoque in cerebro vi aquæ dissolvi denique, et absumi quæ magis resistunt, quia *in* illius *formatione,* ut Steno (5) de observatis in suo vitulo hydrocephalo verba faciens, animadvertit, structura et nexu *jam sunt perfecta, quando* cætera, ut *laterales* partes, *sua adhuc capiunt incrementa.* Nos vero post tot alios, nihil in duobus de quibus supra (6) indicatum est, fœtibus, Patavino

(1) Epist. ad Kulmum de Hydroceph. Interno.
(2) Obs. modo citatis.
(3) Idem, ibid.
(4) Obs. cit.
(5) Act. Hafn. vol. 1, obs. 131.
(6) N. 5 et 6.

primo et Foroliviensi, aut cerebri, aut cerebelli, aut medullæ oblongatæ fuisse scimus: quin et spinalis in altero (1) *potius rudimentum quasi quoddam* pertenue, atque membraneum, quam medullam ipsam, deprehendimus. Hanc autem omnino simul cum cerebro defuisse, non modo ætate nostra, sed et antea observatum est. Wepferus (2) namque Fontanum memorat infantem vidisse, *loco cerebri, et spinalis medullæ aquam limpidissimam habentem*: tum refert, *abortum*, de quo Mauricius Hoffmannus, ut est apud Velschium, ad Veslingium scripsit *Norimbergæ* 1641 *editum esse sine cerebro et spinali medulla... in cervice perforatum, ita ut digitus in cavitatem vertebrarum thoracis immitti posset*: item Hornium anno 1665 foetum septimestrem dissecuisse in quo *nulla interna cavitas cranii*, ut quod *totum* erat *osseum* solidumque, *uti nec ullum cerebri vel cerebelli vestigium*, spinalis autem medullæ *ne* γρυ *quidem apparuit*, quippe cujus in solida spina tubus omnino desiderabatur: denique Kerckringianam (3) observationem indicat XXIII monstruosi foetus, cujus *cranium nec cerebrum*, *nec cavitatem ullam habebat*, spina autem superius bifida *nullam continebat medullam spinalem*. Quibus observationibus suas hoc sæ-

(1) Vid. Epist. Anat. 20, n. 56.
(2) Ad Obs. 129, cit. supra ad n. 5.
(3) Spicileg. Anat.

culo addiderunt Littrius (1), Fauvelius (2), Merius (3), Sueus (4), aliique fortasse (5), primus in fœtu octimestri, ultimus in semestri, reliqui in novimestribus duobus, quorum alter, nec sine aliquo sentiendi indicio, duas vixit horas, alter unam et viginti, nec sine aliqua alimenti sumptione. Ex his octo observationibus nullam video, si tertiam excipias, et in parte quartam, quæ per capitis spinæquæ hydropem nequeat explicari, præsertim cum in prima etiam tum aqua esset in cavo utroque; in secunda autem perforatio, sicut a me Forolivii (6) conspecta sit, spinalis tubi in cervice; in quarta porro et octava, hic idem tubus ad tractum multo longiorem; in quinta denique, ab imo ad summum esset apertus.

9. In hunc autem spinæ tubum congeri aqua potest tum quæ a cranii cavo descendat, tum quæ intra illum secernatur; ut modo sit utriusque simul hydrops, modo alterius; nec secus in fœtibus et pueris, quam in adultis; sed in illis multo magis, ut in quibus haud aliter quam cranii, vertebrarum ossa et facile posse, et revera cedere, compertum est : itaque dehiscentibus alias

(1) Mém. de l'Acad. R. des Sc. an. 1701.
(2) Hist. de la même Acad., an. 1711, Obs. Anat. 3.
(3) Et an. 1712, Obs. Anat. 6.
(4) Et an. 1746, Obs. Anat. 6.
(5) Quin vid. etiam Epist. 48, n. 49 et seq.
(6) Vid. Epist. Anat. cit. 20, n. 56.

aliquot, alias omnibus vertebris, et aqua urgente involucra spinalis medullæ; alias minor, alias major in spinæ posteriore facie tumor existit, qui hydrocephalo est analogus. Dehiscunt autem vertebrarum ossa ibi potissimum ubi sedes futura est processuum quos spinas vocant, non tantum, ut credunt, quia ibi tunc ossa disjuncta sunt, nam sunt etiam a lateribus sejuncta qua ad vertebrarum corpora annectuntur, sed insuper, ut ego arbitror, quia longe minor ad spinarum sedem, quam a lateribus, resistentia est impositorum musculorum et tendinum. Cur vero is tumor *rarissime* occurrat *in inferiore, et exteriore parte ossis sacri*, ut experientissimus anidmavertit Ruyschius (1); miratus (2) *non esse frequentiorem in dicta parte, ut quæ semper in naturali statu hiat?* Causam esse, opinor, quod crassioris meningis tubus, equinam, ut vocant, medullæ caudam cum aquæ, de qua alibi (3) dictum est, copia aliqua vel secundum naturam, continens, ad illam usque infimam hiantemque partem non descendit. Aliquando tamen morbidæ aquæ vi deorsum urgente, illuc pervenire, et distentus extrorsum, ejusdemmodi facere tumorem potest: itaque ibi etiam, semel Ruyschius (4) vidit, et nos annis superio-

(1) Obs. Anat. Chir. 34.
(2) Ibid. Obs. 35.
(3) Epist. II, n. 16.
(4) Obs. cit. 35.

ribus non hinc longe in quodam infante visum esse scimus; sed Genga præsertim vidit, et rarissima nec facile speranda, in his tumoribus felicitate aperuit in eo casu quem summus dum viveret, vir Lancisius claro Fantono descripsit, apud quem (1) non una de causa relegas velim, sed ob hanc potissimum, ut communem cranii et spinæ cavo hydropem fuisse, et ex illo in hoc aquam descendisse, intelligas. Cum enim contusioni capitis hydrocephalum, huic vero is post mensem tumor ad coccygem supervenisset, credo quia in puero quadrimulo minus facile vertebrarum ossa laxari, quam integumenta ad hiantem, de qua dictum est, sacri ossis partem potuissent, non modo ex aperto hoc imo tumore multa diu aqua egrediente, caput paulatim detumuerat; sed cum Genga, ex parte superstes in occipite, hydrocephalum manu comprimeret, *statim*, quod vidit Lancisius, *ex aperto in coccyge foramine ichor subpallidus prosiliebat.* Porro a cranio in vertebrarum tubum videtur aqua in aliis etiam observationibus descendisse. In illo enim infante hydrocephalo, quem describit Mayerus (2), ex tumore hujus naturæ qui ad medium os sacrum extabat, paulo ante mortem disrupto, lympha turbida subsalsa effluxit: stylo autem post obitum per tumorem, et spinam

(1) In Pacchion. Animad. 6.

(2) Eph. N. C. Cent. 1 et 2, obs. 127.

ad cerebrum usque demisso, ex hoc pariter liquor turbidus promanabat. Quoniam tamen quæ intra cerebri meninges plurima inventa est aqua, subsalsa quidem ipsa quoque erat, sed limpida; malo eam observationem attendas quæ a Brunnero cum XII conjuncta est earum quæ sunt in additamentis ad hanc Sepulchreti sectionem. Nam tumore hujus generis in dorso supra os sacrum infeliciter, ut solet, exciso, unde plus libra aquæ limpidissimæ effluxit, *caput infantis considere statim et mole minui observatum fuit.* In ipsa autem observatione XII idem a contrario videtur probari. Cum enim tumor ejusmodi in dorso compunctus fuisset, unde aqua prosiluit limpidissima, quæ *sexies* diebus insequentibus effluxit *qualibet vice ad uncias tres*, *quamprimum*, inducta cicatrice, *nihil seri amplius exstillavit*, puellæ caput attolli cœpit, et brevi *hydrocephalus vastæ molis emersit.* Sic etiam in IV ibidem observatione Lechelius cum infantem describit natum cum tumore ejusdem naturæ ab ultima thoracis vertebra ad coccygem usque pertinente, diebus insequentibus, narrat, *interea caput sensim sensimque in molem præternaturalem extensum* fuisse; ut videatur aqua, cui locus in spinæ cavo non amplius superesset, in cranii cavo subsistendo, hoc ad eum modum amplificasse. Quæ hactenus scripsi cum perpenderis, et fortasse non improbaveris, si forte in Hippocratis locum incideris, qui sic se

habet(1): *Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam. Inde autem in sacrum os impetum facit: quo medulla ipsa fluxionem perducit;* tanto facilius idem tibi forsitan quod docto viro, veniet in mentem, his verbis morbum de quo loquimur, descriptum videri, quanto magis eorum omnium quæ modo dicta sunt, recordaveris. Verum neque ad hunc, neque ad infantium morbos eum locum attinere cognosces, si ea perlegeris quæ continuo sequuntur: *et in coxendicum acetabula sive juncturas deponit; et si tabem fecerit, homo marcescit, atque hoc modo contabescit, et vivere non expetit; statim enim scapulæ dolent, amboque pedes, ac crura consequuntur, et semper tandem pereunt multo tempore curati.* Quomodo enim infantes vivere expetunt, aut non expetunt? atque ut alia præteream; quomodo hic morbus esse multi temporis curationem sinit? Quin etiam, si quis forte in duabus novissime commemoratis observationibus putet, non aquam e cranio in spinæ tubum defluxisse, imo contra in spinæ tubo a principio congestam, postquam ad eam pervenit copiam, ut intra hunc, vel dilatatum, contineri amplius non posset, tum demum in cranium redundasse; ejusmodi cogitato etsi non ita favent quæ in dissectione utriusque infantis observata proponuntur; tamen nonnullis aliis in

(1) L. de Glandulis, n. 10 apud Marinell.

casibus sane haud video quid magnopere adversetur.

10. Neque enim omnes qui spinæ, iidem, ut quibusdam placet, capitis quoque hydrope tenentur; certe in suis, quos supra designavi, Ruyschius non meminit (1), neque, ut alios sciens omittam, Tulpius: cujus tres hujus generis observationes, non in sectionem hanc Sepulchreti, sed in II libri quarti (2) relatas leges; quanquam, ut in anatomica sanarum partium descriptione spinalem medullam a cerebro, cui natura continuavit, non disjungimus, sic in morbidarum, atque adeo in morborum ipsorum tractatione, illius hydrops ab hujus hydrope non videtur sejungendus, nec tumores qui utrumque hydropem sequuntur, inter externos cæteros collocandi, haud magis quam qui interna aneurysmata, disruptis extrorsumque compulsis costis et pectoris integumentis, consequuntur. Quod si, ad inceptum sermonem ut redeam, ad eos quos hic tractamus, tumores duo illi attinent, qui in eadem sectione II, alter sub observatione XIII (3) ex Casparo Bauhino, alter in additamentis observatione V, cujus auctoris non adscribitur nomen, proponuntur; neque in his ullam hydrocephali mentionem videbis. Attinere autem huc

(1) Obs. cit. 34, 35 ut neque 36.

(2) Sub. obs. 13, etiam in Schol.

(3) § 1.

utrumque illum tumorem credes, mollem, et vesicæ instar, humore plenum, in lumbari spinæ tractu, ex quo factam seri effusionem mors, nec multo post, ex convulsionibus secuta est. Nam quod serum purulentum, ac fœtidum, aut sanguinis colore nonnihil tinctum prodierit; neque hoc mirandum est, ubi *inter vertebram lumborum antepenultimam et ultimam* ex erosione foramen fuit in ventrem pertinens, neque illud, cum *duæ vertebræ lumborum desiderarentur, integris reliquis*; namque et in iis de quibus agimus, aquosis tumoribus multum de vertebris interdum absumi docet Jo. Ludovicus Apinus (1), et corruptione ipsos, ac gangræna facile corripi, exemplo quoque ejus quem dat pictum, confirmat Bidlous (2): nec quia ex ejuscemodi, quos descripserunt, tumoribus ichor exierit purulentus, aut materia aquosa, fœtida, ac purulenta; idcirco Jo. David Mauchartus (3), et Jo. Henricus Linckius (4) dubitarunt, an ad hoc genus attinerent. Si mecum igitur idem censeas de tumoribus illis duobus de quibus dicere cœperamus; duo consequentur, alterum, observationem illam Bauhini fortasse primam fuisse tumorum hujus

---

(1) Eph. N. C. Dec. 3, A. 9, obs. 180.

(2) Dec. 2, Exerc. Anat. Chir. 7.

(3) Eph. N. C. Cent. 9, obs. 38.

(4) Act. N. C., tom. 1, obs. 74.

generis; nam quæ aqud Forestum (1) legitur, fortasse et ipsa, suo in genere prima, potest ad tumores spectasse, non dissimilis quidem naturæ, et periculi, sed tamen cum cranio magis, quam cum spina, communicantes, quales in viventibus infantibus a nobis, et antea ab Ruyschio, visos, alibi (2) commemoravimus: alterum, id quod proposuimus, non semper in quo hydrorachitis est, in eodem hydrocephalum esse debere, qua de re, cum hæc relegeremus, libenter vidimus non aliter ac nos sensisse, virum præclarum Trewium (3). Huc adde aquam de qua etiam supra (4) indicatum est, intra imum duræ spinalis meningis cavum secretam, quæ si naturalem modum superet, ipsa per se hydrorachitim facere potest. Hanc autem aquam nonnihil viscidulam, cave confundas, ut nonnulli, cum viscoso illo humore, sicut veteres, a me in Adversariis (5), indicati, vocitabant, quo vertebræ intus obliniuntur: is enim neque aqua est, neque interiore usquam, neque inferiore duntaxat parte inhæret crassæ meningis, velut hæc, quam video a claro quoque Hubero (6), secundum na-

(1) L. 3, Obs. Chir. 7.
(2) Epist. Anat. 20, n. 57.
(3) Commerc. Litt. an. 1741, Hebd. 21, n. 1.
(4) N. 9.
(5) II Animad. 23 et 29.
(6) De Med. Spinal, n. 6.

turam agnosci, imo, quantum quidem ipse tradit, etiam a *bono Malpighio in Posth. p.* 39, *et cum eo a Bellino in Lemmatibus opusculis suis præmissis*, qui tamen *pro liquido nervo habuerint, errore certe, quem recensere fere pudet.* Verum num de ista de qua nos, aqua locuti sint, ipse videris, itemque (1) num revera *nullam invenire* possis *observationem, medullæ spinalis defectum indicantem, præsente cerebro vel cerebello.* Mihi enim ex binis Caroli Raygeri (2) observationibus bene pensitatis videtur in duobus maturis fœtibus cerebrum quidem maxime deformatum, sed non destructum fuisse, cum in utroque *spinalis medulla esset nulla*, aut certe *nil nisi sanguis concretus*, aut *sanguini concreto simile.*

11. Verum sive aqua illa, qua spinales hi tumores distenduntur, inde fit, unde modo indicabamus, sive e cranio defluat, sive utrinque proveniat; adeo similes veri hæ illius origines sunt, ut non fuerit aliunde *ordinario* quidem repetenda. Namque errorem, olim utcumque ferendum, existimantium in tumorem, qualem descripsit Bauhinus (3) *urinæ portionem ex vesica deferri;* quis, postquam magis magisque innotuit mali natura, jam ferat? Et tamen vel pejus erravit chirurgus ille, quem merito explosit eruditissimus Platne-

(1) De Med. Spinal., n. 4.
(2) 280 in Eph. N. Dec. 1, A. 3 et 64, A. 8.
(3) Obs. 13, num. superiore cit.

rus (1), cogitantem eo vesicam urinariam pertinuisse, quæ *infanti vel duplex contigisset, vel justo capacior :* quod ego erratum hic non attingerem, nisi scirem eamdem opinionem haud multis ante annis alterius non ignobilis in Italia chirurgi fuisse; ut jam tertio (2) humor, qui ex his tumoribus effluxit, urina sit existimatus. Sapientius, sed minus necessario, ex *hydrope interioris corticis medullæ spinalis* aquam hanc vir magni nominis deduxit, qui cortex *dum* eo *turget, medullam spinalem ejusque thecam dividat.* Credibile est illum eorum traditionem secutum, qui (3) *in hoc affectu vertebras ita esse bifurcatas* voluere, *quasi totaliter in duas partes essent divisæ, ut laniones facere assolent*, atque adeo ipsam quoque medullam; præsertim cum Tulpium citet, qui inquit (4) : *dispescebatur, vitiata hæc spina in duas æquales partes, ab ultima thoracis vertebra usque in latera ossis innominati, tegente hiulcum hunc hiatum peritonæo.* Quæ verba idcirco protuli, quia in Sepulchreto, quo dixi (5) has Tulpii observationes relatas, incassum quæreres, multoque minus eas, quibus illas vertebras delineavit, figuras (6). Figuræ enim ab ipsis

(1) Progr. M. Nov., an. 1754.

(2) Huc adde et quarto ex n. 16, infra.

(3) Apud Ruysch. Obs. Anat. Chir. 34.

(4) Obs. Med. l. 3, c. 30.

(5) Num. superiore.

(6) Tab. 11.

auctoribus simul cum observatis suis editæ, licet ad hæc penitus intelligenda persæpe utiles, interdum necessariæ sint; nusquam tamen ubi poterant, imo debebant, in Sepulchreto proponuntur. Sane Tulpius in primis, hunc affectum illustravit; sed cum diligentius quæsivit, in rem videtur incidisse rariorem, si cum cæteris, et præsertim cum Ruyschio (1) qui multo sæpius vidit, conferatur; hic enim diserte ait, nunquam sic vidisse; atque aliam propterea Iconem (2) subjicit, qua diductas solum a tergo vertebras, ut invenerat, non etiam a fronte ostendit: quarum corpora per sulcum profundum divisa conspexit quidem Theodorus Zwingerus (3), sed, ut in monstruoso fœtu, posteriorem sedem obtinentia, nec sine integra medulla spinali. Quod vero ad medullæ ipsius divisionem attinet; Brunneri quidem observationem (4), legi quæ hydropi corticalis illius meditullii favere videntur. Inventa enim est *spinalis medulla in meditullio perforata, et aqua referta*, cuniculo illuc versus tendente, ubi vertebræ hiabant, et aquosus, ante hydrocephalum, in dorso tumor fuerat. Non tamen memini bipartitam hydropis vi medullam legisse. Nam quod ad alium ejusdemmodi tumo-

(1) Obs. cit. 34.
(2) Fig. 37.
(3) Eph. N. C. Cent. 7, obs. 29.
(4) 12 in Addit. ad Sect. hanc Sepulchr. 16.

rem nervos plurimos idem auctor (1) tendentes vidit e spina, indidemque vasa sanguifera emergentia eodem appellere, ut *subtus membrana spinalem medullam alias involvens appareret inanis, adeo ut vel omnis medulla spinalis hac exorbitans, in dictum tumorem terminari visa fuerit*; cave putes in tot nerviformes partes medullam aquæ vi fuisse divisam. Erat enim hic tumor *in dorso supra os sacrum*, hoc est in lumbari spinæ tractu, in quo medullam ipsa natura in equinam caudam, id est in tot nervos divisit, quos cum sanguiferis vasis illuc ubi minor resistentia erat, ab aqua in tumorem fuisse compulsos, non est mirandum. Eodem in tractu erant tumores a Tulpio (2), a Lechelio (3), ab Alpino (4) descripti. Itaque primus vidit in tribus illis infantibus *nervos spinalis medullæ per tumorem passim dispersos ...... extraque orbitam suam delatos* : alter aperto tumore, *nihil spinalis medullæ reperit, filamenta quædam alba et tenuissima si excipias*, quæ *rudera potius membranæ, investientis spinalem medullam, quam nervorum*, ipse quidem existimavit: tertius denique *ipsam medullam spinalem, ex cavitate secundæ adhuc integræ vertebræ lumbaris prodeuntem, insertam conspexit, saltem quoad alteram medietatem suam, medio tumoris vertici*. Quæ quidem medulla cum secundum na-

(1) 12 in Addit. ad Sect. hanc Sepulchr. 16.

(2) (3) (4) Obs. cit. hoc n. 9 et 10.

turam ex ea vertebra prodire ipsa nequeat, utpote quæ tota jam sit in nervos divisa; hæsitasse in hac Apini observatione me fateor, non secus atque in altera quadam Schraderi (1), (ut de illa Brunneri sileam, quæ supra (2) indicata est) quanquam contraria prorsus de causa. Schraderus enim in ejusdemmodi tumore, eademque in sede animadvertendum credidit, medullam hactenus integram, cum ad hiatum vertebrarum perveniebat, ibi *evanescere*, et *nil nisi membranosa involucra relinquere*, sic tamen ut *in lateribus sparsim*, *sed ordine*, *se se offerrent nervorum* ex ipsa *emergentium initia*. Atqui res videtur secundum naturam sic habuisse. Medullæ enim truncus, uti dicebam, ultra secundam lumborum vertebram non descendit; sed orti jam ex ipsa nervi in latera ordine se demittunt. Attamen cum tumorem fuisse aiat, *circa principium vertebrarum lumbarium*, fieri potest, ut pars medullæ infima aut liquata esset, aut sursum retracta. In Apini autem infante res contra se habebat, medulla infra illam secundam vertebram non solum descendente, sed extrorsum se vertente, et in mediam internam faciem tumoris, qui *in regione* erat *ultimarum vertebrarum lumbarium se inserente*, quemadmodum ex iconibus plane intelliges, longe clarius exhibitis in ea Caroli Frid. Hoechstetteri dissertatione (3),

(1) Dec. 2, Obs. Anat. Med. 2.
(2) N. 9, primo loco.
(3) Le Spina Bifida.

qua hæc ipsa præceptoris Apini historia exposita est. Cum rem mirarer; incidi in Maucharti (1) observationem, quæ in lumborum inferiori parte, quippe ex dehiscentibus duabus infimis eorum vertebris, tumorem proponit, et in *hujus medio prominentem medullam spinalem in membranam* tumoris intimam, quæ sub crassa meninge occurrebat, *se per fibrillas tenuissimas circumcirca extendentem et plane desinentem*. Denique cum reperta ab solertissimo Trewio (2) in tumore qui hiatui respondebat trium inferiorum vertebrarum lumbarium, et omnium sacri ossis, novissime perlegerem, adjectasque Icones (3) prius inspicerem, et inter se compararem; credideram quidem ex forma primum terete, deinde quasi in acumen sensim desinente, corpusculum albicans *c*, *d*, *e* medullam esse extremam infra omnes lumborum vertebras intra os sacrum se demittentem. Et sane auctor quoque illud manifesto vidit *plurimis fibris sparsis cohærere cum partibus subjacentibus, ipsumque nil aliud esse, quam medullæ spinalis extremum, quod caudam sic dictam equinam constituit, hic extra canalem suum foras*, id est intra tumorem, sub cujus superficie transpiciebatur, *productum*. Verumtamen cum postea scribat, fuisse illud *particulam conformationis peculiaris*,

(1) Cit. supra ad n. 10.
(2) Commerc. ibid. cit. Hebd. 20 et 21.
(3) Tab. 1, fig. 11 et 12.

et *sigillatim cohæsisse cum extremitate medullæ spinalis ejusque propaginibus* : *extremum* vero *medullæ* hic *ad tertiam usque lumborum vertebram exporrectum fuisse*, *mox autem in particulam illam c, d, e, desiisse*, *et nervosas propagines sparsisse*, cumque etiam affirmet, *in cavo similis tumoris reperiri tantum medullæ spinalis filamenta*, *vasis sanguiferis intertexta*, *testante hæc* sua quoque *observatione;* dubius hæsi, num satis ejus mentem assequerer, et an nervi solum equinæ caudæ in unum quasi corpus superiori parte ab aqua compulsi, hic proponantur; ab iis autem quos paulo ante nominavi, sic pro ipso medullæ trunco forte sint habiti, quando ejus, quod viderunt, corporis quæ interior fuerit natura, silent; an vero, quod malim credere (1), sine ulla deceptione medullam ipsam conspexerint. Est Ruyschii locus interpretatione sane dignus, ubi de hoc genere tumorum loquens (2), *infra eum tumorem*, inquit, *spinalem medullam sæpe bene constitutam invenio*. Si de lumbari tumore accipias, et idem vidisse credas, quod alios malim vidisse, conjicias necesse est, non *infra*, sed *intra eum tumorem* ab auctore scriptum esse. Attamen quia paulo ante dixerat ejusmodi tumores *sæpe in dorso*, *aut lumbis* occurrere; verius fortasse erit de tumore dorsi intelligere; infra quem me-

(1) Vid. n. 16, infra.

(2) Obs. 34, cit. supra ad n. 9.

dullam videre potuit, eamque bene se habentem. Sic certe vidit (1) *in inferioribus vertebris thoracis exiguam et sanam portionem spinalis medullæ, in cavitate* autem *vertebrarum lumborum nervos quoque bene constitutos*, cum vertebræ non modo omnes colli, sed et ex proximis thoracis totidem; ut figuræ, quas designat, Kerckringii (2) ostendunt; *postica parte bifidæ, nullaque spinali medulla præditæ*, hoc morbi genere tum in cervicibus, tum in dorso laborasse fœtum significarent. Ex his habes, quomodo Ruyschii, a quo (ut de Apino (3) sileam) ejusdemmodi tumores dorsi in aliis quoque visos esse, non dubito, propositum locum, in quo sunt qui hæreant, interpreteris, et simul quomodo ipsius, et Kerckringii descriptiones ejusdem fœtus conjungendo, alteramque ex altera ubi opus sit, emendando illustrandove, unam perfectam atque absolutam efficias.

12. Sed si medullæ spinalis vasa, ut paulo ante posui, aut certe ejus nervi, (non secus ac cerebrum in hydrocephalo clari Waltheri (4), aliorumque, et pars cerebelli in hydrocephalo Lechelii (5)), extrorsum intra tumorem compelluntur; quæres ex me, qua ratione igitur intelligas quod

---

(1) Thes. Anat. 8, n. 1.
(2) Spicileg. Anat. Tab. 9.
(3) Apud Hoechstetterum n. 9, Diss. cit. ad n. super.
(4) Partus Monstr. Descript.
(5) Obs. cit. supra, n. 9.

a viris doctissimis indicatum est, hunc spinæ affectum posse etiam tribui aquæ in cellulis stagnanti, quæ crassam meningem plurimæ exterius ambiunt, pingue illud secundum naturam continentes, quod *viscosum* a veteribus *humorem* vocitatum esse dixi (1); ut hic morbus persimilis sit hydropi peritonæi. Hydrops enim, inquies, peritonæi ea quæ circumdat, viscera introrsum urget, non extrorsum trudit; nec eæ cellulæ sunt ab anteriori, sed a posteriori maxime canalis vertebrarum parte, ut si turgeant, caudam equinam extrorsum nequeant compellere. At tu noli tamen credere, huic etiam aquarum, tumorumque origini aliquando locum aliquem esse non posse. Nam perraro quidem, sed nonnunquam tamen, compunctis ejusdemmodi tumoribus, et aqua educta, sanitas restituta est; ut in illo infante quem describit et pingit Jo. Moritius Hoffmannus (2). Cujus aquam tumoris si a cellulis deducas crassæ meningis exteriorem faciem oblinientibus, in partu distractis, qui ei infanti, complicato corpore exeunti, difficillimus, nec sine summo rusticæ matris nisu, contigerat; verisimilia dixisse videberis: nihil enim æque ac posterior illa pars spinæ, quæ in lumbis est, distrahi potuit in eo infantis positu; quare, salva reliqua parte, ex illa duntaxat tumor,

(1) N. 10.

(2) Eph. N. C. Dec. 2, A. 6, obs. 208.

qui primum non erat, post aliquot dierum intervallum oriri cœperit.

Fuerunt etiam qui tumorem, de quo superius (1) dictum est, a Genga ad coccygem sanatum, ab humore factum crediderint, qui ex cranii cavo illuc usque inter ossa et duram meningem viam sibi per cuniculos paravisset. Sed qui cum præcl. Fantono (2) rei difficultatem, anatome consulta perspexerint, atque insuper promptum illum seri ex tumore exitum animadverterint statim ac manu occiput comprimeretur, non aliud mallent ei humori iter assignare, quam quod ab natura ipsa inter meninges paratum est, sanationem magna ex parte quadrienni illius pueri ætati, et externæ hic quoque, non internæ mali causæ tribuentes. Interna enim, et præsertim nativa causa et diu, et penitus tum fluidas partes, tum solidas lædit, hasque eo gravius, quo molliores sunt, non, uti aucta jam ætate, firmiores. Huc illud accedit, quod equina medullæ cauda ad coccygem non pervenit: quæ fortasse causa fuit, cur Ruyschius (3) *inter omnes*, aut certe, si ejus proximam legas observationem (4), ferme inter omnes hujusmodi correptos tumoribus, *nullum viderit infantem tam diu superstitem*, quam eum

(1) N. 9.
(2) Animad. ibid. cit.
(3) Obs. 35, sæpius cit.
(4) Obs. 36.

qui ad coccygem habebat. Sic enim tot nervos extrorsum inflecti, extrudi, lædi, abrumpi non contingit : ex quorum læsione oritur artuum inferiorum imbecillitas, et resolutio, quam in plerisque supra indicatis lumbarium tumorum exemplis diserte memoratam invenies, atque, in aliis præterea quæ omittimus, ex quibus duo videbis Joannis Burgii in Ephem. Nat. Cur. (1) : quin etiam interdum sphincteris ani, væsicæque paralysim (2), sæpius agnoscendam, adnotandamque, si pueri sæpius cum hoc affectu diu vitam trahere possent. Non possunt autem cum ob alias causas, tum sæpenumero ob convulsiones, quæ læsiones illas nervorum sequuntur, eoque citius, si hos, tumorem aperiendo, aut compungas, aut aeris injuriis exponas. Quæ convulsiones, cur in duobus qui sanati sunt, pueris minime fuerint, sicut ut neque artuum inferiorum resolutiones, ex iis quæ de utroque dicta sunt, intelligitur. Cum hæc autem omnia abfuerint, et malum ab externa causa ortum esse constiterit; tunc præsertim observatis iis omnibus quæ caute præcl. Trewius (3) admonuit, aliquid audere posse chirurgus videtur; si quando tamen inter innumera funesta exem-

(1) Dec. 2, A. 6, obs. 58.

(2) Eph, N. C. Cent. 1 et 2, obs. 127 et Sect. hac 16. Sepulchr. in Addit. obs. 12, vers. fin.

(2) Commerc. A. et Hebd. supra cit. ad n. 10.

pla in fallacissimis hujus generis morbis audere licet.

13. Namque, ut ad hydrocephalum redeam, interni quidem veteres medici (1) duas agnoscebant species, alteram, cum aquæ inter calvariam et crassam meningem; alteram, cum inter hanc meningem et tenuem congeruntur; secundam speciem lethalem, primam non insanabilem esse docentes, in qua ubi inter suturas distractas tumor apparet, eminentiorem locum secandum esse, præceperunt. Paræus (2) tamen diserte negat se quemquam vidisse qui convaluerit : et Jo. Francus (3) testatur, vel loco tumidiore aperto, et emissa aqua limpida et pura, infantem *post aliquot horas in epilepsiam incidisse, et paulo post e vita discessisse* : nec Grubelio (4) jubente, profuit per foramen *potentiali*, ut vocitant, cauterio paratum, incluso penitus sero exitum aperuisse, eo quoque infante *paucis diebus post* mortuo, quando ex iis quibus aqua educta non fuit, aliquos septem, novem, duodeviginti, et triginta menses vixisse, memoriæ proditum est (5) ; ne de eo quidquam dicamus quem novit et secuit

---

(1) Apud Fabric. ab Aquaq. de Chirurg. Operat. ubi de Hydroceph.

(2) Oper. l. 7, c. 1.

(3) Apud Schenck. Obs. Med. l. 1, ubi de Hydroceph. mort.

(4) Eph. N. C. Dec. 2, A. 10, obs. 42.

(5) Vid. Act. Helvet., tom. 1, c. 1, n. 5.

Riedlinus (1), annos solidos viginti quatuor hydrocephalo laborantem. Est quidem apud clarum Fantonum (2) Wepfero adscripta observatio rustici, qui impatiens diuturni sævissimique doloris capitis a sero inter cranium et meningem duram concluso, veterinarium coegit sibi sinciput perterebrare, unde seri copia exsiliente, prorsus convaluerit. Sed fac audaciam hanc felicissimam fuisse, fac esse chirurgum qui in hydrocephalo infantis alicujus ipsam velit imitari, nec imitari solum, verum etiam, si duram meningem incidere opus sit, ut in gravissimis capitis ictibus usu venit, superare. Quibus tuto indiciis notisque confidet, ut pro certo ponat, nunc inter ossa et crassam meningem, nunc inter hanc et tenuem, nunc tenuem inter et cerebrum aquam esse? Neque enim desunt triplicis hujus sedis exempla, ut puta primæ in Velsii (3) hydrocephalo, in quo et secundæ: hujusque pariter in dissectis a Laubio (4), et a claro Jo. Rudolpho Zwingero (5): tertiæ autem in Falloppii nostri observatione, quam habes in Sepulchreto (6), in

(1) Eph. N. C. Cent. 1; obs. 29.

(2) Animad. cit. supra ad n. 9.

(3) Disp. de muto intest. ingress, p. 2, obs. 2.

(4) Eph. N. C. Cent 10, obs. 83.

(5) C. cit. n. super.

(6) 2 in Sect. hac. 16.

aliisque Mayeri (1), et Kaltschmiedii (2). Fac tamen, si fieri potest, hæc quoque internoscere, eamdemque sibi felicitatem (quam aliquando in adultorum, eorumque, cum bene valerent, percussorum ictibus) hydrocephalo infantum polliceri posse, in meningibus, si opus est, incidendis, et deinde, quamvis laxæ, aut laceræ, aut crassæ factæ sint, ad cicatricem perducendis; quid? si cerebrum humori quidem subsit, sed tam flaccidum, vix ut in eo internoscere quidquam liceat præter corticalem et medullarem substantiam, velut in modo laudatis Mayeri, et Zwingeri observationibus: quid? si sub corticali, *medullaris tota corrupta, et in aquam conversa sit*, ut in puero illo Tombini (3), de quo etiam in Sepulchreto (4) relatum est: quid? si totum cerebrum sit in *aquam mucosam*, aut in *limpidam, et sanguine pauco tinctam* solutum, ut in illis Kerckringii (5), et Laufferi (6): aut, quoniam hoc rarius est, quid? si ab inclusa ventriculis aquæ copia, ut in duabus, quas Bohnius (7) commemorat Dodartii observationibus: ea vis cerebro allata sit,

(1) Eph. N. C. Cent. 1 et 2, obs. 127.
(2) Progr. de nervis Optic., etc.
(3) Act. Lips. M. Nov. an. 1686.
(4) Sect. cit. in Addit. obs. 8.
(5) Sed ead. obs. 11.
(6) Diss. cit. supra ad n. 6.
(7) De Renunc. Vulner., s. 2, c. 1.

ut laterales cum tertio ventriculo unam et continuam cavitatem efficiant, quod ipsum tanto minus conjici liceat, quod ex hydrocephalis quidam, ut duo illi infantes, *aliis morbis, qui nullo modo capitis affectus dici possunt, laborent*: aut quid? si ab incumbentium aquarum pondere aut circumpressione, sit intima cerebri structura insanabiliter labefactata; nam vel exterior forma, et moles ipsa aliquando minime resistunt. Sic hemisphæria cerebri non amplius convexa, sed depressa adeo, ut esset *altitudo eorumdem in eodem plano horizonti parallelo, in quo callosum corpus* erat, conspexit Velsius (1). Sic cerebrum eo redactum, ut *pilam palmariam vix mole æquaret*, invenit Paræus, non satis accurate in Sepulchreto (2) citatus. Sic *exiguum instar oculi bovini ad* sescunciam *accedens* vidit Stegmannus (3), adde *et simul totum putrefactum et corruptum*: quæ res ad memoriam reducit cerebelli quoque graves ab hydrocephalo læsiones, ut in modo laudata Velsii, et vel magis in observationibus Littrii (4), et Jo. David. Maucharti (5), et in eadem Laubii quæ paulo ante indicata est. Sed plerumque, tametsi hanc speciem Antiquiores non po-

(1) Obs. supra cit. 2.
(2) Sect. hac obs. 12, sed Operum l. 7, non 8.
(3) Sect. ead. in Addit. Obs. 11.
(4) Hist. de l'Acad. R. des Sc., an. 1705.
(5) Eph. N. C. Dec. 3, A. 4, obs. 59, n. 9.

suerunt, hydrocephali aqua est in ventriculis, ut Vesalius(1) in primis, tum deinde tot alii invenere, ut puta Schulzius (2), et ex modo, aut paulo ante nominatis Laubius, Mauchartus, Riedlinus, Littrius præsertim, qui in tanta aquæ copia quæ ventriculos distendebat, nihil ejus inter calvariam et crassam menigem, nihil inter hanc et cerebrum deprehendit. Mitto alios plures, præter Brunnerum tamen (3), et qui, ut ipse, extenuationem substantiæ cerebri, in hujuscemodi hydrocephalis haud ita raro conspectam, memorarunt. Neque enim hæc eo tantum attigi ut ostenderem, quamvis chirurgus sit audax adeo ut meninges hic perforet, sæpe tamen aut nihil aquæ, aut non eam cujus major copia sit, nisi cerebrum quoque perforet, esse educturum; sed eo potissimum attigi, ut intelligeres facile etiam posse accidere, ut dum nihil nisi crassam meningem perforare se credit, cerebrum perforet. Velim igitur ad Vesalii observationem illas quoque Hildani, et Tulpii observationes adjungas, quæ a me ibi sunt commemoratæ; ubi ostendi (4) vi aquarum ventriculos distendentium, horum parietes superiores præsertim, et laterales usque adeo interdum extenuari, et cum meningibus ad cranii ossa, aut

(1) Sepulchr. Sect. cit. obs. 6.

(2) Apud Lauffer. in Diss. cit. § 23.

(3) Sect. cit. in Addit. obs. 12.

(4) Supra ad n. 8.

pericranium affigi, ut mirum esse non debeat, si qui, nihil præter cranium incidere existimantes, et crassam et tenuem meningem, et his atque illis, in membranæ modum adhærentem cerebri substantiam simul pertuderint. Lege hic litteras Jo. Jacobi Scheuckzeri, ad Vallisnerium nostrum (1) missas. Hydrocephalum infantis videbis in nosocomio, *communi consilio*, chirurgi ferro incisum fuisse, cum *judicatum esset aquas hærere inter cranium et duram matrem*. Videbis simul *quam judicium talis modi in casibus sit difficile*. Cum enim convulsivi vomitus, qui mox primæ illi eductioni aquæ ad uncias circiter tres, successere ad vitæ usque finem, qui postridie fuit, perstantes, indicare crederentur duram meningem incisam esse; anatome ostendit, *non pertusam* hanc *duntaxat; sed et piam cum ipso cerebro. Fuit enim cerebrum ipsum ad membranæ tenuitatem fere extensum, capacitati internæ cranii par*, cum *aquæ moles, quæ octo ad minimum fuit librarum medicarum, delituerit in ipsis ventriculis*.

14. Ex tanta cerebri extenuatione, et ad cranii fornicem adhæsione factum est videlicet, ut in memorato (2) Tulpii hydrocephalo, effusis aquis, *plerique medicorum præsentium, sed præpropere, judicaverint* esse illud *caput sine cerebro*,

---

(1) Opere tom. 1, a. 5 in fin.
(2) Supra ad n. 8.

itemque ut Steno in suo illo vitulo (1) *non parum temporis consumeret quærendo cerebrum in ipso cerebro, jamque historiis, antea sibi non creditis, habere inciperet fidem, homines nempe sine cerebro fuisse repertos.* Et sane ad hunc fere modum et ipse credo, quidquid veri inesse potest ejuscemodi observationibus, esse explicandum eorum in primis qui Tulpium, et Stenonem haud legerant, puta Garneri, Zacuti, et si qui alii in scholiis ad horum observationes, quas in Sepulchreto (2) habes, cerebrum non reperisse scribuntur. Cum enim alius *cerebri vicem supplevisse*, aiat, *membranam crassiorem;* alius pro ipso *duram meningem apparuisse duplicatam*, aquam limpidissimam in se habentem; facile intelligis, quid membrana illa crassior, aut altera illa duplicatæ duræ meningis lamina esse potuerit, et quid latere sub specie illa *cujusdam mucositatis et phlegmatis valde indigesti*, quæ *festinanter* inspicienti Garnero intra meninges se obtulit. Certe, ut ibidem videbis Kerckringii observationem (3) qui *cerebri loco aquam* se *reperisse mucosam*, tradit, videbis quoque in subjecto scholio haud aliter de mucosa hac aqua, aut de cerebri extenuatione suspicari Diemerbroeckium; et tamen Kerckringius non modo Tulpii

(1) Supra ad n. 8.
(2) L. 1, sect. 1, obs. 86, et sect. hac. 16, obs. 13.
(3) Sect. ead. obs. 11.

historiam legerat, sed etiam in ea sua memorabat, et de hydrocephalo necdum semestri verba faciebat, cui intra uterum inchoata cerebri dissolutio sensim increvisse potuerat, donec cerebro prorsus soluto vivendi finem fecerit. Illud præterea objicit Diemerbroeckius: (quod a plerisque pariter ejuscemodi historias edentibus omissum requiras) cerebellum, et oblongata medulla deessent, an non, siluisse. Sed in Billotii (1) historia, quæ inter has solet referri, non modo hoc desiderabis; verum etiam non penitus absumptum pueri cerebrum fuisse cognosces, quando *ejus substantiæ portio*, quamvis *exiguum ovum mole vix æquans*, *reperta est.* Sic etiam in cane fatuo, ut videtur, aut vertiginoso, Elias Rud. Camerarius (2) (de ovibus enim quæ Kerckringius (3) aliive scripserunt, lanionum fere observatione et fide nituntur) Camerarius, inquam, *nullam penitus cerebri aut cerebelli substantiam* vidit, *præter posterioris portiunculam vix avellanæ medietatem æquantem.* Quæ etsi omnia non sine admiratione, et quædam etiam non sine aliqua diffidentia legisse me fateor; tamen hoc quoque adjiciam. Memini, cum adolescens quotidie in Bononiensi nosocomio versarer S. Mariæ de morte, audire non semel Jo. Marcum Bigattum, probum

---

(1) Zodiac. Med. Gall. A. 1, M. Dec. obs. 3.

(2) Eph. N. C. Dec. 1, A. 3, Obs. 129 in Schol.

(3) Spicileg. Anat. Obs. 46.

virum, eumdemque ibi medicum chirurgum, sua laude dignum, cum suum decessorem Jo. Galeatium Manzium medicum et chirurgum, cum paucis, dum viveret, comparandum, id vidisse asseveraret, quod, ut accepi, sic tibi narrabo, nihil adjiciens, nihil detrahens. Cujusdam vulnus curabat Manzius, quod ad coronariam suturam inflictum, in cranii cavum perveniebat, cum æger circiter vigesimo die, duo pati cœpit, alterum, ut quoties vulnus retegeretur, toties convulsivis afficeretur maxillæ inferioris motibus; alterum autem, ut quotiescumque interrogaretur, oculis quidem ostenderet se intellexisse, et respondere jam velle, sed tamen per aliquod temporis intervallum, primum incipere non posset verbum; quo demum incepto, cætera facile sequebantur. Sic fere usque ad vitæ extremum mentis compos visus, denique insultu quasi apoplectico prehensus, occubuit. Cranio reserato, nihil intra hoc, nisi humor, inventum est, si fibras aliquot excipias rubras, et quasi carneas, quæ vulneri subjiciebantur. Assensum, ut ego audiens sustinebam, sic tu legens sustineas, per me licet. Et sane hæc sunt ejuscemodi, ut nisi ipse videas, nisi diligenter etiam atque etiam perscruteris, velut in hoc casu, quid fibræ essent illæ rubræ, et quasi carneæ, et qua cum membrana fortasse, aut quibus cum nervis junctæ; et postquam etiam scrutatus fueris, vix credere tamen possis. Agitur hic quidem de cerebri absumptione, ut in Zacuti et Bil-

lotii pueris, vulnus capitis consecuta. Sed in primo, triennii spatium inter vulnus et observationem fuerat interjectum; in altero, totum absumptum non erat cerebrum; in utroque cerebellum fortasse, et pars medullæ oblongatæ potuit superstes esse: nec cerebri colliquatio in secundo fuit; sed ejus substantiæ, ad nucis myriticæ magnitudinem in quacumque medicatione erumpentis, amissio. At enim, inquis, nullum in quinquemestri Kerckringii puero præcesserat vulnus, nullum in bienni Tombini (1), nullum in Neuholdi (2) puella novenni; et tamen in hac *medullaris* cerebri substantia *tota velut in gelatinam tenacissimam*, in secundo autem, ut diximus, *in aquam conversa*, in primo totum cerebrum in aquam mutatum. Mihi vero hæc ipsa mutationum series videtur ostendere tanto difficilius contingere cerebri dissolutionem, quanto longius ab ortu receditur, ut cerebri substantia firmior sit. Quod si in viro tamen illo Garneri peracta est; at quanta, et quam diuturna pertulerit, videre potes. In eoque ipso ut singulare id fuerit, inde licet intelligi, quod non facile sit alterum in adulto ejusdemmodi exemplum apud probatos scriptores invenire. Quin mulier, de qua Kaltschmiedius (3), etsi atrocissimis capitis doloribus, iisque

(1) Supra ad n. 13.
(2) Commerc. Litter. vol. 1, specim. 22.
(3) Prog. cit. supra ad n. 13.

post gravem capitis ictum, misere adeo vexata, ut nisi aquæ copia per nares prodiisset, tamdiu non fuisset victura, cum decimo tandem anno mortua esset, vi quidem seri distendentis cerebri ventriculos, corpus callosum sic extenuatum ostendit, ut *vix septi pellucidi crassitiem referret;* cerebri tamen in mucum dissoluti nihil habuit. Cum igitur totius adultorum cerebri in mucum, nedum in aquam dissolutio sic rara sit, præsertim quidquid cranio continetur, simul dissolutum intelligatur; vides profecto cur propositum casum audiens, assensum ego sustinuerim, qui vel de puero eadem, imo leviora aliquanto audiens, hærere solitus sim, nisi amentem simul fuisse, et plantæ magis quam hominis vitam denique egisse, adjiciatur. At Redius (1) tamen, cerebro testudinibus exempto, has vidit, inquis, diu, et nonnunquam sex ipsos menses ambulare potuisse. Ego vero de perfectis, ut vocant, animalibus, atque adeo de homine hic verba facio; et tu mihi testudines narras, quas *facere motum* vel *corde ablato*, non ignoravit Aristoteles (2). Præterea ipse indicare videtur Redius, testudinibus, una cum cerebro facultatem cernendi, et, quod verisimile est, audiendi quoque, olfaciendi, gustandi fuisse sublatam, et Caldesius (3) certe tamdiu superstitis

(1) Degli Anim. viv.

(2) L. de Juvent. c. 1.

(3) Observaz. int. alle Tartarughe.

motus satis probabilem causam ostendit, magnam videlicet, si cum exiguo earum cerebro comparetur, spinalis medullæ crassitudinem. Qua ex medulla spiritus repetere ii quoque solent qui vitam fœtuum cerebro carentium in utero volunt explicare, quos hactenus sequi poteris, ne cum quibusdam tamen ponas, aut in illis omnibus medullam esse crassiorem, aut quia multo plures quam cerebrum, emittit nervos, multo plus quoque spirituum, tunc etiam præbere quando a cerebro unde ipsa accipere magna ex parte alioquin solet, jam nullos certe potest accipere, aut in illis cunctis inesse fœtibus, cum plures supra (1) memoraverim, qui nihil omnino, nisi forte aquam, intra cranium et vertebras habebant.

Sed cerebrum, et medullam habuerunt, inquis, antea videlicet quam utrumque aut aqua dissolveret, aut vis alia aliqua sive opprimeret, sive extruderet. Rectius hic quidem sentis quam explicatores plures, qui id minime attenderunt. Quod si ad primordia usque rediens, nihil utrobique, nisi humorem, unquam fuisse, contendas, spiritus vero ab nervorum gangliis repetas, aliquid forsan tribuens suspicioni quam olim (2) vix uno aut altero verbo attigi, in gangliis *fortasse aliquam spirituum fieri secretionem*; ego, tametsi nuper præsertim in gangliis adulti duo-

(1) N. 8.

(2) Advers. Anat. II, Animad. 34.

bus altero mediocri, altero maxima crassitudine præditis inter eos qui ad nervos cervicales spectant, mox brachiales effecturos, tametsi, inquam, iis in gangliis secundum longitudinem dissectis, substantiam ex cinereo fuscam præclare viderim, et ostenderim, quæ cum alba nusquam permista (cujus erat multo major copia, et exterior in gangliis sedes) horum axem sequebatur; non ausim tamen illi suspicioni pondus addere: et si auderem, locum illi fortasse aliquem esse posse crederem, in iis ad tempus aliquod servandis fœtibus quibus cerebrum et medulla abscessissent; non vero in iis quibus hæc nunquam fuissent. At si forte in ea sententia nihilominus perstandum tibi, quod credere non possum, existimaveris; hoc unum dicam, si illa prima, et reliqua deinceps in utero vita cum ea tibi videtur conferenda, quam adulti homines, de quibus sermo susceptus est, agunt sentiendo, cogitando, judicando, respondendo, atque, ut opus fuerit movendo; viceris: sin contra; nobiscum facies.

15. Habes de Hydrocephalo, et de aqueis præsertim spinæ tumoribus eo plura, quo minus apud nos in vulgus sunt noti. Perrari enim sunt in his regionibus; non sicuti in quibusdam aliis adeo frequentes, ut intra menses quatuordecim Burgius (1) Vratislaviæ tres viderit. Quod si forte

---

(1) Eph. N. C. Dec. 2, A. 6, obs. 58.

de utroque morbo plura cupis; de Hydrocephalo quidem tibi poterit satisfacere vir clarus Jo. Rud. Zwingerus (1), a quo, cum hæc relegerem, illius exempla non modo collecta vidi; sed et diligenter ac distribute inter se comparata : de aqueis autem spinæ tumoribus, præter Georgium Frid. Orthium in lectu digna, utilique dissertatione (2), quam, præside Jo. Salzmanno, ediderat, viri eruditissimi Platnerus (3), et Trewius (4) : quorum ille cum iisdem tumoribus aliquid attingeret, ipse quoque plerorumque indicavit nomina qui eorum historias conscripserunt, hic vero cum auctores alios addidit, tum suas proposuit observationes, omnibusque perpensis argumentum hoc partite, fuse accurateque, si quis alius, pertractavit, nec quomodo conjiciat curationem tentari et absolvi posse, prætermisit. Quorum si omnium scripta antequam has primum ad te litteras mitterem in meas pervenissent manus, dedissem utique operam, ut nonnullos, quibus adhuc careo, libros nanciscerer. Pleraque tamen quæ morbi utriusque prostant exempla, ut videre nunc poteris, commemoravi, et quædam alia aut iis quos laudo, prætervisa, aut necdum, cum illi scripserunt, edita adjunxi, id quod omnibus qui ultimi

(1) Act. Helvet., vol. 1, c. 1.

(2) De quibusd. Tumorib. Tunic. Externis.

(3) Progr. cit. supra ad n. 11.

(4) Commerc. cit. supra ad n. 10, Hebd. 20 et 21.

scribunt, facile est. His interea quæ dare potui, uteris. Vale.

16. Vix epistolam obsignaveram, cum illud non modo non speranti, sed nec opinanti quidem mirifice accidit quod nunquam antea, ut puer ad me consilii causa afferretur, ob tumorem ad lumbares vertebras extantem. Dum exuunt, ut inspiciam, quæro valeatne artubus inferioribus? et cum id negarent, pellucidusne sit tumor ac si aquam contineret? quod continuo affirmant, interrogationes quæ ad rem adeo facerent, mirantes. Quod ex responsionibus argueram, mox verum esse deprehendi. Tumor erat mollis sic satis, perque ejus parietes plerisque in locis aqua conclusa manifestissime translucebat. Is ab ortu exiguus, intra decem menses ad magnitudinem pugni excreverat, ut ea, non minus quam sede, illum omnino referret, quem pictum dedit Ruyschius (1). Erat puer magnus, fortis, egregieque nutritus, artubus etiam, quibus duntaxat erat debilis, inferioribus: recte etiam conformatus, nisi quod æquo grandius caput, cæteroquin sanum, in omnium oculos incurrebat; recte, inquam, iis quoque artubus quos modo dicebam, conformatus; ut ex novo hoc exemplo, ad plura alia addito, falli intelligerem, si qui intortis pedibus nasci omnes qui tumore hujusmodi laborant,

(1) Obs. Anat. Chirur., fig. 36.

propterea existimant, quod horum aliquot sic natos esse animadverterunt: quos inter an bene puellam referant a Stalpartio (1) propositam, ipse judicabis: ego ut pessime distortis pedibus fuisse, præclare video; sic tumorem, quo in lumbis deformabatur, ad eos attinuisse de quibus hic agimus; non satis video.

Sed ad puerum nostrum ut redeam; non ignarus alienæ sæpius nimiæ credulitatis, ex matre tamen quæsivi, ætate florente, nec minus sana quam maritus, num primogenitum hunc suum utero gerens, in dorsum cecidisset, aut percussa esset, aut quidquam horruisset, timuissetve, aut denique cupidius optasset: quæ omnia tunc quidem diserte negavit; quanquam postea, ut mulierculis solet, in mentem venit ficum concupiisse. Cæterum quod ad consilium attinebat, cum præcise negassem, eum quidem puerum sanari posse; illud etiam atque etiam inculcavi, caverent, ne quis tumorem incideret; tanto enim citius puerum interiturum. Erant homines agricolæ, quemadmodum et parentes illius infantis quem supra (2) commemoravi, cui tumor ejusdem naturæ cum cranii magis quam cum spinæ cavo communicabat. Sed illi sapientiores, qui periculum a me prædictum verentes, chirurgis valere jussis, infantem domum retulerunt quoad Deus sineret,

(1) Part. 1, Cent. 2, Obs. Rar. 34.

(2) N. 10.

victurum. Hi vero vix a me digressi, cum in chirurgum forte incidissent qui se quidem, ut cæteri et medici et chirurgi qui, ante me, puerum plerique inspexerant, nunquam ejuscemodi tumorem vidisse, et qualis esset ignorare fateretur, sed tamen quod cæteri ob id ipsum ausi non fuerant, se persanaturum promitteret; hominis ætate ac confidentia permoti, facile quod cupiebant, crediderunt. Is igitur, tametsi postmodum certior fortuito factus fuerat eorum quæ ego respondissem, in proposito constans suo, ferrum medio tumori impressit, exsiliente aqua pellucida, colore nonnihil urinæ simili, non pauca, at postremo instar ejus qua caro recens lota est. Aqua emissa, turundam chirurgus crassam indidit: qua educta novam quotidie emittebat aquam quoad puer vixit. Non vixit autem ad totum tertium ab inciso tumore diem. Ex quo enim hic incisus est, nunquam flere et clamare destitit, qui antea hilaris esset ac ridibundus, et mammam fere aversari cujus semper appetens fuisset. Interea toto corpore sæpius tremere, facies autem prius nitida, et bene colorata jam collabi, atque pallescere; omnia, ne multis, malum portendere. Unus tamen ille chirurgus bene sperabat vel paucis antequam mors ingrueret, horulis; quæ cum levi spirandi difficultate sensim advenit. Horum omnium denique admonitus, ægre tuli temere hominem occisum esse, et quod reliquum erat, tumoris interiora lustrandi cupidus, continuo domum petii in quam parentes

paulo ante mortem puerum tulerant, vicini, et amici mei. Ibi cum chirurgum forte offendissem, idem quod ego, cupientem, etsi hominis nuperam confidentiam tantam, audaciamque perniciosam paululo acrius quam mea ferat natura et consuetudo, hic omnibus satis superque spectata, reprehendere pro eo ac debebam, non omisi; tamen, ut consideratior ac cautior esset in posterum, jam docili, atque id petenti, continuo annui, ac pollicitus sum me tumorem dissecanti affuturum, et quæ contineret, declaraturum. Tumoris parietes etsi erant collapsi et rugosi, et ob hanc causam crassiores; iis tamen pressis e vulnere aqua exibat non pauca, quæ nonnihil graveolebat, urinæ pallidæ similis : quæ similitudo superioribus etiam diebus, ut dixi, animadversa, et inter chirurgos vulgata, quosdam hic quoque (1) permoverat, ut urinariam vesicam cum tumore communicare suspicarentur. Parietes duabus lineis in decussim ductis incisi, dum caute, ut indicabam, diducerentur, manifesto apparuit spinalis medulla, tenui meninge convestita per quam distentis vasculis totam rubentem, medullæ corpus cum prodeuntibus nervis ad medium ferme illorum parietum, secundum longitudinem arctius adhærebat (2), ut ab his ipse debuerim leni-

(1) Vid. Supra, n. 11.
(2) Vid. ibid.

ter et suspensa manu sejungere, evidensque esset cæteras medullæ tunicas in unum cum iisdem parietibus coaluisse. Nec diffluens erat medulla, sed etiam tum satis firma, quod ego inter digitos premendo percepi, et mox in transverse incisa, substantia circumcirca candida, intima cinerea, sic satis solida utraque, confirmavit. Amplus autem erat quoquoversus tumoris sinus, osseis lumbarium omnium vertebrarum partibus quæ a tergo esse solent, in latera depressis, absumptisve ad earum usque corpora, quæ tumoris parietem anteriorem faciebant. Nulla usquam putredo, nigrities nulla. Etsi quæ tibi narravi, omnia tam certe perspexi quam quæ certissime; medullæ tamen ipsum corpus non ad primas lumborum subsistens vertebras, sed ad os usque sacrum propemodum, ut oculis manibusque percepi, productum erat, an ob peculiarem hic structuram? an quia arcte inter initia posteriori tumoris parieti annexum, ut hic sensim increverat, extrorsumque se curvaverat, sensim ipsum quoque sequi, augerive potuerit? Id igitur cupidum me fecerat superiores porro vertebras, et caput denique, magnum adeo, aperiendi, præsertim cum hoc compresso, quanquam minime cedere visum fuerat, aquæ aliquid ex evacuato tumore, antequam a nobis recluderetur, casu, ut opinor, excidisset; nam eo dissecto, et tum iterum compresso, capite nulla excidit. Verum neque tempus, neque locus, neque potissimum

reclamatio parentum, agrestium, ut dictum est, hominum, et qui mihi vix, nec sine lacrymis, concesserant, ut tumor persecaretur, plura observare permiserunt. Hæc, tibi pergrata procul dubio futura, adscribere huc volui eo ipso quo inspexi die, qui fuit pridie nonas septembris anno 1745. Iterum vale.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX
EPISTOLARUM TOMI PRIMI.

LIBER PRIMUS.